

ГЕДИМИНАС
ВИТКУС

ЕВРОПСКИ МОЗАИК

28 ДРЖАВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

ГЕДИМИНАС ВИТКУС
ЕВРОПСКИ МОЗАИК 28 ДРЖАВА
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

JN-04-17-082-SF-NI

ISBN 978-92-9238-488-3
doi: 10.2871/686282

Гедиминас Виткус

Европски мозаик
28 држава Европске
уније

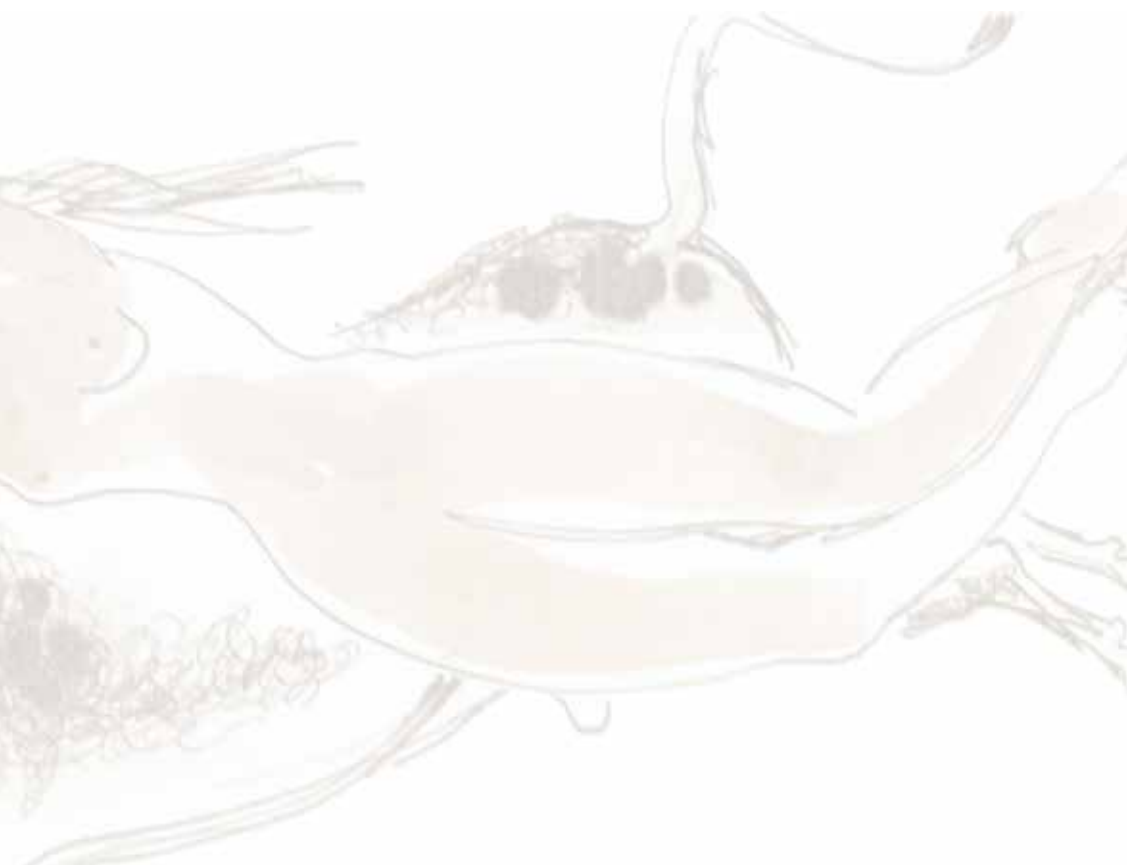
ЕВРОПСКИ

МОЗАИК

ГЕДИМИНАС
ВИТКУС

28
ДРЖАВА
ЕВРОПСКЕ
УНИЈЕ

Предговор / 6

- I ДЕО** Прва шесторка – државе оснивачи Европске заједнице / **12**
Француска / **14**
Немачка / **25**
Италија / **38**
Холандија / **47**
Белгија / **56**
Луксембург / **64**
- II ДЕО** Три „новајлије“ са севера – прво проширење Европске заједнице / **72**
Уједињено краљевство / **74**
Данска / **88**
Ирска / **97**
- III ДЕО** Јужноевропске демократије – друго проширење Европске заједнице / **105**
Грчка / **107**
Шпанија / **116**
Португал / **124**
- IV ДЕО** Прикључење „неутралних“ – треће проширење Европске заједнице / **131**
Аустрија / **132**
Шведска / **142**
Финска / **150**

САДРЖАЈ

v ДЕО	„Поход на исток” – највеће проширење Европске уније / 158
	Пољска / 160
	Мађарска / 169
	Чешка / 176
	Словачка / 183
	Литванија / 189
	Летонија / 197
	Естонија / 203
	Словенија / 209
	Кипар / 214
	Малта / 219
vi ДЕО	Почиње операција „Балкан” / 225
	Румунија / 228
	Бугарска / 240
	Хрватска / 251
	УМЕСТО ЗАВРШНЕ РЕЧИ
	Хоће ли бити још нових чланица / 265

Поштовани читаоче,

Пре три генерације, 9. Маја 1950, један од твораца идеје о европским интеграцијама, Робер Шуман, предложио је уједињење производње угља и челика у Европи, како би се прекинуо зачарани круг братоубилачких ратова који су опустошили велики део Европе, укључујући и Србију. Он је предвидео да „уједињена Европа неће бити створена ођедном, нити према јединственом плану. Она ће бити изграђена путем конкретних достигнућа, која најпре стварају фактичку солидарност”.

У то време, многи су сумњали да ће ово успети. Међутим, сви велики циљеви Шуманове декларације су остварени: уједињена Европа је рођена; ратови међу државама чланицама су онемогућени, а мир у свету је добио гласног заговорника; Европа је постепено ревитализована и трансформисана, процесом који је водио у демократско уједињење Европе, уједињујући два политичка блока подељена Гвозденим завесом; основана је прва агенција за борбу против картела на свету, а створено је и јединствено тржиште широм Заједнице; светска привреда као и земље у развоју су такође имале користи од европских интеграција.

Европска унија (ЕУ) је учврстила мир, безбедност и напредак, и постала највећи интегрисани економски простор и трговински блок на свету. Шест земаља оснивача је прерасло у 28 чланица, привучених обећањем узајамне користи, демократије и

ПРЕДГОВОР

владавине права, уз поштовање према слободном избору суверених држава. Успеси ЕУ су јој 2012. донели Нобелову награду за мир, због стабилизацијске улоге која је помогла трансформацију Европе из континента рата у континент мира.

ЕУ наставља са изградњом мира широм континента, јачањем привредних темеља, подржавањем мање развијених региона, неговањем иновација, предузетништва и трговине, ефикасном борбом против климатских промена, координацијом националних интереса и политика, и настављањем проширења у оним земљама које деле вредности ЕУ. Унија се суочава са бројним новим изазовима, укључујући велики прилив миграната и избеглица. Само заједно можемо да решимо највеће проблеме.

Унија 28 независних држава, са својим националним владама и регионалним органима власти, данас има 24 званична језика и више од 80 етничких група које заједно негују низ културних традиција. У ЕУ су заступљене и све највеће религије света. Европа је истински, прелепи мозаик народа и култура.

Србија је отворила прва поглавља у преговорима о чланству и ужива у подршци свих земаља чланица њеном приступању Европској унији. Србија је одувек била део Европе.

Знатижељном уму Европа нуди много за истраживање – своје језике и традиције, историју, нарави, историјска искуства. Надам се да ће вас ова књига литванског аутора водити путем задивљујуће разноликости Европске уније, и охрабрити вас на учешће у стварању српског поглавља у европском мозаику.

Желим вам пријатно читање књиге!

Амбасадор Мајкл Давенпорт,
Шеф Делегације Европске уније у Републици Србији

Поштовани читаоче,

Пред нама је један поглед на Европску унију из Литваније. Он представља занимљиво и пре свега популарно штиво о историји, обичајима, специфичностима сваке од двадесет осам држава чланица. Књига је намењена најширој публици која на једноставан и питак начин жели да сазна нешто више о својим суседима и партнерима. Умногome, ова књига је конципирана као водич кроз Европску унију и њене државе чланице, али и као водич кроз европске интеграције.

Део књиге односи се на приказ историјског аспекта настанка сваке од 28 држава чланица и у анализу тога нисмо улазили, првенствено зато што тумачење историје није увек једнообразно и није предмет општег консензуса. Зато, иако се са неким од оцена и тумечења историјских догађаја не слажем, мишљења сам да сваки поглед има своју вредност и да ауторову слободу морамо поштовати. Имајући у виду да су Делегација ЕУ у Србији и ЕУ инфо центар издавачи књиге и да је њихова основна улога да промовишу европске идеје и вредности, наша пажња била је усмерена на делове који се односе на процес приступања држава Европској унији и прихватање заједничких вредности. А управо у тој области видно је да су државе Европске уније уједињене у свој својој различитости, препознајући заједничке вредности и интересе. Те вредности и интереси били су и биће довољан разлог за заједнички поглед у будућност. На крају, никада не треба заборавити да је Европска унија највећи мировни пројекат који је донео најдужи период мира и просперитета нашем континен-

ПРЕДГОВОР

СРПСКОМ ИЗДАЊУ

ту. Мировни пројекат чије вредности доживљавају потпуну реafirмацију управо на просторима држава Западног Балкана.

Аутор „Европског мозаика“ сажето, али сликовито приказује историјат и околности приступања 28 држава Европској унији. Данас веома комплексан, процес преговора се мењао током историје проширења. Структурирање процеса преговора онако како га данас познајемо у великој мери почиње од проширења 2004. године када је десет држава чланица, већином из Централне и Источне Европе прошло кроз преговоре и процес приступања. Србија је почетком 2014. године отворила преговоре о чланству, са моделом преговора који подразумева започињање процеса са најкомплекснијим поглављима која се тичу владавине права – 23 и 24, а напредак у овим поглављима условљава напредак у другим областима, у случају Србије, исти статус има и Поглавље 35 - праћење спровођења договора о нормализацији односа између Београда и Приштине. Србија је започела 2017. годину са шест отворених преговарачких поглавља, од којих је једно привремено затворено. Планирано је да се интензивним темпом настави отварање нових преговарачких поглавља, да Србија настави свој европски пут, уз очување своје културе и специфичности.

Сматрамо да ова књига има своје место на полицама ЕУ инфо центра управо због унапређења заједничких вредности које подразумевају и поштовање различитости, другачије мишљење и културу дебате. Она пружа поређење историје, начина живота и обичаја европских држава и Србије која у политичком, историјском, културолошком и сваком другом смислу припада Европи и тренутно преговара о чланству у Европској унији.

У нади да ће Србија ускоро успешно попунити 29. поглавље ове књиге, желим Вам пријатно читање.

Проф. др Тања Мишчевић,
*Шеф Преговарачког тима за вођење преговора
о приступању Републике Србије Европској унији*

Данашњу Европску унију чини већ 28 држава. Овај процес уједињења, досад невиђен у Европи и јединствен у међународним односима, спаја веома различите земље и зато је разумљиво што изазива много пажње. Можемо наћи мноштво информација о Европској унији, о њој су написане бројне научне монографије и чланци, извештаји о догађајима у њој и око ње појављују се свакодневно на насловним страницама водећих новина и у вестима свих телевизијских кућа. Читалац се сасвим оправдано може питати: зашто је потребна још једна књига о Европској унији? Шта још ново о њој можемо дознати?

Одговор на ова питања био би следећи: ова књига тежи да усмери поглед на најважнији структурни елемент Европске уније, често незаслужено остављен по страни - наиме, на сваку њену земљу чланицу понаособ. Не би требало заборавити да Европска унија није плод њених чланица. Институције могу успешно функционисати и ширити се само онда када на то пристају државе чланице. Ако таквог договора нема, не можемо се надати ни успеху интеграција.

Ако хоћемо да схватимо шта је то Европска унија и како она делује, важно је не само да се упознамо са њеним институцијама и структурама, већ и да разумемо шта су, како живе и како размишљају саме државе чланице Европске уније и њихови грађани, шта их подстиче да добровољно корачају на путу уједињења, шта тај процес усмерава у једном или другом правцу и, најзад, зашто понекад државе и њихови грађани одбијају идеје предложене од

ПРЕДГОВОР

Европске комисије или неких држава. и чак директно кажу: не, овим путем не желимо да идемо. Према томе, за даљи развој Европске уније неслагање држава чланица, њихове разлике и посебан начин размишљања су исто толико важни колико и њихово међусоно слагање, а понекад чак и важнији.

И овде долазимо до главног циља овог издања: желимо да обратимо пажњу не само на то шта је државама чланицама Европске уније заједничко, већ и на то шта свакој од њих даје посебност и јединственост, коначно и на то шта је свакој држави понаособ бескрајно важно и драгоцено, што нам помаже да схватимо и објаснимо понашање и ставове појединих чланица. Схвативши и проучивши то, моћи ћемо боље да разумемо и сам дух уједињења Европе, да створимо много јаснију слику о томе шта је у ствари садашња Европска унија.

Данас скоро сви знају које су главне институције Европске уније. Чини се да и деца знају за Европску комисију и Европски парламент. Али вероватно ћемо наћи много мање људи који ће набројати све државе Европске уније или барем рећи колико их укупно има, зашто су и када поједине европске земље у њу ступиле. Несумњиво да неке европске земље - Француска, Немачка, Уједињено Краљевство, на пример - и данас у арени светске политике често бивају важније и од саме Европске уније. Међутим, Европска унија је заједница једнаких, и за прихватање одлука намењених читавој Европи важан је глас сваке државе. Зато ћемо се и ми у књизи упознати са свим државама Европске уније. И учинићемо то ослањајући се на историјска начела тј. описујући земље не према величини или абецеди, већ према редоследу њихових одлука да постану учеснице европских интеграција.

На крају, али не мање важно, желео бих да се захвалим свима који су допринели објављивању ове књиге на српском језику, а анарочито преводиоцу, господину Светозару Поштићу.

Иако је било само шест држава оснивача Европске заједнице, у називу организације не налази се случајно реч *Европа*. Још 9. маја 1950. у Декларацији министра спољних послова Француске Робера Шумана (1886-1963), којом је отпочео савремени процес интеграције Европе, наведено је да ће новооснована Европска заједница за угаљ и челик бити отворена и за друге европске државе које због различитих разлога у том тренутку нису могле да се нађу међу оснивачима Заједнице. Касније је та одредба унета у званичне Оснивачке уговоре из 1951. и 1957. године, и поновљена у Уговору о Европској унији 1993. године.

Стварно се тако и догодило, да шездесетих година прошлог века многе државе једноставно нису могле да постану чланице Европске заједнице, колико год то њихови грађани желели. Цела Централна и Источна Европа су гвозденим завесом биле одвојене од европске цивилизације. Плашећи се незадовољства Совјетског Савеза, Европској заједници нису приступиле чак ни земље које су себе прогласиле неутралнима као што су Аустрија, Финска и Шведска. Европској заједници нису могле да се придруже ни државе Јужне Европе као што су Шпанија и Португал, јер диктатори који су њима владали нису ни намеравали да обнове демократску власт. Најзад, у Европску заједницу није пожелело да уђе ни Уједињено Краљевство, иако је било позвано. Британци су прилично скептично гледали на саму идеју европског уједињења и нису веровали да може бити успешно остварена.

I ДЕО

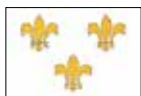
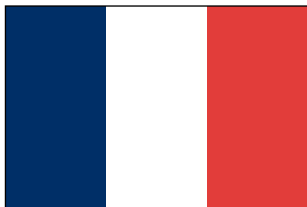
ПРВА ШЕСТОРКА – ДРЖАВЕ ОСНИВАЧИ ЕВРОПСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

По мишљењу дела Британаца, чак и ако би оснивање Европске заједнице било оправдано, то би било корисно Француској и Немачкој, чије помирење представља темељ мира у Европи. Тада се Британија и сама осећала прилично сигурном. Њен пример су следиле и са њом економски повезане земље са Севера. Британци, Скандинавци, као и увек неутрални Швајцарци, одлучили су да оснују организацију алтернативну Европској заједници – Европско удружење слободне трговине (*ЕФТА*).

Тако је Европску заједницу основало само шест држава Западне Европе: Француска, Савезна Република Немачка*, Италија, Белгија, Холандија и Луксембург. Државе осниваче Европске заједнице је врло лако упамтити, јер су три од њих – Француска, Немачка и Италија – велике државе, у свакој од њих тада је живело 50 милиона становника, а три су мале које су још пре оснивања Европске заједнице створиле економски савез назван по почецима назива тих земаља - Бенелукс.

А сада да се ближе упознамо са шест држава раних утемељивача европских интеграција.

* Назив "Немачка" је тада био коришћен само у историјском смислу. Након Другог светског рата уместо једне Немачке створене су две државе: Савезна Република Немачка и Демократска Република Немачка. Ова друга налазила се у зони утицаја Совјетског Савеза и, разуме се, није могла да учествује у процесу европске интеграције. Тек када је 1990. престала са постојањем Демократска Република Немачка, њена територија и становници су прикључени Савезној Републици Немачкој, а истовремено и читавој Европској заједници.

НАЗИВ Назив Француске (франц. *France*) потиче од назива племена Франака. Пошто реч Франци значи „слободни“, имајући у виду идеале промовисане за време велике Француске револуције, може се рећи да је назив Француске стварно оправдан.

СИМБОЛИ Историја настанка тробојке повезује се са освајањем Бастиље 14. јула 1789. У почетку су те боје симболизовале јединство краља (бела боја) и града Париза (плава и црвена) у тежњи за променом. Тај савез је био краткотрајан, али је од тих боја настала заставица која је и данас најважнији и званични симбол Француске. Прва заставица Француске после револуције била је црвене, беле и плаве боје, али касније, 1794, пошто је Јакобинска диктатура уклоњена са власти, и због жеље за оградавањем од крвничког терора, црвена и плава су промениле места. На предњем делу заставе уместо бивше револуционарне црвене боје, нашла се плава.

Занимљиво је то што Француска, за разлику од других држава, нема званични државни грб. Француски револуционари су сматрали да је хералдика уметност аристократије од које су хтели да се удаље. Уместо грба, својеврстан незванични амблем Француске био је извесно време галски петас. Јер значење латинске речи *Gallus* – и „Галија“, тј. предела где се данас налази Француска, је и добро позната птица. Тадашње келтско племе Гали није сматрало петла својим симболом, али је вероватно због сличности речи, петас временом постао симбол Француске, а у време Ренесансе почео је да се повезује са народом који је још

ФРАНЦУСКА

формирао, а чак је и кован на новцу. Велика револуција озаконила је петла као званични симбол, али га је ускоро укинуо Наполеон, изјавивши да је петао сувише слаб да би био симбол такве империје као што је Француска. Уместо петла појавио се орао античког Римског царства. Петао никада није повратио званични статус, иако до данас остаје незванични симбол Француске.

Данас државни грб Француске представља амблем који је први пут употребљен као државни симбол за време посете шпанског краља 1905, на којем је приказан симбол највише власти, фасција, познат још од римских времена. Фасција је сноп врбовог прућа повезан кожним каишем и прободен мачем. Златна француска фасција приказује се на светлоплавој позадини. Украшена је венцем од храста и ловора, а на тракама које је окружују написан је слоган велике Француске револуције: *Liberté égalité fraternité*, тј. „Слобода, једнакост, братство“. Штит амблема окружују орден Легије части и његова лента. Тај амблем је постепено постао и незванични државни симбол, који се истиче на зградама амбасада у другим земљама, а од 1953. се користи и у француском представништву у Уједињеним нацијама.

Иако Француска нема званични грб, увелико је позната њена химна *Марсељеза* (*Marseillaise*), марш који је на почетку француско-аустријског рата 1792. у Стразбуру компоновао официр националне гарде Руже де Лил (*Rouget de Lisle*, 1760-1836). У почетку је то била *Chant de guerre pour l'armée du Rhin*, тј. Ратна песма за рајнску војску. Она је убрзо постала популарна у војсци. Касније је за њу устаљен назив „Марсељеза“, јер ју је у Паризу популаризовао батаљон добровољаца пристиглих из Марсеља. Више о „Марсељези“ можемо дознати и послушати је на интернету на адреси <http://www.marseillaise.org>.

ГЕОГРАФИЈА Површина Француске износи 543.965 м². Припада јој и острво Корзика. Највиши врх у Француској, Монблан (*Mont Blanc*), налази се у Алпима. Његова висина је 4.807 м. То је уједно највиши врх у целој Европској унији. Најдужа река у Француској, Лоара (*Loire*), дугачка је 1.012 km.

Географски положај земље је врло повољан и прилично безбедан. Француска је као мост између Атлантског океана и Средоземног мора. Контуре њене територије прати готово правилан шестоугао. Једну њену ивицу на

западу заплускује Атлантски океан, другу на северу мореуз Ламанш, а трећу на југу Средоземно море. На југу Француску од Шпаније деле Пиринеји, на истоку од Италије Алпи, а од Швајцарске планине Јура. Француска нема јасне природне границе које би је делиле од суседних држава једино на североисточној страни, па је стога разумљиво што су то слабо место користили непријатељи Француске, а и сами Французи су више пута покушавали да прошире своју територију до Рајне, која би тада постала природна граница.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Устав Републике Француске који је још на снази, прихваћен је на референдуму 1958. Он је установио демократски политички систем, али са јаком влашћу председника. На такву одлуку утицала је ранија нестабилност парламентарне демократије. Према садашњем Уставу, састав француске владе обично зависи од резултата парламентарних избора, али владар државе, председник, биран на пет година, има широка овлашћења и у случају потребе или кризе, може чак и да преузме управљање владом.

Француски парламент се састоји од два дома. Горњи дом, Сенат, има 321 представника, који се бирају посредно на шест година. Једна трећина представника се бира на сваке три године. Доњи дом, Народна скупштина, састоји се од 577 непосредно бираних посланика.

СТАНОВНИШТВО И КУЛТУРА У Француској је 2008. године живело око 61,9 милиона становника. Велика већина Француза себе сматра католицима.

Данашња Француска се често поноси тиме што је уједињена нација која дели заједничке вредности, грађанску свест и француски језик. Међутим, наравно да тако велика земља није могла бити насељена само једним народом. У римским временима на садашњој територији Француске живела су келтска племена која су Римљани звали Галима. Када је пало Римско царство, у земљу су провалила германска племена Франци. Осим тога, не треба ни

заборавити обилне реке имиграната које су се сливале у разним раздобљима из француских колонија раштрканих по разним светским континентима. Из свега тога се и обликовала садашња француска нација.

Француска је несумњиво једна од највећих, најстаријих и најважнијих европских држава и европских култура. Културне позиције Француске биле су постављене још у Средњем веку. Седамнаести век у Европи је век Француске. Двор француског краља диктирао је моду и правила целој Европи (уосталом, Париз успешно одржава репутацију престонице моде и уметности до данашњег дана). Управо у то време француски језик је постао универзални језик аристократије и дипломатије и најчешћи језик споразумевања образованих људи.

И данас ћемо у земљи наћи многобројне споменике архитектуре – од романтизма до модернизма. Интелектуални живот у Француској цвета још од времена енциклопедиста у XVIII веку. На прелазу из XIX у XX век у уметности се одиграо важан догађај, по светском значају готово раван италијанској ренесанси – настала је школа импресионизма, чији је зачетник био Клод Моне (*Claude Monet*, 1840-1926). Најпознатија његова слика је “Водени љиљани”.

Историја француске књижевности такође обилује именима светског гласа. Довољно је споменути “Три мускетара” и “Грофа Монтекреста” Александра Диме (*Alexandre Dumas*, 1799-1850) или “Богородичину цркву у Паризу” Виктора Игоа (*Victor Hugo*, 1802-1885), или “20.000 миља под морем” Жила Верна (*Jules Verne*, 1828-1850), или “Малог принца” Антоана де Сент-Егзиперија (*Antoine de Saint-Exupéry*, 1900-1944).

Списак достигнућа француске културе је стварно бесконачан. Потребна би била не само посебна књига, већ и цела библиотека, да би се набројала сва достигнућа француске науке и свих грана уметности без изузетака.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Главни град Француске Париз (*Paris*) је највећи и најзначајнији град у земљи. У њему живи 2,152 милиона становника. Париз је окружен огромном урбаном агломерацијом градова-сателита, и ту живи чак

петина свих становника Француске. Иако је влада више пута покушавала да барем мало децентрализује Француску и „растерети“ Париз, тај центар и даље незадрживо расте.

Париз обилује споменицима историје, уметности и архитектуре: Тријумфална капија, Лувр, Богородичина катедрала. Ипак, главни симбол Париза је Ајфелова кула. Она је саграђена крајем XIX века, када се земља припремала да обележи стогодишњицу велике револуције. У то време у Паризу је припремана и светска изложба *Expo*. Организатори изложбе су желели да се она нечим истакне и да је сви дуго памте. На крају је изабран предлог инжењера Густава Ајфела да од метала сазида торањ висине 300 м. Тај пројекат су дочекале врло контроверзне оцене, већина се љутила и говорила да ће изнад складног Париза, кула изгледати као страшило. Други су се само бојали због безбедности, страховали су да би торањ могао да се сруши, будући да је било предвиђено да се сазида за две године и да буде три пута виши од Богородичине цркве, која је грађена дуже од сто година. Чак 300 делатника културе и уметности тражило је да се прекине изградња куле. На крају су се страсти смириле, када су организатори изложбе обећали да ће је срушити после догађаја. Међутим, кад је 6. јула 1889. завршена, свечано отворена и осветљена помоћу 22.000 плинских светиљки, уздигао се огроман талас патриотизма, одушевљења и ентузијазма. Постало је јасно да су присталице торња победиле. Одушевљење новим здањем било је толико велико да је сама помисао на рушење куле сматрана за светогрђе и издајство.

Остали највећи градови у Француској према броју становника су: Марсељ (*Marseille*, 808.000 становника), Лион (*Lyon*, 422.000 становника), Тулуз (*Toulouse*, 366.000 становника), Ница (*Nice*, 346.000 становника), Стразбур (*Strasbourg*, 256.000 становника). Стразбур није само центар историјске алзашке провинције, око које су се стално бориле Француска и Немачка, већ и једна од незваничних престоница нове уједињене Европе. У Стразбуру се данас налазе и делују Савет Европе, Европски суд за људска права и

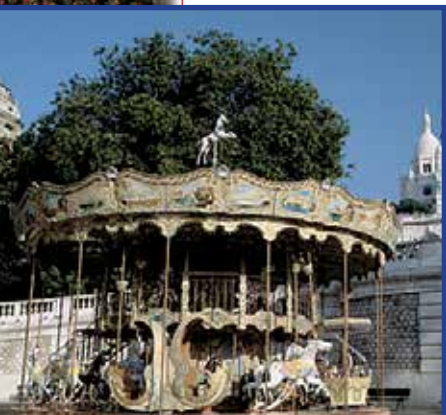
Европски парламент. Тај град није случајно изабран за европске институције, због очекивања да ће помирити дојучерашње вековне непријатеље Француску и Немачку. Град и регија, дуго жртве европског раздора, сад је требало да постану симбол слоге и мира.

ИСТОРИЈА У најстаријим временима на територији данашње Француске живела су келтска племена, која су Римљани звали Гали. Одатле је потекао и стари назив земље – Галија. Галијом су владали Римљани од I века пре н.е. до V века после н.е, односно чак 600 година. У V веку Галију је освојило и у њој се утврдило старо германско племе – Франци. Врхунац моћи Франци су достигли око 800. године, кад је њихов краљ Карло Велики (*Charlemagne*, 742-814) у своју власт укључио велику територију која је мање-више обухватала садашње земље Француске, Немачке, Италије и Холандије. Узгред, територија франачке државе Карла Великог изненађујуће се подударала са савременом Европском заједницом створеном после Другог светског рата, док јој је припадала само територија шест држава оснивача. Пошто је 814. умро Карло Велики, у франачкој држави дуго нису престajaле размирице, а империја се коначно распала 843. године. Западно франачко краљевство, основано 843, постало је политичка творевина из које је израсла садашња Француска.

У средњем веку земља је више пута дељена, али је у Француској постепено јачала краљевска власт, да би се у XIII и XIV веку најзад обликовала снажна централизована монархија. Француску државу замало није уништио Стогодишњи рат (1337-1453) против Енглеске, чији су владари претендовали на велике поседе у Француској. Да су те амбиције биле задовољене, не би било могуће створити уједињену и снажну француску краљевину. Победивши у рату и решивши се енглеске претње, француски краљеви су наставили да се баве централизацијом власти и јачањем политичке моћи. Највећа централизација спроведена је у време владавине краља Луја XIV (*Louis XIV*, 1638-1715), када је краљ имао потпуно право да изјави: *L'Etat, c'est moi!* („Држава – то сам ја!“).

У почетку је апсолутна краљевска власт позитивно утицала на развој земље. У XVII веку Француска је постала једна од политички најмоћнијих, економски најнапреднијих и у погледу културе водећа држава Европе. Управо у то време Француска је завладала већином прекоморских територија и постала најмоћнија

колонијална империја

на свету. У првом делу XVIII века у Америци су јој припадали Квебек, Луизијана, Хаити, Мартиник, Гваделупа, Гијана, такође Мароко, Сенегал и остала црна Африка као и велики поседе у Индији.

Пошто је у XVII веку достигла врхунац моћи, напретка и славе, Француска је постепено почела да слаби. На европском континенту она се стално такмичила са својим главним конкурентом, Хабзбуршком монархијом, а на мору ју је све више потискивало енглеско краљевство које је створило најмоћнију морску флоту. Коначно, на крају XVIII века велика револуција је потресла Француску изнутра, променивши из основа њен политички систем. Велика Француска револуција била је усмерена против апсолутне власти монарха, против подељености људи на сталеже, она је промовисала идеале грађанских слобода, једнакости, братства, патриотизма. Француска је опет постала идејни вођа напредних и демократских снага целе Европе. Њен пример пожелели су да следе и други народи Европе. Управо Француску можемо сматрати главним инспиратором „пролећа народа“ које је 1848. преплавило целу Европу.

Са друге стране, велика Француска револуција била је прилично противречан процес, у њој су се светли идеали преплитали са окрутношћу и неправдом, добро са злим, радост живота са смрћу. После револуције, догађаји попут јакобинске диктатуре, корупције директоријума, Наполеоновог империјализма, посведочили су да Французима тешко полази за руком да стабилизују политички систем. Француска је лутала између тешко помирљивих ствари као што су жеља за повратком на ранију славу светске империје и тежња ка слободној, демократској и напредној земљи. Због тога није случајно што се француска историја XIX и XX века дели на периоде простим набрајањем облика њене владавине:

Прва република, 1792–1804,

Прва империја, 1804–1815,

Рестаурација, 1815–1830,

Јулска монархија, 1830–1848,

Друга република, 1848–1852,

Друга империја, 1852–1870,

Трећа република, 1870–1940,

Четврта република, 1946–1958,

Пета република, од 1958 г.

Свако од ових раздобља пуно је драматичних промена, страсти и догађаја, али погледајмо прво шта је утицало да средином XX века Француска постане можда и главни иницијатор интеграције Европе. Ту би вероватно највише вредело обратити пажњу на то да су и Прва и Друга француска империја дочекале тужан крај. У првом случају, Наполеона су 1815. поразиле удружене европске монархије, у другом случају Наполеон II је 1870. изгубио рат са Пруском. Тај неуспех је за Француску био нарочито болан: тада су изгубљени Алзас и Лотарингија, а осим тога, уместо конгломерата ситних немачких држава, створено је ново и моћно немачко царство, чије је оснивање објављено нигде другде до у најпознатијој резиденцији француских краљева, у Версају. Од тада је Немачка сматрана извором сталних претњи по Француску, а напетост између те две државе постала је стална опасност по мир Европе.

Конфликт није требало дуго чекати. За време Првог светског рата (1914-1918) Француска и Немачка водиле су дуг, исцрпљујући и, на крају крајева, бесмислен сукоб који је однео много живота. Француска је била међу победницама тог рата и није пропустила прилику да се подигне после пораза из 1870. Последице Версајског мира 1918. биле су врло тешке по Немачку. Она не само да је изгубила много територије, већ је морала да Француској плати огромну одштету. У Немачкој је због тога расло реваншистичко расположење. Године 1940. поново избија рат између две државе. Боље припремљена Немачка лако је победила Француску, а њена војска је у Паризу приредила параду.

На крају су 1945. Французи заједно са савезницима поразили хитлеровску Немачку, али тада се опет поставило питање: какви би требало да буду даљи односи Француске и Немачке? Како би их требало уредити, да се после извесног времена не би поново појавио сукоб те две земље, сада већ четврти пут. Француска је хтела да се некако осигура да јој Немачка у будућности више не представља претњу. Поново су разматрани планови слабљења, па чак и комадања Немачке, али са њима се нису сложили савезници Француске, САД и Уједињено Краљевство. Док је јачао хладни рат, Американци и Британци су тежили што бржем обнављању економске и војне моћи Немачке, да би је увукли у заједнички западни одбрамбени и економски систем. Али, излаз је нађен. Њега су предложили сами Французи.

Дана 9. маја 1950. министар спољних послова Француске Робер Шуман (1886-1963) објавио је план уједињења индустрије угља и челика Немачке и Француске и његовог препуштања на управљање надржавној институцији неподређеној влади. У том плану се износи:

[...] Ако се жели приближавање европских народа, треба превазићи постојеће вековно непријатељство Француске и Немачке. Какве год да су активности, оне пре свега морају обухватити ове две државе. Водећи се овим циљем, француска влада предлаже да неодложно почне са деловањем у једној конкретној, али судбоносној области – француска влада предлаже да се цела индустрија угља и челика повери заједничкој врховној управи, која би деловала у организацији отвореној и за друге европске државе [...]

Индустрија угља и челика била је у то време најважнији извор војне моћи, тако да је сама чињеница да су се те две главне државе Европе у тим секторима одрекле националне контроле и предале их надржавној институцији, у суштини учинила ратни сукоб тих земаља незамисливим. Речима самог Шумана, његов план је требало „да учини рат не само тешко замисливим, већ и материјално неостваривим“. Управо је тежња ка одстрањивању рата из европске политике постао главни мотив и данашње интеграције Европе која се још успешно шири. Ауторство тог плана и слава утемељивача европских интеграција припада несумњиво Француској.

ФРАНЦУСКА У УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ И тако, разумљиво је да је Француска и данас једна од најважнијих држава Европске уније, без чије би иницијативе, учествовања, слагања и подршке процесу европске интеграције било тешко замислити и само постојање Европске уније. Међутим, упркос општој подршци Француске уједињењу, њен поглед на јединство Европе није подстакнут само несебичним идеализмом и добрим жељама. Француска се увек истицала тиме што је политика њене владе заснована на добро одмереним националним интересима, који нису увек лишени одређеног „осећања супериорности“ и жеље да Француска буде неоспоран политички и морални вођа целе Европе. Тај став је био нарочито јасан док је Француском од 1958-1969. године владао председник Шарл де Гол (*Charles de Gaulle*, 1890-1970). Де Гол је чак био наклоњен промени својстава већ створене Европске заједнице, чинећи је зависнијом од влада држава чланица и желећи можда чак и да их преуреди у савез држава под управом

Француске. Због тога се председник Француске противио проширењу Европске заједнице – чак двапут је ставио вето на захтев Уједињеног Краљевства за чланство. Управо због тога већини посматрача је чак изгледало да уједињење Европе у суштини није било самосталан процес, већ само пројекција француске политике у Европи и свету. То је делом и истина, јер би Француска могла да користи моћи које обезбеђује Европска унија, и да тежи да европски, а са њима и француски произвођачи, буду осигурани од светске конкуренције, да њихови пољопривредни произвођачи добију великодушну земљорадничку помоћ Европске заједнице, а франкофона култура шири круг својих поклоника.

Ипак, тврђа да је уједињење Европе корисно само Француској и да су друге државе само искоришћене, уопште не одговара стварности. Други лидери Француске, у поређењу са Де Голом, били су далеко умеренији и умногме су допринели увећању европских интеграција. На иницијативу Валерија Жискар д'Естена (*Valéry Giscard d'Estaing*, р. 1926), председника од 1974-1981, о европском уједињењу се од 1974. брине и у суштини њиме управља савез европских лидера, који је постепено постао најважнија институција за доношење политичких одлука. Франсоа Митеран (*François Mitterrand*, 1916-1996), председник од 1981-1995, доследно је спроводио програм стварања заједничког тржишта и финансијског савеза. Захваљујући тој подршци, 2002. је у Француској и још једанаест других држава ЕУ уведен заједнички новац – евро.

Међутим, упркос заслугама француских лидера за европске интеграције, Француска ипак и даље остаје међу најпробирљивијим ЕУ државама и не жури да безусловно подржи све пројекте и идеје европске интеграције без разлике. То су очигледно потврдили негативни резултати у вези са Уговором о европском уставу на референдуму 29. маја 2005. Од 69,34 процената гласача који су учествовали на референдуму, већина њих (54,68 посто) гласала је „против“ и то је натерало целу Европу да се поново заустави и добро одвага да ли су предложене реформе потребне и неизбежне.

НЕМАЧКА

НАЗИВ Сами Немци себе називају *Deutschland*. Занимљиво је да сви суседи користе другачије називе, осим народа германског порекла, Данаца који је зову *Tyskland*, и Холанђана који је зову *Duitsland*. Французи Немачку зову *l'Allemagne*, Италијани – *Tedesca*, Чеси – *Nemecka*, Пољаци – *Niemcy*. Балти Немце зову још чудније: Литванци кажу *Vokietija, vokiečiai*, а Летонци – *Vācija, vāci*. Претпоставља се да овај назив потиче од топонима *Vokia*, али његово порекло ипак остаје нејасно. Зато је веома чест назив који је употребио још историчар старог Рима, Тацит (55-125). Тацитово дело о старим Немцима, тј. Германима, тако се и звало – „Germania“. Тако да тај назив и данас користи већина народа (нпр. Енглези, Руси) када говоре о Немачкој.

Таква збрка назива за Немачку појавила се вероватно због тога што је она увек била велика и разноврсна земља, што је уједињена Немачка држава веома дуго настајала од разних германских племена, а касније од засебних држава и државица. Сада се сматра да савремени Немци потичу од шест главних племена (Бавара, Алемана, Туринга, Саса, Фриза и Франака), чији се трагови боравка и данас одсликавају у дијалектима и, наравно, у називима немачких федералних јединица.

СИМБОЛИ Садашњи грб Немачке, црни једноглави орао, потиче од истог, само мало стилизованог краљевског симбола Светог римског царства.

Порекло данашње немачке тробојне заставе тумачи се двојачко. По једнима, јединице које су се бориле против Наполеона формирали су студенти који су носили униформе тих боја. По другој тврдњи, црна, црвена и златна (*schwarz-rot-gold*) узете су са краљевског грба Светог римског царства. Било како било,

те боје су почеле да се користе као немачке националне боје у првој половини XIX века, кад је у Немачкој отпочет покрет за уједињење земље. Први пут је ту заставу признао као заставу целе Немачке 1848. франкфуртски парламент који је припремио устав. Међутим, те године није створена јединствена немачка држава, па та застава и није добила званични статус. Касније, када се држава ујединила, њена застава је више пута мењала изглед и тек је 1949. године, после обнављања немачке државности та тробојка легализована. Однос ширине и дужине заставе је 3:5.

Осим званичних обележја – заставе и грба, најпознатијим културним симболом немачке културе сматра се и Бранденбуршка капија. На капији се налазе кочије са богињом мира које вуку четири коња. Та капија је крајем XVIII века постављена по наредби пруског краља Фридриха Вилхелма II (*Friedrich Wilhelm II*, 1744-1797). Кроз њу је краљ пролазио са својим дворјанима када је из палате улицом Под липама (*Unter den Linden*) јахао у лов у Тиргартенску (*Tiergarten*) шуму. Бранденбуршка капија је у свету постала позната после поделе Берлина, јер је баш кроз њу пролазила демаркациона линија градских сектора. Када је 1961. саграђен Берлински зид, капија је постала део тог зида. Изгледало је као да је заувек затворена и да ће још дуго сведочити о болној подели Немачке, али 9. октобра 1989. Берлински зид је срушен, капија је поново отворена, и постала је симбол уједињења Немачке.

ГЕОГРАФИЈА Територија Немачке се простире од Балтичког и Северног мора на северу до подножја Алпа на југу. Раздаљина између најсеверније и најјужније тачке износи 840 км. На западу и истоку Немачка нема природне границе, па су се зато границе земље кроз целу њену историју више пута мењале. Раздаљина између најзападније и најисточније тачке је 620 км. Површина територије износи 357.021 м², а укупна дужина граница је 3.621 км. Немачка има највише суседа од свих земаља Европске уније

– граничи се са чак девет држава. Дужина морске границе је 2.389 км. Најдужа река је Рајна која територијом Немачке тече 865 км. Највиши врх у Немачкој, Цугшпице (*Zugspitze*), висок је 2.962 м.

Немачка је колико у стратешком толико у економском погледу на веома повољном месту – на самој средини северноевропске равнице, као и целе проширене Европске уније, и зато кроз њу пролазе важни транспортни и комуникацијски токови. У њој је погодно оснивати и развијати нове економске гране.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Званичан назив немачке државе је Савезна Република Немачка (*Budensrepublik Deutschland*). Немачка има 16 чланова федерације. Сваки члан федерације, земља (*Land*), представља посебни историјски регион Немачке, који има своју престоницу, парламент и владу са значајним овлашћењима. Ипак, поред земаљских влада делује и централна савезна влада. Највиша власт припада Парламенту састављеном из два дома. Горњи дом, Бундесрат, је представништво немачких земаља, а доњи дом, Бундестаг, је скупштина непосредно изабраних грађанских посланика. Немачка влада се саставља према односу политичких снага у Бундестагу. Обично лидер већине постане и председник владе – савезни канцелар. Немачки канцелар је најважнији службеник земље који доноси главне политичке одлуке, док вођа немачке државе, савезни председник, званично представља земљу. Њега на пет година бира Савезни конвент, који се формира од истог броја чланова Бундестага и ландтагова.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Немачкој је 2008. живело око 82,2 милиона становника, а више од 90 одсто њих су Немци. Уз-

гред, људи који говоре немачки не живе само у Немачкој, већ и у суседним земљама – Швајцарској, Аустрији, Луксембургу, Лихтенштајну, и тамо они чине већину. Немачка мањина живи и у Белгији,

Италији, Француској. То условљава велику језичку, као и културну разноликост. Осим тога, има и религиозних разлика – Немци су подељени на католике (на југу) и протестанте лутеране (на северу).

Није чудно што је у таквој земљи, која је много пута увлачана у историјске немире, скупљено тако обилно и разноврсно културно наслеђе – од готских катедрала запањујуће лепоте (Келн) до класичних филмова, од дела најпознатијих филозофа као што су Имануел Кант (*Immanuel Kant*, 1724-1804), Георг Хегел (1770-1831), Карл Маркс (*Karl Marx*, 1818-1883), Фридрих Ниче (*Friedrich Nietzsche*, 1844-1900), до проналазака физичара светског гласа као што су Макс Планк (*Max Planck*, 1858-1947), Алберт Ајнштајн (*Albert Einstein*, 1879-1955); од дела таквих великана класичне музике као што су Георг Хендл (*Georg Händel*, 1685-1760), Јохан Себастијан Бах (*Johann Sebastian Bach*, 1685-1750), Рихард Вагнер (*Richard Wagner*, 1813-1883) до савремене рок музике, од поезије генија Јохана Волфганга фон Гетеа (*Johan Wolfgang von Goethe*, 1749-1832) до револуционарног театра Бертолта Брехта (*Bertolt Brecht*, 1898-1956). И то све у једној земљи!

Иако је веома тешко проценити, најпознатијим немачким уметником свих времена сматра се песник Гете. Његово највеће дело, драма у стиху „Фауст“, највеће је и у уметничком смислу до сада непревазиђено поетско дело на немачком језику. Фауст је легендарна личност из XVI века, научник и чаробњак, истраживач и маг, који је постао предмет опкладе Бога и ђавола Мефистофела. Сатана се клади са Богом да ће му успети да одвуче Фаустову душу од узвишених циљева и да је заведе нудећи му обиље земаљских задовољстава. У Гетеовој драми се говори о историји човековог искушења, приказани су његови узлети и падови, испреплитани многи заједнички људски проблеми. У поеми, запањујућој по поетском облику, одсликавају се могућности немачког језика, а пред читаоцем промиче панорама живота Немачке.

Конечно, кад је реч о немачкој култури, било би неопростиво не споменути и ремек-дело песништва романтичара Хајнриха Хајнеа (*Heinrich Heine*, 1797-1856) „Die Loreley“, песму написану 1823. Песник у стихованој форми на немачком језику прича тужну легенду о шармантној и истовремено подмуклој нимфи Лорелај. Она се појављивала на огромној стени у рајнској долини, и, тугујући за својом погинулом љубављу, тужно певала. Својом песмом је, међутим, толико опчињавала чамције који су туда пловили, да би они, угледавши њену лепоту, губили главе. Баш на том месту Рајна прави оштар заокрет и чамције морају да буду нарочито опрезни. Не примећујући више ништа око себе од опчињености, ту би се насукали на подводне стене и гинули у речним вировима.

Ево неколико стихова те познате песме (цео текст је на интернет адреси <http://www.ingeb.org.Lieder-ichweiss.html>), у којој се одлично одсликавају лепота и могућности немачког песничког језика:

Ich weiß nicht was soll es bedeuten
 Daß ich so traurig bin;
 Ein Märchen aus alten Zeiten,
 Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt,
 Und ruhig fließt der Rhein;
 Der Gipfel des Berges funkelt
 Im Abendsonnenschein.

(Ја не знам шта треба да значи
 Те тако тугујем,
 О некој старинској причи
 Једнако умујем.

Ту мирно протиче Рајна,
 Хладно је, хвата се мрак!
 На врху брега игра
 Последњи сунчев зрак.)

Може се рећи да је Хајнеова песма постала не само омиљена народна песма, већ и права визиткарта немачке културе када је 1837. Фридрих Зилхер (*Friedrich Silcher*, 1789-1860) за њу компоновао музику. Ту мелодију можете послушати на интернету (<http://ingeb.org/Lieder/ichweis2.mid>).

ПРЕСТОНИЦА И ОСТАЛИ ГРАДОВИ Данас је престоница Немачке највећи град у земљи Берлин. У њему живи отприлике исто толико становника колико и у Литванији – 3,275 милиона. Берлин је постао главни град релативно скоро – 1871. године кад је Пруска коначно ујединила немачке земље у Други рајх. Тада је престоница Пруске постала и престоница целе Немачке. Али, Берлину је било суђено да буде главни град само до 1949. када је по почетку хладног рата тај град, као и цела Немачка, био подељен. Главни град Западне Немачке постао је мали град поред реке Рајне, Бон, а у источном делу подељеног Берлина сместила се власт комунистичке Источне Немачке. У то време статус Источног Берлина дуго није био до краја дефинисан. Берлин је постао главни град целе Немачке тек по њеном уједињењу 1989. иако се и данас доста државних установа налази у Бону.

Берлин је град којем, за разлику од већине главних градова Европе, није било суђено да се вековима полако али плански шири. Берлин је преживео све падове и успоне повезане са историјом Немачке. Пре почетка Другог светског рата Берлин је већ имао специфичан лик, али после рата скоро ништа није остало. Након поделе града, Западни Берлин и Источни Берлин живели су одвојене животе. У једном граду постојала су два града – два света. По одлуци комунистичке власти, 1961, у тежњи да се заустави све већа имиграција на Запад, одлучено је да се у граду сагради висок камени зид, који би чврсто и заувек одвојио део некада јединственог града. Западни Берлин је за цео свет постао симбол отпора демократског света који пружа наду да ће аномалије поделе овог града раније или касније нестати. За то време, зидом

ограђени Источни Берлин грађен је према стандардима совјетске архитектуре, и ускоро је постао потпуно различит, али непривлачан град. Историјском центру Берлина, који је на захтев Стаљина био део совјетске зоне, није се ни мало посрећило.

Данас зида који дели Берлин више нема, остало је само обележено место којим је пролазио. А сам град је постао велико градилиште. Архитектама се пружила јединствена могућност да претворе Берлин у најмодернији град ако не на свету, онда барем у Европи. Током деценије после уједињења, у Берлину се појавио нови модерни центар који је привукао милијарде у инвестицијама – Потсдамски трг. Од модерних грађевина које се на њему налазе, издваја се Сони центар, чија купола подсећа на планину Фуџи која се види из Токија. Тако занимљива и неочекивана била је одлука архитеката.

Остали највећи градови у Немачкој по броју становника: Хамбург, 1,686 мил. становника, Минхен (*München*, 1,185 мил. становника), Келн (*Köln*, 965.000 становника) Франкфурт на Мајни (*Frankfurt am Main*, 648.000 становника). Бивши главни град Западне Немачке, Бон (*Bonn*, 307.000 становника) тек је на деветнаестом месту.

ИСТОРИЈА У време Римског царства, Римљани су владали само малим делом садашње немачке територије. Они су поред реке Рајне сазидали одбрамбену тврђаву, а на западном делу основали неколико и данас врло важних немачких градова, на пример Келн (*Colonia Agrippinensi*) и Мајнц (*Moguntiacum*). Изворе немачке државности не треба тражити у Римском царству, већ у франачкој држави, основаној крајем VII века – империји Карла Великог.

Карло Велики је умро 814, а царство су 843. поделили његови унуци. Западно франачко краљевство постало је политичка творевина из које је изникла данашња Француска, а из друга два дела царства полако се формирала Немачка, тачније још не Немачка, већ Свето римско царство (*Heiliges Römisches Reich*). За разлику од Француске, Немачка није постала “нормално” краљевство – њој је било суђено да постане Римско царство. Али то не значи да је она постала уједињена, концентрисана држава. Пошто је власт императора била више симболична него реална, Немачка је остала конгломерат мноштва већих или мањих *de jure* зависних, али *de facto* самосталних кнежевина.

Локални кнежеви нису били склони да са било киме деле власт и противили су се било каквим покушајима цара да централизује власт. Одлучивши да не допусти формирање наследне монархије, император није могао да остави круну својим наследницима. Сваки нови цар (као и папа) је морао да се поново бира. Тако да су се моћнији немачки

кнежеви, који су и бирали императора, могли надати да ће, стицајем повољних околности, они или њихови наследници барем на неко време моћи да ставе славну царску круну.

Током дугогодишње историје царства, на царском престоу су седели разни представници немачких династија, али највише успеха су имали Хабзбурзи, који су владали садашњом Аустријом, као и другим земљама на разним локацијама у Европи. Од 1453. када је за цара изабран Фридрих III (*Friedrich III*) Хабзбург, та породица је само са једном краћом паузом у рукама задржала престо током 354 године постојања царства. Коначно је титула римског цара, као и царство, укинута 1806. кад се цар Фрања II (*Franz II*) Хабзбург, изгубивши рат од Наполеона, одрекао титуле и прогласио себе само аустријским царем.

Тако да до самог уједињења земље 1871. године, Немачке у ствари није било, тачније, било је веома тешко рећи где Немачка почиње и где се завршава, јер су царству припадале и Пруска, и Баварска, и Италија, и Чешка, и Аустрија, и Холандија, и Луксембург, и још много тога. У то време, поред номиналног цара који је био настањен у Аустрији, почеле су да јачају две од многих немачких кнежевина – Пруска и Бранденбург. Године 1701. кнез Пруске Фридрих је од цара добио титулу краља. Он је прво успешно модернизовао земљу, основао је јаку војску, проширио кнежевину и постепено почео да доминира царством. Међутим, растуће амбиције Пруске омео је Наполеон.

Нова прилика за уједињење Немачке појавила се тек средином XIX века, када се у Француској, а затим у Немачкој и другде, подигао талас револуција. У Немачкој је најважније револуционарно питање било уједињење земље. На дан 18. маја 1848. у Франкфурту на Мајни састао се први немачки парламент и прогласио себе немачком Народном скупштином. У парламенту се много расправљало о томе како ујединити Немачку. Пошто Свето римско царство више није постојало, највише се разматрало да ли да се оснује велика Немачка са Аустријом, или мала

Немачка без Аустрије. Да ли у њој треба да постоји централна власт? А можда би и слаба била довољна? Најзад је припремљен пројекат Устава који је предвиђао оснивање Немачке без, у то време, реакционарне Аустрије. Према том пројекту, Немачка је поново требало да постане уставна демократска монархија, а одлучено је да царска круна буде предложена краљу Пруске Фридриху Вилхелму IV. Међутим, он се одрекао круне и тако је пропала могућност уједињења Немачке на демократским принципима у име скупштине народних представника.

Немачка је коначно уједињена 1871. али не на демократски начин, већ помоћу силе и моћи власти. Архитекта уједињења постао је краљ Пруске Вилхелм I (*Wilhelm I*, 1797-1888), а за вођу државе одређен је Ото фон Бизмарк (*Otto von Bismarck*, 1815-1898). Под његовим вођством, Пруска је, уједињујући Немачку, водила три успешна рата. Први се одиграо 1864. против Данске због Шлезвиг-Холштајна, други 1866. против Аустрије због утицаја у северној Немачкој. Бизмарк је у том рату победио, али он није био потпуни присталица разбијања Аустрије и њеног прикључења Немачкој. Зато је убедио пруског краља и ратне вође да то не ураде, јер би у противном постојала опасност да се у рат умешају Француска и Русија. Осим тога, у случају укидања аустријског царства појавило би се много словенских и мађарских држава које би постале извор нереда и револуције у Централној Европи. А немачке земље у Аустрији, по Бизмарку, нису потребне, јер је свеједно незамисливо владати Бечом из Берлина.

Пошто је у рату победила Аустрију, Пруска је 1867. са осталим државама северне Немачке начинила Савез северне Немачке. У стварности, то је била уједињена држава са владарем, канцеларом и парламентом. Председник Савеза постао је пруски краљ Вилхелм I, а Канцелар – Бизмарк. Међутим, њој нису могле да се придруже јужне немачке земље (Баварска), јер се томе противила Француска Наполеона III. Због тога је 1870. отпочео трећи рат Пруске и Француске, који је Бизмарк опет добио, а француски краљ је чак и заробљен. Коначно, 1871. у срцу разбијене Француске, Версају, проглашено је оснивање Немачког царства.

Када се Немачка ујединила, у Европи је настао, може се рећи, нови међународни систем, чији је нови (или други) центар постало немачко царство, са називом Други рајх. Ипак, за разлику од Првог, Други рајх није трајао хиљаду, већ једва 47 година. Друга империја је пала након губитка Првог светског рата, у који је Немачка увучена због самоубиствене тежње да преуреди утицај у свету у своју корист. Немачка је 1918. проглашена Републиком. Међутим, изгубљени рат је произвео реваншистичко рас-

положење. Последице Версајског мира биле су толико тешке и неповољне по Немачку, да се она одмах намерила да то исправи. То је искористио Адолф Хитлер (1889-1945) са својом партијом, која је 1933, ослањајући се на националистичку пропаганду, победила на изборима. Хитлер је постао канцелар Немачке и почео је интензивну припрему за нови рат. Он је објавио циљ обнове немачког царства – Трећи рајх, који ће бити вечан. Рат је почео 1939. и завршио се 1945. потпуном немачком катастрофом. Она је била приморана не само на безусловну капитулацију, већ и на пристанак на окупацију као и на каснију поделу на две државе. Као што је поменуто, подељена је не само држава, него и њена бивша престоница Берлин.

Савезна Република Немачка (СРН), састављена 1949. од бивших окупационих зона САД, Велике Британије и Француске, постала је демократска савезна држава чија је власт тежила што пре да обнови економију, нормализује односе са бившим непријатељима и започне миран живот. Ускоро, 1951, СРН је заједно са Француском, Италијом, Холандијом, Белгијом и Луксембургом установила прву Европску заједницу за угаљ и челик, која је постала полазна тачка процеса уједињења Европе.

За то време, у совјетској окупационој зони је 1949. основана комунистичка држава – Демократска Република Немачка (ДРН), у којој је покушано оснивање планске економије. Реформе које су спровели комунисти нису се свиделе већини становника и због тога је све више Немаца почело да емигрира на запад. Тада је између Западне Немачке и Источне Немачке спуштена права гвоздена завеса. Граница је ревносно чувана, а у самом Берлину је 1961. подигнут високи камени зид који је постао симбол поделе не само града, већ и земље или чак и целе Европе.

Немачка је остала подељена тачно 40 година, до 1989. када је, након почетка демократских промена у самом Совјетском Савезу, Берлински зид срушен. На првим демократским изборима у Источној Немачкој 1990. победиле су партије које су подржале

хитно уједињење земље, и већ 3. октобра 1990. Демократска Република Немачка више није постојала. Остала је само једна, уједињена Савезна Република Немачка, чија је ис-точна територија постала новајлија у процесу интеграције Европе.

НЕМАЧКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Као што је савремена Европска унија незамислива без Француске, тако је незамислива и без Немачке. Немачка, тачније само Западна Немачка, била је једна од држава зачетница и оснивача Европске заједнице и једна од најдослед-нијих присталица и поборника процеса уједињења Европе. Интеграција је била веома ко-рисна за Немачку, помогла је земљи не само да се опорави од по њу поражавајућег рата и успостави пријатељске односе са другим државама, већ и да постане скоро најбогатија чла-ница Европске заједнице. Због надмоћи немачке привреде и индустрије, њена валута, мар-ка, почела је да доминира у целој Европи и стекла је статус међународног новца. Међутим, политички утицај Немачке је због историјских разлога био ограничен. Од самог почетка шесте деценије XX века, лидер Западне Немачке Конрад Аденауер (1876-1967) тежио је потпуној и вишеструкој интеграцији Немачке у трансатлантске и европске структуре да би била рехабилитована у очима суседа и да би се спречила обнова немачког милитаризма и реваншизма. У том контексту нарочито је важно помирење Немачке са Француском, које се огледало у пријатељском договору ове две државе 1963. који су потписали Шарл де Гол и Конрад Аденауер.

Тек је осамдесетих година Немачка постала политички утицајнија и почела је да тежи не само бризи око европског уједињења, већ и томе да се европска интеграција прилаго-ди интересима Немачке. Социјалдемократска влада Западне Немачке одбила је ранији програм изолације комунистичке Источне Немачке и трудила се да у читавој Централној Европи нормализује односе и смањи напетост. Па ипак, немачка власт је увек истицала да њена измена Источне политике не значи смањење обавеза Немачке према Европској заједници и другим западним организацијама. Управо је Источна политика коју је Немачка водила, подстакла државе Европске заједнице да прилагоде спољну политику и чак уведу посебну политичку сарадњу.

У другим европским земљама, нарочито у Француској, отворена могућност ује-дињења Немачке 1990. проузроковала је одређен страх и болна сећања. Западна Немачка је према броју становника била отприлике једнака као Француска и Уједињено Краљевство, а уједињена Немачка постала је највећа држава Европске уније, у којој живи око четвртине становника ЕУ и у којој се производи скоро трећина бруто домаћег производа. Друге др-

жаве Европске заједнице, пре свега Француска, забринуле су се због нежељене промене равнотеже односа снага у свету, али Немачкој је успело захваљајући напору њеног канцелара Хелмута Кола (*Helmut Kohl*, р. 1930.) да осигура подршку других држава Европске заједнице за уједињење државе. Најзад је добијен пристанак Француске и других држава, али је истакнут услов да ће се Немачка ујединити у контексту ширег уједињења и интеграције Европе. На иницијативу лидера Француске и Немачке Франсоа Митерана и Хелмута Кола, договорено је да се уједињење Немачке прилагоди оснивању Европске уније, а то значи даље продубљивање европског уједињења оснивањем политичког савеза и увођењем заједничке валуте.

Према плану Европске комисије који су потврдиле државе Европске уније, увођење заједничке валуте ЕУ било је темељно припремљено. С обзиром на посебну важност немачке економије и финансијског система у оснивању европског економског и монетарног савеза, управо је у Немачкој, у њеном главном финансијском центру – Франкфурту на Мајни – 1998. основана Европска централна банка. Та банка је и спровела припремни посао око увођења евра 2002. у Немачкој и у још једанаест других држава Европске уније, и још увек се брине о стабилности и поузданости нове европске валуте, и има искључиво право на штампање и пуштање у оптицај новчаница евра.

DEUTSCHLAND

НАЗИВ У међународном политичком речнику назив државе *Италија* (it. *Italia*) појавио се тек средином XIX века, када се појавио патриотски покрет за уједињење земље, али је као назив области познат још од давнина. Он је потекао од племена Итала које је некада, пре оснивања Римског царства, било утицајно на Апенинском полуострву.

СИМБОЛИ Када је Италија 1946. проглашена Републиком, изабран је и нови државни грб: са краљевског грба узета је бела звезда (*Lo Stellone*) која симболизује јединство Италије, украшена венцем од стабала маслине и храста који симболизује мир и моћ. Венац је повезан црвеном траком на којој је белим словима исписано *Repubblica Italiana*, тј. Италијанска Република. Иза звезде налази се симбол рада, зупчаник.

Традиционалне боје италијанске заставе су зелена, бела и црвена. Њихово порекло и значење нису баш познати. Највероватније су потекле од зелено-белог и црвеног украса на униформама миланске грађанске милиције. Њих је касније, на почетку XIX века преузео Ломбардијски легион. А сам усправни распоред боја вероватно је настао под утицајем француске тробојке. Године 1848. та тробојка је постала застава Сардинијског краљевства, а од 1861. и Италијанског краљевства. После Другог светског рата та застава је постала и застава Италијанске Републике. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Италија је смештена на Апенинском полуострву које дубоко залази у Средоземно море и због тога је стратешки веома важно. Контуре државе подсећају на чизму која шутира лопту, тј. острво Сицилију. Од северне границе са Француском до „пете чизме“ има 1.200 км. Површина територије је 301.230 m². На истоку, полуострво заплускује и од Балкана одваја Јадранско море. Италији припадају и два велика Средоземна острва – већ поменута Сицилија и Сардинија. На северу, граница Италије су Алпи. У Алпима

ИТАЛИЈА

се налази и највиши врх у Италији Монте Роза (*Monte Rosa*). Алпи се спајају са Апенинским планинама које се протежу целом дужином полуострва. Највећа река у Италији, По, тече кроз северну Италију, са запада на исток. У њеној долини налазе се скоро сви најпознатији и најважнији градови Италије, осим Рима.

Политички систем Од оснивања италијанске државе 1871. до Другог светског рата Италија је била уставна монархија, којом је владала савојска династија. Према

Уставу из 1948, Италија је постала парламентарна демократска Република. Земљом управља влада састављена од парламентарне већине коју води лидер већине – премијер. Законе доносе Посланички дом од 630 чланова који се бирају на пет година, и Сенат од 326 чланова који се бирају на шест година. Председника државе на седам година бира специјални колегијум бирача, сачињен од чланова Парламента и представника региона, и представља државу, иако у случају потребе има овлашћење да распусти Посланички дом и Сенат. Већина се у италијанској влади често мења, јер је у великом парламенту који чине посланици великог броја партија, тешко направити стабилну већину. Међутим, политичка нестабилност се не преноси на управљање државом, јер извршне институције власти прилично добро функционишу. Италијани кажу: „Ми живимо у анархији коју смо претворили у хармонију“.

Становници и култура У Италији је 2008. живело 59,6 милиона становника. Италијани се одликују националном и религијском хомогеношћу – преко 95 одсто верника су католици. Ипак, у самој Италији веома су јасне регионалне и етнографске разлике. Заједнички италијански језик распрострањен је тек у другој половини XIX века када се Италија ујединила. Он се веома споро ширио јер су становници били снажно везани за своје дијалекте. Тек је телевизија променила стање и сада се Италијани из различитих региона лако споразумевају. Ширење заједничког језика подстакло је и то што су Италијани који су одлазили на рад у друге земље морали на њему да пишу писма, јер њихови дијалекти најчешће нису имали свој писани облик.

Италија је једна од великих европских држава која се најкасније ујединила, али је њен значај и утицај на развој европске цивилизације изузетно велики. Италија није само земља из које је потекло моћно Римско царство, већ и колевка ренесансе и барока који су

се касније проширили на целу Европу. Та земља, позната по обиљу непроцењивих уметничких дела и предивних градова, привлачи огромну реку туриста из целог света.

Почетак ренесансе у Италији, тачније у њеним најмоћнијим северним градовима Фиренци, Милану и Венецији, обично повезујемо са посебним положајем тог региона у европској економији XV и XVI века. Кроз северну Италију пролазили су трговачки путеви на исток и због тога су поменути градови постали колевке банкарства и кредитних послова. Са њима се појавио и вишак новца којим се могла подржавати уметност. Осим тих градова, треба споменути још и Рим, којим су тада владали папе који су, са великим приходима од цркава расутих по целој Европи, почели да реконструишу град и укључују у тај посао велики број познатих уметника.

Међутим, најважније је то да је у то време живело јако много талентованих, чак генијалних уметника: светску славу побрали су италијански књижевници Данте Алигијери (*Dante Alighieri*, 1265-1321), Франческо Петрарка (*Francesco Petrarca*, 1304-1374) и Ђовани Бокачо (*Giovanni Boccaccio*, 1313-1375), захваљујући којима је фирентински дијалект постао садашњи италијански језик; представници ликовне уметности су Сандро Ботичели (*Sandro Botticelli*, 1444-1510), аутор најпознатије слике „Мона Лиза“ Леонардо да Винчи (*Leonardo da Vinci*, 1452-1519), аутор сцене настанка света у Сикстинској капели и „Давида“ Микеланђело Буонароти (*Michelangelo Buonarotti*, 1475-1564), Вечелио Тицијано (*Vecellio Tiziano*, с. 1490-1576), Рафасело Сантис (*Raffaello Santis*, 1483-1520). Најзад, не могу се заборавити ремек-дела ренесансне архитектуре. У то време саграђени су фирентинска катедрала са предивном куполом, торањ у Пизи који до данас игнорише законе гравитације, барокни Рим око базилике Св. Петра, и, наравно, град на води са прелепим палатама и златним куполама – Венеција.

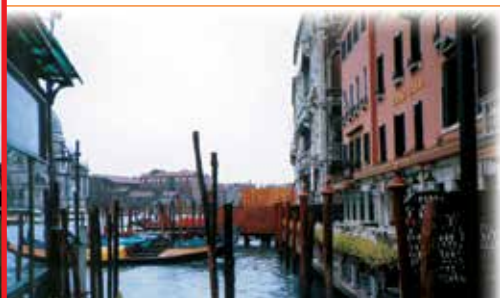
ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Несумњиво, италијанску престоницу Рим не треба посебно представљати. Историја и садашњост Рима, који је некада био средиште најмоћнијег царства, познати су не само у Европи, већ и у читавом свету. Од тада се каже да “сви путеви воде у Рим”. Рим често и не без основа називају “вечитим градом”. Још у школским клупама сви сазнајемо легенде у вези са оснивањем Рима и о томе како су га спасиле гуске. И данас у граду можемо видети највеличанственији споменик антике – Колосеум.

Међутим, Рим је постао главни град Италије релативно скоро, као што се недавно појавила и јединствена италијанска држава. После пада Римског царства, Римом и околним пределом владали су римски бискупи и вође целе католичке цркве – папе, који су на све могуће начине улепшавали град, тако да он данас очарава величином, богатством и лепотом цркава. Каже се да у свету има девет највећих базилика од којих се чак седам налази у Риму.

Садашњи Рим није само центар хришћанства, већ и савремени туристички град од 2,648 мил. становника.

Други највећи градови Италије: Милано (1,305 мил. становника), Напуљ (*Napoli*, 1,046 мил. становника), Торино (921.000. становника), Палермо (689.000. становника), Ђенова (*Genova*, 655.000. становника), Болонја (*Bologna*, 385.000 становника), Фиренца (*Firenze*, 381.000 становника), Катанија (*Catania*, 341.000 становника), Бари (335.000 становника), Венеција (*Venezia*, 297.000 становника).

Иако препуштају славу Риму, други градови Италије које су украсили ренесансни уметници, привлаче туристе и љубитеље уметности ништа мање него “вечити град”. У престоници уметности Тоскане и Италије, Фиренци, не мора се ићи у музеје – улице су пуне уметничких дела. По поруцбини градских владара из времена ренесансе, Медичија (*Medici*), у бронзи је изливен предиван вепар. По легенди, ако човек има неку жељу треба да у њушку животиње убаци метални нов-

чић. Вода која стално тече из чељусту одбаци новчић на ланац на којем постоји отвор са металним решеткама. Ако се рупа погоди – жеља ће се испунити, ако не – треба бацити новчић још једном.

Посебан и јединствен свет представља и град саграђен на 123 острва и сто педесет канала - Венеција. Зато је Венеција град без аутомобила. Њих замењују чамци и бродићи.

ИСТОРИЈА Италијанска држава основана је релативно скоро, тек 1860, али Италијани су један од најстаријих европских народа са богатом и импресивном историјом. У праисторијским временима језгро италијанског народа било је племе које је живело у средњој Италији – Латини. Управо су они у VIII веку пре н.е. основали град Рим, који је касније постао престоница огромног царства. Од V века пре н.е. до саме пропасти царства, Италија је била не само уједињена, већ се може рећи и центар самог Римског царства.

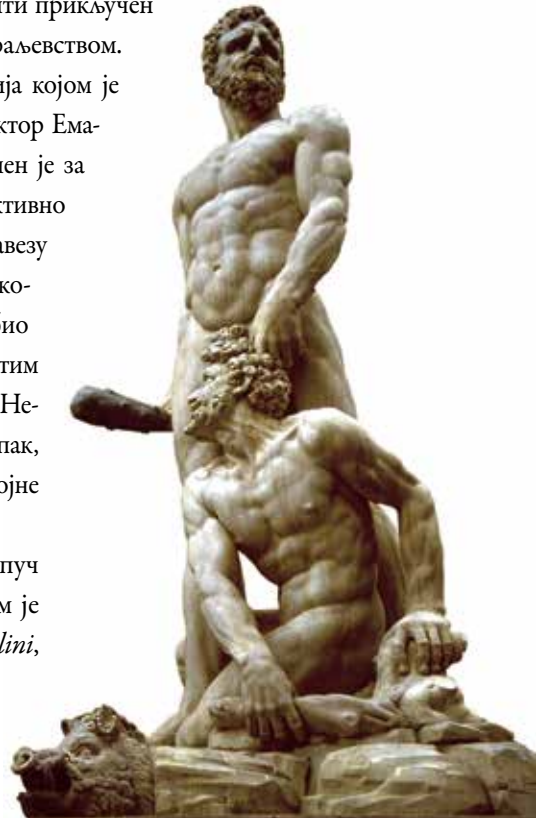
После 476. када су варвари свргнули последњег римског императора, Италија чак до XIX века није била уједињена земља. Разним њеним деловима у разним временима управљали су многи владари и зато су чак и данас регионалне разлике, које су се појавиле због различитих историјских искустава, не само приметне, већ и веома важне. Кажу да је скоро немогуће написати општу историју Италије која би обухватила раздобље од пропасти Римског царства до њеног уједињења средином XIX века. Ко жели да сазна шта се у то време догађало са Италијом, мора посебно да се упозна са историјом краљевстава Сицилије и Напуља која су постојала на југу Италије, папске државе која се налазила у средњем делу Италије, и некада напредних, познатих градова-држава на северу Италије – Венеције, Фиренце и Милана. Читаве векове политички подељена, Италија је на крају Средњег века, од XIII до XVI столећа, постепено поново постала својеврстан центар европске културе и трговине. Италијанска ренесансна уметност до данас се сматра једним од највећих достигнућа не само италијанске већ и европске цивилизације.

Ипак, због политичке подељености, Италија се никада није осећала безбедном и често су је нападале војске страних држава. Италијански градови су понекад ратовали међусобно, понекад су потпадали под шпанску, француску или аустријску власт. Националну свест у Италији, као и у већини других европских земаља, пробудили су велика Француска револуција и Наполеон који се у Италији борио са Аустријанцима. Поразивши Наполеона, савезници су тежили да у Италији успоставе стари поредак. Тако је и настао италијански патриотски покрет отпора *Risorgimento* (тј. поновно буђење). Једно од италијанских краљевстава, које је подржавала Француска, почело је ослободилачки рат против Аустрије која је господарила северном Италијом. Аустријанци су изгубили, а Пијемонту је припала Ломбардија. У исто време, Пијемонт је подржавао и Ђузепе Гарибалдија (*Giuseppe Garibaldi*, 1807-1882) који је водио устанак на југу. Устанак је успео 1860. и Напуљско краљевство је прикључено Пијемонту. Касније су се са Пијемонтом ујединили Тоскана, Модена, Парма и Ромања. Године 1866. Пијемонт, са прикљученом Венецијом, окружио је са југа и севера папску државу. Међутим, коначном италијанском уједињењу још одређено време противила се бивша савезница Француска, која је преузела одбрану папске државе. Тек 1870. када је изгубила рат са Пруском, она је решила да препусти Рим. Тек тада је Рим могао такође бити прикључен Пијемонту, сада већ названом Италијанским краљевством.

Нова Италија постала је уставна монархија којом је владао Парламент. Бивши краљ Пијемонта Виктор Емануел II (*Victor Emanuel II*, 1820-1878) проглашен је за краља Италије. Италијанска влада одмах се активно прихватила спољне политике, прикључила се савезу Немачке и Аустрије и чак је покушала да стекне колоније на другим континентима, али кад је избио Први светски рат прогласила је неутралност, а затим је чак направила тајни договор са противницима Немачке и Аустрије и ступила је са њима у рат. Ипак, Италија тада није успела да оствари ни велике војне победе нити политичке успехе.

У Италији се 1922. одиграо фашистички пуч и власт је преузела фашистичка партија којом је руководио Бенито Мусолини (*Benito Mussolini*,

1883-1945). Фашисти су оставили уставну монархију, али су увели тоталитарни партијски режим и култ Мусолинијеве личности. Фашистичка Италија је 1939. napravila војни савез са хитлеровском Немачком. Када је почео Други светски рат, Италија је поново прогласила неутралност и тек кад су је Немци приморали, почела је да ратује са Французима. Међутим, већ 1943. Мусолини је збачен са власти, нова италијанска влада прешла је на страну савезника и почела је да ратује против Немаца који су тада окупирали Италију. После завршетка рата, Италија је била међу победницима.

Године 1946. у Италији је плебисцитом решено да се монархијски облик владавине замени Републиком. Представницима савојске династије који су до тада владали Италијом, због сарадње са фашистима и подршке њима, наређено је да напусте земљу и забрањено им је да се у њу врате. Тек 2002. наследнику италијанског престола је дозвољено да уђе у земљу као приватно лице.

Године 1949. Италија је позвана да се придружи Северноатлантском пакту. Такву пажњу савезника Италија је добила, наравно, не због њених заслуга у борби против хитлеровске Немачке, већ због своје величине, економског потенцијала и географског положаја.

ИТАЛИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Италија припада групи шест држава зачетница европског уједињења. План о оснивању заједнице угља и челика који је 1950. објавио француски министар спољних послова Робер Шуман био је намењен прво Немачкој и Француској, али када је Италија пристала да се придружи остварењу тог пројекта, несумњиво је ојачала моралну основу да се нова институција назове Европска заједница.

Италија се увек изјашњавала као најдоследнији присталица европског уједињења. Она је била међу државама оснивачима Европске заједнице и стално је подржавала све реформе којима се

тежило продубљивању интеграција и јачању европског идентитета. Сматра се да су се Италијани најмање бојали и боје се европског уједињења, јер живећи у својој посебној земљи уверени су да се општи италијански идентитет одлично слаже са великим разликама региона и са регионалним идентитетом. Међутим, разлике међу регионима нису само шармантан израз разноврсности Италије, већ и одређен економски и социјални проблем. Нажалост, јужна Италија, названа *Mezzogiorno*, нивоом развоја прилично заостаје за индустријализованом северном Италијом, која је још од Средњег века била не само културни, него и напредан пословни центар чије су трговинске везе спајале целу Европу са егзотичном Азијом и афричким земљама. И данас се северна Италија развија веома брзо, док Југ не пати само од врућине, већ и од незапослености, недостатка инвестиција, криминала. Сматра се да су се удружене групе гангстера, или мафија, појавили управо на југу Италије – на Сицилији.

Политика уравнотеженог развоја Европске уније помаже Италији да реши те проблеме, али то тешко иде јер политика није врло доследна. У Италији се често мења влада, а државној бирократији недостају организованост и дисциплина. Италија „води“ међу државама Европске уније по броју случајева покренутих у Европском суду због преспорог остваривања и примене Европског права. Често се дешава да би нека одлука већ требало да ступи на снагу, али Италија заостаје и проузрокује спорну ситуацију. Упркос свему, када затреба, Италија ипак успева да се консолидује. Најбољи пример је припрема за увођење евра. Сматрало се да Италија због инфлације, буџетског дефицита и неизбалансираних државних финансија неће моћи да постане члан еврозоне, али је увођење евра Италијанима био симболичан догађај од изузетне важности, па су сви подржали напоре владе да прописно среди државне финансије иако је због тога требало повисити порез. Тако је Италија заједно са

једанаест других одговарајуће припремљених држава ЕУ могла 2002. да замени своју националну валуту – италијанску лиру – заједничком валутом ЕУ, евром.

ХОЛАНДИЈА

НАЗИВ Назив земље *Nederland* скоро на свим језицима суседних држава значи исто – „ниска земља“. На енглеском се о Холандији понекад тако и говори – *the Low Countries*, а на француском се земља чак званично назива *Les Pays-Bas*. Не говоре узалуд Холанђани: „Бог је створио Земљу, а Холанђани – Холандију“, јер је чак 49 одсто површине државе одузето од мора, језера и мочвара. Трећина територије је испод нивоа мора. У одбрани земље од поплава помаже систем вештачких дина, насипа и полдера.

Историјски, Низоземска је називана земљом доњих токова река Рајне (*Rijn*), Меза (*Maas*) и Шелде (*Schelde*), а њу је обухватала област данашњих краљевстава Холандије и Белгије. Међутим, када је у XVI веку почела реформација, Низоземска се поделила на католике на југу и протестанте на северу. Наполеон, а касније и Бечки конгрес, покушали су да врате јединство Низоземске и основали су Низоземско краљевство које повезује оба његова дела – јужни и северни. Ипак, искуство засебног политичког постојања та два дела било је превише снажно. Иако су становници говорили истим језиком, њихово јединство се показало немогућим. Јужна Низоземска се одвојила и постала Белгија, а северни део, којем је остао званичан назив земље – Низоземско краљевство, није обухватио целу историјску Низоземску, па се зато поред званичног назива ништа ређе не користи ни незванични – Холандија.

Холандија је назив само једне од северних низоземских провинција, али се користи за целу државу зато што су њени становници били не само најбогатији, него и иницијатори борбе за независност земље.

СИМБОЛИ На грбу Холандије приказан је штит са грбом династије Оранж-Насау – жути лав на плавом пољу. Лав у предњим шапама држи мач и стреле Холандске републике из XVII века. Штит држе два лава. Изнад штита налази се краљевска круна. У дну грба стоји натпис *Je Maintiendrai*,

француска девиза Виљема од Оранжа (*Willem van Oranje*, 1533-1584), која значи „Задржаћу“.

Прва холандска застави била је наранџасте, беле и плаве боје. Наранџаста боја због тога што је вођа устанка Виљем од Оранжа, касније први владар (хол. *stadhouder*) независне Низоземске, потекао из немачке династије Насау, наследио и кнежевину Оранж (*Orange*) у јужној Француској коју је освојио његов стриц, Одатле потиче његово име и име његових предака од Оранжа или Орање. Занимљиво је и то да је после скоро сто година, 1689. његов следбеник на владарском месту, Виљем II од Оранжа (1650-1702), који је постао и краљ Енглеске Вилијам III (*William III*), победио 1690. у северној Ирској католичке устанике које је подржавала Француска, и од тада ирски протестанти славе Наранџасти дан (*Orange Day*). Наранџасту боју ћемо наћи и на садашњој застави Ирске, али на застави саме Холандије она није остала – у XVII веку заменила ју је црвена. Не зна се зашто се то догодило. По мишљењу неких, наранџаста боја је постепено постала црвена због тешкоћа око производње боја, а по другима зато што је династија Оранж изгубила популарност што је, наравно, тешко поверовати, јер и данас ова династија успешно влада земљом. Однос ширине и дужине на данашњој црвено-бело-плавој застави Холандије је 2:3.

Незваничан амблем земље може бити и ветрењача, која је постала неодвојиви део холандског пејзажа. Холанђани су почели масовно да подижу ветрењаче и да их користе за исушивање земљишта у XVI веку, мада су се први млинови на полдерима појавили већ у XIV веку. До наших дана у Холандији се сачувало око 950 млинова, али се више не користе у раније сврхе.

Другим незваничним холандским симболима могу се сматрати још лале, клопје, бицикли, сиреви (ко није чуо за холандски сир?) и... наранџасти фудбалски дресови. Та боја је изабрана у жељи да се нагласи веза са владајућом династијом.

ХОЛАНДИЈА

ГЕОГРАФИЈА Површина Холандије износи 41.864 м². Иако је трећина њене територије нижа од нивоа мора, од поплава је брани систем полдера. Највиша тачка у Холандији уздиже се 322 м изнад нивоа мора. Дужина обале је 451 км.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Холандија је уставна парламентарна монархија. Од самог стварања независне државе монарха даје династија Оранж-Насау. Од 30.

априла 2013, након абдикације краљице Беатрис (*Beatrix*) на челу државе се налази краљ Вилем Александер.

Законе доноси Парламент под називом *Staten-Generaal*. Он се састоји из два дома – Сената и Посланичког дома. У Сенату су представљене покрајине, а у Посланичком дому грађани. Извршна власт припада влади, чији састав зависи од резултата избора за Посланички дом.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Холандији је 2008. живело 16,4 милиона становника. Она је најгушће насељена земља у Европи. Холандски језик, заједно са енглеским и немачким, припада западногерманској породици језика и скоро да се не разликује од фламанског језика који се користи на северу Белгије, па их зато у суштини можемо сматрати дијалектима истог језика.

Холандија је од самог оснивања била позната по изузетном поштовању слободе и толеранцији. Темељ напретка ове земље је веома развијена трговина и зато је разумљиво што су Холанђани увек били за трговинску слободу, али уједно и за духовну. Са слободом су у Холандију продрле и наука и култура; из других земаља у њу беже прогоњени научници, интелектуалци, ствараоци. Мало земаља те величине - осим Холандије можда само Данска - може да се похвали познатим филозофима који су утицали на развој филозофске мисли у свету. Познати Холанђанин је филозоф јеврејског порекла Барух Спиноза (*Baruch Spinoza*, 1632-1677), чији су родитељи у Холандију стигли из Португала бежећи од прогона.

Када је на преласку из XVI у XVII век Холандија постала најмоћнија поморска трговачка држава, развила се и њена уметност, јер тамо где напредује привреда отварају се нове могућности и за уметност. Стога није случајно што се Холандија сматра

земљом која је изродила највише сликара (наравно, не заборавимо ни Италију). Најпознатији низоземски сликари су Петер Паул Рубенс (*Pieter Paul Rubens*, 1577-1640) и Рембрант ван Рејн (*Rembrandt van Rijn*, 1606-1669), само што је после поделе Низоземске по религијском принципу на крају XVI века први остао у католичком делу – у Фландрији, а други је постао познати холандски сликар. Још један светски познати сликар из Холандије Винсент ван Гог (*Vincent van Gogh*, 1853-1890) стварао је у каснијем раздобљу. На њега су највише утицали француски импресионисти и постимпресионисти (Ван Гогову „Вазу са пет сунцокрета“ в. стр. 43).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Холандија је занимљива држава и због тога што њена престоница, или главни град, није Хаг, у коме су смештене институције власти, већ Амстердам, у коме се само крунишу монарси земље. Амстердам је постао престоница Краљевства када је 1806. Наполеон прогласио свог брата за холандског краља и овај је одлучио да се баш ту смести.

Назив Амстердам (735.000 становника) потиче од назива реке Амстел и речи брана (хол. *dam*). У граду има много старих, импресивних грађевина из XVI и XVII века. Пошто је град саграђен на мочварном тлу, све куће стоје на стубовима, а сам град обилује каналима, чији систем подсећа на паукову мрежу. Каже се да се амстердамским каналима може пловити и до 100 км. Изнад тих канала су хиљаде мостова и мостића. Становници града живе не само дуж канала, већ и на њима. Званично се региструју и бродићи-куће. Ако власник такве кућице уредно плаћа порез, он може да користи плин, струју, телефон. Предност бродића-кућа је што се могу одвући на друго место и тако заменити досадне комшије или поглед са прозора. У Холандији је од давнина легализована проституција и тешко је замислити Амстердам без познатог квартa „црвених фењера“. То је један од најстаријих делова града, поред саме луке.

У „владином“ граду, Хагу, смештене су све главне институције власти и амбасаде страних земаља. Он је познат и по томе што се у њему налази Међународни суд Уједињених нација. Тај град је такође занимљив.

Посебно помињемо највећу нафтну луку у Европи, а можда чак и у свету, Ротердам (599.000 становника) на делти Рајне. Кроз њега пролази нафтовод и ток њених производа који задовољава потребе великог дела Европе. Нажалост, ротердамски стари град није сачуван – у Другом светском рату немачка авијација га је потпуно разорила бомбама.

ИСТОРИЈА Низоземска је постала независна држава 1581. кад се одвојила од Шпаније. До тада је била подељена или су њом владали владари других народа. У древним временима, келтска и германска племена која су живела на данашњој територији Холандије покорили су Римљани. Касније је Холандија постала део царства Карла V. После распада царства, на њеној територији је формирано неколико кнежевина које су на почетку XVI века наслеђивањем припале шпанској круни.

Реформација почета средином XVI века није мимошла ни Холандију. Пошто се шпански краљ успротивио реформацији, а много становника Холандије нагињало калвинизму, ускоро је избио конфликт због кога су северне низоземске покрајине одлучиле да се одвоје од Шпаније и оснују независну Републику – Сједињене низоземске покрајине. Иако су Сједињене покрајине постале Република, а државом управљали Парламент и државни савети, важна улога у њеном животу припала је и такозваном владару. Владар није био владар земље у правом смислу речи. Њега је Парламент позвао да се брине о пословима мира и рата и са њима повезаном спољном политиком државе, тако да је ипак на неки начин био владар државе. Пошто је устанак против Шпанаца водио властелин Виљем од Оран-

жа, он је потом постао и први владар земље. После Виљема, владари су такође били углавном из породице Оранжа.

Од Шпаније су се одвојиле само северне протестантске низоземске покрајине, а јужне католичке још дуго су остале са њом. Зато су северну Низоземску почели да називају Холандија (по називу једне од покрајина). Тај назив се усталио и користи се и данас, иако је званичан назив државе Краљевина Низоземска. Рат Холандије и Шпаније трајао је све до 1648. када је Шпанија коначно признала независност Холандије. Али, до тада је Холандија успела да изгради велику флоту, стекне прекоморске поседе – острва Јаву и Суматру на Малајском архипелагу, Цејлон у јужној Азији, Суринам у Јужној Америци, а у Северној Америци чак и да оснује Нови Амстердам, који је касније постао Њујорк. Амстердам је постао финансијски центар скоро читаве Европе. Парадоксално је да су године сталне борбе за утврђивање независности постале златни век Холандије не само у области трговине, колонијалне експанзије, већ и наука и уметности, нарочито сликарства.

Због својих амбиција, Холандија је неизбежно морала да се суочи са Енглеском која је тежила сличним циљевима. Због рата од 1652. до 1654, а касније надметања са Енглеском против Француске, њена поморска снага је почела да опада. Земља је постајала све више зависна од Енглеске. У Енглеској се 1688. одиграла славна револуција којом је енглески парламент одстранио неубедљивог краља Џејмса II Стјуарта (*James II Stuart*). Парламент је одлучио да позове на енглески престо тадашњег владара Холандије Виљема III од Оранжа који се обавезао да ће спојити Енглеску и Холандију у персоналну унију, и, користећи средства Енглеске и Холандије, изазвати Француску Луја XIV. Тај савез се одржао само од 1689. до смрти Виљема III 1702.

У XVIII веку моћ Холандије је почела да слаби. После велике Француске револуције она је потпала под сферу утицаја Француске. Кад је Наполеон побеђен, обновљена је власт династије Оранж и најзад је цела Низоземска – и северна и јужна

– уједињена у једно Низоземско Краљевство. Међутим, 1830. јужна Низоземска, или данашња Белгија, побунила се и одвојила од краљевства. Холандски краљ је 1848. прогласио нови Устав, по којем је држава, следећи енглески пример, постала уставна демократска парламентарна монархија.

У време Првог светског рата, Холандија је прогласила неутралност и није била уплетена у рат, али у Другом светском рату неутралност није помогла – земљу је окупирао хитлеровска Немачка. Због жестоког отпора окупаторима становници земље су искусили велику репресију, а нарочито је страдала велика јеврејска заједница. После Другог светског рата Холандија се прикључила Северноатлантском пакту. Када је почела деколонизација, Холандија се веома нерадо и тек под притиском савезника одрекла својих прекоморских поседа (Индонезије, Суринама).

ХОЛАНДИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Данашња Холандија нема велику површину, али је веома густо насељена и врло је богата земља. По површини, Холандија је отприлике једнака половини Литваније, али у њој има четири пута више становника. Најважнији извор економског напретка Холандије, као и у старим временима, јесте трговина. Роттердам је највећа европска морска лука, а амстердамски аеродром је један од највећих транзитних аеродрома у Европи. Холандија за већину европских земаља представља излаз на Атлантски океан и зато се обрт холандске трговине само са Немачком броји милионским износима. Холандија је земља Европске уније позната по либерализму – само тамо се наркотици могу легално користити.

У контексту европских интеграција, Холанђани имају репутацију доследног присталице европског уједињења. Она је више пута иницирала и другим државама предлагала пројекте за продубљивање интеграција. Још 1944. у Лондону, холандска влада у изгнанству се са Белгијом и Луксембургом договорила да направи царинску унију. У Хагу је 1948. одржан европски конгрес који је подстакао државе да годину дана касније успоставе Савет Европе. Коначно, и циљ Европске економске заједнице установљене 1957. да се оснује заједничко тржиште била је идеја Холанђана, коју је 1955. у меморандуму изложио холандски министар спољних послова Јохан Виљем Бајен (*Johan Willem Beyen*, 1897-1876). Холандија је

такође била међу првих дванаест држава ЕУ које су 2002. националну валуту – холандски гулден – замениле евром.

Ипак, многи посматрачи су приметили да се холандски проевропски ентузијазам појавио не толико због идеализма и посвећености идеји европског јединства, колико због прагматичних разлога. То је потврдила и одлука холандског друштва да не пристане на Уговор о Европском уставу. На референдуму одржаном 1. јуна 2005. од 62 одсто гласача који су у њему учествовали, чак 61,6 одсто је гласало „против“. Рационална Холандија, до сада најдоследнији поборник уједињења, сада је стратезима Европске уније задала велику загонетку – да објасне шта није у реду са предвиђеним преуређењем Европске уније.

НАЗИВ Назив Белгија (флам. *België*, франц. *Belgique*) потиче од назива келтског племена које је живело на простору данашње Белгије и изван њених граница. Стари Белзи су насељавали целу северну Галију између река Сене и Рајне. Кад је између 58. и 51. год. пре н.е. ова племена покорио Цезар, Римљани су ту основали провинцију Белгика (лат. *Belgica*). Ту провинцију су у V веку освојила германска племена (Франци), али име Белгије ипак није заборављено.

СИМБОЛИ На белгијском грбу приказан је златни брабантски лав са црвеним језиком и црвеним канцама на црном пољу. Брабант је била покрајина у којој је 1789. избио устанак против аустријске власти, а 1830. и против власти низоземског краља, што се коначно завршило оснивањем независне Краљевине Белгије. На грбу је на француском и фламанском језику написана девиза *L'Union fait la force – Eendracht maakt macht* (“Снага је у савезу”). Боје белгијске заставе, потврђене 1831, узете су са истог грба покрајине Брабант. Однос ширине и дужине заставе је 13:15.

Фландрија

Валонија

Брисел

Пошто је Белгија савезна држава састављена од три савезна члана – Фландрије (флам. *Vlaanderen*), Валоније (франц. *Wallonne*) и савезне престонице Брисела, сваки од њих има своју заставу: на жутој застави Фландрије је (од 1985) приказан црни брабантски лав, на жутој застави Валоније (од 1991) – црвени галски петео, а на застави Брисела (од 1991) – жути цвет ириса на плавом пољу. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Белгија се граничи са Француском, Луксембургом, Немачком и Холандијом и има мали излаз на Северно море од 67 км.

БЕЛГИЈА

Површина Белгије је 30.518 км². Белгијанци се веома поносе својом земљом и срећни су што на прилично малој површини имају све: и море са плажама и лукама, и плодне равнице, и – мада не баш високе – Арденске планине. На тим планинама налази се и највиши врх у Белгији, Ботранж (Botrange), висок 694 метра. Најважније белгијске реке су Шелда (франц. l'Escaut, флам. Schelde) и Меза (франц. Meuse, флам. Maas).

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Иако Белгија није велика земља, њен систем владавине је савезни. Државу чине три савезна члана – Фландрија и Валонија, као и савезна престоница Брисел. Фландрија је на северу Белгије, ближе Холандији, а Валонија на југу, ближе Француској.

Владар државе је краљ Алберт II, представник династије Сакс-Кобурга (*Saxe-Cobourg*), која влада Белгијом од самог њеног стварања 1830.

Законе доноси Парламент од два дома, биран на четири године, састављен од Сената и Посланичког дома. У Сенату има 72 члана, а у дому 150 непосредно бираних представника. Извршна власт припада влади, чији састав одређују резултати избора за Посланички дом.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Белгији је 2008. живело 10,7 милиона становника, око 60 одсто њих себе сматра Фламанцима, 32 одсто Валонцима. У Белгији је снажно интегрисана и немачка мањина (0,7 одсто). Због тога у Белгији постоје чак три државна језика: фламански, француски и немачки. Писана форма фламанског језика иста је као и холандског, кажу становници Фландрије. Француски језик се користи у Валонији. У главном граду државе и историјској престоници Фландрије, Бриселу, сви натписи и споразумевање су на оба језика, иако делује да већина становника говори француски.

То што је Белгија састављена од две главне заједнице које говоре различитим језицима, ствара одређене потешкоће, а земља је већ више пута била близу раздвајања. Северна Фландрија је богатија и сматра да би без Валоније боље живела, али да би, одвојивши се, неизбежно изгубила своју историјску престоницу, Брисел, чија већина говори француски језик. У сваком случају, оба језика говори само 12 одсто становника, и понекад чак и

чланови владе морају да позову преводиоце. Полицајци из различитих региона понекад се уопште не споразумевају и то одговара преступницима који се скривају од правде.

До сада је уједињености земље помагао заједнички монарх, који се не поистовeћује са било којом заједницом и представља симбол њиховог јединства. Занимљиво је то да се званични монарх државе не зове белгијски краљ, већ краљ Белгијанаца. Стање побољшава и то што је белгијска престоница постала и незванична престоница Европске уније. Коначно, подела земље била би неперспективна и због тога што би се уместо ионако мале, али ипак веома богате, државе појавиле две мање и, наравно, слабије. Ако би се одвојили, Фламанци ни за шта не би пристали да се сједине са Холандијом, а ни Валонци са Француском. Покушај великих европских држава у XIX веку да споје целу Низоземску није био успешан. Валонци, иако су имали много добрих прилика да постану део Француске, нису то искористили. Они не заборављају да су само због свог језика Французи, а крв им је келтска, те да су потомци једног од племена која су још стари Римљани звали Белзи.

Међутим, највећим поносом свих Белгијанаца, какав год да им је језик, сматра се најпознатији фламански сликар свих времена Петер Паул Рубенс (1577-1640), који је стварао ремек-дела у епохи барока, на преласку из XVI у XVII век. Када је Низоземска подељена на протестантски север и југ који су наследили Шпанци, Рубенс је постао краљевски вицерегент, а касније и сликар краљевских палата многих других земаља. По њиховим жељама он је сликао велике репрезентативне слике које блистају величанственошћу и сјајем. Рубенс је нарочито успешно приказивао барокне линије женског тела. Познати сликар имао је толико поруцбина да није успевао да их сам слика. За њега је радила велика група рођака и помагача. Рубенс је само правио скице, које је затим давао да се увеличају и насликају. Тек на самом крају он се укључивао да потврди ауторство.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Престоница земље Брисел (флам. *Brussel*, франц. *Bruxelles*), у којем живи само 137.000 становника, није само историјска престоница Фландрије, већ и незванична престоница Европске уније. У њему ради много најважнијих институција Европске уније. Иако је због тога цео један квартал у Бриселу постао својеврстан евроград, сам град није изгубио своју посебност ни специфичан историјски шарм.

Задивљујуће је популарна мала скулптура од само 24 цола дечака који пишки (*Mannekin Pis*), која је постала симбол Брисела. Нико не зна када је и зашто она постављена. Једни кажу да је то син богатог трговца који је ненадано нестао. Отац се заклео да ће наручити да се направи скулптура детета у оном положају у којем га живог нађе. И стварно су трагаоци нашли дете изгубљено у шуми ... како пишки испод дрвета. Други причају да је тај дечак који је некада давно изненада истрчао из шуме и почео да пишки остављао тако снажан утисак, да је збунио и приморао целу непријатељску

војску, која се пре тога припремала да ненадано нападне Брисел, да се предомисли. Ето, а данас познати дечак у Бриселу, а нарочито на Великом тргу (флам. *Grote Markt*, франц. *Grande Place*) поред импресивне градске куће симболизује још и стално присутно несташно-опуштено расположење. Куће занатских еснафа које окружују Велики трг имају стварно упечатљиве фасаде, вероватно најлепше у целој Европи.

Петер Паул Рубенс.
Савез Земље и Воде

Иако је Брисел несумњиво најпознатији белгијски град, највећи је Антверпен (449.000 становника), велика међународна лука и трговачки центар смештен у делти реке Шелде. Осим тога, Антверпен је град најпознатијег фламанског сликара Рубенса који је тамо живео и стварао.

Међу најпознатијим белгијским градовима је и приморски Бриж (*Bruges, Brugges*), прозван северна Венеција због обиља канала којима је подељен. Бриж

(117.000 становника) је данашња престоница западне Фландрије; од XIII до XV века град је био веома важан центар трговине вуном, на који се ослањала тада развијена фламанска производња текстила и израде чипки. Град је имао среће да су се у њега досељавали богати трговци који су желели лепе куће и градски трг са звоничима. Градња импресивног торња високог 83 метра са 47 звона започета је још у XII веку. У Брижу постоји и познати Европски колеџ, чији се дипломци често запошљавају у институцијама Европске уније.

Незваничном престоницом Валоније сматра се мали, али веома леп град Лијеж (*Liege*, 185.000 становника), који се често назива белгијским Паризом.

ИСТОРИЈА Белгија је постала независна држава тек 1831. године, када се одвојила од Низоземског Краљевства основаног на Бечком конгресу 1815. године. До тог времена Белгија као посебна политичка јединица никада није постојала. Заједно са Холандијом она је била део територије коју бисмо могли назвати историјском Низоземском. У старим временима, келтским и германским племенима на том подручју завладали су Римљани. Касније су она постала део царства Карла Великог. Када се империја распала, на тој територији је формирано неколико кнежевина, које су на почетку XVI века наслеђивањем и браковима потпале под шпанску круну.

Шпански краљ није подржао реформацију која је почела средином XVI века, а много становника Низоземске прешло је на страну калвинизма, па је убрзо букнуо конфликт због кога су северне низоземске покрајине одлучиле да се одвоје од Шпаније и 1581. створе независну републику – Сједињене низоземске провинције. Из ове државе је израсла савремена Холандија, са званичним називом Краљевина Низоземска. У то време, католичка јужна Низоземска остала је са Шпанијом до 1700. кад је потпала под аустријску власт, а касније, по почетку велике Француске револуције и револуционарних ратова, на кратко ју је, до

1814, анектирала и њоме владала Француска. По одлуци Бечког конгреса 1815. јужна Низоземска је са северном Низоземском и Луксембургом припојена низоземском краљевству. Међутим, 1830. у Бриселу се дигао устанак против амстердамске власти и 1831. проглашена је независна Краљевина Белгија. За њеног краља је изабран принц Леополд из династије Сакс-Кобурга. Независност Белгије су убрзо признале суседне земље. Велике суседне земље су уједно постале и гарант белгијске неутралности.

Независност и међународно призната неутралност створили су повољне услове за убрзан развој економије и ширење демократије. Белгија је одмах проглашена уставном монархијом. Године 1883. уведено је право јавног гласања. Истина, тада су га могли користити само мушкарци. Белгијски краљ Леополд II (*Leopold II*, 1835-1909) је 1885. стекао крупан и богат посед сировинама у Африци, у Конгу, који је 1908. белгијски парламент прогласио белгијском колонијом.

Нажалост, неутралност није спасла Белгију ни од Првог ни од Другог светског рата. Иако је и у првом и у другом случају белгијска неутралност имала међународно признање, Немачка га је прекршила. После Другог светског рата Белгија је постала чланица многих међународних организација, једна од оснивача Северноатлантског пакта, и од самог почетка је активно учествовала у процесима европских интеграција.

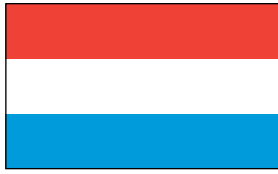
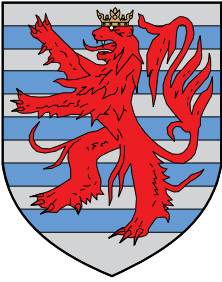
БЕЛГИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Белгија је и данас међу највише проевропски на-стројеним државама чланицама Европске уније, она се чак може сматрати пиониром европских интеграција. Још пре завршетка Другог светског рата, 1944. године, владе Белгије, Холандије и Луксембурга у изгнанству су се договориле да оснују царинску унију, која је почела да делује 1948. Тако је тај царински савез Бенелукса (скраћеница је сачињена од првих слогова назива земаља – *BE-lgique, NE-derland, LUX-emburg*) у суштини постао модел по којем је стварана и економска заједница шест држава.

Година 1951. и 1957. Белгија је била међу државама оснивачима Европских заједница из којих је израсла данашња Европска унија. Све белгијске владе су се доследно држале одредбе да европско економско уједињење треба постепено да прерасте у политичку унију европских држава. Белгија је 1960. била присталица проширења Европске заједнице и пристала је и на то да у њихове редове буду примљени Уједињено Краљевство и друге земље које то желе. Осим тога, иако мала држава, Белгија ниједном није изразила забринутост да тандему Немачке и Француске припадне сувише велика власт у Европској унији и да гласови малих чланица Европске уније неће бити саслушани при

доношењу важних одлука. Белгија припада евро зони од самог њеног оснивања и 2002. је своју валуту – белгијски франак – заменила за заједничку валуту ЕУ, евро.

Сматра се да је чланство у Европској унији за Белгију нарочито корисно. Оно помаже да се ублажи и неутралише неслога две главне националне заједнице – Фламанаца и Валонаца, која се с времена на време јавља у земљи. У контексту европског уједињења, народна национална неслога и распад земље су тешко замисливи. Тако да је 1993. Белгија успела да спроведе реформу државне власти и постане савезна држава. Друга врло важна последица чланства Белгије у Европској унији је то да су у њеној престоници смештене скоро све најважније институције ЕУ власти: Европска комисија, Савет Европске уније, делом и Европски парламент. Због тога је у граду створено много нових радних места, тамо живи и ради много страних дипломата, стално га посећују многобројне делегације и све је то створило услове за брзо и импресивно ширење града. Тако да је данас Брисел не само историјска престоница Фландрије и савремене Краљевине Белгије, већ и политички и административни центар целе Европске уније.

НАЗИВ Званичан назив земље је Велико Војводство Луксембург. То је једина држава у свету у чијем називу су остале речи „велико војводство“. Значење саме речи *Луксембурге* јесте „град светлости“. Легенда каже да је некад давно принцезу Мелусину, која је живела на том месту, мајка проклела, па је њено тело суботом увече до појаса прекривала крљушт и она је постајала жена змија. Мајка је рекла да ако таква Мелусина нађе мужа, она ће саградити велику тврђаву коју ће назвати по свом имену. Другом јунаку легенде, наследнику племићке породице из Бретање, Рејмону, проречено је да ће случајно убити свог стрица и постати зачетник племићке породице. Судбина је одредила да су се јунаци трагичне судбине срили, венчали, и док је Рејмон био у рату, Мелусина је саградила тврђаву коју је према свом имену назвала *Лусињак*, тј. „светлећа, блистава, чаробна“.

СИМБОЛИ На грбу Луксембурга приказан је црвени лав са круном и раздвојеним репом на белом пољу са пет плавих трака. На штиту је краљевска круна. Црвени лав на белом пољу је стари симбол породице Луксембург (*Luxemburger, Lutzelburger*), познат још од XII века. У XIII веку лав је почео да се приказује са раздвојеним репом, а то је значило да је тадашњи владар Луксембурга, Валрам III (*Walram III*) био владар две земље, јер је владао још и Лимбургом. Валрамов син Анри (*Henry*) није наследио Лимбург и поново је постао само владар Луксембурга. У жељи да истакне да почиње нову династију, он је у поље грба поставио пет плавих трака. Од тог времена, иако су се владари Луксембурга више пута мењали, грб који је постао симбол земље, није се у суштини мењао.

Застава Луксембурга је иста као и холандска, само што је доња црвена боја светлија. Као и све тробојне европске заставе тако се и застава Луксембурга повезује са идеалима велике Француске револуције. Веза са Холандијом постоји можда и због тога што је неко време иста династија повезала Луксембург и Холандију у персоналну унију. Међутим, изгледа да Луксембуржани не обраћају велику пажњу на сличност своје и холанд-

ЛУКСЕМБУРГ

ске заставе, јер се боје са заставе користе и на грбу Луксембурга. Застава је почела да се користи 1845. и поново је потврђена 1972. Однос ширине и дужине заставе је 3:5.

ГЕОГРАФИЈА Велико Војводство Луксембург, иако је његов назив звучан, једна је од најмањих европских држава. Земља је смештена између већих суседа на тромеђи Немачке, Француске и Белгије. Површина територије износи 2.586 км². Раздаљина између најсеверније и најјужније тачке је 84 км, између најзападније и најисточније 52 км. На југу Луксембург од Немачке дели широка европска река, Мозел, позната по речном бродарству.

Северни део Луксембурга заузимају Ардени. На југу има обрадиве земље. У долини реке Мозел гаји се грожђе, а руде гвожђа налазе се на крајњем југу. Трећина површине територије покривена је шумом. У туристичким каталозима Луксембург се често назива „зеленим срцем Европе“. Због благе климе тамо су повољни услови за земљорадњу, нарочито виноградарство. Луксембуршка вина су цењена у Европи, називају се по врсти грожђа и нарочито су ретка јер се производе само за домаће тржиште.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Велико Војводство Луксембург је уставна монархија. Владар земље је велики војвода Анри (*Henry*). Он је представник династије Насау-Вајлбург (*Nassau-Weilburg*) а престо је наследио 2000. од свог оца Жана (*Jean*). Анри је најмлађи европски монарх.

Састав владе земље и њену политику одређује парламент, Посланички дом (*Chambre des Deputes*) састављен од непосредно изабраних представника на пет година.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Луксембургу је 2008. живело 484.000 становника, а чак 130.000 од тога су странци. Због малог природног прираштаја и недостатка радне снаге, у земљу се доселило много имиграната из јужне Европе. Осим тога, много странаца ради у филијалама страних банака и у међународним и европским организацијама.

Језик већине становника зову *letzeburgesch* и једно је од најважнијих националних обележја. Тај језик је тек 1984. признат као државни, а у званичном животу земље и

систему образовања од давнина се користе француски и немачки. У школама и лицејима предаје се на различитим језицима: час математике у истом разреду може се држати на француском, а књижевност на немачком. У данашњем луксембуршком друштву вишејезичност је уобичајена. Билингвизам (француског и немачког језика) се подразумева. А млади људи, несумњиво, течно говоре и енглески. Узгред, у Луксембургу нема универзитета – њихово оснивање нема много смисла, јер у земљи нема много становника, нема ни језичких препрека, а раздаљине до најбољих француских, немачких и британских универзитета су релативно мале.

У Луксембургу излазе неке од најстаријих новина у Европи, основане 1848. и 1880. Главне дневне новине штампају се од 1848. и у том издању успостављена је вишејезичност – један новински стубац или чланак на истој страници може бити штампан на немачком језику, други на француском, а трећи на *letzenburgesch*-у.

ПРЕСТОНИЦА Престоница земље зове се исто као и земља – Луксембург. У том највећем граду у земљи живи око 81.000 становника. Он је важан финансијски центар, осми по важности у свету, у којем ради 190 банака. У граду Луксембургу смештене су и неке институције Европске уније: Европски суд, Ревизорски суд, Секретаријат Европског парламента, статистички завод ЕУ Еуростат и други, па су око 10 посто становника службеници евроинституција.

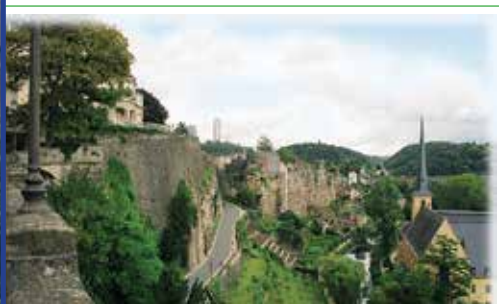
Најпознатија грађевина је Луксембуршка тврђава. Средином XIX века, када је Луксембург признат као неутрална држава, та тврђава није више коришћена у ратне сврхе и, да не би привлачила нове освајаче, одлучено је да се сруши. Међутим, до данашњих дана рушевине тврђаве, нарочито њене подземне пушкарнице, веома су импресивне и укључене су на списак објеката светског наслеђа УНЕСКО-а.

ИСТОРИЈА У древним временима Римљани су поробили келтско племе Белга које је живело на садашњој територији Луксембурга. Касније је тај предео постао део царства Карла Великог. Али права историја Луксембурга је историја луксембуршког замка. Она је почела 963. када је кнез Мозела Зигфрид (*Sigefroid*) на стеновитим брдима код ушћа двеју река, Алзете (*Alzette*) и Петрусе (*Pétrusse*) присвојио малу кулу одбрамбеног система старог Рима. Зигфрид је на месту куле почео да гради тврђаву која је постала позната као *Castellum Lucilinburhuc*, тј. “Мала тврђава”. Она је постала језгро данашњег Луксембурга (града и државе).

Зигфридови наследници су и даље јачали тврђаву и ширили поседе. Године 1060. један од њих, Конрад (1019-1086), себе је назвао луксембуршким грофом. Чак четири представника луксембуршке династије постали су императори Светог римског царства. Један од њих, император Карло IV (*Charles IV*, 1316-1378), је 1354. за луксембуршку грофовију обезбедио статус војводства.

Растао је и значај луксембуршког замка. Због свог стратешког положаја и изузетног терена, тврђава је постепено постала готово најважнија и неосвојива европска ратна тврђава. До XIV века она је била опасана са чак три одбрамбена зида. Говорило се да ко влада луксембуршким тврђавом, тај управља центром Европе. Тако је средњовековни Луксембург прелазео из руке у руку, њиме су владале разне европске династије, док најзад није припао Хабзбурзима. Али не заувек – 1684. после дуге опсаде, Луксембург су освојили Французи који су наставили са утврђивањем. То је било обавезно, јер кад је у XVII веку усавршена артиљерија, одбрамбени зидови нису више успевали да заштите тврђаву – ђулад су лете-ла изнад утврђења и падала на главе бранилаца.

Ново решење је предложио и остварио генерални француски војни инжењер маршал Себастијан де Вобан (*Sébastien de Vauban*, 1633-1707).

Пошто је испитао брдо од прилично меког камена, на којем се дизала тврђава, од 1684. до 1688. он је реконструисао Луксембург и испод утврђења је сазидао цео подземни одбрамбени град са пушкарницама удаљеним у стене, подземним системом ходника и магацинима за муницију. Кад су 1697. Аустријанци поново повратили Луксембург, он је већ био претворен у ремек-дело ратне архитектуре. Осим тога што су тврђаву окруживала три камена прстена, саграђене су 24 куле које су повезивале мрежу подземних пролаза дугачку чак 23 км. Тако је на крају XVII века Луксембург повратио изузетну стратешку важност и чак је назван Северни Гибралтар.

Године 1795. луксембуршку тврђаву су после дуге опсаде поново заузели Французи. Французима је Луксембург припадао до самог краја Наполеонових ратова. Када су 1814. победили Наполеона, савезници су на Бечком конгресу одлучили да оснују посебну политичку јединицу – Велико Војводство Луксембург и прикључе је немачком савезу, али да за суверена ове територије прогласе краља Низоземске. Међутим, изузетан стратешки положај Луксембурга није дао мира бившим савезницима и сваки је хтео њиме да расположе по свом нахођењу. Услед ових околности, Холандија је предложила да се Луксембург претвори у независну и неутралну државу. На ту одлуку су пристале друге земље и коначно је то потврђено 1867. Лондонским уговором. Тада је и почела историја Луксембурга као независне државе. Одлучено је и да се Луксембуршка тврђава сруши, да земља никада више не би постала предмет ничије ратне стратегије.

Немачка је 1914. прекршила неутралност Луксембурга и окупирала је земљу до самог завршетка Првог светског рата. Године 1921. Луксембург и Белгија су одлучили да направе економски и финансијски савез. Обе земље поново су се прогласиле неутралнима. Када је за време Другог светског рата Немачка поново окупирала Луксембург, велики војвода се повукао у Енглеску. Године 1944, када је Луксембург ос-

лобођен, одлучено је да се одустане од политике неутралности. Луксембург је био међу земљама које су 1949. основале Северноатлантски пакт, а 1951. и прву Европску заједницу.

ЛУКСЕМБУРГ И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Већ у другој половини XIX века у Луксембург је стигла индустријска револуција. Користећи новооткривене изворе руде гвожђа, у земљи је установљена моћна индустрија производње челика. Извоз челика високог квалитета и данас је главни стуб економије Луксембурга. Пошто је луксембуршка индустрија усмерена на извоз, земља је скоро стално учествовала у различитим системима интеграција. Године 1842. Луксембург је направио царински савез са Пруском. Године 1921. сачинио је економски и новчани савез са Белгијом. Док се још није завршио Други светски рат, 1944, владе Луксембурга, Белгије и Холандије у изгнанству договориле су се да после рата направе царинску унију. Тај савез (царински савез Бенелукса) ступио је на снагу 1948. и у суштини постао модел по којем је створена економска заједница шест земаља.

У Луксембургу је смештен и центар Европске заједнице за угаљ и челик. И данас је Луксембург један од неколико “главних градова” Европске уније јер су ту смештене тако важне институције као што су Секретаријат Европског парламента и Европски суд. Осим тих главних институција, тамо ради и много других одељења и агенција Европске уније. Поред луксембуршког села Шенген (*Schengen*), где се укрштају територије Луксембурга, Француске и Немачке, на реци Мозел, на броду “Мари Астрид”, потписан је уговор о постепеном и потпуном укидању граничне контроле држава између Европске уније.

Судећи према бруто домаћем производу по становнику, данашњи Луксембург је најбогатија држава Европске уније. Луксембург припада еврозони од самог оснивања. Сваки становник добија више од 30.000 евра годишње. Луксембуршка економија није велика и ослања се пре свега на добро развијену сферу услуга и банкарство. После

Место потписивања Шенгенског споразума на обали реке Мозел

Другог светског рата због политике повољне за инвестиције, у Луксембургу су се сместиле филијале најкрупнијих светских банака. Тако је на крају XX века средњовековно војно утврђење Луксембург постало “финансијско утврђење” Европе.

LUXEMBOURG

Обично се мисли да је прва држава која је званично изразила жељу да приступи Европској заједници било Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске. Ипак Уједињено Краљевство није било прво; оно је пријаву предало 9. августа 1961, а Ирска је то учинила неколико дана раније: 31. јула 1961. На крају је пример ових двеју држава следила и Данска, која је пријаву предала 10. августа исте године.

Међутим, прва етапа ширења Европске уније ка северу трајала је веома дуго, чак до 1973. године. Толико је требало да земље кандидати чекају зато што је тадашњи француски председник Шарл де Гол (1890-1970) ставио вето на пријаву за чланство Уједињеног Краљевства. Када је одбијена Британија, пријаве су повукли и Ирци и Данци, иако се Де Гол није противио њиховом чланству. Британцима није недостајало упорности и 1967. они су заједно са Данцима, Ирцима и Норвежанима, који су им се придружили, поново покушали да приступе Заједници. Међутим, Де Гол је био доследан – он је дао на знање да ће се и даље противити чланству Британаца. Тако је праве преговоре са земљама кандидатима Европска заједница могла почети тек када се 1969. Де Гол због унутрашњих политичких разлога повукао са положаја председника Француске.

Наравно, Де Гол се противио британском чланству у жељи да Француска и даље доминира Заједницом, али је и његова јавно изражена критика била прилично снажна. По француском председнику, политика Уједињеног Краљевства није показивала да

II ДЕО

ТРИ "НОВАЈЛИЈЕ" СА СЕВЕРА – ПРВО ПРОШИРЕЊЕ ЕВРОПСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

је оно спремно да преузме све обавезе повезане са чланством у Заједници. Тако је Де Гол формулисао један од најважнијих услова за чланство у Европској заједници - да држава која приступа не може тражити да се промене већ постојећа правила Заједнице, напротив: она се са свима њима мора безусловно сложити. Зато су од тада преговори о приступању Европској заједници постали преговори не о условима чланства, већ о условима преузимања обавеза из чланства. Земља која приступа може да води преговоре само о неким привременим изузецима од правила Заједнице, уколико има довољно јаке разлоге да замоли да се одложи примена неких правила, а молба се прихвата само ако се са тиме сложе све чланице Заједнице. У супротном случају земља чланица мора да одлучи да ли пристаје на услове Заједнице или уопште не може да јој приступи. На пример, Норвешка, која је заједно са Уједињеним Краљевством хтела да постане члан Европске заједнице, покушала је да се нагоди у вези са сталним изузецима у вези са риболовом, али постигла је тек договор о дугом прелазном периоду.

Тако се 1973. догодило прво проширење Европске заједнице на север. У Европску заједницу су примљени Уједињено Краљевство, Ирска и Данска. Са тим државама ћемо се сад и ближе упознати. А Норвешка је, иако је успешно завршила преговарачки маратон, остала изван граница Заједнице, јер је 1972. већина њених грађана на референдуму гласала против чланства у Европској заједници.

НАЗИВ Као што говори цео званичан назив Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске (енг. *United Kingdom of the Great Britain and Northern Ireland*), та држава је састављена из неколико делова. Данас се разликују четири главна дела: Енглеска (*England*), Шкотска (*Scotland*), Велс (енг. *Wales*, вел. *Cymru*) и Северна Ирска или Алстер (*Ulster*).

Назив Уједињено Краљевство је у политичкој употреби од 1707, када су до тада постојећа краљевства Енглеске и Шкотске направила савез који је назван Велика Британија. Истина, и скоро сто година пре тога у оба Краљевства владали су исти монарси, али званично су постојала два одвојена Краљевства, а после потписивања уговора створено је Уједињено Краљевство Велике Британије, којим су владали заједнички владар и заједнички парламент. Због тога је тадашње Уједињено Краљевство било састављено из два дела. Данашњи Велс и Ирска тада су сматрани саставним деловима енглеског краљевства. Тек је 1801. одлучено да се Ирској додели самосталност и да се призна као део Уједињеног Краљевства. Тада је земља званично почела да се назива Уједињеним Краљевством Велике Британије и Ирске.

УЈЕДИЊЕНО КРАЉЕВСТВО

Грб Енглеске

Застава Св. Ђорђа

Грб Шкотске

Застава Св. Андреја

Застава савеза
(1606–1801)

енглеска варијанта

шкотска варијанта

Грб Ирске

Застава Св. Патрика

Застава Велса

Последњи пут је назив државе промењен када се Лондон помирио са независношћу Ирске. У Уједињеном Краљевству је остала само шестина ирског острва. У тим покрајинама, које се зову Алстер, већина становника су били протестанти, који нису хтели да потпадну под независну католичку Ирску и који су постигли да њихове покрајине остану у Уједињеном Краљевству. Зато се држава данас и зове Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске, или скраћено просто Уједињено Краљевство или Велика Британија (по највећем острву). Међутим, други назив није прецизан, јер не обухвата Северну Ирску. Често се у свакодневном говору земља назива и Енглеска, али било би некоректно користити тај назив у друштву Шкота.

СИМБОЛИ Грб Уједињеног Краљевства коначно се формирао у XIX веку. Уједињено Краљевство је сложена држава и то се одражава на службеним симболима. Тако је и њен грб спој сложених делова симбола Краљевства. Основа „уједињеног“ грба Уједињеног Краљевства је штит подељен на четири дела у чијем је првом и четвртном пољу приказан енглески, у другом шкотски, а у трећем ирски грб (о њима ћемо касније говорити). Штит опасује плава подвезица на којој је златним словима уписана девиза Реда подвезице: *Honni soit qui mal y pense*. Дословно преведено са француског језика она значи „Зло је у ономе ко има лоше мисли“. Француски језик се не користи случајно – то сведочи да је некада и у Енглеској аристократија говорила француски.

Штит постављен на зеленом брдашћету држе двојица шти-тоноша – крунисани златни лав и бели једнорог са златним рогом везаним златним ланцем. Испод ногу шти-тоноша налазе се две црвене руже и два чкаља (према енглеском и шкотском симболу) и сребрна лента, на којој је златним словима написана девиза која је у XV веку постала традиционална у монархијама: *Dieu est mon droit*. Преведено са француског то значи „Бог је мој закон“. На штиту грба је шлем са решеткама, украшен велом, на шлему краљевска круна, а на круни златни лав са круном.

Застава Уједињеног Краљевства (често звана једноставно *Union Jack*, тј. „Застава савеза“), озваничена је 1801. и од онда је остала непромењена. Однос њене ширине и дужине је 1:2. Застава, као и грб, одражава симболе њених саставних делова. Она је спој застава Св. Ђорђа, Св. Андреја и Св. Патрика.

Обележја Уједињеног Краљевства су веома сложена, и због тога ћемо обележја сваког краљевства посебно анализирати.

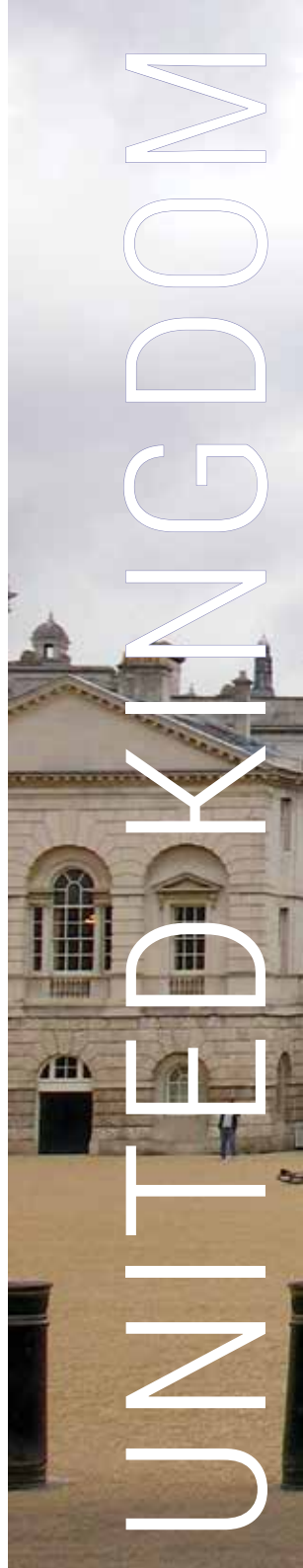
На званичном грбу Уједињеног Краљевства видимо стари енглески грб: три златна лава са подигнутом десном шапом на црвеном пољу, а на застави – белу заставу Енглеске са црвеним крстом. То је такозвани крст Св. Ђорђа, заштитника Енглеске, познат још од XI-XII века.

На званичним обележјима место има и грб Шкотске – црвени лав са зеленим језиком и зеленим канцама који стоји на задњим ногама на жутом пољу, и плава застава Шкотске са белим попречним крстом познатим од XII века (то је такозвани крст Св. Андреја, заштитника Шкотске).

Занимљиво је да је прва „уједињена“ застава Уједињеног Краљевства почела да се користи на почетку XVII века кад је направљена персонална унија Енглеске и Шкотске. У то време су и заставе Енглеске и Шкотске биле спојене у једну. Та застава је тада и названа *Union Jack*. Али због разумљивих разлога Енглези и Шкоти су ову заставу приказивали различито.

Када је 1801. Ирска добила статус самосталног дела краљевства, на „уједињеној“ застави и на грбу су се појавила још и обележја Ирске – бела застава са црвеним попречним крстом (такозваним крстом Св. Патрика, заштитника Ирске) и стари грб Ирске – златна харфа на плавом пољу.

Једини симбол саставног дела Уједињеног Краљевства који је касније озваничен, а који није обележен на његовој застави ни на грбу, јесте симбол Велса (вел. *Cymru*), црвени змај (вел. *U Ddraig Goch*), који се приказује на бело-плавом пољу. То се догодило због историјских околности, јер је Велс дуго

УЈЕДИЊЕНО КРАЉЕВСТВО

био сматран саставним делом Енглеске, а не засебном јединицом. Велс је ово признање дочекао тек у XX веку. Застава је озваничена 1959. Однос њене ширине и дужине је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Површина Уједињеног Краљевства износи 244.829 км². Територија обухвата цело велико острво Велике Британије. Припадају јој и шестина острва Ирске, као и Шетландска (*Shetland*) и Оркни (*Orkney*) острва у Северном мору, и пуно малих острва. Краљевство има само једну границу, са Ирском, дугачку 360 км. Највиши врх је Бен Невис, у Шкотској, висок 1.343 м.

Ипак, најважнија географска карактеристика Уједињеног Краљевства је та да, будући да је смештено на архипелагу, није спојено са копном. Од копна га дели узан, али узбуркан мореуз Ламанш, ширине скоро 40 км. У Енглеској он се назива просто Енглески канал (*English Channel*). То има и предности и мана. Највећа предност била је вероватно та да су море и велика флота поуздано чували становнике краљевства од напада противничких армија. Скоро све европске земље више пута су искусиле шта значи рат на њиховој територији, али ниједној непријатељској сили никада није успело да се искрца на британска острва. Чак се ни највећи европски војсковођа, Наполеон, није усудио да нападне магловите британске обале. Истина, када је усавршена ратна техника, море више није било препрека. За време Другог светског рата немачки авиони лако су савладавали Ламанш и, упркос томе што је Британија острво, жестоко су бомбардовали њене градове.

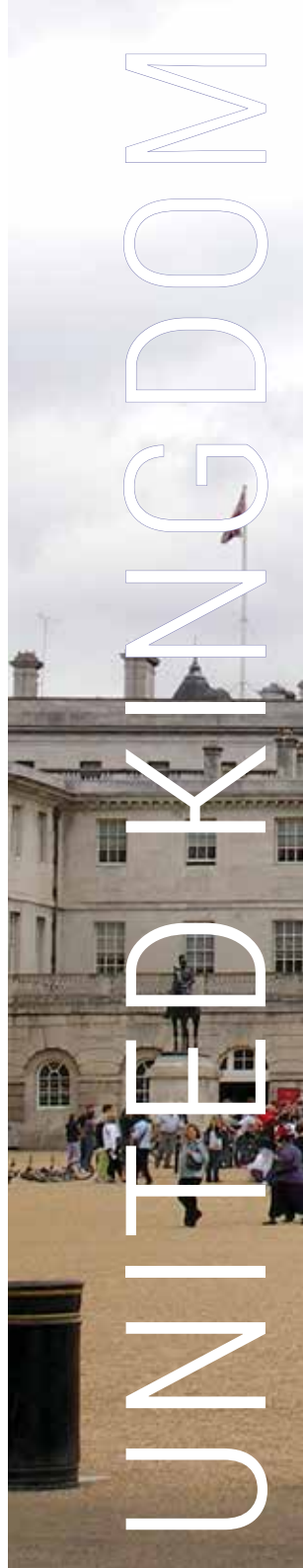
Када се променила војна технологија, постало је јасно да је положај Британије одвојене од копна ипак више неповољан него повољан. То што нема копненог пута омета трговину, превоз људи, ширење веза, развој привреде, и због тога је још одавно разматрано како да се Британија тунелом или чак мостом споји са Француском и целом Европом. Али тек су 1984. владе Британије и Француске одлучиле да објаве конкурс на којем би компаније искључиво својим средствима оствариле пројекат изградње тунела испод Ламанша. Фирми *Eurotunnel* је 1985. припао тај тендер.

Изградња евротунела завршена је 1994. и он је те године почео да се користи. Тај најдужи исподокеански тунел на свету, јединствено је дело инжењерског ума. Дужина му је 50 км, од којих је 39 км испод дна мореуза. Пролази су ископани у просеку 40 м испод дна мора. Систем евротунела је састављен од три тунела, кроз два саобраћају возови са путничким вагонима и платформама намењеним аутомобилима. Трећи тунел је намењен услужним делатностима и може да се користи као излаз у случају опасности. У тунелу се одржава ваздушни притисак виши од спољашњег, и због тога се ваздух стално чисти од дима и издувних гасова, да би опасност од пожара била што је могуће мања.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске је уставна монархија. Владар државе је монарх са наследним троном. Од 1953. краљевством влада краљица Елизабета II (*Elizabeth II*) која припада династији Виндзор (*Windsor*).

Данас су функције монарха Краљевства више симболичне него стварне, али сматра се да су у судбоносним или тешким годинама за државу, на пример за време светских ратова у XX веку, монарси играли важну улогу – они су окупљали народ и одржавали његово јединство. У Уједињеном Краљевству се каже: „Држава је брод, а монарх његово сидро које помаже броду да не скрене са изабраног пута, какве год страшне биле буре“.

Међутим, стварна власт у Уједињеном Краљевству припада Парламенту састављеном од два дома. Занимљиво је да је Уједињено Краљевство вероватно једина демократска земља у свету, шта више, колевка парламентарне власти, која нема (!) документ који одређује структуру институција власти као што је устав. То је због тога што се у Енглеској, када је Парламент постепено прерастао од институције саветника монарха до врховне власти државе, формирао прилично савршен и ефикасан систем власти, који није требало на било који начин додатно обликовати. То што Уједињено Краљевство нема

писани устав ипак не мења суштину демократије. Устав представља неколико главних закона и, што је најважније, јавни договор да законе и усмерење земље одређује парламент.

Садашњи парламент Велике Британије састављен је из два дома: доњег, званог Заступнички дом (*House of Commons*), и горњег, званог Дом лордова (*House of Lords*). Дом лордова је својеврсни омаж традицији. Он није састављен од демократски изабраних посланика, већ од личности које имају аристократску титулу, наслеђену или додељену од краља. Улога Дома лордова је веома ограничена, они само могу да на годину дана одложе ступање на снагу већ усвојеног закона. Главни државни закони доносе се у Заступничком дому, који формира државну владу и бира премијера, а чини га 651 представник изабран према систему већинског представљања.

Уједињено Краљевство је централизована држава, међутим, 1999. је одлучено да се оснажи самоуправљање њених историјски саставних делова; другим речима, да се изврши деволуција извршне власти. Према том пројекту, одвојене парламентарне и извршне институције власти су установљене у Шкотској, Велсу и Северној Ирској.

Исцрпније се можемо упознати како функционишу Уједињено Краљевство и његове институције власти на интернет адреси Одељења за уставне послове Владе Уједињеног Краљевства (*Department for Constitutional Affairs*, <http://www.dca.gov.uk>)

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Уједињеном Краљевству је 2008. живео око 61 мил. становника, од којих су 81,5 одсто Енглези, 9,6 одсто Шкоти, 2,4 одсто Ирци и 1,9 одсто Велшани. У погледу религије становници Краљевства нису јединствени. Већина њих себе сматра члановима Англиканске цркве. Та црква се по форми бого-

служења у суштини мало разликује од Римокатоличке цркве, али још у XVI веку енглески краљ ју је ослободио подређености римском папи. Уједињено Краљевство обилује и заједницама других религија; највећа од њих су протестанти пуританци.

Већина становника Велике Британије говори енглески, формиран од језика племена старих Англа и Саса помешан са француским језиком, који су у XI веку донели освајачи из Нормандије. У почетку је између норманског и старог енглеског владала напетост, али касније, пошто освајача није било много а број мешовитих бракова је растао, нове генерације су заборавиле на ту напетост. Али, поред енглеског језика у Уједињеном Краљевству су се очували и стари језици које су сачували потомци старих келтских племена. У Велсу велшки говори око 26 одсто локалних становника, а у Шкотској стари галски (*gaelic*) језик око 60.000 становника.

Уједињено Краљевство, као и друге велике државе Европске уније, један је од највећих, најстаријих и најзначајних извора културе. Ко не зна драме Вилијама Шекспира (*William Shakespeare*, 1564-1616), романе Чарлса Дикенса (*Charles Dickens*, 1812-1870), дела Оскара Вајлда (*Oscar Wilde*, 1854-1900), стихове шкотског песника Роберта Бернса (*Robert Burns*, 1759-1796) и романе Валтера Скота (*Walter Scott*, 1771-1832)? Данас нас та земља асоцира на многе ствари, за чије набрајање би нам била потребна посебна књига.

Уједињено Краљевство – то су и јединствени пејзажи и хиљаде старих замкова (који су, наравно, уклети). У тој земљи се осећа нарочито велико поштовање према традицији, колико год чудна она данас изгледала, али уједно и велика глад за новинама. Ту су стари универзитети међународног угледа, Оксфорд и Кембриџ, Британска радиодифузна корпорација Би-Би-Си (*BBC–British Broadcasting Corporation*) која се одликује објективношћу и има велику међународну публику. У свету су такође широко познате и читане дневне новине које се издају у Уједињеном

Краљевству као што су *Financial Times*, *The Times*, *Guardian* и многе друге. Најзад, Уједињено Краљевство је отаџбина фудбала и земља која је дала обиље рок звезда, од којих се посебно издвајају легенде рока *The Beatles*. Због тога што је енглески језик данас у суштини постао светски језик, култура Уједињеног Краљевства има нарочито повољне услове да се и сама развија, да диктира светску културну моду и да се у томе такмичи са неупоредиво већим гигантом као што су САД.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Престоница Енглеске и Уједињеног Краљевства, Лондон (7,074 мил. становника) један је од највећих и најзанимљивијих европских градова. Стари историјски извори кажу да назив места из келтских времена, на коме се налази данашњи Лондон, потиче од две келтске речи: *llyn* „језеро“ и *dun* „тврђава“, те су зато Римљани који су се ту утврдили 43. године месту дали назив *Londonium*. Нормани, који су 1066. освојили Енглеску тај град на Темзи (*Thames*) прогласили су престоницом Енглеске. Када су се 1707. ујединила краљевства Енглеске и Шкотске, Лондон је постао главни град Уједињеног Краљевства.

Може се рећи да је Лондон од VI века познат по два центра града. У источном делу града смештен је у целом свету познати комерцијални и финансијски центар Сити (*City*). Данашњи Сити – то су стотине комерцијалних и међународних банака, берзи хартија од вредности, инвестиционих компанија и других финансијских установа. У том делу града преовлађују стакло и бетон. Међутим, поред модерних небодера стоје и лондонска градска кућа и славна катедрала Св. Павла, коју је у XVII веку сазидао познати британски архитекта Кристофер Рен (*Christopher Wren*, 1632-1723).

Даље на истоку од Ситија је најпосећенија грандиозна тврђава – лондонска кула (*Tower*) и импресивни мост Тауер. Градња тврђаве је по-

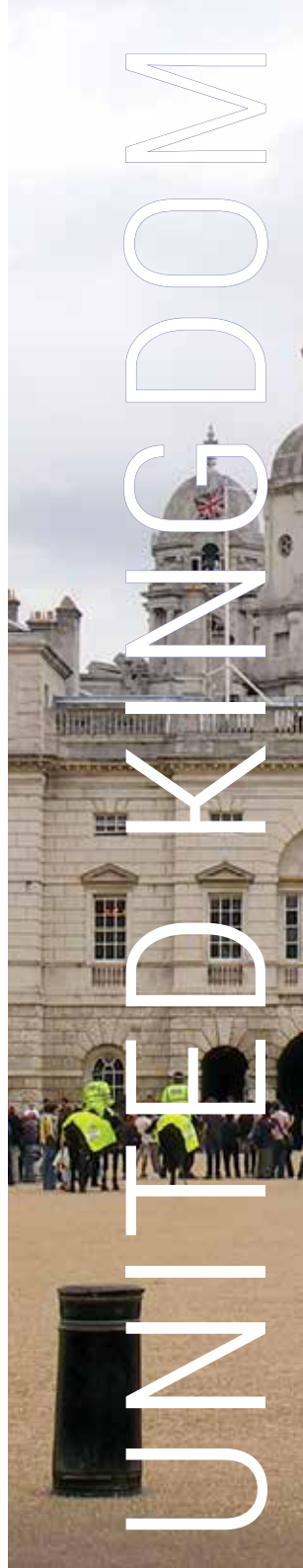

чела у XI веку, и од тада се њена намена мењала много пута: од затвора до музеја. Тврђаву и данас чува традиционални чувар у униформи из времена династије Тјудор (*Tudor*). Осим чувара, у Тауеру стално живи и заједница врана. Пророчанство каже да ће, када вране одлете из лондонског Тауера, пропасти и Уједињено Краљевство - зато се Британци веома брину о тим вранама.

Са друге, западне стране, у Вестминстеру (*Westminster*), смештене су краљевска и парламентарна палата као и друге државне установе. Парламент се налази у огромној Вестминстерској палати са високим торњем, у који је смештено звоно тешко 13,5 тона звано Велики Бен (*Big Ben*). Сасвим близу Вестминстерске палате је и ремек-дело готике, Вестминстерска опатија (*Westminster Abbey*), у којој се крунишу и сахрањују монарси краљевства. Коначно, у близини је и резиденција краљевске породице – Бакинџемска (*Buckingham*) палата.

Осим Лондона, вредни помена су и ови велики, карактеристични и познати градови Уједињеног Краљевства: Бирмингем (*Birmingham*, 1,021 мил. становника), Лидс (*Leeds*, 727.000 становника), Глазгов (*Glasgow*, 616.000 становника), Шефилд (*Sheffield*, 530.000 становника), Међутим, без сваке сумње, у сваком граду и градићу у земљи наћи ћемо много легендарних пивница званих пабови (*pubs*), без којих становници Уједињеног Краљевства не могу ни да замисле живот.

ИСТОРИЈА Први становници британског острва до доласка Римљана била су келтска племена. Јулије Цезар напао је Британију 54-55. године пре н.е. Британија је као римска покрајина обухватала данашњу територију Енглеске и Велса и постојала је скоро пет векова. У V веку нове ере, после пропасти Римског царства, Британију су освојила племена Англа и Саса, која су истиснула староседеоце Келте из Енглеске у Корнвол и Велс, а шкотски и ирски Келти су остали тамо где су и били. У VI веку у Британију је стигло хришћанство. У VIII и IX веку острво су често нападали сканди-

MOND
D
KING
D
TE
M
S

навски Викинзи. У IX и X веку формирала су се одвојена краљевства Енглеске и Шкотске. Коначно, у XI веку Британију је заплуснуо нови, овај пут последњи, талас освајача – 1066. нормански војвода Виљем је освојио Енглеску и прогласио себе њеним краљем.

Нормани су основали моћно краљевство које је постепено повећавало утицај на Шкотску, освојили су и прикључили Енглеској Велс и суседну Ирску насељену келтским племенима. Међутим, Шкоти су се успешно успротивили циљевима енглеског краља и, сачувавши независност, остали су одвојено краљевство. За то време, у Енглеској се краљева власт убрзо суочила са непријатељством других племића. Већ 1215. енглески краљ Џон (*John*) био је приморан да потпише Велику повељу (*Magna Carta*) и тиме призна да краљевска власт није апсолутна, да је он дели са парламентом представника племства. Тако да су већ тада били постављени темељи садашње врховне власти парламентарне британске демократије.

У XVI веку, за време владавине Елизабете I (*Elizabeth I*), Енглеска је створила моћну флоту, почела колонијалну експанзију и изазвала Шпанију која је до тада владала океаном. Године 1588. енглеска флота је поразила шпанску „непобедиву армаду“ и тако коначно сломила шпанску силу. Краљевство је још више ојачало кад је шкотски краљ Џејмс I (*James I*) дошао у енглеску престоницу и сачинио персоналну унију двају краљевстава.

Међутим, све те плодове Енглеска није могла одмах да искористи, јер је у XVII веку запала у унутрашње проблеме. Године 1642. у њој је отпочео грађански рат краља и присталица Парламента који је трајао до 1649. када је пораженом краљу Чарлсу I (*Charles I*) одрубљена глава. Затим је земљом 11 година владао бивши вођа устанка Оливер Кромвел (*Oliver Cromwell*, 1599-1658) док Парламент најзад није одлучио да обнови монархију као институцију која уједињује народ. Ипак су краљеве моћи још више ограничене, а парламенту је додељено више овлашћења. Енглески политички систем се коначно стабилизовао 1688, када је Парламент, пребродивши пуч, одстранио неприкладног краља, а нови краљ признао врховну власт Парламента.

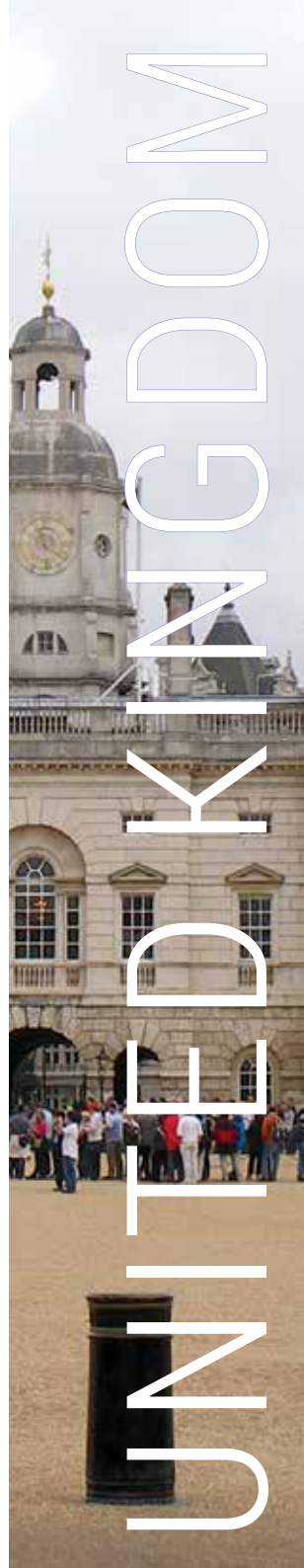
За Енглеску је XVIII век био раздобље сталног успона. Године 1707. Енглеска и Шкотска су створиле унију и тако је настало Уједињено Краљевство које постоји до данашњег дана. У истом веку земља је проширила колонијалне поседе. Иако се 1776. у Северној Америци 13 богатих колонија одвојило од краљевства и постало независно, то није смањило његову моћ. Када је на крају века у Француској почела криза, а потом и избила револуција, Уједињено Краљевство је то успешно искористило и преузело је

важне француске поседе у Индији и Канади. Император Француске Наполеон је покушао да их поврати, али су 1805. Енглези потопили француску флоту у познатој бици код Трафалгара. Очекивања није испунила ни копнена блокада Британије коју је увео Наполеон.

Победивши Наполеона, Уједињено Краљевство је постало најмоћнија држава Европе и света. Владавина краљице Викторије у XIX веку је време његове највеће моћи. На британске поседе, разбацане по целом свету, „никада није залазило сунце“. Моћ је увећана и индустријском револуцијом која се све више ширила. За то време јачала је и британска демократија. Британски премијери као што су Бенџамин Дизраели (*Benjamin Disraeli*, 1804-1881) и Вилијам Гледстоун (*William Gladstone*, 1809-1898) постали су најпознатији и, може се рећи, до сада непревазиђени ауторитети парламентарне власти.

Тек је крајем XIX века моћ Британије почела да слаби. Индустријски лидер Европе постепено је постајала уједињена Немачка која је све мање скривала амбиције. Резултат тог конфликта је Први светски рат. Иако је 1918. Уједињено Краљевство било на страни победника, та победа није могла ништа да помогне. Колонијално царство је почело да се распада. Ирска и Индија су нарочито упорно тежиле независности. Други светски рат је коначно омео британске амбиције господарења светом.

После Другог светског рата, Уједињено Краљевство је постепено одобрило независност свим колонијама, а само је почело унутрашње економске реформе и стварање благостања у држави. У спољној политици, Уједињено Краљевство је постало главни савезник САД у Европи и у суштини, управо захваљујући напору Британаца, САД су постале убеђене да би, у политичкој ситуацији каква је настала после Другог светског рата, њихово повлачење из Европе било погубно за цео демократски свет. Тако је ова држава, без икакве сумње, умногоме допринела стварању Северноатлантског одбрамбеног савеза.

УЈЕДИЊЕНО КРАЉЕВСТВО И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Поглед Уједињеног Краљевства на европске интеграције веома је посебан и противречан. Пошто је у XVIII и XIX веку Британија била једна од најмоћнијих поморских држава на свету, са поседима у свим деловима света, имала је традиционално мало интереса на европском континенту и стално се држала подаље од европских послова. Најважнији циљ европске политике Британаца био је да спречи да се на континенту створи антибританска коалиција. По речима једног политичара који је описивао британску дипломатију, Енглеска у Европи нема ни пријатеље ни непријатеље - само своје интересе.

Као што је тврдио вођа паневропског покрета зачетог у првој половини XX века на континенту, аустријски гроф Рихард Куденове-Калерги (*Richard Coudenhove-Kalergis*, 1894-1972), Британија због својих великих колонија раштрканих по читавом свету није могла да постане део „Паневропе“. То би се могло остварити тек пошто изгуби своју циновску империју. Међутим, за време Другог светског рата и у првим послератним годинама престиж Британије је још био велики и она је упоређивана са две главне суперсиле – САД и Совјетским Савезом, а не са ратом разрушеном Европом. Многи су се надали да ће Уједињено Краљевство прихватити управљање европским уједињењем, али је оно ову улогу без расправе препустило тандему Француска – Немачка, из којег се изнедрила Европска заједница и касније Европска унија. Ипак, држава је била позвана међу осниваче Заједнице, али њена влада је то гордо одбила, сматрајући да је сама идеја предаје дела суверенитета наддржавним институцијама осуђена на пропаст.

Међутим, стање се убрзо променило и пророчанство Куденове-Калергија се испунило. Колонијална империја се брзо распадала, Уједињено Краљевство није могло да је одржи, а учествовање Британаца у заједничком европском тржишту које се све више ширило, постало је од животне важности. Тако је 1961. и још једном 1967. Уједињено Краљевство предало молбу за приступ Европској заједници, и оба пута је Француска на њу ставила вето. Тек 1970. преговори су обновљени, а 1973. Уједињено Краљевство је постало члан Европске заједнице.*

Али и кад је приступила Заједници, земља је одмах постала једна од најскептичнијих држава чланица, са којом је тешко постићи договор. Главне политичке партије

* У јуну 2016. године, грађани Велике Британије изгласали су на референдуму излазак из Европске уније, али ће земља остати пуноправна чланица све док та одлука не ступи на снагу.

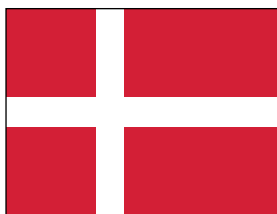
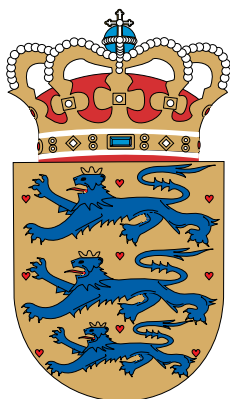
нису се слагале око чланства и зато су морали да питају становнике и организују референдум. На референдуму организованом 1975. грађани су тај спор решили са импресивне две трећине за чланство у ЕУ.

Затим су Британци тражили да се смањи њихов допринос буџету Заједнице, јер им је изгледало да за њега превише плаћају. За Уједињено Краљевство била је неприхватљива и социјална политика Европске заједнице, којом се тежило да се по мерилима Европе одреди стандард односа између рада и капитала. Коначно, земља, веома ценећи своју националну валуту, фунту, засад не планира да постане члан еврозоне.

Ипак, Уједињено Краљевство се увек највише опирало ближем политичком савезу и држало се одредбе да европске интеграције морају да се ограниче само на слободну трговину и заједничко тржиште.

UNITED KINGDOM

НАЗИВ Порекло назива Данска (*Danmark*) је непознат, постоје само нагађања. Једни кажу да је значење овог назива „земља шума“, јер *dan* на данском језику значи „шума“. Други тврде да први део сложене речи *Dan-mark* значи племе Данаца, а други део граница, ивица или међа.

СИМБОЛИ Грб Краљевине Данске је жути штит са три плава лава са крунама и подигнутим десним шапама, око којих је распоређено девет срца (по другој верзији, то су листови локвања). На штиту је краљевска круна. Грб је веома стар, почео је да се користи још у XII веку, па је због тога његово значење непознато.

Данска застава – *Dannebrog* („данско платно“) – је од свих застави земаља у најдужој употреби и због тога је разумљиво што је њена историја преплетена легендама. По предању, та застрада је пала са неба у руке надбискупа Андерса Сунесена, вође данских ратника, у одлучујућем тренутку битке када је изгледало да су Данци коначно сломљени и без вере у победу. То се догодило 15. јуна 1019. у бици данских хришћана против естонских пагана недалеко од данашњег Талина. Никад раније виђена застрада која се ненадано нашла у бискуповим рукама пружила је ратницима нову снагу и они су победили. У ствари, наводно је застрада унапред припремљена и чак ју је папа освештао, јер су Данци кренули у крсташки поход. Могуће је да је она била припремљена баш за такву околност. У сваком случају, од тада је *Dannebrog* најважнији и омиљени симбол свих Данаца. Застава је званично

ДАНСКА

потврђена 1625. године. Однос ширине и дужине данашње заставе је 28:37 (потврђено 1948). Застава је толико популарна да се у Данској може свуда видети. Сваки Данац је обавезно развије чак и за свој рођендан, а и торта је том приликом украшена заставицама-сувенирима.

ГЕОГРАФИЈА Данска (њена површина је 43.094 км²) је смештена на Јиландском полуострву и на архипелагу од више од 500 острва. На највећем острву Зеланд (*Sjælland*) налази се престоница земље Копенхаген. Најудаљеније од њене главне

територије је острво Борнхолм на средини Балтичког мора. Данска је земља равница и низија. Највиши врх је *Yding Skovhøj* висок свега 173 м. Краљевини Данској такође припадају и највеће острво на свету, Гренланд (2.166.086 км²) и Фарска острва у северном Атлантском океану (43.094 км²).

Географским положајем Данска је као мост који спаја главни део европског континента са Скандинавијом. Другачије гледано, она је као баријера која дели Северно и Балтичко море. Данска нема копнених граница са било којом другом државом осим јужну границу са Немачком дугу 68 км.

Значај Данске као моста између Европе и Скандинавије још више је повећан 2000. године после изградње и отварања Оресундског моста (*Øresundsbron*), који повезује данску престоницу Копенхаген са градом Малме у јужној Шведској. Тај објекат са данске стране почиње подземним тунелом дугим 4 км, наставља се путем дугим 4 км који тунел и мост повезује са насутим вештачким острвом Паберхолм. На крају остаје још 8 км до Шведске. То је најдужи двосpratни мост намењен аутомобилима и возовима.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Према уставу из 1849, измењеном 1953, Краљевина Данска је уставна монархија. Престо државног владара се стиче и предаје наслеђивањем. Од 1972. у Данској влада представница династије Гликсборг (*Glücksborg*) Маргарета II (*Margrethe II*).

Законе у Данској доноси Парламент сачињен од једног дома, *Folketinget*, који се састоји од 179 посланика непосредно изабраних на четири године према

систему пропорционалног представљања. Председника владе одређује краљ уз пристанак Фолкетингета.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Данској је 2008. године живело око 5,5 мил. становника. На Гренланду, који припада Краљевини Данској, живи 56.000 становника, а на Фарским острвима 46.000. Скоро сви Данци себе сматрају протестантима лутеранима.

Данска се са правом сматра најстаријим европским краљевством, јер зачетак рачуна од X века. Какве год да су се историјске промене на континенту догађале и какве год да су га револуције потресале, она је успевала да сачува и не изгуби идентитет. Дугогодишња независност омогућила јој је да однегује зрело грађанско друштво које нарочито поштује традицију, отворено је за новине и помаже лакше прилагођавање свету који се стално мења. Историја Данске је обавијена легендама којима су се дивили не само Данци, већ и такви светски генији као што је енглески драмски писац Вилијам Шекспир. Ослањајући се на данске мотиве, он је написао познату трагедију „Хамлет“ о данском принцу, и зато тамо где се одиграва радња – у упечатљивом дворцу Елсинор (*Helsingør*) Кронборг, и данас има пуно посетилаца који желе да осете дух Хамлета.

Данска је отаџбина и вероватно најпознатијег и најчитанијег не само данског, већ и скандинавског писца, названог геније бајки, Ханса Кристијана Андерсена (*Hans Christian Andersen*, 1805-1875). Данска је свету дала и познатог филозофа Серена Кјеркегора (*Søren Kierkegaard*, 1813-1855), који се сматра зачетником целог једног филозофског смера, егзистенцијализма.

Søren Kierkegaard
(1813–1855)

У Данској већ дуже од сто година традиције негују неке од најстаријих европских новина *Berlingske Tidende* (излазе

од 1749.), *Politiken* (од 1884.). Najзад, kad je reč o danskoj tradiciji, ne smeju se zaboraviti ni danska piva poznata u celom svetu Carlsberg i Tuborg.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Данска престоница Копенхаген (501.000 становника) је највећи град у Скандинавији. На његов значај и раст увек је утицао повољан географски положај, јер су се тамо одувек укрштале трасе водених, копнених и ваздушних путева. Није без разлога да дански назив града *København* знаћи “трговачка лука”. Символ Копенхагена је Мала сирена (*Lille Havfrue*) из познате, тужне Андерсенове бајке истог назива о несрећној љубави. Скулптура Мале сирене, постављена поред улаза у луку, као да поздравља све бродове који посећују Копенхаген и људе који њима путују.

Центар Копенхагена је трг са градском кућом. Одатле се може dospети у пешачку улицу *Strøget*, у којој има разних продавница и тржних центара. Кажу да је ова улица најстарија трговачка улица за пешаке у Европи. У Копенхагену има много музеја у којима су изложена традиционална уметничка дела, али и модерни дизајн, па чак и пикантна еротска одећа. Највише су посећени музеји: Национални музеј, Нова карлсбершка глптека (*Ny Carlsberg Glyptotek*), Музеј модерне уметности у северног делу града Луизијани и, наравно, Музеј еротике.

Још једно познато место у Копенхагену је Кристијанија (*Christiania*). Тај градски квартал је некада припадао војницима, али средином прошлог века када су се они иселили, у запуштене бараке и куће почели су да се усељавају ексцентрици, анархисти, хипици и панкери различитих стилова одевања и политичких усмерења, или просто сквотери. Тако се створило специфично друштво које је решило да прогласи независност и прекине све везе са “високим”

данским друштвом. Градске власти су то у почетку покушавале да спрече, али су касније одлучиле да их оставе на миру. Тако Кристијанија и данас постоји као држава у држави. Тамо чак нема ни струје ни водовода, не важе дански закони, ту се

могу слободно набавити наркотици, али је строго забрањено фотографисање. Кристијанија стално пружа уточиште онима који не проналазе своје место у обичном друштву.

Остали највећи дански градови су Орхус (*Aarhus*, 292.000 становника), Оденсе (184.000 становника), Олборг (*Aalborg*, 163.000 становника).

ИСТОРИЈА Сматра се да се северно германско племе, преци садашњих Данаца, доселило на ову територију отприлике у V веку. Почетак данске државности повезује се са отпором против ширења царства Карла Великог. Први владар Данске који се помиње у писаним изворима био је Годфред, који је 811. склопио мир са Карлом Великим, према коме је река Ејдер постала јужна граница Данске. У X веку је створена уједињена Краљевина Данска. У исто време су се покрстили њени владари, па је у земљу стигло хришћанство. Градови и трговина су почели да се шире.

Од VIII до X века Данци су заједно са другим Скандинавцима били познати по заједничком називу Викинзи и често су нападали обале Британије, Француске и Балтичког мора. Прва мета била је Енглеска, којом су Данци владали од 1013. до 1042. године. Касније су Данци проширили власт и на северну Немачку, а 1219. су стигли и до Естоније и њоме владали дуже од 100 година. Међутим, Данцима није успело да задрже велику освојену територију. Дански краљеви су изгубили надметање са немачким трговачким савезом градова, Ханзом.

Године 1380. дански краљ је наследио главни град Норвешке, и земља се одржала у савезу са њом чак до 1814. Данска и Норвешка су 1397. направиле савез и са Шведском. Савез ових трију скандинавских краљевина, којим су доминирали Данци, није био стабилан и на крају се због Швеђана потпуно распао 1523. У XVI и XVII веку Данска се веома трудила да поврати Шведску, али без успеха. После много ратова са својим главним противником Шведском, Данска је само изгубила поседе на скандинавском по-

луострву. После исцрпљујућих унутрашњих и спољашњих борби, у Данској је уведена апсолутна монархија која је постала важан фактор одржавања стабилности.

Коначно су од XVIII века Данци почели да живе у миру и нису учествовали у већини европских ратова. За време Наполеонових ратова такође су се трудили да остану неутрални, али је ту неутралност Британија, главни противник Наполеона, видела као непријатељску. Тако да када је британска флота напала и бомбардовала Копенхаген, Данска је прешла на страну Наполеона. Кад је 1814. Наполеон поражен, од Данске, његовог савезника, одузета је Норвешка и предата Швеђанима на управљање.

Трајне последице по Данску имала је револуција 1848. која се одиграла у неколико европских држава. Дански краљ Фредерик VII (*Frederic VII*) морао је да почне са демократским реформама, одрекне се апсолутне власти и 1849. прогласи Устав. Године 1864. избио је конфликт између Данске и Пруске која је почела да уједињује немачке земље. Разлог за конфликт била је погранична територија Шлезвиг-Холштајн, где су заједно живели Немци и Данци. Након кратког рата, Данска је 1864. изгубила ту територију.

За време Првог светског рата Данска је остала неутрална, а после рата, који је Немачка изгубила, повратила је део изгубљене територије. Године 1921. у Шлезвигу и Холштајну је организован плебисцит, након којег је Данској прикључен северни Шлезвиг. Иако је Данска и даље тежила неутралности, Други светски рат је није заобишао. Хитлеровска Немачка ју је напала и окупирала 1940. Данска је ослобођена тек 1945.

После рата Данска је напустила неутралну спољну политику и била је међу првим државама потписницама Северноатлантског пакта 1949. У Европску заједницу ступила је 1973. заједно са Уједињеним Краљевством и Ирском.

ДАНСКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Ова скандинавска држава вероватно више припада евроскептицима него евроентузијастима. Данска није журила да се прикључи Европској заједници, а ни данас није спремна да се за заједничке политике Европске уније одрекне дела свог суверенитета. Уместо да се 1957. прикључи Европској економској заједници, Данска је заједно са другим скандинавским државама и Уједињеним Краљевством 1960. основала Европску асоцијацију за слободну трговину. Али се већ после годину дана, следећи пример Британаца, предомислила, променила став и 1961. предала захтев за чланство у Европској заједници. Међутим, Данска тада није ступила у Европску заједницу јер је француски председник Шарл де Гол решио да стави вето на захтев за чланство Уједињеног Краљевства. Данци су обавештени да се овај вето не односи на

њих, али пошто је у то време њен главни економски и трговински партнер било Уједињено Краљевство, одлучила је да не постане чланица Заједнице без Британаца. Расправе у вези са чланством Данске обновљене су тек 1970. пошто се Де Гол повукао из политике, а Уједињеном Краљевству се поново отворила могућност да постане члан Заједнице. Данска је постала чланица Европске заједнице 1973.

Данска је мала, али богата држава, јер фирме успевају добро да искористе заједничко тржиште створено Европском заједницом, а пољопривреда добија велику подршку из фонда Заједнице. Данска је један од најдоследнијих поборника ширења политике заштите човекове околине у целој Европи. Међутим, она веома скептично гледа на то да садашњи европски систем безбедности који подржава НАТО, замени безбедносним системом Европске уније. Данска је такође одбила да се придружи Економској и монетарној унији и одлучила је да задржи своју националну валуту. Са друге стране, Данска је, иако прилично равнодушна према продубљивању интеграција, увек била велики присталица ширења Европске уније и пријема нових чланова. Она је доследно подржавала пријем држава Средње и Источне Европе, нарочито балтичких земаља, у Европску унију, и била је за то да ове нове државе буду што пре примљене у Европску унију и да се њихово учлањивање ограничи што краћим прелазним периодима.

Треба споменути да се од свих држава Европске уније Данска издваја широком демократијом. Пошто је баш од 1970. земљом најчешће управљала влада слабе мањине, Фолкетингет је преузео важну улогу у односима са Европском унијом, чији специјални комитет у суштини контролише скоро сваки корак владе када у Бриселу преговара са Саветом Европске уније. Због обавезе да стално прилагођавају став са Парламентом, дански преговарачи нису увек довољно флексибилни.

Демократска традиција у Данској се одражава и у томе да је она постала лидер целе Европске уније у организовању референ-

дума везаних за европска питања. Данци нису само организовали референдум у вези са чланством у Европској заједници, него још пет референдума у вези са променом Основних уговора. Истина, до 1992, када је требало ратификовати Уговор о Европској унији, све је било у реду, али 6. јуна 1992. референдум у Данској у вези са поменутим уговором уздрмао је целу Европу, јер су Данци већином гласова одбили да га ратификују. Ипак је проблем успешно решен, јер су остале чланице Европске заједнице пристале да направе уступке, и годину дана касније референдум у вези са „исправљеним“ Мастрихтским уговором је био успешан. Нажалост, тиме се нису завршили проблеми Данаца проузроковани референдумима. Резултат је био негативан и на референдуму 28. септембра 2000. у вези са увођењем евра, само што та одлука Данаца никог није изненадила и није уздрмала Европу. Европа је одлучила да крене напред и уведе нову валуту без Данске. Ипак, Данска, овог пута не због грешке владе него због скептицизма грађана, за сада остаје чврста у одлуци да у овом случају остане по страни.

ИРСКА

Назив Најстарији становници Ирске, Келти, своју земљу су звали *Éire* – „*Западни крај*“. Одатле потиче и њен латински назив *Hibernia*. Суседи Англосаксонци називали су становнике земље Ирци (енгл. *Ire*), а земљу – *Ireland*. Тим именом она се у свету данас најчешће назива.

Симболи На садашњем грбу Ирске приказан је древни ирски симбол, златна харфа на плавом пољу. Легенда каже да је то харфа старешине божанског народа, Дагде. Нико други осим њега није могао да свира на тој харфи. Када би свирајући додирнуо жицу жалости, сви би почињали да плачу, али било је довољно да посла тога дотакне жицу осмеха – и сви би почињали да се смеју. Тако је за Ирце харфа постала симбол и туге, и среће, и мира.

Симбол који се појавио много касније, тј. тек средином XIX века, јесте ирска национална тробојка зелене, беле и наранџасте боје. Боје те заставе су распоређене према тада популарном примеру француске тробојке која симболизује слободу. Зелена боја симболизује старе становнике земље Ирце католике, наранџаста – протестанте који су се током дуге историје доселили на острво, а бела боја између њих – мир између две ирске заједнице. Застава је озваничена 1922, и поново потврђена 1937. Однос ширине и дужине заставе је 1:2.

Нажалост, мир између „зелених“ и „наранџастих“ није постигнут у целој Ирској. Као што је поменуто, 1920. острво је подељено, а у његовом северном делу још дуго је текла крв; до данашњих дана не смирују се страсти и неспоразуми те две заједнице.

Ипак, вероватно најстарији и најпознатији ирски симбол је зелена детелина са три листа, коју у руци

држи заштитник Ирске, Св. Патрик. По легенди, Св. Патрик, у жељи да паганима што боље открије хришћанску веру коју је ширио, и да им конкретно објасни Свето Тројство – суштину једнога Бога у три лика – генијално је посегнуо за примером детелине са три листа, која је и помогла Ирцима да постану хришћани. И тако се данас на дан Св. Патрика, 17. марта, све украшава листовима детелине. Тај дан представља ирски национални празник, који се прославља не само у Ирској, већ свуда где има Ираца.

ГЕОГРАФИЈА Данашња држава Ирска заузима пет шестина ирског острва. Преостали део острва, познат као Северна Ирска, припада Уједињеном Краљевству. Површина независне државе Ирске је 70.723 км². Врх острва личи на пехар. Равницу на средини острва окружују обална узвишења. Али, узвишења не чине венци планина, већ брда раштркана по ивицама копна. Највиши врх, *Carantuo Hills*, висине 1.041 м налази се на југозападном делу острва. Друге планине не прелазе 1.000 м. У Ирској има много мочвара и врсешта. Клима је блага и влажна, док топла Голфска струја има велики утицај да се растиње зелени целе године и све време на пашњацима пасу говеда. Најдужа река Шенон (*Shannon*) тече са североистока на југозапад. Такође има доста језера од којих је вероватно најпознатије *Lough Neagh*.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Ирска престоница Даблин (ир. *Baile Atha Cliath*, енг. *Dublin*) налази се на источном делу острва. Први пут у историји поменут је 291. године. Град се простире на обе стране ушћа реке Лифи (*Liffey*). У време владавине Енглеза тамо је била резиденција вицекраља. Данас је то највећи град у Ирској (986.600 становника). Друга два највећа града су Корк (*Cork*, 186.400 становника) и Лимерик (*Limerick*, 82.000 становника).

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Садашња Ирска је према Уставу из 1937. парламентарна демократска република. Врховна власт у Ирској припада Парламенту (ir. *Oireachtas*), који се састоји из два дома – Сената (60 чланова) и Посланичког дома (166 чланова). Посланички дом се бира на општим изборима на пет година. Владар државе је Председник и он се бира на општим изборима на седам година. Извршну власт држи кабинет министара који је одговоран Посланичком дому.

Занимљиво је то да је у Уставу утврђени званичан назив државе једноставно *Ирска*, и нема речи *република* која се обично додаје државама са таквим политичким системима. Тиме се истиче да постоји само једна легална Ирска, а не Северна Ирска и Република Ирска, како се земља раније делила. У Уставу је суверенитет Ирске проглашен за цело острво Ирске, укључујући и Алстер одвојен 1921. Тек су 1998. све заинтересоване стране, исцрпљене бесконачним конфликтима и нападима терориста, уз интензивно посредовање САД, пристале на компромис. Ирска власт се тада обавезала да ће прецизирати уставне одредбе и поштовати одлуке становника провинције. За узврат је ирска мањина добила право да учествује у управљању провинцијом.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У 2008. у земљи је живело око 4,3 милиона становника, од којих су 96 посто Ирци. Због велике емиграције протеклих векова много Ираца је завршило у иностранству – око 2,5 милиона у Уједињеном Краљевству, око 1,5 милион у САД. Сматра се да у свету укупно има око 7,6 милиона Ираца. Ирци су веома стар народ богате културе и његови први писани споменици настали су још у VI веку. И данас су већина Ираца католици. Управо је католичанство било један од камена темељаца који су помогли Ирској да сачува идентитет упркос сложеној и трагичној историји. Иако је за већину Ираца данас матерњи језик енглески, то им не смета да буду свесни свог идентитета и разлике од Енглеске и Енглеза.

Током дугих векова потчињености Енглеској стари ирски језик је скоро потпуно истиснут из јавног живота и тек је у Уставу из 1937. ирски проглашен за званични језик. Међутим, већина становника више није говорила ирски, па је зато други државни језик енглески. Данас се рачуна да је ирски матерњи језик 353.000 људи, од којих већина живи на западном делу острва. Пошто су предузете мере очувања и обнове ирског језика, стање се сада мења. Ирски језик је обавезан предмет у свим ирским школама, њега разуме и уме да говори 43,5 одсто становника земље. Сви натписи у земљи су двојезични, а у оним провинцијама у којима већина становника говори ирски – натписи су само на ирском. Сада се на ирском језику човек може обраћати државним установама, на том језику се емитују ТВ и радио емисије, издају новине и књиге. Од 2007. ирском језику је одобрен службени статус ЕУ језика. Овим мерама никада, наравно, неће бити истиснут енглески језик, али за сада оне делотворно чувају ирски језик од нестанка.

Још једно својство Ираца јесте специфична творба њихових презимена. Нека презимена ирских породица сачувала су келтске префиксе *Mac* и *O*. Први значи син, а други унук, на пример свима познато презиме *MacDonald* значи „Доналдов син“, а презиме *O'Neil* значи „Нилов унук.“ Пошто се део келтског племена преселио у Шкотску, слична творба презимена је и тамо раширена.

ИСТОРИЈА Прве државне творевине на територији данашње Ирске настале су још у I веку пре н.е. Најстарији становници Ирске живели су у клановима (тј. племенима). Један или више кланова уједно су представљали и територијалне јединице, којима је управљао владар. Ти окрузи су чинили веће јединице. Постојао је и главни краљ острва.

Ирска је покрштена пре суседне Енглеске. Године 432. бискуп Патрик кога је папа послао из Галије, основао је епархију *Armagh* (данашња Северна Ирска) и тамо је хришћанство поче-

ло да се шири. Већ у V и VI веку ирска црква је постала најкултивисанија, а велики број њених монаха ширио је хришћанство у Енглеској.

Ирска је неко време живела прилично мирно, док у IX веку нису почели да је нападају Нормани, а на почетку XII века на острво су почели да продиру Енглези који су, освојивши део острва, почели да уништавају систем кланова. Почеле су вишевековне муке и несреће становника Ирске. Онда је главном ирском краљу Родерику О'Конору (*Roderic O'Connor*) успело да одбрани део острва, који је још одређено време остао независан, али је на крају XVI века Ирска коначно изгубила независност.

Од тог времена па све до 1921. политичка историја Ирске је у суштини историја сталних устанака против окупатора. Ирци су се противили принудној реформацији, конфискацији земље, угњетавању народа. Због ратова, прогона и економских проблема, много становника Ирске је емигрирало. Од 8,2 мил. становника, 1841. отацбину је већ било напустило око 5 милиона становника, од којих је већина отпутовала у САД. Ирски исељеници постали су једни од оних од којих се формирала данашња америчка нација.

У то време су се на острво које се празнило, нарочито на његов северни део, досељавали колонисти из Енглеске. Они су оснивали такозвана друштва оранџмена (енгл. *Orangemen*) ради јачања енглеске власти и вере. Ирци су, са друге стране, почели да оснивају тајна друштва, а из очајања су чак прибегавали тероризму. Иако је енглеска власт у XIX веку спровела реформе и Ирска проглашена пуноправним делом Уједињеног Краљевства, то није помогло. Чим је Ирска проглашена делом Уједињеног Краљевства, одмах се дигао покрет отпора против савеза. Присталице независности су 1905. основале партију *Sinn Fein* (чита се шин фејн), што на старокелтском језику значи „само ми“.

Нови устанак у Ирској почео је 1916. на Ускрс, када је Уједињено Краљевство било увучено у Велики рат у Европи. Устаници су у Даблину прогласили независност, али су опет сурово угушени, а њихове вође кажњене смрћу. Изгледа да се коначни прелом у борби за независност догодио 1918. када су представници *Шин Фејна* освојили 73 од 100 посланичких места у британском парламенту намењених Ирцима, али су одбили да дођу да раде у Лондон. На дан 21. јануара 1919. они су на скупу у Даблину себе назвали ирским парламентом и поново су прогласили независност. Почео је још један англо-ирски рат, док најзад влада Уједињеног Краљевства није одлучила да попусти. Према миру закљученом 6. децембра 1921, ирско острво је подељено на два дела. На пет шестина острва установљена је слободна ирска држава, а на преосталој шестини, понекад још

званој Алстер, где су већина становника били протестанти, остало је Уједињено Краљевство. Тако је разрешен сукоб протестантске већине верне Уједињеном Краљевству и ирске католичке мањине која је тежила спајању са Ирском.

Тада је Уједињено Краљевство признало Ирској тек делимичну независност, тј. додељен јој је статус доминиона, а то значи да, иако земљом у суштини управља њен Парламент, краљ Уједињеног Краљевства остаје владар земље. Потпуну независност Ирска је стекла тек 1937. када је Устав, потврђен на референдуму, коначно прекинуо везе са Уједињеним Краљевством и одредио да владар земље неће бити краљ Уједињеног Краљевства него председник изабран на седам година на општим изборима.

За време Другог светског рата, Ирска није учествовала у сукобу и прогласила је неутралност. Због нерешеног територијалног спора са Уједињеним Краљевством око северне Ирске, земља је одбила да приступи Северноатлантском пакту, јер се надала да ће то помоћи острву да се уједини.

ИРСКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Изборивши се за независност, Ирска се прогласила неутралном државом и избегла је увлачење у Други светски рат. У жељи да сачува неутралност, Ирска у почетку није учествовала ни у послератном процесу оснивања европских институција, па до сада није ни чланица НАТО-а. У то време неутрална и изолована Ирска још је била сиромашна држава. У њој је већина људи обрађивала земљу, а слаба индустрија била је усмерена на мало домаће тржиште. Главни трговински партнер било је Уједињено Краљевство, са којим је трговина чинила више од половине трговине са иностранством. Тако да када је 1961. Уједињено Краљевство одлучило да ступи у Европску заједницу, исто је одлучила и влада Ирске. Међутим, пошто је Француска ставила вето на пријаву Британаца, питање чланства Ирске повучено је само по себи. Ирска је постала чланица Европске заједнице тек 1973.

Чланство у Европској заједници донело је Ирској велику корист. Отвориле су јој се могућности не само да смањи зависност од трговине са Уједињеним Краљевством, већ да постепено, спроводећи политику финансијских олакшица, привуче много крупних непосредних иностраних инвестиција, нарочито из САД, које су биле заинтересоване да инвестирају у Ирску не само због тога што њени становници говоре енглески, него и због тога што се преко Ирске отворио пут на велико заједничко европско тржиште. Међу инвеститорима који су помогли стварању модерне ирске електронске и фармацеутске индустрије било је веома много ирских исељеника који су радо улагали у домовину својих предака.

Исто тако, не треба заборавити да је Ирска добила и велику подршку из буџета Европске заједнице. Пољопривредни произвођачи су непосредно исплаћивани, а према програму регионалне политике у Ирску је пристизало прилично (до 4 посто бруто домаћег производа) додатних средстава за развој инфраструктуре. Најзад, Ирска је у потпуности успела да савлада заостатке и у протеклој деценији је била једна од економија са најбржим растом. Ирска је заједно са једанаест других, одговарајуће припремљених ЕУ држава, могла 2002. да промени националну валуту – ирску фунту – заједничком валутом ЕУ, евром.

Међутим, успешан развој Ирске уопште није подстакао становнике те земље да подрже продубљивање европских интеграција. Напротив: Ирци се све више противе реформама којима се тежи јачању надлежности Европске уније у области спољне политике. Грађани Ирске су на референдуму 2001. одбацили уговор из Нице јер су неке одредбе тумачили као кршење неутралности земље. Ирска је организовала нови референдум и ратификовала Уговор из Нице тек када је у јуну 2002. Европски савет у Севиљи донео декларацију о ирској неутралности којом је потврђено да се учествовање Ирске у Заједничкој спољној и безбедносној политици ЕУ не противи традиционалној политици неутралности земље у рату. Ирска је 2008. проузроковала нову уставну кризу у ЕУ, јер је већина грађана Ирске на референдуму поново гласала против ратификације Лисабонског споразума.

III ДЕО

ЈУЖНОЕВРОПСКЕ ДЕМОКРАТИЈЕ – ДРУГО ПРОШИРЕЊЕ ЕВРОПСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Следеће проширење Европске заједнице одиграло се у правцу Југа. Јужноевропске државе Грчка, Шпанија и Португал нису раније могле да успоставе ближи однос са Европском заједницом јер су њима дуго владали диктатори који се нису обазирали на начела демократије. Али средином осамдесетих година, ове земље су се једна по једна решиле диктатура, постале демократске државе и одмах изразиле жељу да учествују у европским интеграцијама и да постану чланице Европске заједнице. Прва је молбу 12. јуна 1975. предала Грчка. Две године касније, 1977. њен пример је следио и Португал (28. марта), а на крају и највећа земља јужне Европе, Шпанија (28. јула).

Међутим, и овог пута је пријем нових земаља у Европску заједницу потрајао, али сада не због политичких, већ због економских разлога: земље су биле слабо економски развијене и не тако богате као стари чланови Заједнице. Тако је њихов пријем значајно да се читава Европска заједница обавезује да подржи развој њихових демократија и економија.

Прва је у Европску заједницу примљена Грчка. Она је постала чланица Заједнице 1. јануара 1981. На релативно брз пријем Грчке утицао је њен стратешки геополитички положај. Иако је Европска комисија пре пријема државе у Европску заједницу предложила да Грчка оствари програм припреме за чланство, чланице Европске заједнице одлучиле су да што брже увуку Грчку у сферу западног утицаја и да се побрину за њену економију. А

од захтева Португала и Шпаније до њиховог пријема прошло је чак осам година. Због разних прелазних периода преговарало се веома дуго и доследно, да би коначно обе државе 1. јануара 1986. постале пуноправне чланице.

Тако је 1986. Европска заједница двоструко порасла – уместо шест оснивача у њој је већ било дванаест чланица. Врло је лако упамтити не само државе осниваче Европске заједнице (3 велике + 3 мале), већ и државе које су јој приступиле у оба проширења: у „северној“ етапи придружиле су се Уједињено Краљевство, Ирска и Данска, а у „јужној“ Грчка, Шпанија и Португал. Са овим државама ћемо се сад и ближе упознати. Узгред, ово проширење Европске заједнице подстакло је и суседе нових чланица да почну да маштају о придруживању процесу европских интеграција. Прва од тих земаља била је Турска. Званичан захтев за чланство она је предала 1987, али још остаје међу кандидатима.

ГРЧКА

Назив Назив Грчка долази од Римљана, а они су се први пут сусрели са малим народом тог имена које је живело на северозападу Грчке. Тако је грчко име *graiikoi* превод латинског Граеци на грчки језик. Сви други Грци у древна времена себе су називали Ахајцима, Данајцима, касније Хеленима, тј. „људима сунца“. Зато и нови Грци не називају себе Грцима, већ Хеленима, а Грчку – *Elada (Ελλάδα)*. Република Грчка се на грчком каже *Eliniki Dimokratia (Ελληνική Δημοκρατία)*.

СИМБОЛИ Најважнији симбол Грчке, бели крст на светлоплавом пољу, главни је део грба и заставе земље. Он симболизује грчко поштовање према хришћанској вери због њене заслуге за очување нације и сазревање модерног грчког народа у тешким вековима турске окупације. Православна црква је у то време основала целу мрежу тајних школа *κρυφό σκολειό* (чита се *крифо сколејо*), које су много помогле Грцима да не изгубе идентитет и поштовање према култури прошлих векова. Узгред, и данас је православље веома важан део грчке самосвести.

Грчка застава је настала 1822. и поново озваничена 1978. Постоји више мишљења шта значе девет трака на застави и зашто су баш ту заставу изабрали борци за независност у XIX веку. Можда због тога што Грци број 9 сматрају светим? По једнима, девет трака значе девет слогова слогана бораца за слободу *Ελευθερία ή θάνατος* (чита се *елефтериа и танатос*), тј. „слобода или смрт“.

По другим тврдњама, оне представљају девет слова речи *Ελευθερία* (тј. „слобода“). Најзад, можда је то симбол девет грчких области? А светлоплава и бела комбинација била је изабрана, кажу, јер подсећа на пенушаво плаво море које окружује Грчку или небеско плаветнило са белим облачићима. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Грчка је смештена на самом југу Балканског полуострва. На северу се граничи са Турском, Бугарском, Бившом Југословенском Републиком Македонијом* и Албанијом. Обале земље заплускују Егејско море (на западу) и Јонско море (на истоку). Површина земље је 131.957 км². Територија је брдовита, стеновита, са низијама у приобаљу. Највиша и најпознатија планина у Грчкој, на којој се веровало да живе богови са Зевсом на челу, јесте Олимп (2.917 м). Само 28 посто целе територије је обрадиво. Грчка обала је веома разуђена и дужине чак 14.800 км. Земљи припада више од 1.400 острва, а највећа су Крит, Родос, Крф и Лезбос. Клима грчке је карактеристична за средоземну обалу – благе и влажне зиме, топла и сува лета.

Грчка је на стратешки важном месту. Преко њених територијалних вода у Егејском мору води једини пут у Црно море. Са грчких острва погодно је осматрање кретања бродова у Средоземном мору, а у случају потребе, вођење одговарајућих операција и мисија. Тако да, колико год велики био јаз између западне Европе и православља, западне демократије увек настоје да задрже Грчку у сфери западног утицаја.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Грчки Устав који је тренутно на снази прихваћен је 1975, а 1986. и 2001. је допуњен. Према њему, Грчка је парламентарна демократска република којом управља премијер са великим овлашћењима. Он је обично лидер већине у парламенту од 300 места. Чланови Парламента се бирају на четири године. Председника државе, који представља државу, такође бира Парламент на пет година.

* Због неслагања око званичног назива земље, Европска унија користи назив "Бивша Југословенска Република Македонија" (F.Y.R.O.M).

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Грчкој је 2008. живело око 11,1 милиона становника, а 96 одсто њих су Грци. Главна религија је православље. Становници говоре грчки. Истина, данашњи, или нови, грчки језик доста се разликује од онога којим су Грци говорили у античким временима. Ипак, стари класични грчки језик и данас се учи не само у Грчкој, већ и у целом свету – он је користан за боље познавање научне основе коју су створили стари Грци, јер су многе речи из старогрчког језика постале међународне. Захваљујући освајањима Александра Македонског и високом нивоу културе, грчки језик је чак постао језик споразумевања разних источних народа. Он је био важан и у Римском царству. Вековима је учење грчког језика у Риму сматрано обележјем образованог човека. Грчки су говорили и владари и становници Византијског царства.

Нови грчки језик је почео да се формира када су Турци већ освојили Константинопољ. Наравно, његова улога као средства међународног споразумевања је тада нестала. Променили су се и његови облици, јер су се у испражњену Грчку доселили да живе Албанци, Словени и Турци, чији је говор утицао на древни језик. Данас Грци уче два језика: стари писани и садашњи говорни.

За разлику од других европских народа, Грци не користе латиницу, већ сопствено грчко писмо, у којем има 24 слова (нпр: Α α Β β Γ γ Δ δ Ε ε [...] Ψ ψ Ω ω). Од првог и последњег слова грчке азбуке потекла је изрека „алфа и омега“, која значи онај који све обухвата. Грчко писмо, потекло од феничанског писма, није се раширило по целој Европи, али на његовој основи је створена ћирилична азбука већине јужних и источних словенских земаља.

Наравно, данашња Грчка, иако у њој има трагова славне прошлости, знатно се разликује од већине наших представа створених још у школи као о земљи Зевса и његових богова, јунака, мислилаца, научника, уметника и морепловаца. Садашња Грчка је земља Јужне Европе са свим предностима и манама карактеристичним за тај део континента. У извесном погледу њу представља вино „рецина“ које се само ту производи. У то вино за време ферментације ставља се борова смола која јој даје посебан горак укус. Каже се да је укус овог вина уједно и „укус“ савремене Грчке.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Грчка престоница Атина (778.900 становника, са предграђима 3,566 милиона становника) смештена је на југозападу полуострва Атика. По легенди, Атина је име добила по својој заштитници, богињи мудрости Атени. У античка времена Атина је била један од великог броја независних градова-држава, или по-

лиса, постала је позната по демократској власти и водила је Грке у рат против Персијанаца (500-449 г. пре н.е.).

Атина се највише развила и утицај раширила у време владавине Перикла (443-429 пре н.е.). Њеном утицају се успротивила Спарта, која је изазвала Пелопонески рат (431-404 пре н.е.), који је Атина изгубила. Од тог времена њен утицај и значај опадају. Касније су Атину освојили Римљани, а од IV века, после поделе Римског царства, она је постала провинцијски град Византијског царства. Од 1204-1458. Атина је била главни град кнежевине Атине, створене за време IV крсташког похода. Коначно, 1453. Атину, као и целу Грчку, освојили су Турци. Када је после рата за независност Грчке 1830. основана држава Грчка, нико није сумњао да њена престоница мора бити полис познат још у антици – Атина.

Иако је град преживео много пљачки и окупација, он још обилује споменицима из античких времена, од којих је несумњиво најпознатији Акропољ. Тај скуп грађевина је саграђен у V-IV веку пре н.е. на брду високом 156 м у центру града. Главна акропољска грађевина је Партенон – храм посвећен богињи Атени Партенос. Тако да је разумљиво да Атина представља и велики магнет за туристе.

Следећа два највећа града у Грчкој су Солун (750.000 становника) и Патрас (170.500 становника).

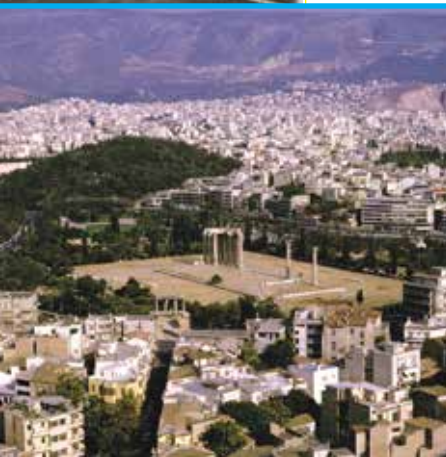
ИСТОРИЈА Грчка историја је веома променљива. Она је проживела и развој и раздобља опадања моћи, и поднела много жртава док најзад нису изборене слобода и независност. У грчкој историји можемо разликовати барем два раздобља културног напретка. Први је античка Грчка, која је постојала до прикључења Римском царству 146. пре н.е, а други од 395. н.е, када се Римско царство раздвојило на Источно и Западно царство, до 1453. када су Источно царство, или Византију, коначно освојили Турци Османлије. Најзад, новија историја грчке државе рачуна се од лобођења од Турака 1830. године.

Античка Грчка није била уједињена држава. Она је била сличнија савременој међународној заједници састављеној од суверених држава, само што су саставни делови те заједнице били прилично мали градови-државе (полиси), чији су међусобни односи имали облике међународне комуникације. Полиси су правили међусобне договоре, трговачке и одбрамбене савезе, а понекад су кретали у рат једни против других. Покушај Персије да освоји Грчку (490, 480-479. пре н.е) натерао је полисе да уједине снаге, па им је успело да изборе победу против много јачег непријатеља. Међутим, када је прошла опасност, савез полиса се убрзо распао на два велика политичко-војна савеза, Атину и Пелопонез, који су почели да се надмећу за превласт. Пелопонески рат (431-404. пре н.е) означио је почетак пропасти древне грчке цивилизације. Године 338. пре н.е. грчки полиси су се ујединили са Македонијом. Њен краљ Александар освојио је цело Персијско царство и спојио грчке и персијске земље. Ипак, ово царство није било дугог века; после смрти Александра оно се распало, а 146. пре н.е. освојили су га Римљани.

Када су Римљани победили Македонију, Грчка је постала римска покрајина. Тако се завршила античка историја Грчке, али културне вредности настале у то време нису нестале и нису изгубиле значај ни до данашњих дана. Култура која је постојала у грчким полисима дала је свету много славних људи у свакој научној и уметничкој области без изузетка. Грци су формулисали главне филозофске проблеме, створили су зачетке готово свих наука, оставили обиље ремек-дела архитектуре, скулптуре, књижевности. Коначно, Грчка се сматра и колевком демократије. Зато је разумљиво што су освајачи Римљани много тога научили од Грка, а преко Римљана грчка култура је постала темељ целе европске цивилизације.

Иако је 395. године пре н.е, после поделе Римског царства, Грчка постала покрајина Источног царства, то је значило да су се поново створили повољни услови за опоравак и развој грчке

цивилизације. Грчки језик је постао језик императора и његових поданика. Само што је античку паганску грчку културу сада заменила хришћанска византијска култура, чији је центар био Константинопољ. За разлику од Западног царства, Византија се још дуго одржала јер јој је успело да на неко време погази непријатеље који су јој претили, да обнови ефикасну власт, уведе јединство вере, негује грчку православну културу, искористи богато античко наслеђе за добробит државе. Хришћанска Византија, у време највеће моћи, од IX-XI века, успешно је ширила утицај и на суседне земље. Успело јој је 864. да покрсти Бугарску, а 988. Кијевску Русију. Територија Византијског царства обухватала је територију данашње Грчке, Турске, Бугарске, јужне Италије и бивше Југославије. Међутим, Византија је постепено почела да слаби. Константинопољ су на крају 1453. освојили Турци. Византијска царевина је престала да постоји, а њено културно наслеђе или је уништио освајач, или се раширило по другим земљама. Пропаст Византије несумњиво представља губитак за европску цивилизацију. Са друге стране, управо је Византија на свој начин помогла Европи да сачува и поново „пронађе“ античку грчку културу.

Историја савремене Грчке почиње 1830. године, када је након скоро 400 година ропства, Грцима, уз помоћ великих европских држава, после скоро 10 година рата за слободу, успело да изборе независност. Грчка је проглашена монархијом, а баварски принц је постао њен краљ. За време Првог светског рата, Грци су ступили у сукоб на страни Антанте и учествовали у окупацији Турске. Године 1919. Грчка је напала Турску у намери да ослободи многобројне Грке који су тамо живели. У почетку су Грци имали успеха и скоро су стигли до турске престонице, Анкаре, али је Турска одбила напад и поразила грчке снаге. Последице те авантуре биле су веома болне за Грчку. Према мировном уговору одлучено је да се становници „замене“, и у Грчку је пристигло 1,3 милиона Грка који су до тада живели у Турској, па је то проузроковало много проблема за грчко друштво и економију.

У међуратном раздобљу у Грчкој је наступила жестока борба између монархиста и републиканаца. Године 1924. Грчка је проглашена за републику, али је 1935. на престо враћен краљ. После Другог светског рата на референдуму 1946. одлучено је да се задржи монархија. За време Другог светског рата Грчку је окупирала Немачка. Године 1944, по завршетку немачке окупације, почео је грађански рат владе и комунистичких устаника. Грчка влада, којој су помагали Британци, а касније и Американци, угушила је устанак. Велике земље подржале су Грчку и нису јој дозволиле ни да се нађе у сфери комунистичког утицаја, нити да се поново улете у рат са Турском, највише због њеног стратешког положаја, па је Грчка 1952. заједно са Турском примљена у НАТО. Међутим, то није сачувало Грчку од унутрашње политичке нестабилности. На дан 21. јуна 1967, пред саме парламентарне изборе, група пуковника коју је водио Јоргос Пападопулос, извршила је државни удар и почела репресију над опозицијом.

Диктатура „црних пуковника“ у Грчкој трајала је до 1974, када је њен покушај да анектира Кипар испровоцирао Турску да окупира северни део острва и проузрокује велику политичку кризу у земљи. Војска је одбила да подржи хунту и прешла је на страну народа. Године 1974. одржани су демократски избори и референдум, на којем је поново одлучено да се укине монархија коју су подржавали „црни пуковници“ и да се успостави република. Пошто је поново успостављена демократија, грчка влада се обратила Европској заједници и изразила жељу да постане њена чланица. Иако је Европска комисија сумњала у спремност Грчке, чланице Европске заједнице, у жељи да подрже демократске промене, а и због стратешких разлога, одлучиле су да што пре приме Грчку. Грчка је постала члан Европске заједнице 1. јануара 1981.

Грчка и уједињење Европе Данашња Грчка, као чланица Европске уније, по свом географском положају, као и по специфичним проблемима, веома се разликује од других, старих држава чланица Уније. Географски стратешки положај је утицао на брз пријем Грчке у НАТО 1951. године. Када је 1957. основана Европска економска заједница, Грчкој је понуђено да направи Споразум о придруживању са Заједницом, који је ступио на снагу 1962. Само је војни удар 1967. спречио Грчку да рано постане члан Европске заједнице. Године 1974. у њој је обновљена демократска власт, и након пет година, 1981, она је постала пуноправна чланица Европске заједнице.

Са друге стране, иако је Грчка брзо ступила у НАТО и Европску заједницу, она се сматра једном од чланица садашње Европске уније која узрокује највише про-

блема. Издвајају се чак три групе проблема који и сада изазивају забринутост код грчких партнера у НАТО-у и Европској унији: напети односи са суседима (нарочито са Турском), нестабилна политичка ситуација и економски заостатак. Као једна од најсиромашнијих чланица Европске уније, Грчка је дуго примала и највећу помоћ из буџета Уније и Фонда регионалног развоја и јединства. Земље Европске уније су свесне да Грчка има специфичне проблеме за чије решавање је потребна помоћ, али и жале што се, упркос великој подршци, њен економски ниво не приближава тако брзо стандарду Европске уније као што се очекивало. Основа за већи оптимизам појавила се тек између 1990. и 2000. године, када је Грчка по показатељима економске и финансијске дисциплине ипак успела да стигне друге земље Европске уније и да заједно са још једанаест земаља 1. јануара 2002. националну валуту – грчку драхму – замени заједничком валутом ЕУ, евром.

НАЗИВ Сматра се да назив Шпанија, или, како земљу зову Шпанци, *España*, потиче од грчког назива *Hesperija*, који значи „земља западне звезде“. Вероватно је због тога већ у римским временима цело Пиринејско полуострво називано *Hispania*.

СИМБОЛИ Шпански грб се много пута мењао. Данашњи грб Шпаније чини спој обележја различитих шпанских историјских области која су се формирала за време Реконкисте. На првом црвеном пољу штита шпанског грба приказан је симбол кастиљанског краљевства, жута тврђава, на другом, сребрном, симбол краљевине Леон, црвени лав који стоји, на трећем, жутом, симбол арагонског краљевства, четири црвена стуба, а на четвртом, црвеном, симбол краљевине Наваре, златни ланац и решетке. У подножју штита је симбол Гранаде, плод нара. У средишту штита налази се симбол династије Бурбона (шп. *Borbones*) која данас влада, три жута љиљана на плавом пољу. Изнад штита налази се краљевска круна. Са стране – два стуба која симболизују стубове Херакла: тврђаве Тангер и Гибралтар у Гибралтарском мореузу. Стубове повезује црвена лента на којој је исписан слоган *Una grande libra plus ultra* који значи „Велика слобода изнад свега“.

Застава Шпаније је тробојка чији је шири средњи хоризонтални део жут, а изнад и испод су двоструко уже црвене траке. На жутој траци налази се државни грб. Боје заставе немају посебно значење, али, као и на грбу, на њој је одсликана посебна историјска традиција. Застава ових боја позната је од 1785. Садашња застава и грб потврђени су 1981. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Шпанија (површина 504.783 км²) се према величини своје територије може сврстати у највеће европске земље. Налази се на Пиринејском тј. Иберијском полуострву. Са севера на југ земља се протеже око 870 км, а са запада на исток чак 1.050

ШПАНИЈА

км. Дужина копнених граница Шпаније је 1.918 км, а обале чак 4.964 км!

На северу, Шпанија се граничи са Француском и Андором, а на западу са другом земљом Пиринејског полуострва, Португалом. На западу и југу шпанске обале заплъскује Атлантски океан, а на истоку и југу Средоземно море. Шпанији такође припадају Балеарска острва у Средоземном мору, Канарска острва крај северноафричке обале у Атлантском океану, као и два невелика поседа у северној Африци – Сеута (*Ceuta*) и Мелиља (*Melilla*).

Шпанија је брдовита земља и зато је на разним њеним деловима клима веома разнолика. Северозапад зову зелена Шпанија јер је тамо веома кишовито. Међутим, облацима са Атлантика даљи пут препречавају Кантабријске планине. Југоисток Шпаније је веома топао јер на њега утиче афричка клима пустиње Сахаре. А на средини полуострва лежи висораван Месета. На висини је ваздух хладнији. Највиши врх у Шпанији је *Pico de Teide* (*Tenerife*) на канарским острвима. Висок је 3.718 m.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Краљевина Шпанија је уставна монархија. Владар државе је краљ. Од 1975. Шпанијом је владао представник династије Бурбон, краљ Хуан Карлос I (*Juan Carlos I*), који је у јуну 2014. године абдицирао у корист свога сина Филипеа.

Законе доноси и владу формира шпански Парламент *Las Cortes Generales*, који је састављен од два дома: Конгреса заступника (*Congreso de los Diputados*) и Сената (*Senado*). Конгрес је састављен од 300 до 400 народних посланика, изабраних на четири године на непосредним изборима према пропорционалном систему. Сенат је представништво региона земље. Свака покрајина на непосредним изборима бира по четири сенатора на четири године.

Извршна власт припада влади, чијег вођу одређује краљ и са чијом кандидатуром мора да се сложи Конгрес.

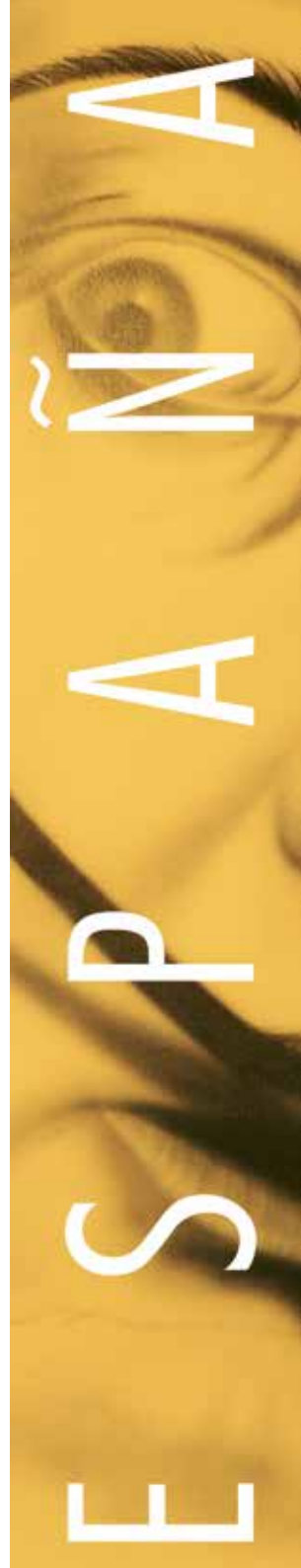
СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Шпанији је 2008. живело око 46 милиона становника, од којих су 74 посто Шпанци, 17 посто Каталонци, 17 посто Галицијци, а 2 посто Баски. Каталонски језик је близак шпанском, галицијски португалском, док баскијски није сличан ниједном од тих језика.

Много Европљана још од најстаријих времена замишља Шпанију као земљу величанствених борби тореадора са бесним биковима, корида и страствене *flamenco* игре. Али она није само то. Са претком државе у XVI веку, развила се и уметност. Шпанија је у Европи позната по таквим сликарима као што су Ел Греко (*El Greco*, 1541-1614), Дијего Веласкез (*Diego Velazquez*, 1599-1660), Франсиско Гоја (*Francisco Goya*, 1746-1828), Пабло Пикасо (*Pablo Picasso*, 1881-1973) и Салвадор Дали (1904-1989).

Два архетипа шпанске књижевности постала су културно обележје целе Европе, па и света. Први је јунак шпанских легенди описан у многим делима, заводник Дон Жуан (*Don Juan*), а други Дон Кихот (*Don Quijote*), књижевни лик којег је створио Мигел де Сервантес (*Miguel de Cervantes*, 1547-1616). Дон Кихот је витез жалосног лика који се бори са ветрењачама и који због идеала не види стварност и замишља да и у новим временима може живети као средњовековни витез. Међутим, његова искреност и част чине велику противтежу поменутиим манама. Стога не изненађује да се споменик Дон Кихоту може видети не само на тргу Шпаније у Мадриду, већ и у европској престоници Бриселу, чак и у литванском граду Паневежис. Свет је пун поштовалаца Дон Кихота.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Шпанска престоница Мадрид је смештена на стратешком месту – у самој средини земље. Мадрид је постао престоница 1561. по одлуци краља Филипа II (*Felipe II*). До тада је престоница Шпаније био главни град Кастиље, шармантни град јужно од Мадрида, Толедо.

Данас је Мадрид највећи град Шпаније (2,938 мил. становника). У њему има много споменика архитектуре, широких булевара, великих зграда и познатих музеја, а најпознатији од њих је музеј Прадо који обилује ремек-делима шпанске уметности.

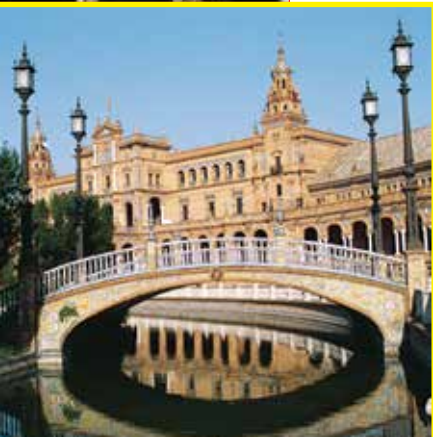

Други по величини град у Шпанији је главни град Каталоније, Барселона. У њему живи 1,503 милиона становника. Тај град је један од најмодернијих у Шпанији, пун је грађевина модерне архитектуре, а најпознатије дело је Храм Свете породице (*El Templo de la Sagrada Familia*) архитектке Антонија Гаудија (1852-1926). Та грађевина није налик ни на једну другу цркву у свету. Она подсећа на замак из бајке, направљен од влажног песка на плажи. Градња катедрале, започета 1882, ни до сада није завршена. За остварење таквог грандиозног пројекта није довољан само један људски живот.

ИСТОРИЈА Најстарији становници Шпаније, као и већине других западноевропских земаља о којима су сачувани подаци, били су из келтског племена које се ту доселило у IX и VIII веку пре н.е. из средње Европе. После Другог пунског рата 218. пре н.е. територијом данашње Шпаније завладао је Рим. Римска владавина трајала је до IV века.

Тада се Пиринејско полуострво обрело под влашћу германског племена, Визигота, који су ту основали Краљевство, а у VII веку су се покрстили. Међутим, већ у VIII веку у земљу су из северне Африке продрли и њен већи део освојили муслимани, Арабљани. У XIII веку преостале су две краљевине на северу, Кастиља и Арагон, почеле су реконкисту земље, тј. поновно освајање од муслимана. Обе краљевине су 1479. захваљујући браку својих владара, арагонског краља Фердинанда II и кастиљанске принцезе Изабеле (*Isabel*) I, направиле персоналну унију 1492, освојивши последње муслиманско краљевство – Калифат Гранаду. Реконкиста је завршена и створено је уједињено краљевство Шпанија.

Највећу моћ и велики напредак Краљевина Шпанија је остварила у XVI веку. Морепловац Кристифор Колумбо (*Christopher Columbus*, 1451-1506), уз помоћ шпанског владара, открио је Америку и почео ства-

рање огромног шпанског колонијалног царства. Убрзо су шпански конкистадори, тј. освајачи, сломили једно по једно индијанско царство у Средњој и Јужној Америци, и завладали њиховим богатствима. Шпански краљеви су постали најбогатији владари на свету. Наравно, то их је подстакло да јачају положај у Европи. Повољна прилика се указала кад је 1516. низоземски владар Карло I (*Carlos I*) Хабзбург, који је наследио шпански престо од Фердинанда, био изабран и за владара Светог римског царства Карла I. Тако се у власти једног владара нашло готово пола Европе. Међутим, када је 1556. шпански престо преузео Карлов син Филип II (*Felipe II*), почеле су несреће за земљу и њен постепен пад. Филип II, побожни католик, почео је да користи сва могућа средства да заустави ширење протестантизма. Тако је увукао Шпанију у многе неуспешне походе, као када је 1588. поред обале Енглеске побеђена шпанска флота, „непобедива армада“ (шп. *La Armada Invencible*) или кад је вођен рат са Холандијом против њене независности, познат по великој окрутности. Све је то на крају финансијски уништило земљу и она никада више није повратила ранију моћ. Тако је окончан златни век Шпаније.

Неуспешна владавина Хабзбурга Шпанијом завршила се 1700. На престо је ступио краљ Филип V из француске династије Бурбон (узгред, тој династији припада и садашњи шпански краљ). То је проузроковало још један рат јер много земаља није хтело да призна промену династије и могуће јачање француског утицаја. Рат се завршио још једним поразом Шпаније и губитком преосталих поседа у Европи. Изгубивши моћ, Шпанија се одрекла и амбиција, па је зато њен живот у XVIII веку био прилично миран док на завршетку века у суседној Француској није почела револуција. Нови француски император Наполеон увукао је Шпанију у рат са Британијом, и најзад је 1808. не уздајући се у шпанског владара, окупирао земљу, одстранио краља и на престо поставио свог брата. У Шпанији се одмах дигао устанак против Наполеона. Искористивши пометњу, шпанске колоније у Јужној

Америци су се једна по једна побуниле и, основавши независне државе, одвојиле се од метрополе. Тако се у XIX веку шпанска колонијална империја коначно распала. Последње колоније су изгубљене 1898. после рата против САД.

У XIX веку Шпанији није успело глатко да пређе са апсолутне монархије на уставну монархију; стално су се рађали унутрашњи конфликти, у почетку између реакционара и либерала, а касније су се, савладавши реакционаре, либерали поделили. На сталну грађанску напетост није утицао Први светски рат, јер Шпанија у њему није учествовала. У двадесетим и тридесетим годинама прошлог века анархија и политичка нестабилност у Шпанији нису престале. Коначно, 1936. године, када су повратници на власт, левичари започели реформе, побунила се војска и у Шпанији је почео грађански рат који је обухватио целу земљу и прерастао у међународни сукоб, јер је Стаљинов Совјетски Савез оружјем подржао левичаре, а Хитлерова Немачка и Мусолинијева Италија пучисте. Рат се завршио 1939. победом пучиста. Власт је преузео генерал Франсиско Франко (*Francisco Franco*, 1892-1975), који је у наредне четири деценије диктаторски владао Шпанијом.

Шпанија није учествовала у Другом светском рату, а Франко је њоме до смрти 1975. године диктаторски управљао. Због тога је Шпанија дуго после рата остала политички изолована. Она није учествовала у оснивању западноевропских послератних институција и није позвана да им се прикључи, иако је са њима развијала трговинске и економске везе. Генерал Франко је 1969. за свог наследника одредио представника династије Бурбон Хуана Карлоса I који је 1974, када је ослабило диктаторово здравље, преузео управљање државом. После Франкове смрти 1975. Хуан Карлос I је поново успоставио уставну монархију, демократију и постао краљ. Обнављањем демократије, шпанска влада је одмах начинила кораке у правцу прекидања политичке изолације и интеграције у најважније међународне организације. Шпанија је 1982. ступила у НАТО, а 1986. у Европску заједницу.

ШПАНИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Када је 1977. године коначно демократски изабрана шпанска влада предала захтев за ступање у Европску заједницу, друге земље Заједнице су јој искрено честитале. Оне су биле веома заинтересоване да тако велика и важна земља каква је Шпанија буде укључена у процес европских интеграција како би се сачувала од повратка у диктатуру. Ипак, упркос обостраном политичком интересу, преговори Шпаније и Европске заједнице били су дуги и сложени. Шпанска земљорадња била је заостала; при том је Шпанија имала велики пољопривредни и риболовни сектор и

зато се морало дуго и подробно преговарати под којим условима ће се Шпанија постепено прилагодити Заједници. Преговори су окончани 1985. и од 1. јануара 1986. Шпанија је чланица Европске заједнице. Сада Шпанија из Европског фонда за регионални развог добија приличну помоћ коју је успешно користила за економску модернизацију. Шпанија је заједно са једанаест прописно припремљених држава ЕУ националну валуту – шпанску песету – 2002. заменила заједничком валутом ЕУ, евром. Шпанија је међу оним државама Европске заједнице које подржавају продубљивање интеграција. Управо захваљујући њеном предлогу су у уговор Европске уније укључене одредбе о држављанству Европске уније. Активнија је постала и улога Шпаније у ширењу односа Европске уније са средоземним државама, као и земљама Јужне Америке.

Дон Кихот и његов верни друг Санчо Панса (*Sancho Panza*) на Шпанском тргу у Мадриду

A
M
A
P
S
E

НАЗИВ На португалском језику *porta* значи „капија“ или чак „капија ка мору“. Назив Португал потиче од имена града на северу државе, Порта, а обала Атланског океана на том месту називала се *портукале*. Пошто је на том месту почела реконкиста земље од Арапа, тако је почела да се назива и цела држава.

СИМБОЛИ Грб Португала почео је да се обликује у XII веку у време реконкисте. Тада је португалски краљ Алфонс после победничке битке против Мавара на својој белој застави приказао пет штитова подељених крстовима, а сваки штит је означио са пет белих тачака (сребрних ексера), подељених са пет попречних крстова. Тако је краљ желео да овековечи својих пет победа против непријатеља. У XIII веку бели португалски штит „обавила“ је црвена бордура са седам жутих тврђава (замкова). То је могло да симболизује само савез Португала и Шпаније, када се португалски краљ оженио ћерком владара Кастиље (тј. земље замкова). Коначно је у XIX веку астролаб (тј. стари астрономски уређај за мерење кретања Земље) постао саставни део португалског грба иза штита на грбу. Астролаб симболизује открића португалских морепловаца и епоху просперитета Португала.

Петог октобра 1910, одмах након проглашења Републике Португала, за њен национални симбол је изабрана двобојна застава. Две петине заставе до јарбола су зелене, а преостале три петине црвене боје. По творцима заставе, те боје требало је да симболизују хармонију и мир, наду и борбу. На месту спајања двеју боја постављен је грб Португала. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Португал је најзападнија земља Европске уније. Он је смештен на западном делу Пиринејског или Иберијског полуострва. Дужина обале је 1.793 км. Једини сусед Португала са којим дели копнену границу је Шпанија. Дужина границе са Шпанијом

ПОРТУГАЛ

ПОРТУГАЛ

је 1.214 км. Португалу припадају и Азорска острва и острво Мадера у Атлантском океану. Површина земље је 92.398 км². Највиши врх у земљи је Естре-ла на планинама *Serra da Estrela* висине 1.993 м. Река Тахо (Тежо) (порт. *Tejo*) дели територију Португала отприлике по средини, а тече од границе са Шпанијом према југозападу и у Лисабону утиче у океан. Део Португала је у сеизмички активної зони. Године 1755. у Португалу се догодио један од највећих земљотреса у Европи, при којем је огроман морски талас заплуснуо Лисабон и однео 60.000 живота.

На обали Португала има обиље величанствених плажа, на којима је купање и пријатно али и опасно. Ту се осећа кретање не мора, већ океана. На обали Атлантског океана нарочито су сликовите такве природне појаве као што су плима и осека. Плажу која се појави за време осеке за неколико сати потопа вода, а остављене ствари или одело могу да отплове подводним струјама у правцу Америке. Локални становници купају се само кад опадне ниво океана, јер су тада и таласи мањи, и може се загазити даље. Међутим, за време осеке јака водена струја тако вуче према пучини да је тешко одржати се на ногама.

На обали океана има много високих стена на којима човека обузима неодољив осећај да је допутовао ако не на крај света, онда бар на крај Европе.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Према важећем Уставу из 1976, Португал је парламентарна Република, у којој врховна власт припада републичкој Скупштини (*Assembleia da Republica*) са 250 чланова који се бирају на четири године. Владар државе, председник, бира се непосредно на пет година. Владом управља премијер кога одређује председник, и кога мора подржати и Парламент.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Португалу је 2008. живело око 10,6 милиона становника. То је једна од најхомогенијих држава Европске уније. Превладава римокатоличка рели-

гија. Много становника Португала, скоро 70 одсто, још живи на селу. У Португалу је наталитет у односу на друге земље Европске уније, један од највећих.

Португал највећи број Европљана асоцира на велика географска открића и на Васка де Гаму (*Vasco de Gama*, 1460-1524). Де Гама је 1497. први опловио афрички континент и открио нови морски пут за Индију. Португалски бродови и њихови капетани су у XVI веку били стварно најбољи и најхрабрији на свету. Педро Кабрал (*Pedro Cabral*, 1467-1520) је 1500. први допловио до Бразила, а Фернандо Магелан (*Fernão de Magalhães*, 1480-1521) и његови сапутници су 1519-1521. први опловили земљину куглу.

Фодо – тако се зове традиционална португалска музика, која се свира на специјалној фодо гитари сличној арапској лаути. Та пријатна музика има прилично тужан и меланхоличан призив. Фодо пева о тешкоћама живота, неправдама, несрећама и болу у срцу. Пошто сама реч фодо на португалском значи „судбина“, каже се да у се у овој музици одсликава променљиви живот у Португалу. Фодо музику можемо слушати и на интернету – <http://www.fe.up.pt/~fado>.

Осим тога, Португал је познат и по свом порту и зеленим винима, слаткишима и кафи.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ У престоници Португала, Лисабону (*Lisboa*) живи 565.000 становника. То је веома разноврстан град, сваки његов део је као илустрација неке епохе. Кажу да се назив Лисабон појавио још у времена Феничана, када су они то место назвали *Allis Ubbo* – „одлична мала лука“. Ипак, Лисабон се највише развио и постао раскрсница европских и светских путева на почетку XVI века, у епохи великих географских открића. Тада су у Ли-

сабону, у делу Белем, никле дивне грађевине у готском стилу: манастир Св. Јеронима и величанствена кула Белем. Управо поред те куле велики морепловци су започињали путовања у Африку, Индију и Нови свет.

Други град по величини и историјском значају у Португалу је Порто (263.000 становника) Остали већи градови: Амадора (151.000 становника), Брага (112.000 становника), Коимбра (*Coimbra*, 104.000 становника).

ИСТОРИЈА До отприлике 140. године пре н.е. када су земљу освојили Римљани, у њој је живело келтско племе које се касније стопило са новим освајачима – Готима. После распада Римског царства, територију земље су након кратког независног раздобља освојили Мавари. Само је северни део остао хришћански. Управо је тај део и био познат по називу Португал и управо је тамо почео рат са муслиманима – реконкиста. Краљевина

Португал се коначно формирала и ослободила муслиманских освајача 1270. године, за време владавине краља Алфонса III. Касније, 1385, португалска престоница је припала династији Авиз (*Avis*) и захваљујући њеном владару, Португал је постао прва централизована краљевина у Европи.

Португалски владари су радо подржавали путнике и истраживаче. Управо у то време португалски морепловци су отпочели епоху великих географских открића. Португалци су открили морски пут у Индију, Индонезију, Кину, око Африке, први су допловили до Бразила. Касније су се Португалци активно надметали са Шпанцима у Јужној Америци. У решавању спорова ових земаља помагао је чак и римски папа. Захваљујући посредовању папе Александра VI, 1494. је постигнут познати Торседиљски (*Torsedillas*) договор, који је означио демаркациону линију према којој је одређена зависност новооткривених земаља. Линија је требало да иде преко оба пола и преко Атлантског океана дуж

48. меридијана, тј. око 2.000 км западно од Зеленортских острва. Све новооткривене земље источно од те линије требало је да припадну Португалу, а западно Шпанији.

Када се 1580. окончала Авиз династија, португалски престо је припао владарима Шпаније који су земљу припојили Шпанији и владали њоме до 1640. када је успешан устанак против Шпаније Португалу донео поновну независност. Представници династије Браганса (*Bragança*) су постали владари земље и управљали су њоме до Наполеонове окупације на почетку XIX века. Тада је португалски краљ морао да напусти земљу и повуче се на највећи посед у Јужној Америци, Бразил. После пораза Наполеона, током готово целог XIX века, над земљом је лебдела политичка неслога међу присталицама конституционализма и апсолутизма. На крају је револуција, која је избила 1910, свргнула монархију и прогласила Португал републиком. Међутим, тада није постигнута политичка стабилност. После војног удара 1926, власт над државом је припала Антонију де Оливеири Салазару (*António de Oliveira Salazar*, 1889-1970). Салазар, бивши министар финансија, па премијер, постао је прави диктатор земље.

Португал је због посебног географског положаја успео да избегне учествовање у оба велика светска рата у XX веку. Из тог разлога, Португал, иако недемократска држава, позван је да се прикључи оснивању Северноатлантског пакта. Из Португала полазе најдиректнији поморски путеви из Европе у Америку, а острва Азори и Мадера која су под његовом управом, била су нарочито погодна војним јединицама из САД да се допуне и прегрупишу.

Ауторитарни режим се у Португалу дуго одржао, све до 1974, иако је Салазар умро 1970. Разлог за пад диктатуре била је неперспективна колонијална политика португалске владе која је тежила да задржи велике наслеђене колонијалне поседе, иако су их се друге колонијалне силе већ одавно биле одрекле. Године 1974. незадовољна војска организовала је нови војни удар, који

је због своје мирне природе назван „каранфилска револуција“. У почетку је војни савез користио марксистичку фразеологију, али мало по мало, након обнове демократске власти, левичарске снаге заменили су политичари више оријентисани ка центру и либерализму. Коначно, 1982. владавину Португалом потпуно је преузела грађанска влада.

ПОРТУГАЛ И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Због нарочито повољног стратешког положаја, Португал је 1949. позван у НАТО, али његов диктаторски режим није дозвољавао активно учествовање у процесима уједињења Европе који су почели после Другог светског рата. Тек 1974, када је свргнута диктатура и обновљена демократија, Португалу су се отвориле нове могућности. Године 1977. португалска влада је предала захтев за ступање у Европску заједницу. Преговори су вођени веома споро, иако никаквих тешкоћа осим ниског нивоа економског развоја, није било. На ту спорост је делом утицало то што су у исто време вођени сложени преговори са Шпанијом. Коначно су се 1985. завршили преговори са Шпанијом и Португалом, и од 1. јануара 1986. Португал је пуноправни члан Европске заједнице.

Наравно, историја има велики утицај на садашњи Португал. Земља је услед дугогодишње владавине ауторитарних диктатора заостала за општом економском и друштвеном развијеношћу Европе. У Португалу је бруто домаћи производ по глави становника још један од најнижих у Европској унији, али привреда земље брзо расте, а структура се суштински мења. Португал успешно користи политику јединства Европске уније и из њеног буџета добија приличне доприносе потребне за развој економске инфраструктуре, образовање људи и преквалификације, развој села, економске промене. Највише због тога, Португалци су прилично проевропски оријентисани и они су успели да буду међу првим државама које су 2002. увеле нову европску валуту, евро.

IV ДЕО

ПРИКЉУЧЕЊЕ „НЕУТРАЛНИХ“ – ТРЕЋЕ ПРОШИРЕЊЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

На крају девете деценије прошлог века, изгледало је да дванаест земаља Европске заједнице немају више никакве планове за проширење. Чланство Турске је одложено на неодређену будућност. Планирано је само продубљивање европске интеграције и постепено пуштање у промет заједничког европског новца. Међутим, ове планове нагло су измениле промене у Централној и Источној Европи које су многим у Западној Европи биле неочекиване. Године 1989. завршио се хладни рат, у државама Централне и Источне Европе брзо је поново успостављен демократски систем, пао је Берлински зид и отворила се могућност уједињења Немачке и, коначно, Совјетски Савез се распао на независне државе. Све то је постало веома важан политички фактор који је подстакао суштинско кориговање ширења Европске заједнице.

Прво, уједињење Немачке 1990. није само значило да је остварено право немачког народа на самоопредељење, већ и то да се бивша комунистичка Демократска Република Немачка спаја са Савезном Републиком Немачком, а уједињена Немачка постаје највећа чланица Европске заједнице. Тако је, може се рећи, поновним успостављањем правде почело и ширење Европске заједнице, овог пута на Исток. Уједињење Немачке можемо сматрати првим кораком у таквом ширењу.

Друга етапа ширења Европске заједнице (од 1993. Европске уније) на Исток је пријем бивших неутралних европских држава Аустрије, Финске и Шведске. То је било најбрже проширење Европске уније. Те демократске државе са развијеним тржишним економијама могле су да ступе у Европску унију без већих потешкоћа, чим је нестала спољна препрека повезана са хладним ратом. Заједно са бившим неутралним земљама, и Норвешка је још једном покушала да ступи у Европску унију, али овог пута су договор о приступању договорен са владом одбили грађани земље на референдуму.

Сада се упознајмо ближе са три нове чланице не само Европске заједнице, већ и Европске уније: Аустријом, Шведском и Финском.

Назив Аустријанци своју земљу називају *Österreich*. У вези са правим значењем овог имена постоји спор. На први поглед изгледа да је оно састављено од немачких речи *Ost* и *Reich* – „источно царство“. Међутим, постоји и друго мишљење. Први пут је топоним повезан са именом Аустрија споменут отприлике 996. године. Тадашњи император Ото (*Otto*) поклонио је земљу Фризиншкој бискупији. У поруци се спомиње назив *Ostarrichi*. Сматра се да је то реч словенског порекла, а њено значење је „оштра планина“. У сваком случају, садашња Аустрија јесте и планинска земља и источни је део немачких земаља.

Симболи На штиту двапут подељеног аустријског грба приказане су традиционалне аустријске боје: црвена, бела, црна. Штит на грбу држи штитonoша – стари једноглави црни орао Хабзбуршког царства. Орлова круна је од цигала, а у његовим канџама су срп и чекић. Те промене требало је да симболизују ослобођење грађана, радника и сељака после распада царства 1918. Покидани ланац додат је 1945. и он симболизује ослобођење Аустрије од немачке нацистичке власти.

Црвено-бело-црвена аустријска заставица сматра се једном од најстаријих националних заставица и као аустријски симбол користи се од 1230. Према легенди, краљ Хајнрих (*Heinrich*) VI је те боје доделио аустријском принцу Леополду V после битке за време које је Леополдов мундир био тако натопљен крвљу да је само место испод појаса који је држао корице мача, остало бело. Занимљиво је то да та заставица није постала заставица владајуће династије, али је увек била повезана са самом Аустријом. Због тога је разумљиво да је и Република Аустрија, проглашена 1918, на својој застави оставила исте боје.

АУСТРИЈА

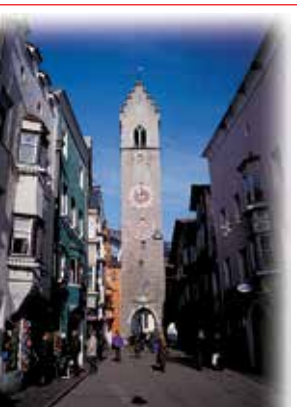

Аустријска тробојка је национална застава и њене димензије нису специјално одређене. Државна застава је иста, само што је у њеном средишту грб Аустрије. Однос ширине и дужине заставе државе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Површина Аустрије је 83.856 км². То је планинска земља: 63 одсто њене територије заузимају Алпи висине од 500 до 1.500 м. Највиши врх у Аустрији, Гросглокнер (*Grossglockner*) је висок 3.797 м, а постоји још седам врхова који су виши од 3.500 м. Због тога је разумљиво да Аустрија привлачи туристе који воле скијање. Кроз земљу тече једна од најдужих европских река, Дунав - његова дужина у Аустрији је 350 км. Пошто Аустрија нема излаз на море, Дунав је веома важна пловидбена река.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Аустрија је федеративна држава подељена на 9 федералних области (земаља). Lider државе, председник, бира се на непосредним изборима на шест година. Законе доноси парламент – Федеративна скупштина (*Bundesversammlung*) – који је састављен од два дома, Савезног већа (*Bundesrat*) и Националног савета (*Nationalrat*). Чланове Савезног већа (64) делегирају парламенти покрајина. Национални савет чине 183 посланика, бира на непосредним изборима на четири године. Извршна власт је у рукама владе са канцеларом на челу. Влада је одговорна Националном савету.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Аустрији је 2008. живело око 8,3 милиона становника. Ако бисте на питање који се језик говори у Аустрији одговорили аустријски, погрешили бисте: званично, такав језик не постоји.

У Аустрији се говори немачки. Немачки језик је званичан државни језик. На њему се проглашавају државни закони, он се учи у школи, користи у штампи.

Међутим, у вези са аустријским језиком не бисте само формално били у праву, јер сами Аустријанци стандардни немачки језик не сматрају својим матерњим језиком. Језик већине је баварско-аустријски дијалекат немачког језика, који чак и човеку који зна немачки, звучи помало чудно, ако га уопште разуме. Речи су сличне, али њихов изговор може бити потпуно различит.

Пошто је развој аустријске државности био веома променљив, њен национални идентитет и културна разлика у односу на целу немачку културу или чак европску су проблематични. Беч је, пре свега, центар величанствене класичне музике, као и музике за плес. Палате инсбрушких и салцбуршких великаша и, наравно, палата бечког цара, већ у XVII веку привукле су и прославиле многе познате музичаре. Ко данас не зна такозване бечке класичаре друге половине XVIII века Јозефа Хајдна (*Joseph Haydn*, 1732-1809), Волфганга Амадеуса Моцарта (*Wolfgang Amadeus Mozart*, 1756-1791) и Лудвига ван Бетовена (*Ludwig van Beethoven*, 1770-1827) чијем се бесмртном стваралаштву до данас дивимо? Живот сваког од тих композитора постао је својеврсна легенда коју образовани људи морају да знају.

Тако је Хајднова “Опроштајна симфонија” толико утицала на његовог аристократског послодавца, да је овај променио мишљење и одлучио да Хајдна и његов оркестар више не пусти из свог дворца. У исто време, живот такозваног миљеника богова међу композиторима, Моцарта, песнички је опеван и више пута екранизован мит. Моцарт је био вундеркинд, јер је са три године већ за пола сата могао напамет да научи да на клавиру одсвира менует. Са пет година већ је сам стварао музику, а са девет је компоновао прву симфонију. Тринаестогодишњи Моцарт је постао концертмајстор сал-

цбуршког надбискупа. Дошавши коначно у Беч, постао је најпознатији савремени композитор, писао је величанствене симфоније и опере. Међутим, неочекивано се разболео и умро једва напунивши 35 година. Чак и о његовој смрти постоји легенда - да га је из зависти отровао конкурент – дворски композитор Антонио Салијери (*Antonio Salieri*, 1750-1825).

А Бетовен је јединствен композитор по томе што је рано оглувео и није више могао да слуша сопствене композиције, али му то нимало није сметало да и даље ствара дивну музику. Управо је Бетовен аутор познате „Оде радости“, хора при крају IX симфоније са речима Фридриха Шилера (*Friedrich Schiller*, 1759-1805), која је постала данашња химна Европе.

Бечку класичну традицију продужиле су и следеће генерације композитора. На почетку XIX века у том граду је стварао један од зачетника музичког романтизма, Франц Шуберт (*Franz Schubert*, 1797-1828). И на крају овог дела о аустријској музичкој култури не можемо да не споменемо ремек-дело плесне музике XIX века, познати „Бечки валцер“, који су писали многи композитори, а међу којима је прави краљ валцера постао Јохан Штраус (*Johann Strauss*, 1825-1899).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Главни град Аустрије, Беч (*Wien*, 1,550 милиона становника) израстао је из ратног римског војног логора основаног у III веку, Виндобона. Када се у V веку распало Римско царство, и Виндобон је доживео исту судбину. Град се опоравио кад су аустријски грофови из династије Бабенберт око 1150. године одлучили да преседе резиденцију у Беч. Беч је у Европи постао нарочито познат у XVI и XVII веку, кад му је успело да одбије две (1529. и 1683) турске опсаде и тако постане бедем хришћанског света у источној Европи. Када је 1918. пропала Хабзбуршка монархија, Беч је постао главни град Републике Аустрије.

Данас је Беч историјски центар некадашњег развијеног царства и културе светског нивоа, који стално привлачи много туриста. Али не само то: он је веома удобан, пријатан град којим лебди посебан дух. Тај дух се лако осети у познатим бечким кафанама, или прецизније кућама кафе (*Kaffenhouses*), којих у аустријског престоници има више од 650. У правим аустријским кафанама, где особље носи само црну и белу одећу, можете пробати разне врсте кафе као и најразличитије послastiце. У њима, као што је писао аустријски писац Штефан Цвајг (*Stefan*

Zweig, 1881-1942), сваки гост може сатима да седи, прича, пише, игра карте, прочита колико хоће часописа и новина. По њему, бечке кафане су као посебан, отворен демократски клуб, у коме је сваком доступна шољица кафе. Тамо се човек може осећати сам, али ипак део друштва.

Остали велики градови у Аустрији: Грац (*Graz*, 226.000 становника), Линц (*Linz*, 183.500 становника), Салцбург (*Salzburg*, 143.000 становника), Инсбрук (*Innsbruck*, 113.000 становника).

ИСТОРИЈА Германска племена Алемана и Бавара која су живела на територији садашње Аустрије од 9. године пре н.е. су под влашћу Римског царства. Крајем VIII века она су потпала под власт франачког императора Карла Великог, а од X века припадала су Светом римском царству. Тада је и створена посебна грофовија, названа *Ostarrichi*, која је 1156. коначно одвојена од Баварске, призната као посебна аустријска кнежевина, и предата на управљање породици Бабенберг из Баварске. Они су владали Аустријом до 1246. године.

Преко породичних и брачних веза Аустрија је касније припала краљу Бохемије Отокару, а 1278. након што је он изгубио борбу за царски престо, кнежевина је прешла породици Хабзбург. Аустрија је постала део великих хабзбуршких поседа, који су обухватили Швајцарску, југозападну Немачку и делом јужну Француску. Хабзбурзи су у почетку били смештени у Швајцарској, али су се 1386, када су се њихови сељаци побунили, преселили у кнежевину Аустрију. Од тог времена назив Аустрија је постао незванични синоним за хабзбуршке поседе, иако им је припадала много већа територија од саме Аустрије. Тако је историја династије Хабзбург постала историја Аустрије.

Хабзбурзи су постепено постајали једна од најмоћнијих династија међу владарима земаља у којима се говорио не-

мачки језик. Иако су немачке земље формално биле уједињене у царство којим је владао цар са титулом императора Светог римског царства, његова власт је била више симболична, а сама титула ненаследна. Владари немачких земаља нису хтели ни са ким да деле власт; био им је прихватајив само слаб император. Сваки пут је новог императора Светог римског царства бирао специјални бирачки одбор састављен од седам бирача (најмоћнијих кнежева и бискупа). Иако је великаш који је постајао император и даље у ствари владао само својим поседима, за титулу императора постојало је надметање због престижа. Хабзбурзима, који су владали Аустријом, у том надметању је ишло најбоље. Од 1452. кад је за цара изабран Фридрих III (*Friedrich III*), та породица је са једном кратком паузом задржала царски престо током преостале 354 године постојања царства. Титула римског императора је коначно укинута 1806. када се император Фрања II (*Franz II*), изгубивши рат од Наполеона, одрекао те титуле и прогласио само императором Аустрије.

Међутим, као што је поменуто, иако су Хабзбурзи били императори целе Немачке, стварно су владали само наслеђеним земљама династије, које су већ добиле незванични назив Аустрија. Аустрија којом су Хабзбурзи владали стотинама година водила је прилично миран и, у погледу културе, врло садржајан живот, али, будући у центру Европе, није избегла кризе и несреће које су уздрмале читав континент, и увучена је у више ратних сукоба. Од најважнијих и најопаснијих је поменути сукоб са Турцима у XVI и XVII веку. Турци Османлије су 1453. освојили Константинопољ и, уништивши Византијско царство, наставили поход на Балкан, у Угарску. Коначно, освојивши део Угарске, почели су да прете Аустрији и остатку Европе. Турци су чак двапут, 1529. и 1683. опседали Беч, али им није успело да га заузму. Године 1683. Турке је поразио пољски краљ и литвански велики

кнез Јан III Собиески (владао 1674-1696), који је довео своју војску у помоћ Хабзбурзима.

Како је пролазило време, тако је јачала Хабзбуршка монархија, и њени владари су ширили своје поседе. Крајем XVII века, припојивши круни не само данашњу Аустрију, већ и Шпанију, Бургундију, Низоземску, Бохемију, Угарску, северну Италију, она је стекла највећу моћ. Хабзбуршки Беч претендовао је да постане незванична престоница европске културе и уметности и више пута је покушао да се надмеће са самим Паризом.

Међутим, највећа опасност великој и многонационалној хабзбуршкој империји појавила се у XIX веку, када су европски народи, надахнути Француском револуцијом и таласом Наполеонових ратова, почели да се буде и теже националној државности. Такозвано „пролеће народа“ проузроковало је немире, приморало на све веће уступке и тако ослабило царство. Цар Фрања Јосиф I (*Franz Joseph I*) морао је да пусти и преуреди царство у двојну аустроугарску државу у којој је аустријски цар посебно био крунисан и као краљ Угарске, а Угарска је добила самосталност и њоме је владао одвојени парламент. Међутим, та творевина није била дугог века: после Првог светског рата Аустроугарска монархија се коначно распала на националне државе. Од некадашњих огромних хабзбуршкихседа раштрканих по целој Европи, остала је само невелика Република Аустрија.

Република Аустрија је проглашена 1918. године. Аустријским политичарима, пошто су одједном изгубили статус велике државе, било је тешко да пронађу своје место у Европи. Аустрија се 1938. због унутрашњих неспоразума и због притиска Хитлерове владе предала и прикључена је нацистичкој Немачкој. После Другог светског рата, ратни савезници су окупирали територију Аустрије као део Немачке, али су касније ипак одлучили да поново успоставе независну

и неутралну државу Аустрију. Док су трајали савезнички преговори, окупациона војска је боравила у Аустрији чак до 1955. Исте те године аустријски парламент је унео одредбу о неутралности у устав земље.

АУСТРИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ После Другог светског рата, неутралност Аустрије утврђена међународним уговорима није јој дозволила да учествује у процесима европских интеграција, али се економија земље успешно развијала и одржаване су јаке економске везе са државама Европске заједнице. Већ 1972. Аустрија је направила специјални договор са Европском заједницом у вези са условима трговине и прилично успешно је користила близину земаља чланица, али кад се завршио хладни рат и распао Совјетски Савез, који се противио ширем укључивању Аустрије у западноевропске структуре, она је 1992. предала пријаву за улазак у Европску заједницу.

Од 1995. године Аустрија је пуноправна чланица Европске уније. Аустрија припада еврозони од самог њеног оснивања, а 2002. је националну валуту, аустријски шилинг, заменила заједничком валутом ЕУ, евром.

С обзиром на то да је богато аустријско друштво доста конзервативно, оно због тога не тумачи увек једнозначно прописе Европске уније. Једна од највећих потешкоћа са којом се земља суочила у преговорима о чланству у Европској унији јесу стандарди заштите околине и камионског транзита. Аустрија се са разлогом поноси својим строгим стандардима заштите околине. Аустријанци кажу да њихова мала земља, нарочито осетљива природа у Алпима, сувише страда од великог броја камиона који пролазе кроз земљу не доносећи јој никакву корист и не стварајући никаква радна места, само стварајући штету околини. Због тог питања је нарочито дуго преговарано, али су ипак на референдуму организованом 1994. грађани Аустрије убедљивом већином од 66 одсто гласова пристали на чланство земље у Европској унији.

Али, у односима Аустрије и Европске уније 2000. године избила је, за многе ненадана криза, када се на почетку године дознало да би у земљи могла да се састави влада са партијом чији је вођа Јерг Хајдер (*Joerg Heider*, 1950-2008), који је више пута изјављивао да не подноси имигранте и који је против европских интеграција. Земље Европске уније су се договориле да ако у новој влади Аустрије буде учествовала Хајдјеорова партија, оне неће више одржавати политичке везе са

аустријском владом. Тако се и догодило, иако се нова влада обавезала да ће поштовати идеале демократије, људских права и европских интеграција. После неколико месеци санкције против Аустрије су повучене, јер по почетку рада нове владе нису примећена никаква очигледна и велика кршења људских права.

То је први пут у историји уједињења Европе да су државе чланице одлучиле да примене санкције на једну од својих држава чланица. Сам тај корак се оцењује веома противречно. Са једне стране, можда је и требало показати забринутост због тога што су се политичари са таквим погледима нашли на власти, али много је важније оценити њихове поступке и разликовати дела од приче. У вези са санкцијама примењеним на Аустрију, брзо су почеле да се двоуме саме државе Европске уније, и то је јасно показало да у Унији много тога треба усавршити.

Назив Први који је описао северногерманско племе Свене или Свјоне је римски историчар Тацит. Сами Швеђани своју земљу називају *Sverige* што можда значи „свенско краљевство“ (*sve-rige*).

Симболи На штиту шведског грба приказане су три златне круне на плавом пољу. Не зна се тачно значење симбола три круне, две горе и једне доле. По једнима, три круне означавају три крунисана паганска божанства која су се поштовала до увођења хришћанства. Други тврде да круне означавају три територије чији су владари могли да бирају краља. Трећи, најзад, тај симбол повезују са три краља која су допутовала да поздраве новорођеног Христа. У сваком случају, данас су три круне званично признати и добро познати симбол Шведске. На штиту грба налази се краљевска круна.

Сматра се да је шведска плава заставица са жутим крстом почела да се користи у XVI веку. Легенда каже да се заставица појавила у визији краља Ерика IX коју је имао током молитве пред битку са паганима Финцима. Краљ је на плавом небу одједном угледао жути крст од зрака сунца и схватио га је као божји знак. Битка је стварно добијена, и краљ је одлучио да ће га од тада као знак успеха увек водити плава заставица са жутим крстом. Последњи пут је шведска заставица модификована 1982. Однос ширине и дужине заставице је 5:8.

ШВЕДСКА

ГЕОГРАФИЈА Шведска се налази на Скандинавском полуострву. Површина њене територије је 449.964 км². Дужина обале је 3.218 км. Њена територија се са севера на југ простире отприлике 1.600 км, а са запада на исток око 500 км. Највиши врх је Кебнекаисе, висок 2.111 м. Око 15 посто шведске територије налази се иза поларног круга, и зато су лети чак и у средишту земље ноћи веома кратке, а зими дани веома кратки. Међутим, на југу земље лета су прилично топла. Шведској такође припада приличан број острва на Балтичком мору, а највеће од њих је Готланд.

Шведска има два копнена суседа: на западу Норвешку и на североистоку Финску. Уски мореуз Зунд је дели од данског острва Зеланд и уједно од целог главног дела европског континента. Од 2000, када је завршена изградња моста дугог 16 км, Шведска је директно повезана са Европом не само преко мора, већ и асфалтним путем и железницом.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Према уставу из 1809, измењеном 1975, Краљевина Шведска је уставна монархија. Владар државе је монарх који наслеђује престо. Тренутно престо Шведске припада Карлу XVI Густаву (*Carl XVI Gustaf*) из династије Бернадот (*Bernadotte*).

Законе доноси шведски парламент – Риксдаг (*Riksdagen*), састављен од 349 народних посланика директно изабраних на три године. Од тога каква већина се у њему формира зависи састав владе којом управља премијер. Шведски политички систем одликовао се изненађујућом стабилношћу, јер је скоро пола XX века, од 1932. до 1976. земљом владала и мандат народног поверења стално добијала шведска Социјалдемократска партија. У спољној политици је Шведска, која због свог посебног географског положаја није имала непосредних контаката са великим државама, успешно водила политику неутралности и остала је по страни за време великих европских ратова XX века.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Шведској је 2008. живело око 9,2 мил. становника. У етничком погледу она је хомогена земља. Више од 90 посто становника су Швеђани, али има и националних мањина, Финаца и Лапонаца. Шведски језик припада групи северногерманских језика и веома је близак суседном норвешком и данском. Већина Швеђана себе повезује са протестантском лутеранском црквом.

Допринос Шведске европској култури најбоље потврђују имена позната у читавом свету као што су оснивач најпрестижније међународне награде за умет-

ност, науке и мир, инжењер и бизнисмен Алфред Нобел (1883-1896), драмски писац, романописац и новелиста Аугуст Стриндберг (1849-1912), ауторка великог броја одличних књига за децу, „Пипи Дуга Чарапа“, „Малиша и Карлсон, који живи на крову“ и других, Астрид Линдгрен (1907-2002), сценариста и филмски редитељ светског гласа Ингмар Бергман (1918-2007). Светску славу у осмој деценији прошлог столећа стекла је шведска група АББА, која је према броју продатих плоча успела да претекне чак и легендарну енглеску рок групу *The Beatles*.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Шведска престоница Стокхолм основан је у XIII веку. Локацију за град је одабрао племић Биргер Јарл, који је одлучио да на мореузу између Балтичког мора и језера са острвом Меларен (*Mälaren*) сагради замак. На простору око њега полако је изникло данашњи Стокхолм у којем живи 758.000 становника.

Стокхолмски стари град (*Gamla Stan*) простире се на три међусобно повезана острва. На највећем острву простире се краљевски дворца. Сматра се да је тај краљевски дворца најотворенији за посетиоце у Европи. Једна од најупечатљивијих грађевина у Стокхолму је градска кућа. Њу је од 1911-1923. у стилу националног романтизма пројектовао и саградио архитекта Рагнар Естберг (*Östberg*). Нови центар Стокхолма је трг Сергел и културни центар, а поред њих диже се упечатљиви стаклени стуб *Kristallverticallaccent*, висок 38 м, саграђен према пројекту Едвина Ерстрема (*Edvin Öhrström*).

Међутим, најпознатији објекат у Стокхолму и вероватно у целој Шведској је симбол Шведске моћи у XVII веку, краљевски брод „Ваза“ (*Vasa*). Тај огромни брод је завршен 1628. год. и требало је да исплови на море и да служи интересима Краљевине Шведске, али када је поринут у воду на стокхолмском доку и отпловио 1.300 м, почео је да се нагиње на страну и потонуо је

на очиглед свих скупљених почасних посматрача, грађана и гостију. То је значило да су конструктори брода направили фаталну грешку. Сматра се да је „Ваза“ потонула зато што је имала две палубе на којима су стајала 64 тешка топа, а у потпалубљу није имала довољно баласта који би помогао да се одржи равнотежа.

И тако су после 300 година Швеђани решили да не пожале средстава и напора и да изваде овај историјски брод са дна мореуза. Инжењер Андерс Франзен лоцирао је тачно место „Вазе“ и припремио план њеног вађења. После сложених припремних радова, 24. априла 1961. „Ваза“ је извађена. Брод се на дну мора одлично очувао, а људи XX века су, без употребе времеполова, добили прилику да се нађу на аутентичном адмиралском броду шведске флоте из XVII века. Данас се сам брод и све што је у њему нађено чува у великом музеју у центру Стокхолма саграђеном специјално у ту сврху. Тај брод би требало да види свако ко дође у посету Стокхолму.

Остали велики градови у Шведској: Гетеборг (*Göteborg*, 475.000 становника), Малме (*Malmö*, 265.000 становника), Упсала (*Uppsala*, 180.000 становника), Линчепинг (*Linköping*, 135.000 становника).

ИСТОРИЈА Прво шведско краљевство створено је мање-више у X веку. Иако су се у почетку Швеђани противили хришћанству, у XI веку га је краљ Олаф примио, а 1164. Шведска је постала посебна надбискупија. И сами Швеђани су у то време почели да шире хришћанство, пре свега у Финској, коју су постепено освојили и покрстили. Ипак, Шведска је дуго времена представљала прилично слаб савез међусобно сукобљених региона, у којем је краљевска власт била релативно слаба. На крају је 1297. Шведска потпала под утицај Данске. У шведском граду Калмару основана је унија трију краљевстава: Данске, Норвешке и Шведске, којом је доминирала Данска. Калмарска

унија се одржала до 1523. када је шведски престо припао породици Ваза (*Vasa*), противницима уније. Густав I Ваза је зачео династију која је владала Шведском до 1720. године. Управо у то време је у Шведску стигла реформација и лутеранство је постало њена државна религија.

XVII век, раздобље владавине династије Ваза, било је и време напретка Шведске. У то време она је постала најмоћнија држава региона Балтичког мора. Краљ Густав II Адолф прикључио се немачким протестантима и учествовао је у немачком Тридесетогодишњем рату (1618-1648) против императора и католика, а осим тога је успешно ратовао против Пољске и Литваније, као и са Русијом, ширећи своје поседе на источној обали Балтика и такође претварајући Балтичко море у шведско „унутрашње језеро“. Управо у то време саграђен је познати брод „Ваза“ који никада није добио прилику да брани интересе Шведске.

Златно доба Шведске завршило се на почетку XVIII века, кад је оснажено руско царство зауставило експанзију Шведска и постепено је избацило са источних обала Балтика. До краја века у Шведској је владала одређена политичка напетост и надметање између поборника апсолутне краљевске власти и поборника парламентаризма. Кад су почели Наполеонови ратови, Шведска се у почетку прогласила савезницом Енглеске, али је због лошег вођства краља Густава IV 1808. поражена у рату са Русијом и изгубила је Финску. Краљ је 1809. одстрањен, а за новог краља је изабран Наполеонов маршал Жан-Батист Бернадот (*Jean-Baptiste Bernadotte*, 1763-1844). Под његовим руководством, 1815. је одлуком Бечког конгреса Шведској припала Норвешка. Норвешка је против своје воље одвојена од данске круне која је претходно њоме владала. После Бечког конгреса, Шведска је одлучила да се више не меша у европску политику и прогласила је неутралност. То је био успешан избор, јер због своје неутралности и релативно безбедног географског положаја није била увучена у европске ра-

тове у XX веку. Успела је да избегне ратни сукоб и када је 1905. Норвешка коначно одлучила да изабере сопственог краља и одвоји се од Шведске.

ШВЕДСКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ После Другог светског рата Шведска је оклевала да се одрекне испробане политике неутралности, иако је у то време измењена међународна ситуација подстакла Европу на уједињење. Пошто су Европску заједницу основале државе западне Европе, које су припадале и организацији за заједничку одбрану, Северноатлантском пакту (НАТО), Шведска је одлучила да би чак и ступање у Европску заједницу нашкодило њеној традиционалној политици неутралности. Ипак, политика неутралности није сметала шведској економији и привреди. После Другог светског рата, с обзиром на успешан економски развој, социјалдемократске владе су у Шведској оствариле специфичан модел „државе благостања“, чија је суштина прилично велико (али не прекомерно) опорезивање бизниса. Из тих средстава се финансирају социјални програми, а тај модел није дозволио да се појаве сувише велике друштвене разлике и неједнакост у богатству.

Шведска, иако није била члан Европске заједнице, успешно је развијала везе са земљама западне Европе. Године 1972, када је закључен уговор о специјалним односима Шведске и Европске заједнице, одржавање трговинских веза је постало још лакше. Међутим, у Европској заједници брзо се ширило заједничко тржиште, изједначавање су регулативе у привреди и трговини и да би даљи развој шведске економије био успешан, постајало је све важније бити у средишту европског тржишта и учествовати у процесу доношења одлука. Тако је она 1992. одлучила да се придружи Европској заједници, нарочито пошто се завршио хладни рат па таква одлука Шведске није више могла да нашкоди њеним односима са било којим суседним државама и ослаби њену безбедност.

Ипак, вишевековна политика неутралности оставила је трагове у шведском друштву и до сада Швеђани веома опрезно гледају на процес уједињења Европе. Шведска, будући већ прилично богата и развијена земља и земља која је у једном тренутку према бруто домаћем производу по глави становника чак сматрана најбогатијом у свету, до сада није осетила видан напредак захваљујући чланству у Европској унији. Она сада уноси у буџет Уније више него што из њега добија. Због тога Швеђани, већ навикнути да живе независно и самостално, још сумњају да ли су, ушавши у Европску унију, направили судбоносну грешку. У сваком случају, они

нису склони убрзавању продубљавања интеграција. Шведска влада, узимајући у обзир такво расположење друштва и негативну одлуку на референдуму 14. септембра 2003, за сада се одлучила да сачека и не замени национални новац за евро. Са друге стране, временом Шведска почиње да осећа и предности које јој чланство у Европској унији доноси. Она је постала много утицајнија у институцијама Уније, може да утиче на одлуке о пријему и осећа се као пуноправни учесник у европском клубу. Шведска је такође увек била доследни поборник ширења Европске уније и сложила се са тиме да се у Унију што брже приме државе кандидати из средње Европе, нарочито балтичке државе.

НАЗИВ Финци своју земљу називају *Suomi*. Сматра се да је значење те речи „земља мочвара“. У Финској заиста има пуно мочвара, али далеко од тога да то одсликава право лице земље. Истина, Финску сличним именом називају само још суседи Естонци и Балти, док сви други, укључујући и најближе суседе Швеђане и Русе, Финску називају *Finland* или *Finlandia*, тј. земља Финаца (према називу племена).

СИМБОЛИ Грб Финске почео је да се користи у XVI веку, кад јој је додељен статус Велике кнежевине Краљевине Шведске. За основу грба узет је жути лав на црвеној подлози шведске династије Фолкунг, само што је шведски лав био „наоружан“. Оружје постоји на грбу Карелије. Лав у десној шапи држи мач. Криви источњачки мач испод ногу лава

символизује побеђено паганство. Руже су се у почетку на грбу нашле из естетских разлога, али данас су оне симбол девет финских покрајина. Грб Финске се од XVI века мало мењао, иако су земљом у почетку владали Швеђани, а у XIX веку Руси. Када је 1917. Финска постала независна држава, предложено је да се шведски грб са лавом замени медведом који је Финцима ближи, али мало ко се са тиме сложио и одлучено је да остане стари грб.

Финска бела заставица са плавим скандинавским крстом почела је да се користи у време Великог кнежевства у XVI веку. Књижевни извори кажу да боје заставице симболизују бескрајна финска поља под снегом и чиста плава језера. Та заставица је коришћена и у време руске власти. Право да је истакну имали су

ФИНСКА

фински трговачки бродови. Кад је Финска постала независна, та застава је постала национална застава. Државна застава Финске је иста, само што у средини крста има и фински грб. Национална застава је потврђена 1918. и поново 1978. Однос њене ширине и дужине је 11:18.

ГЕОГРАФИЈА Држава северне Европе Финска одликује се тиме да се чак трећина њене територије налази иза северног поларног круга и зато вероватно није случајно да се финска Лапонија сматра боравиштем Деда Мраза, а главни град Лапоније у поларном кругу, Рованиеми, привлачи многобројне туристе. Тамо можемо видети прави правцати градић Деда Мраза. У кући Деда Мраза су кухиња, кревет, радионица, а може се чак и попричати са самим Деда Мразом. Ту ради и одељење поште на коју деца из целог света шаљу писма и одакле добијају божићне честитке.

Површина Финске је 337.030 км². Дужина обале је 1.126 км, копнена граница са Норвешком 729 км, са Шведском 586 км, а са Русијом 1.313 км. Са севера на југ територија Финске је дугачка чак 1.165, а са запада на исток око 550 км. Највиши врх је Халти, висине 1.328 м. Дугачку морску обалу и мноштво острва заплускују воде Балтичког мора. Финској припадају и Оландска острва на средини Балтичког мора.

Финска има језера колико и острва, а и језера и острва не броје се стотинама већ хиљадама. Најдужа финска река Кеми тече са истока на запад и улива се у Ботнијски залив. Три четвртине финске територије је покривено шумама тако да је једно од највећих финских богатстава непоновљива и чиста природа.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Финска је председничка парламентарна република. Владар државе је председник који се на непосредним изборима

бира на шест година. Законе доноси парламент од једног дома *Eduskunta*, који је састављен од 200 народних посланика изабраних на четири године. Председника владе одређује председник државе на предлог парламента.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Финској је 2008. живело око 5,3 милиона становника. Садашњи становници Финске су потомци старог угро-финског племена које се ту доселило још хиљаду година пре н.е. из предела иза Урала. Због тога се фински језик веома разликује од језика других европских народа, и чак ни не припада великој индоевропској језичкој породици. Са религијског становишта, Финска је протестантска лутеранска земља. Са етничког становишта она је прилично хомогена (Финци чине 93 посто становника), али на њеном јужном, а нарочито западном делу, као и на архипелазима, живе становници који говоре шведски (око 6 посто становника Финске). Шведски језик се у Финској сматра другим државним језиком и зато се сви званични натписи и државни документи објављују на два језика, иако шведски језик користе само локалне заједнице. Осим шведске мањине, у Финској, као и на северу Шведске, живи мали народ узгајивача ирваса, Лапонци или Саами. Они такође имају културну аутономију и добијају одређену државну помоћ.

Најважније дело финске културе и ремек-дело књижевности је национални еп „Калевала“, објављен 1835, збирка засебних народних прича и легенди предаваних са колена на колена. Светску славу је стекао и најпознатији фински композитор и стваралац симфонија Јан Сибелијус (*Jean Sibelius* 1865-1957). Међутим, Финска је постала најпознатија у свету као земља талентованих архитеката и дизајнера, као што је био Алвар Алто (*Alvar Aalto*, 1898-1976), и... мобилних телефона Нокиа. Најзад, Финска многе асоцира на сауне, односно парна купатила. У ствари, Финци веома цене и популаризују овај проналазак. Рачуна се да на 5 милиона Финаца има 1,7 милиона сауна.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ У најсевернијој престоници у Европи, Хелсинкију, живи 560.000 становника. Историја града почиње 1550. год. када је основан по наредби шведског краља. Нови град је требало да постане трговачки центар и конкурент Талину, ханзеатском граду смештеном на супротној обали финског залива. Развој места, међутим, није највише подстакла трговина, већ његов положај војно-стратешког центра и луке. Из безбедносних разлога Швеђани су на острвима недалеко од града почели да граде огромну поморску тврђаву Свеборг (*Sveaborg*, данас *Suomelinna*), која је требало да претвори Хелсинки у неосвојив град – својеврсни северни Гибралтар. Међутим, историја Свеборга није била ни дуга нити славна. Њу су Швеђани заједно са целом Финском без икакве борбе предали Русима. Главне битке су се одиграле на потпуно другом месту. Упркос томе, та тврђава је и данас најпознатија грађевина у Финској коју посећује велики број туриста, и популарно је место за одмор становника Хелсинкија.

Хелсинки је град са посебном атмосфером, у њему је нарочито мирно, безбедно, чисто и удобно. Најзанимљивије место у Хелсинкију је стара пијаца *Kauppatori*. Ту се од давнина продавала риба. Сасвим близу су и градска кућа и палата председника земље. Најпопуларнија градска улица је *Esplanadi*. На њеном почетку стоји скулптура „Хавис Аманда“ скулптора Вила Валгрена (*Ville Vallgren*, 1855-1940) која је постала хелсиншки симбол. Та нага девојка није случајно окренула леђа градској кући: градска влада која је обећала да ће подржати скулптора није испунила обећање.

Ходајући хелсиншким улицама човек се може осетити као у Санкт Петербургу. Тај осећај обузима на Тргу сената, где група зграда саграђена у царском стилу као да је пренета из бивше престонице руског царства. Та сличност је потпуно разумљива – то је наслеђе финске зависности од Русије у XIX веку. На средини Трга сената може да се види оно што се у совјетско време није могло видети ни у самој Русији: споменик Александру II, који се у Финској и данас поштује због толеранције њене аутономије.

Још једна позната грађевина је црква издубљена у стени *Temppeliaukion* која, саграђена према пројекту архитеката Тима и Туома Суомалаинена, данас симболизује хармонију природе и архитектуре.

Сличним особинама се одаикује и јединствени споменик финском композитору Јану Сибелијусу скулпторке Еиле Хилтунен. У центру Хелсинкија такође се шири величанствена, бела као лабуд, палата „Финландиа“ најпознатијег финског архитекте Алга саграђена од италијанског мермера у којој се одржавају концерти и међународне конференције.

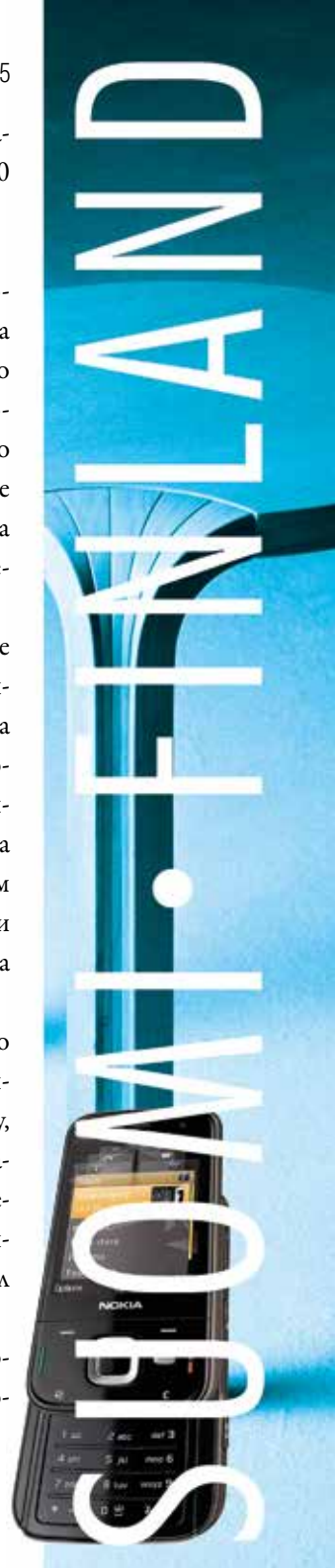
Остали највећи градови у Финској: Еспо (*Espoo*, 222.000 становника), Тампере (199.000 становника), Ванта (*Vantaa*, 181.000 становника), Турку (174.000 становника).

ИСТОРИЈА Први и најстарији становници Финске су Лапонци или Саами. Тек касније су се на ту територију доселила угро-финска племена. Негде у XI веку земљу су постепено освојили и покрестили Швеђани. Отприлике у XII веку почело је својеврсно такмичење руске и шведске кнежевине ко ће бити утицајнији међу становницима Финске. Коначно се 1323. у Финској учврстила шведска власт. У XVI веку Финска је постала Велика кнежевина у саставу Шведске, која је постепено припојена Краљевини Шведској.

Шведска је владала Финском до почетка XIX века, када је 1809. у јеку Наполеонових војних кампања, руски цар Александар I напао Финску и сломио отпор Швеђана. Од 1809. Финска је постала део руског царства. Финска је у то време имала аутономију и била је призната као Велико кнежевство чији је велики кнез био руски цар. То је створило веома повољне услове за развој финске културе и националне свести. Тек када је крајем XIX – почетком XX века политика руске власти промењена и започета агресивна русификација, Финци су почели озбиљно да размишљају о независности.

Млада девојка, коју је 1899. год. насликао Едвард Исто (1865-1905), постала је својеврсни симбол Финске. На упечатљивој слици, која је данас изложена у финском националном музеју, приказана је девојка која у рукама држи фински устав док двоглави орао покушава да јој га одузме. Слика је приказао такву девојчину храброст и одлучност у одбрани своје имовине од пљачкаша, да је она постала незванични, али јавно признати симбол целог народа.

Финској су пут у независност отворили пораз Русије у Првом светском рату и револуције и преврати које су у тој земљи по-

чели. Одвојивши се од Русије, Финска је 6. децембра 1917. постала независна држава. После извесног времена, ојачана Русија је начинила кораке ка повраћају Финске. У зиму 1939-1940. Стаљинов Совјетски Савез је, претходно направивши договор са Хитлером, напао Финску, али су се Финци јуначки одупирали и одбранили независност. То је било довољно да се и после Другог светског рата Совјетски Савез, иако победник, не усуди ни да окупира, ни да анектира Финску. Али, то не значи да је он пустио Финску на миру.

Иако је формално Финска остала независна и суверена, под агресивним притиском Совјетског Савеза била је у суштини приморана да у спољној политици ограничи свој суверенитет. Финска је 1948. са

Совјетском Савезом потписала такозвани уговор о дружби, сарадњи и међусобној помоћи, по коме је Финска била обавезна да се у спољној политици не само држи неутралности, већ и да не учествује у међународним организацијама без дозволе Совјетског Савеза. Такви посебни међудржавни односи двеју суседних држава неједнаких моћи, када јача држава ограничава суверенитет слабије државе али ипак не осећа потребу да сасвим укине њену независност, почели су да се, према примеру Совјетског Савеза и Финске, називају „финландизација“.

ФИНСКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Пошто је Совјетски Савез на процесе европских интеграција у почетку гледао подозриво и сматрао их је империјалистичком завером против совјетског народа, Финској није било дозвољено да учествује у процесу уједињења Европе. Било јој је забрањено ступање у Европску заједницу, а у Европско економско удружење слободне трговине, Финској је дозвољено да уђе тек 1986. Зато су тек крај хладног рата и укидање уговора из 1948. отворили Финској пут у Европу. Финска и друге земље Европског удружења слободне трговине договориле су се да заједно са Европском заједницом створе европски економски простор у којем би важила иста правила као и на унутрашњем тржишту Европске заједнице.

Финска се убрзо предомислила и одлучила да се не ограничи на

пројекат европског економског простора и да тражи чланство у Европској унији. Преговори о чланству вођени су веома глатко и завршени су 1994. На дан 16. октобра 1994. одржан је референдум у вези са чланством у Европској унији. У време референдума расправљало се само о две ствари: о перспективама финске земљорадње и о односима са Русијом. Резултати референдума били су 56,88 посто за чланство и 43,12 против њега. Укупно је учествовало 70,4 одсто бирача. Дана 1. јануара 1995. Финска је постала пуноправна чланица Европске уније. Због чланства у Европској унији, финска унутрашња и спољна политика се у суштини нису мењале, али су цене прехранбених производа видно смањене, мада ниво незапослености није опао колико се очекивало. Финска је члан Европске монетарне уније и 2002. године на њеној територији је уместо националне валуте – финске марке – у употребу пуштен евро. Земља подржава ширење заједничке европске унутрашње и спољне политике, али се у њој ипак сматра да су главно средство осигурања националне безбедности и одбране, независне националне оружане снаге.

SUOMI • FINLAND

Године 1995. у Европској унији већ је било петнаест чланица. У њу су без већих потешкоћа ушле три демократске земље – Аустрија, Шведска и Финска. Већ тада је било потпуно очигледно да се ширење Европске уније неће на томе завршити. У последњој деценији прошлог века на Европску унију се сручила права лавина нових пријава за чланство. Још од пријема Аустрије, Шведске и Финске, било је јасно да Европску унију чека право или велико ширење на исток. Године 1996. Европска унија је примила пријаве чак четрнаест држава.

Прве су се 1990. у „чекаоници“ Европске уније, поред Турске, нашле мале државе Средоземног мора Малта и Кипар. Године 1994. пријаве за чланство поднеле су прве земље које су се ослободиле комунистичке диктатуре Мађарска и Пољска. Године 1995. за њима су следиле Румунија, Словачка, Естонија, Летонија, Литванија и Бугарска, а 1996. Чешка и Словенија.

Кад је реч о великом ширењу Европске уније на Центалну и Источну Европу, треба истаћи да је припрема за овај процес започета још пре званичног предавања захтева за чланство. Још 1993. у Копенхагену су се лидери држава Европске уније политички обавезали да ће примити у Унију ове државе када оне то буду хтеле и када задовоље одређене услове. Европска унија се такође обавезала да помогне земљама, ако то буду желеле, да брже постигну циљ, и зато су још пре почетка преговора о ступању кандидати били укључени у програм припреме чланова, који је требало да смањи велике економске разлике између ових држава и Европске уније. Програм пријема нових земаља био је успешно оствариван (истина, у различитим степенима) код свих кандидата.

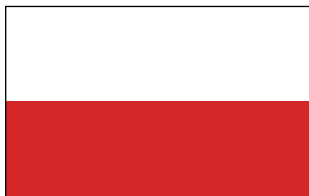
V ДЕО

“ПОХОД НА ИСТОК” – НАЈВЕЋЕ ПРОШИРЕЊЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

У почетку је Европска унија одлучила да су за чланство најспремније шест од тринаест држава кандидата. Године 1998. почели су преговори око приступања са Пољском, Мађарском, Чешком, Словенијом, Естонијом и Кипром. Међутим, остале земље, као погођене такмичарском страхау, још енергичније су почеле остваривање потребних услова за пријем у Унију. То је утицало на одлуку Европске уније, која још није била завршила преговоре са шест најбољих кандидата, да 2000. почне преговоре о чланству са још шест земаља: Словачком, Литванијом, Летонијом, Бугарском, Румунијом и Малтом. То је представљало велико искушење не само за земље кандидате, већ и за саме државе Европске уније и за администрацију – требало је у исто време водити преговоре не само са две или три, већ са чак дванаест (!) држава.

Коначно, крајем 2002. преговоре су успешно окончале не само све државе прве групе, већ и четири од шест држава друге групе. Тако су опуномоћени представници 15 држава Европске уније и 10 земаља кандидата (Пољска, Мађарска, Чешка, Словачка, Литванија, Летонија, Естонија, Словенија, Кипар и Малта) 16. априла 2003. у Атини потписали акт о пријему нових држава у Европску унију. Према том акту, који су касније ратификовале све државе чланице, десет држава су постале чланице Европске уније 1. маја 2004. године.

Сада ћемо се ближе упознати са тих десет нових држава чланица Европске уније. Узгред, иако има чак десет земаља, биће их исто тако лако запамтити ако применимо формулу $4 + 3 + 2 + 1 = 10$. Ту су четири државе средње Европе (такозвана Вишеградска група): Пољска, Мађарска, Чешка и Словачка. Ту су и три балтичке земље: Литванија, Летонија и Естонија. Две су острва у Средоземном мору: мини-државе Кипар и Малта. Једна је република бивше Југославије: Словенија.

НАЗИВ Пољаци своју земљу зову *Polska*. Сматра се да назив потиче од назива старог словенског племена *Poljana* (становника поља). Слично ову земљу зову и њени суседи Немци, Руси, Чеси и Словаци, само их Литванци зову потпуно другачије – *Ленкија*. Порекло тог назива није сасвим јасно. По једној од верзија, речи *ленкас*, *Ленкија* могле су доћи од кнеза Леха, који је основао град Гниезно и дао име целој пољској држави. По том имену Литванци су и почели тако да називају своје суседе. Друго мишљење је да реч *ленкас* потиче од речи *Ланкос* (ливаде).

СИМБОЛИ Пољски грб, бели орао са златном круном на црвеном пољу, симбол је пољске државе још од њеног оснивања у X веку. Заједничка чешка и пољска легенда каже да су се пре много векова из далеког похода вратила два кнеза, Чех и Лех. Раставши се и са својим пратњама кренувши на различите стране, почели су да траже где би могли трајно да се населе. Лех је кренуо на запад и на

једном живописном месту на брду приметио је гнездо белог орла. Ту је и одлучио да оснује први пољски град – Гниезно (назив је од пољске речи *gniazdo*, тј. „гнездо“). Орао је примећен већ на првом ископаном новцу из времена пољског краља Болеслава Храброг (*Bolesław Chrobry*, ц. 992-1025). Бели орао са круном, као симбол суверене државе, користи се од 1295. године.

ПОЉСКА

Пољска национална бело-црвена застава, која понавља боје са грба, такође се користи одавно. Први пут је као пољска национална застава озваничена за време устанка против Русије 1831.

Садашња застава пољске државе се разликује од националне по томе што је у средини заставе на белу траку постављен државни грб. Последњи пут застава је одобрена 1990. Однос ширине и дужине заставе је 5:8.

ГЕОГРАФИЈА Површина територије је 312.685 км², дужина границе 2.788 км. Суседне земље су: Немачка, Чешка, Словачка, Украјина, Белорусија, Литванија, Русија (Каљининградска област). Дужина морске обале је 491 км. Најважније реке су Висла (*Wisła*) и Одра. Велики део територије Пољске је равница, само се на јужном делу уздижу планине. Највиши врх, *Ryś* (2.499 м) налази се у Татрама.

Када је реч о карактеристикама пољске територије, треба напоменути да она (осим планина на југу) нема природних граница ни на истоку ни на западу. Зато је разумљиво да Пољска није избегла много нежељених „посета“ војски страних држава, а њене државне границе су се више пута прилично драстично мењале. Довољно је, на пример, само упоредити које су биле границе Пољске пре Другог светског рата и после њега. Лако ћемо приметити да се земља видно „померила“ према западу.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Према уставу из 1997. Пољска је парламентарна председничка република. Вођа државе је председник који се бира на пет година на непосредним изборима. Законе доноси Народна скупштина (*Zgromadzenie Narodowe*) састављена од два дома. Горњи дом, Сенат, састављен је од сенатора из 100 засебних војводства изабраних на четири године. Доњи дом, Сејм, састављен је од 460 народних посланика изабраних на четири године на непосредним изборима. Председника владе уз пристанак Сејма одређује председник.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Пољској је 2008. живело око 38,1 милиона становника, од којих су 97,6 посто Пољаци. Пољска је хомогена и у погледу религије: чак 95 посто њених становника се изјашњавају као католици. Због тога је разумљиво што се Пољска сматра једном од најрелигиознијих и најкатоличкијих држава, не само Европе, већ и света. Њену везу са Римокатоличком црквом још више је утврдио избор краковског надбискуба Карола Војтила (*Karol Wojtyła*) за римског папу

1978. године. То је први папа Пољак у историји Римокатоличке цркве. Врло брзо је постало јасно да је то био успешан избор. Папа Јован Павле II није само подигао дух Пољака који су патили под комунистичким притиском, већ је увео и много новина у живот цркве. Он је ушао у историју као папа који је највише путовао (посетио је 125 земаља) и као папа који је уложио највише труда у помирење са другим верским конфесијама.

Уопште, историја Пољске је веома сложена, понекад чак веома трагична, јер је било времена кад је та стара европска држава са дуговековном традицијом била сасвим избрисана са карте Европе. То се догодило због тога што су се у XVI веку у заједничкој пољско-литванској држави постепено учврстили специјално политичко уређење и политичка култура који нису били својствени ниједној суседној земљи, а могли би се описати као племићка демократија (пољ. *demokracja szlachecka*). Та племићка демократија није дозволила да се утврди снажна краљевска власт, а племићке скупштине и скупштинице биле су тако демократске да су постале скоро потпуно неефикасне, јер нису могле да донесу ниједну одлуку ако се барем један племић не противи.

Због тога је разумљиво да су пољска и литванска племићка демократија и њен *liberum veto* данас најчешће предмет шала или у најбољем случају критике. Управо тој организационој структури приписује се и одговорност за хаос, анархију, сталне племићке чарке и грађанске ратове и, најзад, за пропаст државе на крају XVIII века. Несумњиво је да таква критика има основа. Али, ипак је то једностран поглед. Признати историјски стручњак за пољску и литванску историју, Норман Дејвис (*Norman Davis*), мисли сасвим другачије. Он пише да „док је већина Европљана славилa монархизам, апсолутизам или предности државне власти, племенити грађани пољске и литванске државе уздизали су до неба своју ‘златну

слободу' (*złota wolność*), право на противљење, друштвени договор, слободу личности, начело власти изабране јавном сагласношћу и веру у себе. То су данашњи принципи идеологије либералне демократије. Наравно, није вероватно да су их племићи неговали због тога што су пре свих почели да се занимају за напредну политичку теорију. Они су то чинили да би сачували старе привилегије. Али, без обзира на разлог, између њихове и данашње демократије постоји веза. Због тога не чуди да је први устав у европској историји 2. маја 1791. био написан и објављен управо у пољско-литванској држави.

Због тога се Пољаци диче да су искрени верници и да нарочито воле своју земљу и слободу. Пољаци се веома поносе и својим уметницима као што су песници потекли из Литваније Адам Мицкјевич (*Adam Mickiewicz*, 1798-1855) и Чеслав Милош (*Czesław Miłosz*, 1911-2004), романописац Хенрик Сјенкјевич (*Henryk Sienkiewicz*, 1846-1916) или композитор Фредерик Шопен (*Frédéric Chopin*, 1810-1849), али, наравно, најпознатији Пољак свих времена је папа Јован Павле II (1920-2005).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Престоница Пољске и највећи град у земљи, Варшава (*Warszawa*), која данас има 1,621 милион становника, основана је у XIII веку; она је била главни град мале кнежевине Мазовије. Када се у XVI веку Мазовија прикључила Пољској, престоница земље је из Кракова пресељена у Варшаву. Постепено је Варшава израстала у велики и леп град. Нажалост, за време Другог светског рата она је потпуно уништена, и чак се постављало питање да ли је вреди обнављати. Најзад је одлучено да се стари град и краљевска палата сазидају какви су били.

Други по величини пољски град је познати индустријски центар Лођ (*Łódź*), са 789.000 становника. У старој пољској престоници, Кракову (*Kraków*) живи 759.000 становника. Тај град је за време рата имао више среће, он скоро да није порушен, па се зато и данас у Кракову може видети стара резиденција пољских краљева Вавел, у чијој цркви почива литвански велики кнез који је постао пољски краљ, Јогајла.

Остали важнији градови: Вроцлав (*Wrocław*, 640.000 становника), Познањ (*Poznań*, 579.000 становника), Гдањск (*Gdańsk*, 461.000 становника), Шћећин (*Szczecin*, 415.000 становника).

ИСТОРИЈА Пољска држава је почела да се формира од племена западних Словена западно од Висле, око данашњег Познања. Условним датумом оснивања пољске државе сматра се 966. година, кад се покристио краљ Мјешко (*Mieszko*) из владарске династије Пјаст. Династија Пјаст владала је Пољском до 1386. године. Те године принцеза Јадвига (*Jadvyga*) удала се за великог литванског кнеза Јогајлу (*Jagiello*), који је постао краљ Пољске и зачео династију Јогајла. У исто време склопљен је и савез Пољске и Литваније, јер је Јогајла остао и владар Литваније.

Јогајла и његови потомци владали су Пољском и Литванијом до 1599. Последњи Јогајла, краљ Пољске и велики кнез Литваније Жигмунт Август (*Zygmunt August*) 1569. је преуредио унију Пољске и Литваније из персоналне уније у Републику оба народа (*Rzeczpospolita Obojga Narodów*). Тако је тадашња средњоевропска Пољска-Литванија постала једна од највећих и најмоћнијих држава, чија се власт протезала од Балтичког до Црног мора. Међутим, даљи развој пољске и литванске државе није био успешан.

То се десило делом и због тога што је, по нестанку династије Јогајла, пољски и литвански трон престао да буде наследан. Новог краља сваки пут је бирала специјална изборна скупштина племића, а изабрани краљ је морао да се обавезе

да неће повредити широка племићка права и слободе, и да без знања Сејма неће одлучивати о важним државним питањима. Тако је краљ био слаб и није могао у својим рукама да скупи довољно моћи за ефикасно вођење државе.

У ствари, Република оба народа је пропала вероватно управо због тога што је била изузетак у Европи. То је била земља у којој је постојало противљење централизованог власти монарха, у којој је била развијена разноврсност мишљења и владала верска толеранција. Њене слабости су искористила тиранска царства у њеном окружењу, Русија, Пруска и Аустрија, и коначно су је ове земље крајем XVIII века уништиле и поделиле њене небраћене територије.

Пољска је повратила независност тек после Првог светског рата. Пољски политичари какав је био Јосиф Пилсудски (*Józef Piłsudski*, 1867-1935) тежили су да обнове заједничку државу Пољску и Литванију која је постојала више од сто година раније, али времена су се била изменила, а Литванији таква идеја није била прихватаљива. Нажалост, због овог неспоразума избио је конфликт Пољске и Литваније око Виљнуса: у међуратном периоду историјском престоницом Литваније владала је Пољска.

Треба приметити да је Пољска, којом је од 1926-1935. помоћу скоро диктаторских метода владао Пилсудски, имала великих потешкоћа и са другим суседима, међу којима су највише претиле и најопасније биле Хитлерова Немачка и Стаљинов Совјетски Савез. Најзад су се 1939. оба диктатора одлучила на заверу, и њихови министри спољних послова Рибентроп (*Ribbentrop*) и Молотов су потписали тајни пакт којим су се договорили да нападну и поделе Пољску. На дан 1. септембра 1939. нападом немачке војске на Пољску почео је Други светски рат. Иако је пољска војска пружила јуначки отпор, снаге су биле неједнаке. На крају је 17. септембра Пољску са истока напао и Совјетски Савез. Влада земље и њен председник морали су да се повуку у иностранство.

После рата пољска држава је поново обновљена, али њене територијалне границе су се знатно промениле. Део источне територије припао је Совјетском Савезу, а Пољској је то надокнађено на западу – додељена јој је велика територија која је до тада припадала Немачкој. Од тог времена граница између Пољске и Немачке иде рекама Одром и Нисом. У територијалном погледу, Пољска није много страдала, али у политичком погледу она је постала саставни део совјетског блока. Управљање земљом преузела је комунистичка партија која је кочила демократију, уништила тржишну економију и знатно ограничила везе земље са Европом.

Пољском су више од пола века владали комунисти, али је око 1980. комунистичка власт почела да се урушава. У Пољској је формиран моћан покрет независног синдиката “Солидарност” (*Solidarność*), а ширење његовог утицаја није успело да заустави чак ни увођење ратног стања 1982-1983. Најзад, када су почеле промене у самом Совјетском Савезу, обновљена је демократија и у Пољској. Године 1990. из Лондона је могла да се врати бивша влада до тада у изгнанству и, барем симболички, преда власт демократски изабраном председнику, бившем лидеру “Солидарности”, Леху Валенси (*Lech Wałęsa*).

Пољска и уједињење Европе Пољска је једна од првих земаља средње и источне Европе која је оштро заокренула на пут демократских реформи и тржишне економије. Пољска и Европска заједница су већ 1989. сачиниле уговор о економској сарадњи. Ослањајући се на њега, Европска унија је исте године иницирала програм специјалне подршке економским реформама у Пољској (и Мађарској) PHARE (франц. *Pologne et Hongrie: Action pour la Réformation Économique*), у коју су касније укључене и друге земље средње и источне Европе које су тежиле чланству у Европској заједници.

Европска заједница и Пољска закључиле су 1991. уговор о удруживању који је предвиђао да ће за 10 година прећи на слободну трговину. Дана 5. маја 1994. Пољска је предала званичну пријаву за улазак у Европску заједницу и активно се укључила у остваривење стратегије пријема припремљених земаља чланица који је организовала Европска комисија. Релативно брзо, већ 1997, Пољска је оцењена као одговарајуће припремљена за преговоре о чланству.

Преговори о чланству били су прилично сложени и трајали су доста дуго. Као највећа и стратешки најважнија

од земаља кандидата, Пољска се трудила да колико год је могуће искористи ту околност, и држећи се чврстог става у преговорима, доследно је тежила да се нагоди о што већој финансијској подршци заједнице земљорадњи и регионалном развоју.

Успех пољског руководства у преговорима о чланству утицао је и на резултате општег референдума одржаног 8. јуна 2003. у вези са чланством у Европској унији: за чланство Пољске у унији гласало је 77,44 посто бирача, а против 22,56 посто. На референдуму је укупно учествовало 58,85 посто бирача. На дан 1. маја 2004. Пољска је постала пуноправни члан Европске уније.

МАБАРСКА

Назив Мађари према имену једног од својих племена себе називају *Magyar*. Назив *Vengrija* је у Литванију највероватније дошао из Пољске, где се ова земља назива *Węrzy* (чита се *Vengži*).

Симболи На штиту мађарског грба, осам црвених и белих трака са десне стране представљају симбол прве мађарске династије монарха Арпад (*Árpád*) који се користи од 1202. Са леве стране штита на црвеном пољу приказана су три брда, а на једном од њих се из златне круне диже бели двоструки крст. Тај крст је у Мађарску дошао из Византије и постао је знак династије Арпада, а три брда су постала симбол Мађарске у XIV веку и симболизују три бивше мађарске планине: Татре, Матре и Фатре, од којих су данас само Матре на територији Мађарске. Грб је последњи пут потврђен 1990.

На штиту грба приказана је круна мађарског краља Св. Стефана (Иштвана) стара хиљаду година. Невелики крст на круни је нагнут удесно. Према легенди, једном су у XVIII веку круну украли лопови који су хтели да је ставе у сандучић који није био за то предвиђен. Крадљивци су на силу притиснули поклопац сандучића и искривили крст на круни.

Та круна је јединствени симбол Мађарске, настао још у XII веку. Упркос ратовима, потресима, окупацијама и покушајима крађе, круна је ипак сачувана. Сада се она налази на сигурном месту, у мађарском парламенту. Мађари кажу да земљи краљ није ни потребан: у држави ће све бити у реду док је круна тамо где припада.

Застава црвене, беле и зелене боје ушла је у широку употребу за време устанка 1848. против Аустрије, али се оваква комбинација боја користи још од давних времена. Каже се да црвена боја симболизује

снагу, бела веру, а зелена наду. Последњи пут застава је потврђена 1957. Однос њене ширине и дужине је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Површина земље је 93.030 км². Највиши врх је Кекеш (*Kekes*) висок 1.014 м. Мађарска је држава дунавске долине, а та река је дели на два дела. Од Дунава на исток протеже се велика, тек мало брдовита и веома плодна велика мађарска равница Алфелд (*Alföld*), а на запад од Дунава мала мађарска равница Кишалфелд (*Kisalföld*). Ту је и највеће језеро у Мађарској, Балатон или Блатно језеро, површине 596 км², чија је дужина 78 км, а ширина 12 км. Језеро је веома велико, али није дубоко. Највећа дубина је 3 м.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Мађарска је парламентарна република. Врховну власт у земљи има Народна скупштина (*Országgyűlés*), састављена од 386 непосредно браних народних посланика према систему пропорционалног представљања. Вођу државе, председника, бира Народна скупштина на пет година. Владом управља премијер кога на предлог председника одређује Народна скупштина.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Мађарској је 2008. живело око 10 милиона становника (више од 90 одсто њих су Мађари). У погледу религије, највећа је римокатоличка конфесија; њој

MAGYARORSZÁG

припада 67,5 посто становника земље, а другој по величини верској заједници, протестантима калвинистима, припада око 20 посто становништва.

Мађарски језик се веома разликује од суседних индоевропских словенских, романских и германских језика, јер припада породици угро-финских језика. У Европи тој групи припадају само још фински и естонски језик. Међутим, разлика између финског и мађарског је, наравно, сувише велика да би становници могли да се споразумеју без специјалне припреме.

Иако је Мађарска релативно мала земља, велики број мађарских уметника и научника широко је познат у свету. Довољно је споменути композиторе Франца Листа (*Ferenc Liszt*, 1811-1886), Белу Бартока (*Béla Bartók*, 1881-1945), лауреата Нобелове награде биохемичара који је открио значај витамина Ц, Алберта Сент-Ђерђа (*Albert Szent-György*, 1893-1986), сликара Михаља Мункачија (*Mihály Munkácsy*, 1844-1900), ресника и револуционара Шандора Петефија (*Sándor Petöfi*, 1823-1849).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Престоница Мађарске Будимпешта (*Budapest*), са

1,775 милиона становника стварно је велика за релативно малу земљу. Град се налази на северном делу земље. Њега на два дела, Будим и Пешту, дели најдужа европска река Дунав (*Duna*). Дуго су Будим и Пешта били одвојени градови. До XIX века, кад су се градови спојили, Будим је био главни град, а Пешта центар трговине и занатства.

Будим је брдовит јер се кроз њега протежу узвишења, од којих је највише Гелерт (235 м). Са њега се пружа одличан поглед на град. Будим је основан у римско доба, кад је откривено да тамо из земље извире вода са лековитим својствима. Будим је постао престоница угарске монархије 1249. године. На једном од будимских брда још стоји краљевски двораци, а поред њега је црква Св. Матеја (*Matthias*) у којој су крунисани краљеви.

На другој страни реке, Пешта је у равници. У том новом центру града има много нових и импресивних грађевина. Најлепша од њих је неоготска зграда парламента саграђена у XIX веку која мало подсећа на лондонску Вестминстерску палату. Због тога није случајно што се мађарски парламент и данас може сматрати главним симболом града.

Остали мађарски градови, у односу на гиганта Будимпешту, прави су патуљци: Дебрецен (211.000 становника), Мишколц (*Miskolc*, 184.000 становника), Сегедин (*Szeged*, 168.000 становника), Печуј (*Pécs*, 162.000 становника).

ИСТОРИЈА Мађарски народ је последњи који се у Европу доселио из Азије. Номадско угро-финско племе пристигло на средњи ток Дунава у X веку, потисло је одатле Словене и поделило их на јужне и западне. Међутим, Мађари нису могли да наставе са кретањем на запад јер су се суочили са снажним отпором Германа. Тако је равница средњег тока Дунава, Панонија, постала нова домовина предака Мађара. Тамо су променили начин живота и почели да се баве земљорадњом. Мађари су коначно постали европски народ када се 1001. године покрстио њихов владар Иштван (*Stefan*) I из породице Арпада (владао 997-1038) и од римског папе примио краљевску круну.

Основавши краљевство, Мађари су почели интензивно да га проширују. У почетку су прикључили Хрватску, али је нису потпуно анектирали; доделили су јој самосталност која се сачувала до 1918. Касније је Угарска почела да се шири на Трансилванију, Влашку, Алпе и Карпате. Постепено, она је постала велика и моћна краљевина средње Европе.

Када се 1301. завршила династија Арпада, Мађарском никада више није владао (осим једног изузетка) неки мађарски владар. Престо земље и круна завршавали су у рукама странаца, међу којима су била и тројица из династије Јогајла. У XIV веку почели су напади Турака, који су се завршили тиме да су 1526. Мађари

изгубили одлучујућу битку и земља је подељена на три дела: турски, аустријски и скоро независну Трансилванију. Коначно је 1697, иницијативом аустријских Хабзбурга, скоро цела Угарска била ослобођена од Турака. Тако је земља постала део Хабзбуршке монархије, али се уједно и појавила опасност од њене германизације.

У XIX веку у време учвршћивања националне свести, јачала је и опозиција хабзбуршкој власти. Године 1848. у Мађарској је почео устанак и земља је постала независна од Аустрије. Међутим, умешала се Русија, чија је војска помогла Аустријанцима да угуше устанак. И поред тога што је био неуспешан, устанак је приморао Аустрију да преуреди систем владавине. Аустријско царство је 1867. преуређено у двојну Аустроугарску монархију. Мађарска је тако постала суверени део двојног царства.

Међутим, таква реформа царства није била довољна и национално питање је постало све отвореније, док се најзад, пошто је изгубило Први светски рат, аустроугарско царство није потпуно распало. Мађарска је 1918. постала независна држава, али је изгубила земље где Мађари нису чинили већину. Од бивших делова угарске монархије, Словачка се спојила са Чесима у Чехословачку, а Хрватска се прикључила Југославији. Тако је Мађарска изгубила много земаља у којима је живело много Мађара и, што је најважније, изгубила је излаз на море. Мађарској су остали само Трансилванија и само средиште краљевства.

После Првог светског рата, Мађарска је и даље формално била краљевство, али круна Св. Стефана није имала власника – престо је остао празан. Земљом је почео да влада привремени владар, регент адмирал Миклош Хорти (*Miklos Horthy*, 1868-1957). Тако је у међуратном периоду Мађарска била занимљива по томе што је била краљевство без краља, а земљом, која није имала излаз на море, владао је адмирал. Околност да је после Првог светског рата Мађарска изгубила много територије под својом влашћу, утицала је на Хортијеву одлуку да постане Хитлеров савезник. Очекивао се повраћај изгубљене земље. То, међутим, није била исправна одлука. Одлуком савезника, због сарадње са Хитлером, после рата је Мађарској одузета Трансилванија и предата Румунији на управљање, иако су у то време већина њених становника били Мађари.

После Другог светског рата, Мађарска је постала сателит Совјетског Савеза. Године 1956. Мађари су покушали да се побуне, али су њихову револуцију прегазили руски тенкови. Од 1956. до 1988. Мађарском је владао релативно умерени комунистички вођа Јанош Кадар (*János Kádár*, 1912-1989) који је успео да пронађе компромис између диктата Совјетског Савеза и делимичне либерализације мађарске економије и културе.

Кадаров начин владавине због његове релативне блакости назван је „гулаш комунизам“.

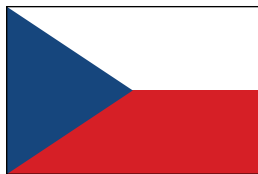
Када је 1989. отпочело преуређење Совјетског Савеза, мађарски комунисти су се добровољно одрекли власти и тако избегли нову револуцију. У октобру 1989. учињене су одређене исправке у уставу које су створиле услове за развој вишепартијске демократије.

МАЂАРСКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Мађарска је још у раздобљу „гулаш комунизма“ почела реформе тржишне економије и зато је разумљиво да је, кад се отворила перспектива чланства у Европској заједници, она била једна од водећих земаља региона. Већ 1989. Мађарска је са Европском заједницом закључила уговор о економској сарадњи. Ослањајући се на њега, те исте године Европска заједница је предложила да се оснује специјални програм за економске реформе у Мађарској (и Пољској) PHARE (франц. *Pologne et Hongrie: Action pour la Réformation Économique*), у који су касније укључене и друге земље средње и источне Европе које су тежиле чланству у заједници.

На дан 31. марта 1994. Мађарска је Европској заједници предала званичну пријаву за чланство и успешно је укључена у реализацију пријемне стратегије земаља кандидата коју је припремила Европска комисија. Године 1997. објављено је да је Мађарска прописно спремна за преговоре о чланству у Европској унији.

Преговори о уласку су ишли глатко и крајем 2002. су завршени. Општи референдум у вези са чланством у Европској унији одржан је 12. априла 2003. За чланство Мађарске у Унији гласало је 83,76 посто бирача, а против 16,24 одсто. На референдуму је учествовало укупно 45,62 посто бирача. Мађарска је постала пуноправни члан Европске уније 1. маја 2004.

НАЗИВ О пореклу назива земље легенда каже да су се некад давно из далеког похода вратила два кнеза, Чех и Лех. Пошто су се растали, кренули су са пратњама у потрагу за сталним местом боравка. Лех је кренуо на запад и основао је пољску државу, а Чех је одабрао живописно место на планини Ржип недалеко од места одакле извиру реке Влтава, Елба и Одра. Чехови потомци су тамо основали државу и назвали себе Чесима. На чешком њено име звучи *Čechy* или *Česko*.

СИМБОЛИ На штиту чешког грба подељеном на четири дела приказују се симболи чешких историјских области. У првом и четвртном црвеном пољу видимо белог усправљеног бохемског лава са подељеним репом и златном круном. У другом плавом пољу је симбол Моравске, бело-црвени орао. И на трећем, жутом пољу, симбол Шлеске, црни орао са златном круном и са белом стабљиком детелине (*kleestengel*) на грудима.

За време Првог светског рата разматрало се како би требало да изгледа застава нове државе, Чехословачке. Коначно је одлучено да се за основу узме традиционална бела и црвена бохемска застава, али јој је поред јарбола додат плави једнакоугаони троугао, који симболизује да пуноправни оснивачи државе нису само становници Бохемске, Чеси, већ и Словаци.

Та застава се све време користила као застава Чехословачке. Када је Чехословачка 1990. преуређена у федеративну републику, она је постала застава федерације. Када су 1992. Чеси и Словаци ипак одлучили да се раздвоје, у резолуцији чехословачке владе речено је да ни једна ни друга држава неће користити ту заставу. Међутим, нова Чешка је, упркос протесту Словачке, прекршила ту резолуцију, јер је одлучила да ће бивша застава чехословачке

ЧЕШКА

федерације сада бити застава Чешке. Чеси су на примедбе Словака одговорили, пола у шали, да они не морају да извршавају резолуције државе која више не постоји. Али, вероватно је најважнији разлог те одлуке било то да је историјска застава Бохемске потпуно иста као и пољска застава, па је зато немогуће користити је, а изабрати нову заставу није тако лако. Тако је и одлучено да се задржи постојећа застава беле и црвене боје са плавим троуглом, који више не симболизује Словачку, већ други историјски део Чешке, Моравску. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Чешка (површина територије 78.866 км²) је земља планина и узвишења. Чак 70 посто територије налази се на надморској висини већој од 300 м. Највиши врх, Снежка, висок је 1.602 м. Чешка нема излаз на море, али њене реке се уливају у чак три мора: Северно (Елба, Влтава), Балтичко (Одра) и Црно (Морава). Пошто реке водом највише снабдевају падавине и снег који се топи, јаче кише прилично брзо подигну ниво река и тада прете поплаве.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Према уставу из 1992, Чешка је парламентарна република. Врховна власт припада парламенту састављеном од два дома. Горњи дом, Сенат, састављен је од 81 сенатора изабраних на шест година на непосредним изборима. Трећина Сената се обнавља сваке друге године. У доњи дом парламента, Посланички дом (*Poslanecká Snemovna*) улази 200 чланова изабраних на четири године на непосредним општим изборима. Извршна власт у земљи припада председнику, кога на пет година бира парламент, и влади, чијег премијера на предлог Посланичког дома одређује председник.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У земљи је 2008. живело око 10,4 милиона становника. Већина становника Чешке, чак 90 одсто, су Чеси, а 3,6 одсто себе сматра

Моравцима. Око 39 одсто становника су римокатолици.

Чешка најчешће асоцира на пиво. И стварно, пиво се у земљи пије свуда и увек, у било које доба и било којим поводом. Осим пива, Чешка је позната и по томе што се у њој сачувало преко 200 (!) замкова, тврђава и њихових остатака, од којих је чак 180 отворено за посетиоце. Мрежом тврђава импресивном за релативно малу земљу, прошарана је цела земља и нема јој сличне у целој Европи. Нарочито упечатљива је јужна Чешка. Тамо је изградња тврђава почела у првој половини XIII века и посебно се развила средином XIV века, када је Чешка постала центар Светог римског царства. Касније време је поштедело грађевине и већина замкова се успешно сачувала до данашњих дана.

Од познатих Чеха, најславнији су композитори Антоњин Дворжак (*Antonin Dvořak*, 1841-1904) и Беджих Сметана (*Bedřich Smetana*, 1824-1884), аутор „Доброг војника Швејка“ Јарослав Хашек (1883-1923), Карел Чапек (1890-1938) и Франц Кафка (*Franz Kafka*, 1883-1924) који је писао на немачком језику, и филмски режисер и творац предивних филмова „Лет изнад кукавичијег гнезда“, „Амадеус“, „Регтајм“ и других, Милош Форман (р. 1932).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Престоница Чешке, Праг (1,61 милиона становника), вероватно је најпосећенија престоница средње и источне Европе. То не чуди јер су Праг заобишле ратне олује – Чешка је једина средњоевропска земља која је сачувала много културних вредности и споменика. На брду високе леве обале Влтаве је најстарији део града, Храдчани. Први дворач тамо је саграђен у XIII и XIV веку. Вишевековни Храдчани били су резиденција чешких краљева, а данас тамо ради председник Чешке. На брду Храдчани такође стоји најпознатија црква у Чешкој – катедрала Св. Вида. На другој страни Влтаве је предивно *Старе Место*, чије су уличице пуне туриста. У том делу града налази се и најлепши и најпосећенији трг *Старонаместе*. Делове

града смештене са обе стране Влтаве спаја 600 година стар Карлов мост, који красе куле и мноштво скулптура.

Остали највећи градови у Чешкој: Брно (370.000 становника), Острава (314.000 становника), Плезењ (*Plzeň*, 164.000 становника) и Оломоуц (102.000 становника).

ИСТОРИЈА Историја државности Чешке, тачније њеног главног дела Бохемије, сеже до XIII-XIV века. Први владари Бохемије из династије Пшемисл (*Přemysl*) основали су довољно снажну државу да би је Свето римско царство признало као државу. Године 1114. бохемски краљ је чак постао један од седам бирача императора. Године 1306. династија Пшемисл се завршила и бохемски престо је припао Луксембуржанима. Карло I Луксембург је 1346. постао краљ Бохемије, а 1355. је чак изабран за императора. Тада је он целу царску власт преселио у Праг. Почео је век напретка Прага и целе Бохемије који је трајао до почетка реформације у XV веку.

Вођа верске реформе у Бохемији био је чешки научник и свештеник Јан Хус (1370-1415). Његови следбеници хусити још дуго су се борили за политичке и верске слободе у царству. Реформација се у Бохемији, међутим, није учврстила. Бохемска круна је 1526. припала Хабзбурзима који су подржавали католичанство. Устанак бохемских протестаната којим је 1618. започео Тридесетогодишњи рат, био је угушен. Протестанти су потом жестоко прогањани, а сама Бохемија је од краљевства постала покрајина. Изгубила је самосталност и њом су непосредно владали Хабзбурзи. Тако је било до саме 1918. године, када је хабзбуршка Аустроугарска монархија коначно пропала.

Каже се да су у XX веку за историју Чешке посебно судбоносне године које се завршавају осмицом: 1918, 1938, 1948, 1968. Године 1918. основана је република Чехословачка, која је у једну државу спојила: Бохемију, Моравску, Шлеску и Словачку, али се 1938. Чехословачка распала. Чешку је окупирао Хитлерова Немачка, а Словачка је званично постала независни немачки протекторат. После Другог светског рата обновљена је република Чехословачка, али је 1948. комунистичка партија извршила државни удар и увела тоталитарни режим. Земља је постала сателит Совјетског Савеза. Када је 1968. ново комунистичко вођство покушало либерализацију политичког живота земље, напала ју је војска држава Варшавског пакта и уклонила владу непослушну Москви.

Коначно је несрећну серију осмица прекинуло преуређење Совјетског Савеза. У Прагу се 1989. одиграла такозвана плишана револуција, којом је, уз учешће велике масе људи, комунистичка партија била присиљена да се повуче из владе и да се организују

слободни izborи. Међутим, када је поново успостављена демократија, догодиле су се не само политичке, економске и духовне промене у људским животима, него и незадржива подела Чехословачке на две државе. Миран разилазак земаља завршио се 1. јануара 1993. Може се рећи да се тада први пут у европској историји појавила нова, до тада непостојећа суверена Чешка република.

ЧЕШКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Чешка је једна од земаља која је најбрже напредовала и прилагодила се стандардима Европске уније. Њој је у припреми за чланство у Европској унији на специфичан начин помогао распад чехословачке државе крајем 1992. Чешку није више ограничавала Словачка која је економски била слабије развијена и није лако успевала да обезбеди политичку стабилност и демократију. Чешка је предала пријаву за улазак у Европску унију 17. јануара 1996. Преговори о чланству почели су 1998, када је Европска комисија објавила позитивно мишљење о припреми земље.

Међутим, Чешкој није недостајало брига, а највећа од њих је била темелинска атомска централа. У јужној Бохемији, недалеко од аустријске границе, атомска електрана чија је градња започета још у доба хладног рата, требало је да користи совјетску технологију. Тада изградња није завршена, али је после извесног времена Чешка ипак одлучила да оконча остварење тог пројекта, само што је сад требало обезбедити инвеститоре из САД и користити њихову технологију. У суседној Аустрији и у самој Чешкој кренуо је талас протеста. Негативни став у вези са тим пројектом појавио се због тога што је, прво, објекат требало променити и спојити никад испробану стару совјетску технологију и нову западну технологију. Друго, објекат је врло близу друге државе, Аустрије и зато би у случају несреће, неизбежно страдала и друга земља. Најзад, 2000. године, Чешка и Аустрија су постигле компромис и потписале специјални протокол који је предвиђао веома строге

мере надзора и безбедности електране. Одредбе овог протокола укључене су и у договор о уласку Чешке у Европску унију.

Чешка је преговоре о чланству успешно окончао заједно са главном групом кандидата крајем 2002. године. Општи референдум у вези са њеним чланством у Европској унији одржан је 14. јуна 2003. За чланство је гласало 77,33 посто бирача, а против 23,77 посто. Укупно је на референдуму учествовало 55,21 посто бирача. Чешка је постала пуноправна чланица Европске уније 1. маја 2004.

СЛОВАЧКА

НАЗИВ Назив државе *Slovensko* потиче од имена словенског племена Словака који су од давнина тамо живели.

СИМБОЛИ Грб Словачке је веома сличан левој страни штита на грбу Мађарске, разликују се једино боје и то што на највишем брду нема круне. На штиту су на црвеном пољу приказане три плаве планине које симболизују три планине, Татре, Матре и Фатре. На највишој од њих уздиже се бели двоструки крст. Словаци су уверени – а њихово мишљење потврђују археолошка испитивања – да су тај двоструки крст као знак хришћанске вере у њихову земљу још пре доласка Мађара донели византијски монаси мисионари Ђирило и Методије. Коначно, Словаци имају потпуно морално право да користе исте симболе као и Мађари пошто су дуге векове живели у истом краљевству.

О бојама словачке заставе коначно је одлучено 1868. године. Традиционалну словенску белу, плаву и црвену тробојку Словаци су користили у борби за своја права у Аустроугарској монархији. У XIX веку њу су увелико користила и словачка удружења

у САД. Иста застава је била један од установљених симбола одвојене словачке државе после окупације Чешке 1939. Најзад, иста застава је озваничена када је Словачка 1993. постала

независна држава. Једино што је 1992. у устав унето да на застави мора бити државни грб. Тако се желело избећи бркање словачке заставе са истим заставама Словеније и Русије. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Површина Словачке је 49.035 км². У топографији земље преовлађују Карпати, али се највиши врх Герлаховски (*Gerlachovsky Stit*, 2655 m) налази у Високим татрама. Најважније реке су Дунав и Морава.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Словачка је парламентарна председничка република. Вођа државе је председник који се на директним изборима бира на пет година. Законе доноси парламент састављен од једног дома, Народног савета (*Narodna Rada*), који чини 150 народних посланика изабраних системом пропорционалног представљања на четири године. Премијера одређује председник уз пристанак Народног савета.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Словачкој је 2008. живело око 5,4 милиона становника, од којих су око 85,7 одсто Словаци. Највећа национална мањина су Мађари (10,6 посто), који претежно живе у јужним крајевима земље. Око 60 одсто верника себе сматра католицима, остали су или протестанти или православци.

Земљом су током дугих векова владали странци, па се њена национална култура споро обликовала, а њени први плодови су се појавили релативно касно. Тек у XVIII веку почело је нормирање словачког књижевног језика. Први се тог посла латио Антон Bernolák (1762-1813). Његов рад је продужио можда најпознатији Словак XIX века, писац и политичар, члан мађарског парламента, Ludovit Štúr (1815-1856).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Престоница Словачке, Братислава (428.000 становника) налази се у југозападном углу

земље поред границе са Аустријом и Мађарском. Од ње до аустријске престонице Беча има само 60 км. Братислава, као и цела Словачка, припадала је и Мађарској и Аустрији, и зато она, осим словенског имена, има и немачки (*Pressburg*) и мађарски (*Pozsony*) назив. Године 1465. тамо је основан први универзитет у угарској монархији – *Universitas Istropolitana*.

Братислава се нарочито развила у XVIII веку за време владавине царице Марије Терезије, јер је она веома волела Пресбург. И француски император Наполеон уписао је име овог града у историју: после победе код Аустерлица 1805. он је тамо потписао Пресбуршки мировни договор са Аустријом и Русијом, који је прогласио Наполеона правим господаром Европе.

Од познатих грађевина у Братислави вреди поменути дворца који се уздиже 85 м изнад Дунава, катедралу Св. Мартина, стару градску кућу са кулом, али највећи украс града је несумњиво Дунав.

Остали највећи словачки градови су: Кошице (236.000 становника), Прешов (92.000 становника), Њитра (87.000 становника), Жилина (85.000 становника).

ИСТОРИЈА На садашњу територију Словачке словенско племе се доселило отприлике у VI-VII веку. Те земље су у IX веку биле део Велике моравске која је припадала Бохемији. У X веку, када је пала моравска држава, Словачка је постала део угарске монархије. У XV веку Словачку су освојили хусити који су ширили реформацију, али је католичанство брзо обновило позиције јер је 1526. мађарска престоница припала Хабзбурзима који су били против реформације. Хабзбурзи су Словачком владали као делом угарског краљевства до саме 1918. године.

Већ крајем XVIII века почела је да се рађа словачка национална свест. То сазревање спречили су Мађари, који су тежили да земљу трајно учине сас-

тавним делом Мађарске, и зато, када се 1918. распала Аустроугарска монархија, Словачка је одлучила да се одвоји од Мађарске и са Чесима оснује заједничку државу.

Чехословачка је постојала тачно двадесет година, док Хитлер 1938. није окупирао Чешку, а Словачкој званично припала улога независне државе, мада је у ствари била под немачким протекторатом. Таква сумњива независност Словачке одржала се током целог рата, док земљу није окупирала Црвена армија.

Када се завршио рат, Словачка је опет постала део обновљене чехословачке државе. После комунистичког преврата 1948. у Прагу, Чехословачка је постала сателит Совјетског Савеза, којом су владали комунисти и строго је контролисала Москва, а Словачком је прилично централизовано управљано из Прага.

Када је комунистички режим пао 1989, чешки и словачки лидери су прво одлучили да преуреде владавину државом према федералним начелима. Међутим, та реформа није била успешна: Чешка и Словачка Федеративна Република нестала је 31. децембра 1992. На дан 1. јануара 1993. Словачка република је постала независна демократска република. Већ од самог почетка словачка демократија се суочила са тешкоћама. Због ауторитарне владавине премијера Владимира Мечијара (р. 1942) отежане су економске реформе, земљи је претила међународна изолација и повећавала се напетост са Мађарском око положаја мађарске мањине. Тек када је 1999. Мечијар изгубио непосредне председничке изборе, политичко стање у Словачкој је почело да се стабилизује.

Словачка и уједињење Европе Када се Чехословачка распала, Словачка је у почетку била међу првим земљама кандидатима. Она је 27. јуна 1995. предала пријаву за улазак у Европску унију, али је ауторитарна владавина Мечијара која је кршила демократију, отежала пут Словачке у Европску унију. Мишљење Европске комисије о Словачкој је 1997. било негативно. Предложено је да се преговори о чланству одложе до даљег.

Европска унија је променила став тек крајем 1999. и преговори о чланству су почели 2000. године. Међутим, преговори Словачке су текли глатко и брзо, па је она зато сустигла друге земље кандидате које су преговоре почеле још 1998. и завршила је процес заједно са целом групом од десет држава. Питање затварања атомске електране Опус бохунице решено је пошто је договорено да се први блок затвори 2006, а други 2008. Са своје стране, Европска унија се обавезала да ће обезбедити пуну финансијску подршку том пројекту.

Референдум у вези са чланством у Европској унији одржан је 17. маја 2003. За чланство у Европској унији гласало је 92,71 одсто бирача, против 6,29 одсто. На референдуму је укупно учествовало 52,15 одсто бирача. Словачка је постала пуноправни члан Европске уније 1. маја 2004. Пошто је постала чланица ЕУ, Словачка је и даље успешно развијала економију, сређивала финансије и стекла право да се од 2009. придружи Европској монетарној унији и да своју националну валуту, словачку круну, замени евром.

ЛИТВАНИЈА

НАЗИВ У писаним изворима назив Литванија је први пут споменут 1009. у Кведлибуршком летопису. Порекло тог имена нико не зна. По једној тврдњи, назив *Lietuva* потиче од келтске речи *Litavia*, што значи „обалска земља“. По другом објашњењу, назив се повезује са литванском речју *lieti* („лити“), па би Литванија била – што личи на истину – земља кише. Најзад, према трећем мишљењу, назив Литваније се повезује са сличним хидронимом, називом речице *Lietaka* у средишњој Литванији. Сматра се да се та речица раније звала *Lietava* и да одатле потиче назив племена које је поред ње живело.

Istorijska zastava
Litvanije

СИМБОЛИ Грб Литваније – бели витез на црвеном пољу са плавим штитом на коме је приказан двоструки, златни крст – веома је стар, а као знак литванске државе коришћен је већ крајем XIV века. Могуће је да је у почетку на грбу био приказан неки конкретни владар, али је постепено тај знак постао симбол било којег витеза који одбија непријатеља. Управо се по томе тај грб и разликује од других европских грбова на којима се обично приказују не сами владари, већ само њихови хералдички симболи.

Литванска војска је тај знак користила и 1410. у познатој бици код Жалгириса (Гринвалда), у којој су трајно заустављени напади крсташа на Литванију. Белог витеза као симбол имају и Белоруси, који су у то време припадали великој кнежевини Литванији.

Литвански грб је веома стар, али је национална застави потпуно нова; коначно је озваничена тек 25. априла 1918. у обновљеној независној републици Литванији. Застава је поново потврђена 1988. Боје заставе немају специјално значење, оне су изабране на основу боја које се најчешће појављују на литванским народним ношњама, од којих се посебно издвајају црвена и зелена. Жута боја је додата из декоративних разлога. Однос ширине и дужине заставе је 3:5.

Зашто је уопште створена нова застава? Зар није велика кнежевина Литванија имала заставу? Заиста јесте. Од XV века то је била црвена застава у чијем средишту је приказан бели витез. Она је у суштини понављала боје и фигуру са грба. Међутим, тада када је Литванији затребала застава, црвена застава је све асоцирала само на револуцију. Сада би можда и могла да се обнови права литванска застава, али за време совјетске окупације прогањана и забрањена литванска тробојка такође је постала симбол независности као и стари литвански симболи. Тако да су данас озваничене две заставе, државна (тробојка) и државна историјска (црвена са белим витезом).

ГЕОГРАФИЈА Површина Литваније је 65.301 км². Земља се налази на источној обали Балтичког мора. Цела њена територија налази се у источноевропској равници. У приобаљу се простиру низије, а у средњем и источном делу узвишења. Највиши врх, Јуозапиње (*Juozapinė*, 292 m.) налази се недалеко од престонице Виљнуса. Дужина литванске морске обале је 91 км. Морска обала је пешчана, равна и помало вијугава. На неким местима има нанесених пешчаних дина, дивних плажа. Највише дине (30-60 m) су на Курској превлаци (*Kuršių nerija*). Најважнија и најдужа литванска река је Њемен (*Nemunas*, укупна дужина 937 км, дужина у Литванији 475 км).

По мерењима француских географа, у Литванији, 15 км северно од Виљнуса, налази се географски центар европског конти-

нента. Због тога је разумљиво да се Литванија налази на важној раскрсници копнених путева. Важност земље увећава и то што има излаз на море и луку у Клајпеди која не мрзне зими.

Са друге стране, творац политичке географије у Литванији, проф. Казис Пакштас (*Kazys Pakštas*) још много пре Другог светског рата и совјетске окупације, оценио је геополитички положај Литваније као „ненормално опасан“. По њему, Швајцарска је позната по високим планинама, Италија по уметничким делима, Финска по језерима, а Литванија се најпре може описати као земља у којој је за мали народ нарочито опасно живети.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Према уставу из 1992, Литванија је парламентарна председничка република. Вођа државе је председник биран на пет година на непосредним изборима. Законе доноси Сејм (*Seimas*) који је састављен од 141 народног посланика бираног на четири године на непосредним изборима. Половина њих се бира према систему пропорционалног представљања, а пола у бирачким окрузима. Вођу државе уз пристанак Сејма одређује председник.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Литванији је 2008. године живело око 3,4 милиона становника. Етнички састав: 80,6 посто Литванци, 8,7 посто Руси, 7 посто Пољаци, 1,6 посто Белоруси, а 2,1 посто представници других националности. Преовлађујућа верска конфесија је римокатоличка. Занимљиво је то да је Литванија била последња европска држава која је званично постала хришћанска, тек 1386, па је зато остатке паганске вере у обичајима и традицији становника тамо много лакше наћи него било где у Европи.

Литвански језик, који припада породици индоевропских језика, лингвисти сматрају једним од најрахаичнијих европских језика. Методом упо-

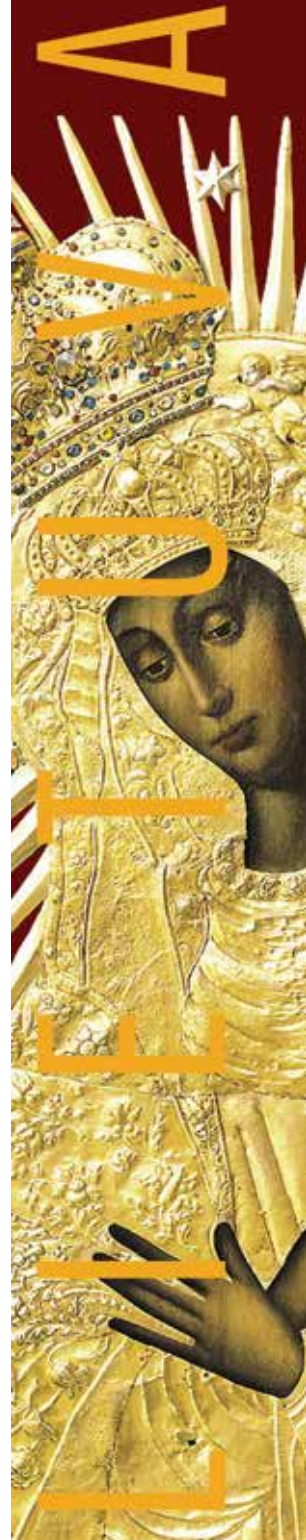
редне граматике установљено је да је литвански језик задржао највише обележја индоевропског прајезика.

Прва литванска књига „Катехизис“ појавила се 1547. Њу је приредио и у Кенигсбергу издао пастор Мартинас Мажвидас (*Martynas Mažvydas*, 1510-1563). Почетак литванске књижевности повезује се са песмом „Година“ (*Metai*) Кристијонаса Донелајтиса (*Kristijonas Donelaitis*, 1714-1780), али најпознатији и водећи представник литванске културе и уметности је сликар и композитор Микалојус Константинас Ђурљонис (*Čiurlionis*, 1875-1911). Јединствена дела те изузетне личности само се условно могу приписати симболизму и романтизму.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Највећи град у Литванији са 542.000 становника је историјска престоница, Виљнус (*Vilnius*). Према легенди, град је основао велики литвански кнез Гедиминас. Он је ту дошао из Тракаја у лов. Уловивши великог бизона, кнез је преноћио у долини Швентарегис, под данашњим брдом Пилиес. У сну му се јавио гвоздени вук, који је завијао као сто вукова. Протумачивши Гедиминасов сан, пагански врач Лиздејка је изјавио да на том месту треба сазидати тврђаву и основати град који ће бити неосвојив као гвоздени вук, а његово завијање означава славу будућег града – биће познат у целом свету. Гедиминас је то и учинио, а самом месту је дао име по речици која ту протиче.

Од XIV века до данашњих дана Виљнус је израстао у импресиван град који је, преживевши много ратова, окупација и рушења, сачувао ретко карактеристичан архитектонски изглед – од готике до класицизма. У Литванију су ти стилови долазили са закашњењем, али зато усавршени, па се Виљнус знатно разликује од Риге и Талина, јер он није град немачког или скандинавског стила - више подсећа на Праг или Рим.

Једно од најпознатијих виљнуских ремек-дела је црква Св. Ане (*Šv. Onos bažnyčia*). То је пример касне китњасте готике којој

нема равне у свету. У вези са црквом кружи много легенди, а нарочито је популарна она да је Наполеон, угледавши цркву, пожелело да је постави на длан и пренесе у Париз. Најпознатији и јединствени виљнуски барокни споменик у целој Европи је црква Св. Петра и Павла са отприлике две хиљаде гипсаних скулптура у ентеријеру.

Остали највећи градови у Литванији: Каунас (378.000 становника), Клајпеда (*Klaipėda*, 192.000 становника), Шауљај (*Šiauliai*, 133.000 становника), Паневежис (*Panevėžys*, 119.000 становника). Најважнија летовалишта на Балтичком мору су Паланга и Неринга, такође и „минерални градићи“ Бирштонас и Друскињинкај (*Druskininkai*).

ИСТОРИЈА Развој и консолидацију литванске државности подстакла је опасност од немачког витешког реда који се појавио на западу. Крсташи су под изговором ширења хришћанства већ били освојили литванске суседе Прусе и Летонце и намерили су се на последњу паганску земљу у Европи, Литванију. Да би избегла невоље, Литванија је морала што брже да удружи снаге, одрекне се старе вере и прими хришћанство. То је и урадио први владар Литваније, Миндаугас (1236-1263), који је и милом и силом ујединио литванско племе, сам се покрстио и чак од папе добио признање владара - примио је од њега краљевску круну. Миндаугас је крунисан као краљ Литваније 1253.

Међутим, унутрашње несугласице литванских племића нису дозволиле да се искористи тај успех. Миндаугас је убијен, хришћанство напуштено, а опасност од крсташа је остала. Упркос томе, поседи литванских кнежева брзо су се ширили на исток на руске земље које су, потпавши под власт Монгола, журиле да искористе заштиту литванских владара. Судбоносни заокрет у животу Литваније коначно се догодио 1386. када је владар велике и моћне, али још увек паганске државе Литваније, Јогајла (*Jogaila*) прозван да се оžени полјском принцем Јадвигом (*Jadvyga*) и заузме престо пољског владара. Пољска и Литванија су заједно постале државе повезане персоналном унијом јер је Јогајла остао и владар Литваније.

Јогајла и његови потомци владали су Пољском и Литванијом до 1599. Последњи из династије, пољски краљ и велики литвански кнез Жигмунт Август (*Žygimantas Augustas*) преуредио је 1569. савез Пољске и Литваније са персоналне уније у Републику оба народа (лит. *Abiejų Tautų Respublika*, пољ. *Rzeczpospolita Obojga Narodów*). Тако је тадашња средњоевропска Пољска-Литванија постала једна од највећих и најмоћнијих држава чији су се поседи простирали од Балтичког до Црног мора. Међутим, даљи развој

пољско-литванске државе није био успешан. Када је у XVIII веку држава дефинитивно ослабила, поделиле су је Аустрија, Пруска и Русија. Тако је Литванија 1795. постала део руског царства.

Упркос устанцима 1830-31. и 1863-64, ни Пољској ни Литванији није успело да обнове независност, па су, тек кад је руско царство пропало након што је изгубило Први светски рат, и једна и друга могле поново да успоставе независност. Само што тада није обновљена заједничка држава, већ две одвојене. Пољској и Литванији то није помогло да избегну непријатне несугласице око историјске литванске престонице, Виљнуса. Потекао из Литваније, вођа пољске државе Јозеф Пилсудски није успео да разуме на који начин се може створити литванска држава одвојена од Пољске. Због тога је тежио да, ако не цела Литванија, онда бар њен део са Виљнусом уђе у састав пољске државе. Тај корак је несумњиво покварио односе двеју држава и народа и створио одличне услове за деловање непријатеља Пољске и Литваније.

Међутим, све спорове и њихове учеснике коначно је укљонио Хитлеров и Стаљинов цинични договор о подели тих држава између Немачке и Совјетског Савеза. Према пакту Рибентроп-Молотов, Хитлер је добио одрешене руке да нападне Пољску, а Стаљин је слободно могао да окупира и анектира балтичке земље. Тако је Литванија 1940. поново потпала под руску власт и тако остала све до 1990. године, када су либерализација Совјетског Савеза коју је отпочео Михаил Горбачов, а на крају и распад совјетске империје, отворили земљи пут у независност.

ЛИТВАНИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Као и друге две балтичке државе, Литванија се прикључила процесу европских интеграција нешто касније него друге земље средње Европе, јер праву независност она није стекла 1989, већ 1991, када се Совјетски Савез коначно распао. Међутим, трима балтичким земљама, које су брзо спроводиле реформе, успело је да умакну другим бившим совјетским републикама, и оне су већ 1995. са Европском унијом

потписале уговор о удруживању и на њих је примењена стратегија пријема нових земаља.

Литванија је званичну пријаву за пријем у Европску заједницу предала 8. децембра 1995, али, на изненађење и разочарење литванске владе, у јулу 1997. објављен је негативан закључак Европске комисије. Комисија је предложила да се почетак преговора о чланству одложи до даљег. Који год да су били мотиви Комисије, њена одлука је знатно убрзала реформе у Литванији и зато је већ 1999. објављена нова позитивна оцена Европске комисије за Литванију. Преговори о чланству почели су 2000.

Два проблема су била највећа у преговорима: Литванији је било нарочито важно да осигура подршку Европске уније у вези са тако сложеним, специфичним питањима као што су организација транзита Русије у источну Пруску која јој припада, и затварање атомске електране Игналина. Коначно, крајем 2002. Литванија и Европска унија успешно су завршиле преговоре о чланству у Унији. Европска унија се обавезала да ће обезбедити знатну финансијску помоћ за испуњавање шенгенских захтева и да ће узети у обзир специфичну потребу да се задовоље захтеви у вези са транзитом руских држављана у Калињинградску област. Услови тог транзита регулисани су уговором Европске уније и Русије. Литванија је такође добила велику финансијску подршку за затварање атомске електране Игналина.

Општи референдум у вези са чланством земље у Европској унији одржан је 11. маја 2004. За чланство Литваније у Европској унији гласало је 91,97 посто бирача, а против 8,93 посто. На референдуму је укупно учествовало 63,37 посто бирача. Литванија је постала пуноправна чланица Европске уније 1. маја 2004. године.

Назив Стари летописци, описујући походе крсташтих витезова у земље насељене балтичким племенима, локалне становнике су називали *litthi*, *letthi*, *letten*. Из тога је потекло име Летоније (лет. *Latvija*).

Симболи Грб Летоније је релативно нов и створен је тек када је после Првог светског рата постао потребан новој држави у оснивању, али је историја неких његових саставних делова старија. Симбол Курземе и Земгале био је негде у XVII веку црвени лав који стоји на сребрном пољу, а симбол Видземе и Латгале, сребрни грифон на црвеном пољу, познат је од XVI века, када је део Ливоније био прикључен великом литванском кнежевству, а потом Пољској и Литванији (Републици оба народа). Осим ова два симбола, на горњем делу штита приказан је излазак сунца, који симболизује нову државу у оснивању. Изнад штита су три звезде, које симболизују три главна историјска региона Летоније: Курземе (Курландију), Видземе и Латгалу. Штит држе историјски лав и грифон на венцу од храста украшеном лентом у бојама националне заставе.

За разлику од грба, летонска тамноцрвена застава са хоризонталном белом траком на средини, много је старија. Њу су у старим летонским хроникама нашли летонски

студенти са универзитета Тарту и касније су ту заставу популаризовали као национални летонски симбол. Као званична застава Републике Летоније, она је озваничена 1921. Поново је потврђена 1990. Однос ширине и дужине заставе је 1:2.

ГЕОГРАФИЈА Летонија се налази на источној обали Балтичког мора. Површина њене територије је 64.610 км². Дужина морске обале је 492 км. Морска обала је пешчана, равна и благо вијугава. Велики део летонске обале чини плитки (просечна дубина 26 м) и неслани Ришки залив. Највиши врх је Гаизинкалнс, висине 311,6 м. Најдужа летонска река је Гауја (452 км), а највећа несумњиво Даугува. Цела њена дужина је 1.005 км, а кроз Летонију она протиче само дуж 352 км.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Летонија је парламентарна република. Врховна власт у Летонији припада Сејму (*Saeima*), који је састављен од 100 народних посланика бираних на четири године на непосредним изборима. Вођу државе, председника, бира Сејм. Премијера уз пристанак Сејма одређује председник.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Летонији је 2008. живело око 2,3 милиона становника. Летонија је многонационална земља, у њој број становника већинског народа варира око границе од 50 посто. Међу осталим националностима, највећи проценат заузима руска мањина. Према етничким групама, становници су се поделили на Летонце – 57,7 посто, Русе – 29,6 посто, Белорусе – 4,1 посто, Украјинце – 2,7 посто, Пољаци – 3,5 посто, Литванце – 1,4 посто, остале – 2 посто. Због тога су у Летонији прилично строги захтеви за оне који желе да добију држављанство. До сада, иако је независност земље обновљена 1991, чак 24 посто становника нема летонско држављанство. У погледу религије, становници Летоније су подељени слично као и етнички. Већина Летонача су протестанти лутерани. Већина Руса су или атеисти или православци.

Почеци модерне летонске књижевности се повезују са именима као што су Андрејус Пумпурас (1841-1902), који је 1888. створио и објавио летонски национални еп „Лачплеша“, као и са најпознатијим летонским песником, Јанисом Раинисом (1965-1929). Прави национални празник и жива традиција у Летонији је Ивањдан, или празник равнодневице.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Летонска престоница Рига (*Rīga*), која има 747.000 становника, највећи је град у Летонији. У њој живи скоро трећина становника земље. Рига је основана 1201. године. Године 1282. она је постала члан Ханзеатског савеза градова и дуго година је била напредан трговачки град. Због повољног стратешког положаја њоме су управљали час Немци, час Пољаци и Литванци, час Швеђани, час Руси. Садашњи историјски центар Риге, стари град (*Vēciņa*) је увршћен у светску баштину под заштитом УНЕСКО-а. Највећа грађевина у старом граду је катедрала Домо. Више пута преуређивана, катедрала висине 90 м у облику крста, има архитектонске црте романике, готике, ренесансе, барока, чак и југенд стила. Али, највиша зграда у старом граду је црква Св. Петра, чији импресивни торањ досеже чак 123 м. У ришком старом граду има изузетно много грађевина с краја XIX и почетка XX века. Својом посебном декорацијом издвајају се зграде у ар нуво (франц. *art nouveau*) или југенд стилу. Њима су својствени обиље раскошних боја, египатске сфинге, очи, лица које праве безброј различитих гримаса. Фасаде изгледају као живе људске и животињске главе које се померају, говоре и застрашују.

У летонској песми се наводи да Рига увек мора да одзвања. Сваких сто година, легендарни демон промоли главу из Даугаве да би чуо ову звонаву. Ако би демон чуо тишину – то би значило да је Рига поплављена. Изнад Риге, на обелиску високом 42 м у рукама Победнице слободe, светле три звезде које симболизују јединство три области Летоније, Курландије, Видземе и Латгале.

Недалеко од споменика слободe налази се омиљено састајалиште свих становника Риге – Лаимин сат.

Други градови у Летонији не могу се никако поредити са Ригом. Други по величини град Даугавпилс је, са 113.000 становника, чак шест пута мањи од Риге. Остали већи градови: Лијепаја (*Liepāja*, 87.000 становника), Јелгава

(65.000 становника), Јурмала (*Jūrmala*, 55.000 становника), Вентспилс (44.000 становника).

ИСТОРИЈА Сматра се да се балтичко племе на територију данашње Летоније доселило још пре три хиљаде година. У XII веку у крајевима поред Балтика појавили су се први освајачи из западне Европе, крсташи. Они су 1201. на делти Даугаве саградили луку, тврђаву и основали град Ригу. Око 1230. године крсташи су већ били заузели целу Летонију.

Дуге векове Летонијом су владале стране државе: прво крсташки ред, после Ливонијског рата (1558-1583) она је припала пољској и литванској држави. После рата против Швеђана (1600-1629) Видземе и Рига су били прикључени Шведској. После Северног рата (1700-1721) Летонију је окупирала Русија и у њој задржала власт до самог Првог светског рата.

Летонија је постала независна држава 1918, али је то раздобље независности кратко трајало. Године 1940, искористивши међународну ситуацију повољну за освајања и склопивши пакт са Хитлеровом Немачком, Летонију је окупирао и анектирао Совјетски Савез. За време Другог светског рата Летонију је узела Немачка, а на крају рата ју је поново присвојио Совјетски Савез, који је њоме владао од 1945. до 1991. У то време, совјетска власт је интензивно водила политику миграције и трудила се да у Летонију доведе што више руских досељеника. То се радило да би се спречио било какав сепаратизам. Тај циљ скоро да је и остварен: 1990. у Летонији је остало једва мало више од половине етничких Летонача. Поново успоставивши независност, Летонија се суочила са тим компликованим наслеђем. Према летонским законима, руска мањина није имала право да аутоматски добије држављанство Летоније. Са друге стране, руска мањина није прихватила да натурализацијом добије држављанство Летоније. Проблем држављанства руске мањине у Летонији још је отворен и компликује односе две земље.

ЛЕТОНИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Летонија, као и друге две балтичке државе, прикључила се процесу европских интеграција мало касније од других земаља средње Европе, јер стварну независност није стекла 1989. него тек 1991, кад је коначно пао Совјетски Савез. Међутим, три балтичке земље су се, спроводећи брзо реформе, издвојиле од других бивших совјетских република и већ 1995. су потписале договор о удруживању са Европском унијом, па је на њих примењена стратегија пријема нових земаља у Европску унију.

Летонија је званичну пријаву за пријем у Европску унију предала 13. јануара 1995. али је решење које је објавила Европска комисија у јулу 1997. било негативно. Комисија је предложила одлагање почетка преговора о чланству до даљег. Тек у октобру 1999. нова процена коју је објавила Европска комисија била је повољна за Летонију. Преговори о чланству отпочели су 2000. године.

Преговори Летоније са Европском унијом текли су глатко и зато је она сустигла друге земље кандидате, чији су преговори почели још 1998, а процес придруживања завршила је заједно са целом групом десет држава. Општи референдум у вези са чланством земље у Европској унији одржан је 21. септембра 2003. За чланство Летоније у Европској унији гласало је 67 посто бирача, а против 32,3 посто. На референдуму је укупно учествовало 72,5 посто бирача. Летонија је постала пуноправна чланица Европске уније 1. маја 2004.

ЕСТОНИЈА

НАЗИВ Естонија (*Eesti*) је још 1154. убележена на једној арабљанској карти. Сам назив је вероватно потекао од имена *Aisti* које су Германи давали свим племенима северозападно од реке Висле. Тим именом називани су и Пруси и Литванци, и Летонци и Ливонци, и Естонци, али је временом оно остало само назив угрофинског племена које је живело на источној обали Балтичког мора, па су већ стари Скандинавци земље јужно од Финског залива називали *Eistland*.

СИМБОЛИ Иако Естонија никада није била краљевина, њен грб је краљевског порекла: дански краљ Валдемар II (*Waldemar II*, vladao 1219-1241) који је освојио Естонију доделио је тај дански грб са три лава, граду Талину. У независној Естонији 1925. године одлучено је да тај грб буде симбол целе земље.

Боје естонске заставе потичу од боја које се најчешће виђају на естонским народним ношњама. Плаву, црну и белу тробојку су у XIX веку популаризовали студенти Естонци са универзитета Тарту: те боје су изабрали за симбол своје установе и њима су украшавали студентске капе. Сада Естонци кажу да боје њихове заставе имају прилично јасан смисао: црна означава естонску земљу која храни народ, плава означава естонско небо, а бела – то је нада у бољу будућност. Застава је дефинитивно потврђена 1922. и поново 1990. Однос ширине и дужине заставе је 7:11.

ГЕОГРАФИЈА Естонија (површина 42.226 км²) се налази на источној обали Балтичког мора. Она је „најморскија“ од све три балтичке земље. Њена морска граница (1.100 км) је двоструко дужа од копнене. Обале Естоније су врло разуђене и њој припада

много острва. Највећа острва су Сарема (*Saaremaa*) и Хијума (*Hiiuamaa*), највиши врх је *Suur Munamagi* (318 m).

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Естонија је парламентарна република. Врховна власт у земљи припада парламенту (*Riigikogu*), који је састављен од 101 народног посланика бираног према систему пропорционалног представљања на четири године. Вођа државе, председник, бира се у парламенту на пет година. Владом управља премијер кога уз сагласност председника одређује парламент.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Естонији је 2008. године живело 1,3 милиона становника, од којих су 65,3 посто Естонци, 28,1 посто Руси, 2,5 посто Украјинци, 1,5 посто Белоруси, 2,6 посто Финци и други. У погледу религије, прерасподела становника Естоније отприлике одговара прерасподели према етничкој припадности. Већина Естонаца су протестанти лутерани, већина Руса православци. Занимљиво је и то да у Естонији постоји и мала заједница естонских православца. Као и у Летонији, у Естонији постоји нерешена ситуација везана за држављанство руске мањине, досељене претежно за време совјетске власти. Према обновљеном закону о држављанству независне Естоније, руска мањина није аутоматски стекла право да добије држављанство Естоније. Услов за добијање држављанства је да се научи сложени естонски језик, што компликује позицију руске мањине, али и односе Естоније са Русијом.

Естонски језик се веома разликује од језика суседних земаља (осим Финске). Естонци (као и Финци) не говоре језиком који припада индоевропској, него угро-финској породици језика, чији су лексика и граматика потпуно другачији. У естонском језику, на пример, има чак четрнаест падежа, али скоро да нема предлога.

Естонци, иако мали народ, успевају да одрже и стварају сопствену културу – они имају много љубитеља позоришта, уметника, књижевника и обично врло успешно наступају на такмичењу за песму Евровизије. Ризници светске књижевности може се придодати естонски народни еп „Калевин син“ (*Kalvipoeg*) написан у XIX веку. Најпознатији естонски сликар, уметник веома карактеристичног размишљања који је стварао у првој половини XX века, је Едуард Вииралт (1898-1954).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Иако у естонској престоници Талину (*Tallinn*) живи више од 400.000 становника, у његовом старом граду се вероватно још осећа средњо-вековни дух ханзеатског града. Талин је подељен на два дела: доњи град са централним тргом на којем се налази градска кућа, и горњи, са којег се пружа дивна панорама на преостали део града и луку. Остаци зидова старе талинске тврђаве са одбрамбеним кулама и цркве са високим звонницама изгледају још упечатљивије када се град посматра са морске стране.

Остали највећи естонски градови: Тарту, познат по своме универзитету (101.000 становника), Нарва (68.000 становника), Кохтла Јерве (*Kohtla-Järve*, 47.000 становника), Перну (*Pärnu*, 45.000 становника), Виљанди (20.000 становника).

ИСТОРИЈА Естонци се први пут у писаним изворима помињу у делу римског историчара Тацита „Германија“. Већ у IX веку територија Естоније је била мета похода скандинавских Викинга. Касније су земљу нападали час Данци, час Швеђани, час Руси, али до XIII века ниједан од нападача није успео да се тамо утврди на дужи време, све док Данска није освојила северну Естонију и највећа острва. Данци су ту област 1346. предали немачком Ордену мача који се већ утврдио у Летонији.

У XVI веку Естонија је опет подељена: северни део је припао Шведској, а јужни пољско-литванској држави, коју су убрзо затим такође заузели Швеђани; ови су почетком XVIII века изгубили од Руса Велики северни рат и морали су да им препусте целу Естонију. Међутим, иако је Естонија званично била под влашћу Руса, дуго времена су немачки барони имали велика права на локалну самоуправу. Тек почетком XIX века у Естонији је почела интензивна русификација.

Естонија је први пут у историји постала независна држава 1918. Међутим, према пакту Молотов-Рибентроп, 1940. Совјетски Савез је, неометан ни од кога, окупирао и анектирао Естонију. После Другог светског рата и немачке окупације, Естонија је опет припала Совјетском Савезу. У земљи је почела активна русификација, насељавано је што више руских колониста како би се њихов број повећао у односу на локалне становнике, Естонце. Тек када су у Совјетском Савезу почеле реформе које је иницирао Михаил Горбачов, у Естонији је никао национални покрет и 1991. је обновљена независност.

ЕСТОНИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Поново успоставивши независност, Естонија, као и друге балтичке земље, почела је интензивно да обнавља везе са скандинавским и европским земљама. Када је 1995. потписала договор (о удруживању) са Европском унијом, земља је прикључена у процес остваривања стратегије пријема нових чланица. Естонија се обратила Савету уније за чланство у Европској унији 24. новембра 1995.

Пошто је земља, у поређењу са Литванијом и Летонијом, брже напредовала на путу реформи, била прва која је увела националну валуту, естонску круну, привукла више страних инвестиција и остварила најбоље показатеље макроекономског раста – Европска комисија је већ 1997. Естонију, једину од три балтичке земље, оценила као довољно припремљену за почетак преговора о уласку у Европску унију. Преговори о чланству почели су 1998.

године. Веће потешкоће се нису појавиле, али пошто се процес одужио, Естонију су ипак сустигле и друге две балтичке земље. Естонија је завршила преговоре крајем 2002. заједно са свих десет нових кандидата.

Општи референдум у вези са чланством у Европској унији одржан је 14. септембра 2003. За чланство Естоније у Европској унији гласало је 66,9 посто бирача, а против 33,1 посто. На референдуму је укупно учествовало 63 посто бирача. Естонија је постала пуноправна чланица Европске уније 1. маја 2004.

Eduard Viiralt

Фрагмент слике „Пакао“ (1930-1932)

СЛОВЕНИЈА

Назив Име земље потиче од назива племена које ту живи још од VI века, али је оно први пут званично употребљено тек 1918, када је основана Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, касније Југославија.

Симболи Главни елементи словеначког грба су контуре највишег снежног врха словеначких Алпа, Триглава, на плавом пољу. Плаве, таласасте линије у подножју планине симболизују море. Три златне звезде шестокраке изнад планине узете су од старе словеначке аристократске породице – грба грофа Цеље и града са истим називом. Породица Цеље је у стара времена, још пре оснивања Светог римског царства, била највећи конкурент Хабзбурзима.

Каже се да су традиционалну словенску белу, плаву и црвену тробојку, коју данас користе још и Словаци и Руси, Словенци први пут истакли за време револуције „пролеће народа“ 1848. Та тробојка била је званична словеначка заставица и у предратној Краљевини Југославији. Касније није коришћена, а званични статус добила је 1991. када је Словенија прогласила независност. Да би се разликовала од руске и словачке заставе, на белој и плавој траци, ближе јарболу заставе, приказан је словеначки грб. Застава је озваничена 1991. Однос ширине и дужине заставе је 1:2.

ГЕОГРАФИЈА Површина Словеније је 20.273 км². Земља има уски излаз на Јадранско море од 47 км. Територија је брдовита, а на њој има и пуно долина и река. Највиши врх у

Словенији и бившој Југославији, Триглав у Алпима, висок је 2.864 м. Најважније реке су притоке Дунава, Драва и Сава.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Словенија је парламентарна председничка република. Вођа државе председник бира се на непосредним изборима на пет година. Законе доноси Државни збор. Он је састављен од 90 чланова: 40 се бира директно, а 50 према пропорционалном представљању на четири године. Премијера одређује председник уз сагласност Збора.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Словенији је 2008. године живело око 2 милиона становника, а 88 посто њих су Словенци. Највећа религијска конфесија су католици (око 70 посто). Од најпознатијих Словенаца вреди споменути протестантског реформатора и писца Приможа Трубара (1508-1586), који је 1550. издао први словеначки катехизис, енциклопедисту Јанеза Вајкарда Валвасора (1641-1693), математичара Јурија Вега (1754-1802), сликара Рихарда Јакопича (1869-1943), композитора Јакобуса Галуса (1550-1591), архитекту Јожега Плечника (1872-1957), романтичарског песника Франце Прешерна (1800-1848), сликарку Ивану Кобилцу (1861-1926), књижевника модернисту Ивана Цанкара (1876-1918).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Престоница Словеније Љубљана, у којој живи 259.000 становника, смештена је у међупланинском процепу са обе стране реке Љубљанице. Најважнији споменици архитектуре су остаци римског утврђења, замак, зграде у барокном и ар нуво стилу. Остали највећи градови у Словенији: Марибор (93.000 становника), Цеље (38.000 становника), Крањ (35.000 становника), Велење (26.000 становника).

ИСТОРИЈА Области у којој су Словенци живели вековима до самог краја Првог светског рата 1918. године припадале су Светом римском царству, а касније Хабзбуршкој монархији. Године 1918. Словенци су заједно са Хрватима и Србима основали нову државу – Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, која је 1929. преименована у Југославију. После Другог светског рата, Словенија је постала република комунистичке југословенске федерације. Југословенски комунистички режим разликовао се од режима Совјетског Савеза - био је либералнији. Међутим, постепено се у Словенији, као и у другим неспрским деловима Југославије, појавило незадовољство београдском националном политиком и југословенска федерација се распала на одвојене републике.

Тако је Словенија најмања од свих држава Европске уније и стиче искуства независне државе тек од 1991. Историјске везе Словеније и Европе, као и ефикасна економија, омогућиле су земљи да брзо оствари неопходне реформе и постане модерна држава.

СЛОВЕНИЈА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Словенија је била прва од република бивше Југославије која је изборила независност, у чему је помогла и чињеница да у Словенији нема значајније српске мањине.* А због свог релативно високог нивоа економске развијености и блиских односа са западном Европом, Словенија је убрзо постала сасвим пожељна чланица за Европску унију. Ствари су мало компликовале територијалне несугласице са Италијом и због тога је Словенија касније од других земаља кандидата, тек 1996, успела да закључи споразум о придруживању са Европском унијом. Међутим, Словенију су подржали тако утицајни „адвокати“ као што су Немачка и Аустрија, и зато је Европска комисија њену пријаву за чланство, предату Савету Европске уније 10. јуна 1996, позитивно оценила. Словенија је преговоре о чланству почела 1998. и успешно их окончала крајем 2002. Општи референдум у вези са чланством земље у Европској унији одржан је 23. марта 2003.

*Став аутора представља једно од мишљења о наведеном питању

За чланство Словеније гласало је 89,64 посто бирача, а против 10,36 посто. На референдуму је укупно учествовало 60,44 посто бирача. Словенија је постала пуноправни члан Европске уније 1. маја 2004. Словенија је прва од земаља које су ушле у ЕУ 2004, стекла право да своју националну валуту, словеначки толар, замени евром. Заједнички новац ЕУ у оптицају је у земљи од 2007. године.

A vertical banner on the right side of the page features the word "SLOVENIJA" in large, bold, yellow capital letters. The letters are set against a blue background. The letter 'A' is at the top, followed by 'L', 'O', 'V', 'E', 'N', 'I', 'J', 'A'. The banner is partially obscured by a large, dark, stylized graphic of a bear's head and paws, which appears to be part of a logo or emblem.

Назив Није јасно да ли је латинска реч *cuprum*, која значи „бакар“, дао назив острву, или је обратно: острво, одавно познато по рудама бакарних сулфида, дало назив том веома корисном и нарочито лепом драгоценом металу.

Симболи Кипарски грб и заставу је 1960. изабрао први председник у то време још јединственог Кипра, архиепископ Макариос III (1913-1977). Грбом Кипра доминира мотив мира. На штиту је приказан симбол мира – бели голуб који носи лоровову гранчицу. Година 1960. је та у којој је Кипар постао независан од Уједињеног Краљевства.

Бела застава Кипра је још један симбол мира. Она симболизује мир две острвске заједнице, Грка и Турака. У средишту заставе је било предвиђено да се постави контура острва боје бабра, али та жутокестењаста боја није одговарала правилима хералдике, па је бакар замењен златом (тј. жутом бојом). Лоровове гранчице испод контуре острва су знак мира. Однос ширине и дужине заставе је 3:5.

ГЕОГРАФИЈА Кипар је треће по величини острво у Средоземном мору (после Сицилије и Сардиније). Укупна његова територија је површине 9.251 км². Највиши врх је Олимп (1.953 м). Нарочито је импресивна кипарска природа – у земљи девет месеци (од марта до новембра) траје лето, а остала три, како кажу сами Кипрани – пролеће. Зато се чак и у такозвано пролеће може купати у мору чија се температура не спушта испод 18-19 степени.

КИПАР

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Кипар је председничка република. Вођа земље и владе, председник, бира се на пет година на непосредним изборима. Њега одређује и 11 чланова владе. Законе доноси парламент земље, Посланички дом, који је састављен од 80 чланова бираних на пет година на непосредним изборима. У парламенту је 56 места резервисано за Грке, а 24 за представнике турске заједнице. Од када је почео конфликт 1974, Турци више не шаљу своје посланике и та места до сада остају слободна.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА На Кипру (без окупираног северног дела) је 2008. живело 779.000 становника, од њих 85,2 посто су Грци, 11,6 посто Турци, а 3,2 посто припадници других народа. У земљи постоје два државна језика, грчки и турски.

На Кипру има много споменика из разних историјских раздобља. Ту ћемо наћи трагове и насеља из неолита, примере античке хеленске архитектуре, остатке византијских и венецијанских тврђава и замкова, као и много цамија из раздобља турске власти.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Кипарска престоница Никозија (или Лефкозија), као и цело острво, подељена је на два дела – грчки и турски. У њој живи 206.000 становника. Када је 1989. пао Берлински зид, Никозија је остала једина подељена престоница на свету.

Други градови: најважнији винарски центар Лимасол (161.000 становника), град који подсећа на величанственост антике, Ларнака (72.000 становника), живописна лука Пафос (47.000 становника), недалеко од које је, према предању, рођена грчка богиња лепоте и љубави, Афродита. Она је изникла из кржаве пене која се појавила када је син врховног бога Урана, Кронос, оштрим српом одсекао полни орган оца и бацио га у море поред кипарске

обале. Кипрани верују да се то догодило у заливу нарочите лепоте, између две велике стене.

ИСТОРИЈА Од 1878. до 1960. године, када је постао независна држава, Кипар је био посед Уједињеног Краљевства. Пре тога припадао је туском царству. С обзиром на стратешку важност острва, Уједињено Краљевство је предложило Грчкој и Турској да не претендују више на острво када се повуку, и да се суверенитету независног Кипра пруже гаранције све три земље. Тако би Кипар био заштићен од прикључења било којој земљи и од могуће поделе на одвојене територије. Тај договор је потрајао, али не дуго: 1974. грчки радикали, подстакнути из Грчке, срушили су председника Макариоса и објавили да Кипар постаје део Грчке. На тај чин оштро је реаговала Турска, која је са војском ушла на северни део острва и прогласила у њему Турску Републику Северни Кипар. Уједињено Краљевство је одлучило да се не меша и не подржи ниједну страну.

Иако јужни, грчки део острва није постао саставни део Грчке, док је на северу остала турска окупациона војска. Тако је Кипар *de facto* постао подељена земља. Два њена дела, укључујући и подељени главни град, дели зелена линија коју контролишу снаге Уједињених нација. Око 78 посто становника острва, Грка, контролише око 43 посто територије земље, док су око 18 посто становника Турци, али они контролишу око 37 посто територије. Турска такође води не много пропагирану политику миграције и подстиче да се више Турака са копна пресели на острво. Сматра се да се од 1974. из Турске на Кипар преселило више од 100.000 Турака имиграната. Та подела која је узроковала много личних трагедија и несрећа, остала је до сада непромењена и засад се не види крај конфликта. Решавању конфликта није помогао ни план Уједињених нација за уједињење земље који је у априлу 2004. на референдуму одбила грчка заједница Кипра. То остаје једно од најмилитаризованијих места на свету.

КИПАР И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Историјски, на односе Кипра и Европске уније стално су утицале некакве спољне околности, од којих треба споменути улазак Уједињеног Краљевства у Европску заједницу 1973. и улазак Грчке 1983, а такође и стални сукоб Грчке и Турске. Најважнији проблем Кипра (а и Европске уније) још увек је подела острва из 1974. године.

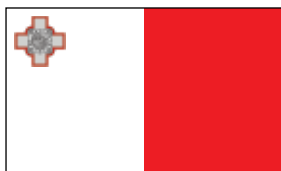
Европска унија је, ипак, одлучила да почне преговоре са међународно признатом грчком владом Кипра, и, када је она испунила све услове за чланство, примила је острво у Унију. Кипар је постао равноправни члан Европске уније 1. маја 2004. За то време, северни део острва, на којем се налази ни од кога призната (осим од Турске) Турска Република Северни Кипар, уколико не нађе заједнички језик са Грцима, мораће да остане изван граница Европске уније. Ту би се применило искуство подељене Немачке за време хладног рата: до 1990, кад је Немачка успела да се уједини, чланица Европске заједнице била је само Западна Немачка. Али то никако није сметало да касније, под суштински промењеним околностима, у заједницу уђе и Источна Немачка.

Један од аргумената за пријем Кипра у Европску унију управо је била нада да ће чланство у Унији можда коначно помоћи при решавању окорелог конфликта. Најважнији „адвокат“ који је агитовао за чланство Кипра била је, наравно, Грчка. Коначно, тежњи Кипра помогли су и његов доста добар положај и стабилне финансије државе, одговарајући услови за увођење евра. Заједничка валута ЕУ, евро, у земљи је у употреби од 2008.

МАЛТА

Назив Назив земље потиче од феничанске речи *Maleta*, која значи „уточиште“. И стварно, у древна времена острво је често служило као уточиште феничанским морнарима – тамо су могли да сачекају да се морске олује смире.

Симболи Грб Малте је подељени штит, чија је десна половина бела, а лева црвена. У горњем углу беле половине штита налази се крст Св. Ђорђа. На штиту се налази круна од цигала са осам кула (види се само пет), које симболизују неосвојива малтешка утврђења. Око штита су гранчице маслине (са леве стране) и палме (са десне) које симболизују мир. Оне су опасане лентом беле и црвене боје са натписом на малтешком језику *Repubblika ta' Malta*.

Застава Малте је иста као грб и састављена је од две вертикалне траке беле и црвене боје. У горњем левом углу поред јарбола заставе шири се крст Св. Ђорђа. Застава је озваничена 1964. године. Однос ширине и дужине заставе је 2:3.

Боје грба и заставе и њихов распоред повезују се са заставом норманске породице Отвил која је некада владала острвом, на којој су црвена и бела поља биле шаховски распоређене. Према легенди, гроф Роже Отвил (*Roger Hauteville*) пре напуштања острва одсекао је делић своје бело-црвене заставе са шаховницом и поклонио га Малтежанима.

Један од највећих ордена Уједињеног Краљевства, крст Св. Ђорђа, нашао се на грбу Малте одлуком краља Џорџа VI (*George VI*) од 15. априла 1942. као награда за храброст и одлучност Малтежана у одбрани приликом опсаде сила Осовине. Малтежане није сломило ни бомбардовање из ваздуха, а успешно су отклонили и претњу од десанта. На дан 21.

септембра 1964. Малта је постала независна држава, али је одлучено да ће знак који одаје пошту храбрости њених становника, на којем је приказан Св. Ђорђе у борби за аждајом и натпис *For Gallantry*, тј. „за храброст“ и даље остати на грбу и застави Малте.

ГЕОГРАФИЈА Малта је сасвим мала земља. Њена територија се састоји од три острва – Малта, Гозо и Комино (*Comino*), чија је површина 246 км², а главно острво Малта је само 27 км дугачко и 15 км широко. Међутим, Малта је на стратешки веома важном месту: будући у самом средишту Средоземног мора, она се налази на пола пута између Европе и Африке, између истока и запада и најмоћније државе су се увек трудиле да узму ту земљу под своју власт. Контрола над Малтом значила је контролу над целом обласћу Средоземног мора и зато су, осим Феничана, тамо господарили Римљани, Арабљани, Нормани, Шпанци, и на крају Енглези. И све те културе су оставиле трагове, створивши на Малти посебну атмосферу.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Малта је парламентарна република. Врховна власт припада парламенту – Представничком дому (*House of Representatives*), састављеном од 65 посланика бирањих на пет година. Вођу државе, председника, бира Представнички дом на пет година. Премијер обично постаје лидер парламентарне већине.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА На Малти је 2008. живело око 408.000 становника. Малтежани су потомци старих Феничана и Картагињана. Њихов језик је један од арапских дијалеката, али у земљи постоји само једна верска конфесија – римокатоличка, а писмо малтешког језика је латиница. У земљи постоје два званична језика: малтешки и енглески.

Народне традиције на Малти су веома старе, а најјасније се виде на фестивалима организованим у лето, званим *феста*. Тада

се у градићима одржавају импресивне поворке са бакљама, обично посвећене заштитнику градића. На Малти такође има остатака јединствених светилишта из неолитског времена. У тој земљи су живели познати италијански барокни сликари Каравађо (*Caravaggio*, 1753-1610) и Матија Претис (*Mattia Pretis*, 1613-1699). Звезда малтешке књижевности је песник, писац и аутор националне химне Дун Карм (1871-1961).

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Данашњу престоницу Малте, Ла Валету (363.000 становника) основали су 1566. витезови Св. Јована (касније названи Малтешки ред). Ред Св. Јована, основан још 1080. године у Јерусалиму, био је снажна духовна и војна подршка цркви и успешно је ширио хришћанство и њене идеале у јужној Европи. Године 1565. витезови реда и локални становници Малтежани одбили су четворомесечну опсаду Турака Османлија од 40.000 војника. У част вође бранилаца Жана де ла Валете (*Jean de la Vallette*) назван је град који је некада била једна од најбоље утврђених лука на свету.

ИСТОРИЈА Светилишта из времена неолита на Малти, отприлике 4.000 година пре н.е, су најстарији знакови цивилизације у целом басену Средоземног мора.

У VIII-VII веку пре н.е. Малту су освојили Картагињани. Касније су острва постала власништво Римског царства. Прича се да је 60. године Малтежане у хришћанство превео сам апостол Петар. После поделе Римског царства 395. године, Малта је припала Византијском царству. Године 870. су је освојили Арабљани, а 1091. поново су је освојили Нормани пресељени са Сицилије и у њој обновили хришћанство.

Нормани су владали острвима до самог почетка XVI века. Године 1530. земља је припала ви-

тезовима католичког реда Св. Јована, које су касније почели називати Малтешким редом, иако, наравно, локални становници и монашки ред нису имали скоро ничег заједничког.

Малтешки ред је владао до 1798, кад је острво заузео Наполеон. Коначно, 1814. Малта се нашла под влашћу Уједињеног Краљевства.

Владајући Малтом, Британци су њену економију најпре усмерили на то да острво буде преуређено у неосвојиву војну тврђаву. У време Првог светског рата тамо је била поморска база британске војске, а у време Другог светског рата Малта је морала да истрпи бомбардовање Италијана и Немаца и претњу инвазијом. Дана 15. априла 1942. британски краљ Џорџ VI је одлучио да награди целу земљу крстом Св. Ђорџа за одлучност. То је био први случај да тај орден није додељен некој појединачној особи, већ одређеној територији и њеним становницима. Коначно, 21. септембра 1964. Британија је доделила Малти потпуну независност.

МАЛТА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Малта је већ 1970. закључила уговор о удруживању са Европском заједницом, али тек 1990. је одлучила да преда пријаву за улазак у Европску заједницу. На ту одлуку је утицало то што је влада Малте, после промене међународне ситуације након завршетка хладног рата, могла слободније да тумачи раније истакнуту неутралност. Са своје стране, Европској унији је чланство Малте могло да буде корисно за повећање зоне стабилности у Средоземном мору, а преко Малте би се можда отвориле веће могућности ширења веза са државама северне Африке.

Тако је Малта пријаву за улазак у Европску заједницу предала Савету још 16. јула 1990, али на почетку те деценије било је много промена у Европској унији и одлука о Малти је дуго одлагана. Најзад, 1995. Европска унија је решила да почне преговоре са Малтом, пола године након међувладине конференције 1996-

1997. Међутим, Радничка партија која је 1996. победила на изборима одлучила је да напусти одлуку о чланству у Европској унији, и Малта, која је имала све могућности да почне преговоре око чланства заједно са других пет држава 1998, није их искористила због унутрашњих политичких неспоразума. Али, те исте 1998. године Национална партија која се вратила на власт обновила је пријаву Малте, и коначно су 2000. започети преговори о чланству, а 2002. успешно су и окончани.

Општи референдум у вези са чланством земље у Европској унији одржан је 8. марта 2003. За чланство Малте у Европској унији гласало је 53,64 посто бирача, а против 46,36 посто. На референдуму је укупно учествовало 90,86 посто бирача. Малта је постала пуноправна чланица Европске уније 1. маја 2004. Према показатељима економске развијености, Малта је богатија од држава Европске уније као што су Португал и Грчка, па се 2008. године земља прикључила економском и новчаном савезу и увела је евро.

VI ДЕО

ПОЧИЊЕ ОПЕРАЦИЈА „БАЛКАН“

Мало ко је приметио кад су две источноевропске државе, Бугарска и Румунија, које су почеле процес припреме за улазак у ЕУ заједно са осталим земљама региона, на крају за њима заостале и нису биле међу онима које су приступиле ЕУ 2004. године. Те државе више припадају региону Југоисточне Европе или Балкана, него Централној или Источној Европи. Та област, како због геополитичког положаја (Балкан је увек био стратешки важан регион који повезује Европу и Азију), тако и због специфичности друштва, увек је заузимала посебно место у европској историји. Више деценија комунистичке владавине, као и дуги векови под Отоманским царством, оставили су значајан траг на регион, који је због тога каснио са демократским променама у односу на земље Централне и Источне Европе.* Када је 1990. године почео процес распада југословенске федерације, ратови, убиства, страхоте, етничко чишћење који су уследили и које нису успели заједно да зауставе САД, Европа која се уједињавала и међународне организације, били су несхватљиви и неприхватљиви за цивилизовани свет.

Међутим, још мање се треба чудити да су наведене државе, упркос разним сумњама, уобичајеним и очекиваним проблемима, ипак примљене у ЕУ. Данас се можемо подсетити да је мноштво пријава за чланство којима је одмах после хладног рата обасута ЕУ, унеколико збунило лидере земаља ЕУ, али им је убрзо исто тако постало јасно да на тај начин ЕУ стиче нарочити потенцијал који се не може упоредити са деловањем и утицајем на друге земље ниједне друге светске силе. Пружајући земљама

*Став аутора представља једно од мишљења о наведеном питању

кандидатима перспективу чланства, а за узврат захтевајући спровођење дефинисаних критеријума за пријем, ЕУ стиче могућност да оствари главне циљеве своје политике – ширење универзалних западњачких вредности, као што су демократија, тржишна економија, владавина права, поштовање права човека и мањина, мирно решавање конфликта, повезани политички и економски простор. Тај пројекат је успешно остварен 2004. у државама средње Европе, а сада је дошло време за Балкан, најпре за оне земље које нису упале у вртлог новог балканског рата - Румунију и Бугарску.

Пријем Бугарске и Румуније у ЕУ без сумње представља њихов велики тријумф. Остварен је циљ којем се тежило већ много година после обнове демократије. Али, врло брзо су владе тих држава наслутиле да је још рано за славље и да процес разних економских, социјалних и правних реформи мора да се настави упркос томе што би сада можда неко од владајућих хтео да се „опусти“ и „одмори“. У исто време, за Европску унију то је само почетак нове етапе ширења на Балкан. ЕУ је већ одлучила да је једини пут да се донесу мир и стабилност у овај немирни регион – омогућити народима који ту живе перспективу чланства у ЕУ. Званично је то политичко обавезивање ЕУ потврдио Солунски самит европских лидера, који је 2003. саопштио да ЕУ свим балканским државама пружа перспективу чланства – оне ће постати чланице ЕУ чим остваре обавезне услове, а постепени и темељно контролисани процес проширења биће користан за све нове земље.

Ако погледамо карту Европске уније, неће бити тешко приметити да ЕУ, примивши у своје окриље Бугарску и Румунију, у геополитичком погледу као да је коначно „окружила“ нестабилни западни Балкан и да ће сад урадити све да се не понове ратови и несреће из деведесетих година прошлог века. Са друге стране, ако ЕУ буде добро ишло на Балкану, нема основа да се одбаци и још једна могућност проширења ЕУ – перспектива чланства Турске. Као што је познато, ти преговори се већ воде, иако постоји више сумњи него нада у вези са њиховим резултатима. Одговоре онима који сумњају пружиће само време. У сваком случају, пријем Бугарске и Румуније у ЕУ може смело да се протумачи као почетак изградње новог „моста“ ка Турској.

Међутим, како год оценили пријем Бугарске и Румуније у ЕУ, не можемо сумњати у једно – сада је европски мозаик постао још занимљивији и разноврснији. У европску породицу су се слили народи са специфичним историјским искуством који негују јединствену културу и о којима, истину говорећи, још мало знамо и неретко се више руководимо разним митовима и предрасудама него провереним информацијама. Зато искористимо сада прилику и погледајмо ближе ове две државе и особине које их чине посебним.

Румунија

Назив Назив Румунија као назив државе почео је да се користи тек 1861. за савез Молдавије и Влашке (који се на румунском звао *Țara Românească*, што значи румунска земља). То име је показало да становници себе сматрају потомцима Римљана који су освојили земљу у II веку. Због тога не изазива никакву дилему ни облик садашњег назива земље – *România*. Пошто су раније коришћена два облика назива – *Romania* или *Rumania*, у неким земљама (међу њима и у Литванији и Пољској) одомаћио се други назив.

Симболи Главна фигура грба Румуније је златни орао на светлоплавом пољу који у кљуну држи крст карактеристичан за православље. Орао је стари симбол Римског царства, једна од најчешће коришћених хералдичких фигура, која симболизује храброст, одлучност, племенитост и моћ, а златни крст је знак верности хришћанству. Орао држи знакове власти: жезло и мач.

На грудима птице је хералдички грб. Штит је подељен на четири дела, а његов доњи део је раздвојен. У четири поља штита приказују се симболи засебних историјских покрајина земље. У првом пољу је грб Влашке, исти златни орао који на светлоплавом пољу у кљуну држи златни крст; са дес-

не стране фигуре налази се златно сунце, са леве млади, златни месец. На другом пољу је традиционални грб Молдавије, глава бизона на црвеном пољу; између рогова бизона је звезда петокрака, која симболизује млађу грану династије, доле десно сребрна ружа са пет латица, доле лево сребрни млад месец. На трећем се налази грб Баната и Олтеније, мост са два лука изнад плавих таласа (симболизује мост преко Дунава римског императора Трајана) на црвеном пољу; на мосту је златни лав који стоји и у предњој шапи држи сребрни источњачки мач. У четвртом пољу је симбол Трансилваније; штит пресеца танак црвени зрак; горе је на светлоплавом пољу приказан црни орао, изнад чијег десног крила је сунце, а изнад левог сребрни месец; доле је на златном пољу седам зубастих кула које симболизују седам историјских замкова Трансилваније. У подножју штита на раздвојеном пољу приказани су златни делфини на светлоплавом пољу, који симболизују приобални регион Црног мора.

Румунска плава, жута и црвена тробојна заставица осмишљена је и популаризирана у XIX веку, када је у Европи почело „пролеће народа“. Иако су боје биле исте, њихов распоред је варирао. У почетку је коришћена заставица са хоризонталним тракама црвене, жуте и плаве боје, касније ју је под утицајем Француске револуције 1848. заменила иста, само вертикална комбинација плаве, жуте и црвене боје. Последњи пут заставица је потврђена уставом из 1991. и законом из 1994. Однос ширине и дужине заставице је 2:3.

ГЕОГРАФИЈА Површина територије је 238.391 км². Када погледамо карту, облик земље изгледа као иверак чији је реп умочен у Црно море. Међутим, такав изглед територија земље је добила тек после Другог светског рата. До тада, од када је 1861. постала независна, Румунију су чиниле само две покрајине – Влашка и Молдавија. Зато њен облик није подсећао на рибу, већ на лептира или птицу. У међуратном периоду, Румунија је била чак већа него

сад. После Првог светског рата уједињене су све земље са румунским становништвом, Влашкој и Молдавији су прикључене Трансилванија и Бесарабија (или источна Молдавија), које су одузете распадној Аустроугарској и Руском царству. Тајним договором Совјетског Савеза и Немачке из 1940. Бесарабија (или источна Молдавија) поново је одузета Румунији и припојена Совјетском Савезу. Када се распао Совјетски Савез, на тој територији је основана Република Молдавија, која је, упркос заједничком језику и култури, 1994. на општем референдуму одлучила да постане независна држава и не врати се у састав Румуније, иако је у том тренутку та могућност била сасвим реална. Без обзира на такав резултат референдума, према закону Румуније, сви становници земље и потомци оних који су живели у Молдавији пре 1940, када је била у саставу Румуније, имају право на држављанство Румуније.

За територију Румуније карактеристична је велика разноврсност: пола њене територије заузимају планине, а половину равница. На средини земље је трансилванска висораван, која са југоистока и југа окружује величанствене Карпате и трансилванске Алпе, на којима је чак 14 врхова виших од 2.000 м. Највиши врх је *Moldaveanu*, висок 2.544 м. Источно од Карпата протеже се брдовита Молдавија, а јужно од трансилванских Алпа до Дунава, простире се влашка равница. Разноврсности румунске територије одговара и разноврсност њене природе. Румунија је, као ниједна европска земља, станиште обиља дивљих животиња. Безбедни од људи, у недирнутим шумским масивима, слободно живе медведи и други ретки становници шума.

Између делте Дунава и Црног мора простире се равница Добруца, чију обалу дужине 250 км запљускује Црно море. На југу земљу од суседа Бугарске и Србије дели једна од најдужих река Европе, Дунав, а на истоку (од засебне Републике Молдавије) притока Дунава, Прут. Од ушћа Прута у Дунав почиње делта Дунава, пуна пеликана, једна од највећих светских мочвара, која заузима око 3.000 км². То је јединствени споменик природе, увршћен у списак светске баштине под заштитом УНЕСКО-а.

Политички систем Демократски политички систем у Румунији је утврђен уставом из 1991. који је на националном референдуму организованом 2003. био промењен и допуњен због припреме земље за чланство у Европској унији.

Пошто је устав Румуније састављен највише уз помоћ француског устава Пете републике из 1958, облик владавине земљом најпрецизније би се могао описати као половична председничка република, јер извршну власт деле председник и премијер.

Председник се бира на пет година на непосредним изборима. Председник, узимајући у обзир политички састав парламента, бира и одређује премијера који онда формира Савет министара и организује програм владе, који потом потврђује парламент.

Законодавство припада парламенту састављеном од два дома. Горњи дом парламента – Сенат – има 140, а доњи – Посланички дом – 346 члана. Чланови оба дома бирају се на четири године према систему пропорционалних избора.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Румунији је 2008. живело око 22,25 мил. становника (око 90 процената су Румуни, а највећа национална мањина су Мађари, око 7 посто). У погледу религије, највећа је православна конфесија, њој припада 87 посто верника. Румуни говоре румунски језик, чију основу, као и код свих романских језика, чини латински језик. Због тога је Румунима прилично лако да науче друге романске језике. Дуго времена након оснивања румунске државе, главни страни језик који је највећи број Румуна учио био је француски. Тек у последње време његово место, због утицаја глобализације, преузима енглески језик који сада млади највише уче.

Први становници те земље, ратоборни Дачани, народ под велом легенди, данас су већ нестали, али су оставили велико наслеђе: остатке утврђења, накит, оружје, примере примењене уметности. Савремени Румуни сматрају себе потомцима Дачана. Зато није случајно што се румунски аутомобили, чији производни погон припада француској компанији Реноу, зове Дачија (*Dacia*). У II веку, дакијско краљевство су освојили Римљани. То је имало пресудни утицај на даљу судбину земље. Постепено су се променили не само назив земље, већ и њен језик и култура. У IX веку, због суседне Византије, у земљи је надвладало православље. Трагове је оставила и дуговековна доминација Турака. У то време је западни део земље, Трансилванија, био под утицајем немачке и мађарске културе. Коначно, када је у XIX веку створена модерна румунска

држава, она је првенствено била усмерена на културу западне Европе (пре свега Француске). Ништа мање буран и пун контраста није био ни XX век, у којем не само да је дошло до развоја националне културе, већ и до најбруталније комунистичке диктатуре у целој сфери совјетског утицаја.

Специфичан географски положај и бурна историја утицали су на то да се Румунија данас одликује јединственом културом у којој се на посебан начин преплићу утицаји западне и источне Европе и Балкана. Зато није случајно што цела земља има чак седам објеката под заштитом *УНЕСКО*-а. То су већ поменути остаци дачанских утврђења у Орештији, седам трансилванских цркава-тврђава које су сазидали колонизатори Саси, јединствене црквене фреске северне Молдавије, дрвене цркве у Мурамурешу, манастир Хорезу, стари град у Сигишоару и др. Трансилвански град Сибиу је 2007. био престо-ница европске културе.

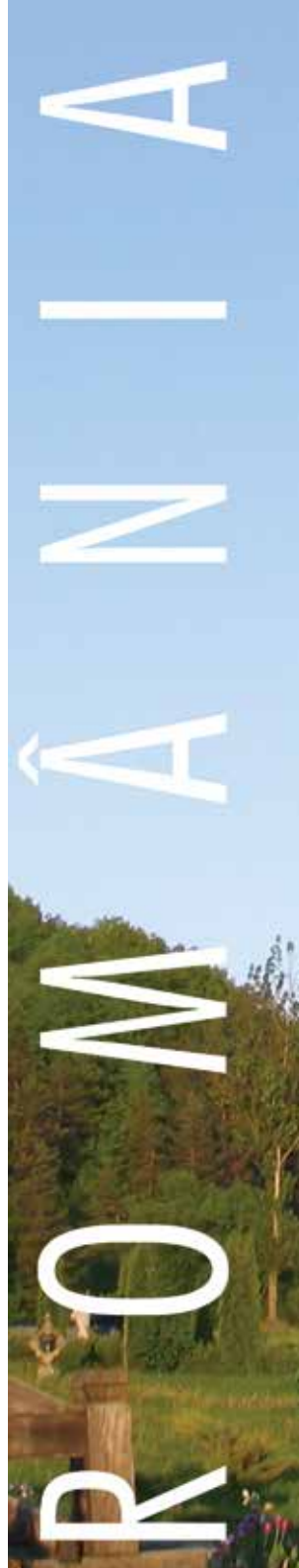
Како год то било чудно, Румунија, упркос величанственој природи, планинским одмаралиштима и јединственој културној баштини, још често прво асоцира на личност коју је осмислио ирски писац Брем Стокер (*Bram Stoker*), на вампира грофа Дракулу.

Стокер је, пишући роман, само користио и на свој начин обрадио историјске чињенице о владару Влашке из XV века, Владу Цепешу, који је постао познат по суровости и немилосрдности према својим непријатељима и због тога прозван Дракула (на румунском „ђавољи син“). Међутим, радња Стокеровог романа не одвија се у XV, него у XX веку. Са Дракулом ничег заједничког нема ни дворец Бран, сазидан на граници Влашке и Трансилваније у XVI веку, који је Стокер одрабрао као главно Дракулино боравиште. То је само утицало да овај замак постане магнет за туристе. Данас је замак музеј који подсећа на велику патриоткињу, румунску краљицу Марију (1914-1927). Тамо почи-ва њено срце, а сећање на Дракулу „живи“ само због индустрије сувенира која цвета у тој области.

Ипак, без обзира на рекламу коју је Румунији направио Стокеров *Дракула* и много његових екранизација, земља може да се похвали и много солиднијим успесима у савременој уметности, култури и науци. За раздобље развитка румунске националне културе, пробуђене за време европског „пролећа народа“ 1948, сматра се крај XIX века – прва половина XX века кад су живели, стварали и градили мостове између култура Румуније и целе Европе познати Румуни: историчар Николае Јорга (*Nicolae Iorga*, 1881-1955), композитор Георге Енеску (*Gheorghe Enescu*, 1881-1955), Николае Григореску (*Nicolae Grigorescu*, 1938-1907), инжењер Аурел Влајку (*Aurel Vlaicu*, 1882-1913), писац Јон Лука Карађале (*Jon Luka Caragiale*, 1952-1912), песник Лућан Блага (*Lucian Blaga*, 1895-1961), скулптор Константин Бранкуши (*Constantin Brâncuși*, 1875-1957), зачетник савремене румунске књижевности, песник Михај Еминеску (*Mihai Eminescu*, 1850-1889), чија је поезија преведена на чак 60 светских језика, и писац који се сматра једним од најпознатијих представника не само румунског него и француског театра апсурда, Ежен Јонеско (рум. *Eugen Ionescu*, fran. *Eugène Ionesco*, 1909-1994).

Constantin Brâncuși.
Птица у простору (1923. г.)

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Румунска престоница Букурешт (*București*), у којој живи око 2,5 милиона становника, налази се је на југоистоку земље, на обали реке Димбровице. Иако се Букурешт први пут помиње у писаним изворима 1459, он је дуго времена био један од најважнијих градова Влашке. Чињеница да се у њему окупљала румунска културна и политичка елита утицала је на то да је, кад су се 1859. ујединиле Молдавија и Влашка, он постао престоница Кнежевине Румуније, а од 1881. и Краљевине Румуније. То је дало велики подстрек развоју града.

До Другог светског рата, због своје екстравагантне и коспомолитске архитектуре, Букурешт је чак био називан „источни (или мали) Париз“. Али касније су рат, земљотрес и комунистичка диктатура изобличили лепо Букурешт и данас се могу видети само његови мали остаци. По наређењу румунског комунистичког диктатора Николае Чаушескуа (*Nicolae Ceaușescu*) спроведен је програм „систематизације“, уклањали су се читави квартави старог града и градиле се гломазне вишеспратнице, међу којима се нарочито истиче Републичка (или Народна) палата. Ширина те зграде је 270, дужина 240, висина 84, а под земљом још 92 метра. У дванестоспратници се налазе и четири подземна спрата, 1.100 соба, 440 канцеларија и огромне сале за седнице површине 1.000 и 1.500 м².

Са једне стране, то је јединствена зграда, укључена у Гинисову књигу рекорда као друга по величини (после Пентагона) зграда на свету која се користи у др-

жавне сврхе. Са друге стране, она је и слика нехумане природе комунистичке диктатуре. Иако Румунија није била најбогатија земља, огромни расходи су били намењени изградњи те грандиозне палате само због каприца диктатора. Градња је почела 1984. али она ни до сада није потпуно завршена, а њено одговарајуће коришћење и одржавање велика су главобоља за садашњу румунску владу. Тренутно су у згради смештена оба дома румунског парламента, али чак и за њих је зграда сувише велика.

Остали највећи градови у Румунији: историјска престоница Молдавије Јаши (*Iași*, 315.000 становника), историјска престоница Трансилваније Клуж-Напока (*Cluj-Napoca*, 310.000 становника), економски и културни центар Баната, Темишвар (*Timișoara*, 308.000 становника), најстарији румунски град, највећа лука у Црном мору и четврта по величини лука у целој Европи, Констанца (*Constanța*, 304.000 становника).

ИСТОРИЈА Кад су 106. године Дакију освојили Римљани, мир у румунској земљи није дуго трајао. Не издржавши притисак Гота, Римљани су морали да се повуку 271. Касније су Готе заменила друга ратоборна номадска племена. На крају су се на садашњој територији Румуније формирала три главна историјска региона – Трансилванија, Влашка и Молдавија. Први се нашао под влашћу Мађара, а друга два неко време нису били политички уједињена и тек је претња од Османског царства подстакла оснивање кнежевина Влашке (1310. год.) и Молдавије (1352. год.). Цело балканско полуострво и велики део Мађарске се 1541. нашао под влашћу Турака, али су све три румунске кнежевине сачувале унутрашњу и чак делимично спољашњу аутономију. Током 1600-1601. је чак свима њима управљао један владар, Михај Храбри, али није му дуго успело да одржи постигнуто јединство. Све три кнежевине, вазали

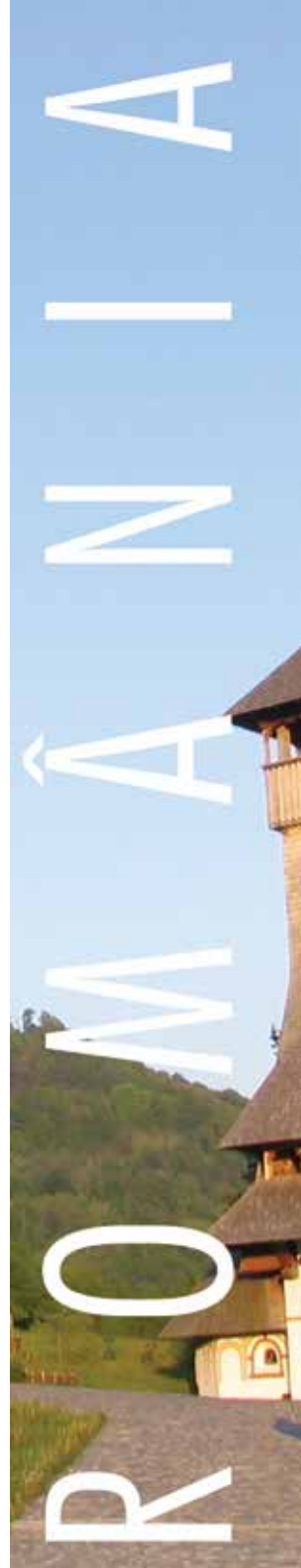
Османског царства, имале су одвојене управе. Касније, кад је Османско царство почело да слаби, поједине области са румунским становништвом потпале су под власт других империја. Трансилванија је 1699. припала Хабзбуршкој (касније Аустроугарској) монархији, а 1812. Русија је окупирала источну Молдавију. Преостале Влашка и Молдавија остале су под влашћу Турака, али са прилично широком унутрашњом аутономијом.

Због подређености румунских кнежевина туђим царствима, Румуни су у сопственој земљи сматрани грађанима другог реда и зато не чуди да су се радо одазвали „пролећу народа“ које је 1848. започело у Европи. Када је ојачао национални покрет, 1859. престоле Влашке и Молдавије заузела је једна личност – кнез Александру Јоан Куза (*Alexandru Ioan Cuza*). То је била клица савремене румунске државности и њен почетак. Међутим, ни даљи развој румунске државности није био ништа мање драматичан. Године 1866. извршен је државни преврат, а Куза је свргнут. Румунски политичари су позвали немачког кнеза Карла фон Хоенцолерна-Сигмарингена да га замени. Тај пут избор је био успешан. Немачки кнез је успешно управљао земљом, подржао је Русију у рату против Турака 1877-1878, а 1878. је изборио потпуну независност од Турске. Године 1881. румунски парламент је одлучио да прогласи земљу краљевством, а за краља је изабрао кнеза који је до тада био на власти, па је он постао први румунски краљ Карол I (*Carol I*). Румунија је постала парламентарна демократија, а период 1878-1914. представља године румунског успона и развоја. Истина, посао уједињења румунских земаља још није био завршен. Изван граница новоосноване краљевине остала је Трансилванија којом је чврсто владала Аустроугарска, иако су већину њених становника чинили Румуни.

Нову прилику за уједињење земаља са румунским живљем у једну државу пружио је Велики (сада познат као Први светски) рат, који је против Антанте изгубио савез четворице (Немачка, Аустроугарска, Турска и Бугарска). Румунија је у почетку покушала да остане неутрална, али је касније ипак стала на страну Антанте. Иако није имала великих војних успеха ни победа, савезници су великодушно наградили Румунију за подршку и жртве. После одређених дипломатских напора које је нарочито уложила поменута румунска краљица Марија, Румунији су после многобројних (1918-1920) мировних уговора припале не само Трансилванија, већ и Бесарабија (тј. источна Молдавија), Буковина, чак и јужна Добруца која је узета од Бугарске. То је било велико достигнуће, јер се територија земље увећала за чак 40 посто. Тако је 1918-1920. остварено уједињење „велике Румуније“, тј. свих земаља са румунском већином. Међутим, то је уједно и про-

извело нове проблеме, јер окупивши све Румуне у румунској држави, она је добила и доста националних мањина. Можда су највише проблема узроковали и још увек узрокују трансилвански Мађари, који, иако мањина, нису хтели да се помире са одвајањем те покрајине од Мађарске.

„Велика Румунија“ није дуго постојала. Као и за велики број тадашњих народа источне Европе, за Румунију је Други светски рат био почетак новог таласа несрећа. Иако је Румунија поново желела да остане неутрална, кад је Совјетски Савез 1940. запретио ратом, она је била приморана да се одрекне источне Молдавије и северне Буковине. То је проузроковало политичку кризу у унутрашњости земље. Под притиском политичких противника, тадашњи краљ Карол II (*Carol II*) је укинуо устав, за премијера одредио пронемачког маршала Јона Антонеску (*Ion Antonescu*), одрекао се престола у корист свог сина Михаја и напустио земљу. То је значило увођење диктатуре у земљу. Када је Немачка 1941. напала Совјетски Савез, Румунија је у рату стала на страну Хитлерове Немачке. То је, без сумње, била одлука сумњиве вредности, што је постало јасно чим је Немачка почела да губи на Источном фронту. Како се Црвена армија приближавала румунској граници, млади краљ Михај I почео је да мења политику Румуније: он је уклонио са власти и наредио да се ухапси диктатор Антонеску и објавио је да Румунија прелази на страну антихитлеровске коалиције. Међутим, то је била закаснела одлука. Стаљин није журио да са Румунијом закључи примирје док његова војска није окупирала Румунију која се није одупирала. Истина, Стаљин је ценио заслуге краља Михаја I, и земља није претрпела даље територијалне губитке, а сам краљ је награђен једном од највећих награда Совјетског Савеза – орденом победе. Ипак, то је била мала утеха за то што је земља била под окупацијом туђе војске, што је стварна власт припала локалним комунистима које је подржала Црвена армија, што је нада у обнову демократске власти и сачување назовисности потпуно пропала.

Комунисти су, не чекајући изборе, приморали краља да одреди комунистичког вођу за премијера, а избори који су касније одржани били су намештени. Године 1947. парламент под контролом комуниста објавио је да Румунија бира пут комунистичког развоја и постаје народна република, а монархија се укида. Краљ је био приморан да потпише документ којим се одриче престола и да напушта земљу, без права да се у њу врати. Тако је почело раздобље комунистичке диктатуре која је трајала више од четири деценије.

Совјетска војска је остала у Румунији до 1958, обезбедивши развој политике земље у правцу који је одговарао Кремљу. После тога, нарочито од 1965. када је вођа румунских комуниста постао Николае Чаушеску, његовом вољом земља је почела да води самосталнију спољну политику и није увек слушала диктат из Москве – Румунија је одбила да учествује у инвазији Варшавског пакта на Чехословачку 1968, није прекинула дипломатске односе са Израелом после Шестодневног рата 1967, одбила је да бојкотује Олимпијске игре у Лос Анђелесу 1984, итд. Међутим, та делимична Чаушескуова самосталност у иностраним пословима није се одсликавала на унутрашњу политику. Његова владавина била је једна од најбруталнијих у поређењу са диктатурама у другим земљама источне Европе које је увео Совјетски Савез. У земљи је уведен строг тоталитарни режим, индустрија и земљорадња су национализоване, примењена је најстрожа цензура медија, прогањани су неистомишљеници, рушен је лепо Букурешт, сељаци су исељавани из својих боравишта, пропагиран је култ личности Чаушескуа као румунског кондукатора (*Conducător*) и „Карпатског генија“.

Режим се одржао до 1989, када су се, следећи пример других источноевропских народа, Румуни дигли и свргли озлоглашени режим. Диктатор је доживео тужну судбину: он је по хитном поступку осуђен на војном суду и стрељан. Иако нико није сумњао да му за учињена злочина треба судити, приказивање убрзане егзекуције на телевизији у време божићних празника 1989. уздрмало је свет. После револуције 1989. у земљи је обновљен вишепартијски систем, који је потврдио устав из 1991. Изгнаном краљу Михају I дозвољено је да се врати у земљу, али монархија није обновљена – земља је остала република.

Румунија и уједињење Европе Обнова демократије створила је све услове да се земља отвори према свету и затражи пуно чланство у Европској унији. Године 1993.

ЕУ и Румунија су закључиле европски споразум, а 1995. она је Савету ЕУ предала званичну пријаву за чланство у Унији. Тежећи чланству, Румунија је почела остваривање великог броја политичких и економских реформи. У поређењу са другим земљама средње и источне Европе, тај процес је текао спорије и зато земља није ушла у групу држава које су 2004. примљене у ЕУ. Главни разлози који су омели Румунију да брже корача у правцу чланства у ЕУ, биле су њена сложена тоталитарна прошлост, тј. крхкост демократије, недоследност економских реформи, висок степен политичке корупције, нерешени проблеми националних мањина. Договор о уласку Румуније потписан је 25. априла 2005. у Луксембургу. После процедуре ратификације у свим земљама ЕУ и самој Румунији, договор је ступио на снагу и 1. јануара 2007. Румунија је постала пуноправна чланица ЕУ.

Назив Бугари су били номадски народ који је, дошавши из источних степа, 679. године прешао Дунав и мање-више на данашњој територији Бугарске, основао државу. Данас се не зна много ко су заправо били ти дошљаци Бугари, јер су се они брзо помешали и асимилovali са словенским племенима која су живела на тој земљи. Када су се древни Бугари и Словени помешали, формирао се данашњи бугарски народ. Бугарски језик припада породици словенских језика, али несловенски назив државе сведочи о сложеном пореклу тог народа.

Симболи Главна фигура бугарског грба је златни крунисани лав који стоји на црвеном пољу; ивице штита су златне. Ако је веровати историјским изворима, та хералдичка фигура је коришћена као симбол бугарских владара још од краја XIII века. Разуме се да у овом случају лав означава величину, моћ, племенитост и суровост према непријатељима.

На штиту грба налази се круна из времена другог бугарског краљевства (1085-1396) са пет крстова напред и малим крстом на врху. Штит држе два златна лава са крунама. Штитоноше стоје на две гране храста са златним жировима. Испод штита и храстових грана је бела лента чији су крајеви опасани трачицама зелене и црвене боје (заставе). На ленти је написан слоган на бугарском: *Съединението прави силата* (Јединство чини силу).

Застава Бугарске је трбојка са хоризонталном белом, зеленом и црвеном траком. Однос ширине и дужине заставе је 3:5. Сматра се да су ту заставу са националним бојама изабрали бугарски патриоти који су се борили против Турске у XIX веку. Као и други словенски народи у бившем саставу Османске и Аустроугарске империје, они су били оријентиса-

БУГАРСКА

ни на тробојну заставу хоризонталних трака беле, плаве и црвене боје једине независне словенске државе, руског царства.

ГЕОГРАФИЈА Површина земље је 110.912 км². Трећину територије заузимају планине. Димензије државе која помало подсећа на четвороугао јесу 520 км између западне и источне границе, и 330 км између северне и јужне границе.

С обзиром да земљу пресеца граница између средишње и суптропске климатске зоне, њен пејзаж је веома разноврстан и пун контраста. Та граница отприлике пролази самим венцем планинског ланца балканских планина које се протежу са запада на исток. Северно од њих је долина Дунава, за коју је карактеристичан типичан степски пејзаж. На југу је већ суптропска зона у којој је позната Долина ружа. У том региону узгајају се руже и из њих се екстрахује уље за производњу мириса, што је данас главна „визиткарта“ Бугарске. Чак половина ружиног уља које се производи у целом свету потиче оданде. Даље на југу и југоистоку налази се плодна равница Горње Тракије, а на југозапад још веће планине Пирин, Родопи и Рила. Највиши врх у Бугарској и на целом Балкану је Мусала са 2.925 метара надморске висине. Истом разноврсношћу као и цело балканско полуострво одликује се и црноморска обала дуга 378 км. Тамо има и стена, и шљунка, и дугих и широких плажа са златним песком и малих полуострва. Због карактеристика тих подручја Бугарска је туристичка земља која пружа сва задовољства летњег и зимског одмора.

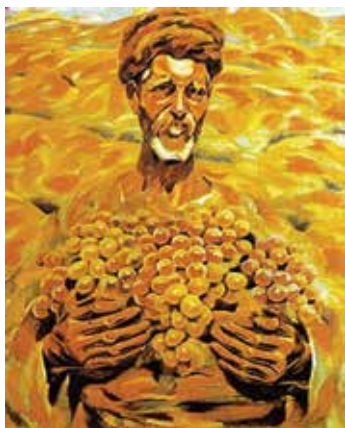
ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Бугарска је парламентарна република. Врховна власт припада Народном сабрању (*Народно Собрание*), састављеном од 240 народних посланика бираних на четири године по систему пропорционалног представљања. Вођу државе, председника, народ бира на пет година на директним изборима. Устав такође предвиђа и положај потпредседника. Владом управља премијер, којег на предлог партије са парламентарном већином, одређује председник.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Бугарској је 2008. живело око 7,7 милиона становника. Више од 84 посто њих су Бугари, а највеће националне мањине су Турци (9 посто) и Роми (5 посто). У погледу религије највећа је православна конфесија којој припада 83 посто становника земље, док другој по величини верској заједници – муслиманима – припада око 12 посто становника. Остали себе сматрају атеистима.

Бугарски језик припада групи словенских језика. За бугарски језик је својствено и то да не користи латиницу већ словенско писмо ћирилицу (*кирилица*). Управо је Бугарска отаџбина овог писма које се користи у још понеким словенским језицима (српском, украјинском, белоруском, руском и др). То писмо су на основу грчког алфабета у IX веку створили грчки монаси Ђирило и Методије.

Богата и променљива историја земље утицала је на то да су се у њој очували многи трагови прошлих времена. Чак девет локација је под заштитом УНЕСКО-а као објекти светске баштине, а међу њима је вероватно најпознатији манастир Рила, у тешким временима турског ропства најважнији верски и духовни центар бугарског народа, који је поставио темеље националног ослободилачког покрета и народне обнове у XIX веку.

Након обнове бугарске државности, створили су се много повољнији услови за развој културе и стваралаштва. И изван граница Бугарске данас је широко познато име Ивана Вазова (1850-1921). „Под јармом“, његов најпознатији роман који приказује суровости турске владавине, постао је класик бугарске књижевности. Роман је преведен на више од 30 светских језика (међу њима и на литвански).

Добро је у свету познат и најдаровитији бугарски сликар XX века Владимир Димитров Мајстора (*Владимир Димитров Мајстора*, 1882-1960). Његово сликарство се одликује изражајним бојама, високим квалитетом и великом сугестивношћу.

Владимир Димитров-Мајстора
Селяк са грождем (1935 год.)

Када помињемо најпознатије Бугаре, не треба заборавити ни Американца бугарског порекла Џона Атанасова (*John Atanasoff*, 1903-1995), којем припада слава за проналазак дигиталног компјутера.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ Бугарска престоница Софија (*Софија*) са 1,1 милион становника највећи је град у земљи. То је веома стар град, основан још у време Римљана. Међутим, његов напредак је почео тек после 1878. када је одлучено да се управо ту оснује престоница бугарске кнежевине.

Други градови у Бугарској су у поређењу са Софијом много мањи. Али чак седам њих има више од 100.000 становника. Други по величини је Пловдив (378.000 становника), а трећи црноморско одмаралиште Варна (351.000 становника). Посебно треба споменути и сасвим мало место смештено у скоро самом географском центру Бугарске, Габрово (*Габрово*, 67.000 становника.) које се сматра престоницом хумора и сатире не само у Бугарској него и у целом свету. Град је постао познат по великом броју анегдота и прича о нарочитој штедљивости становника Габрова (мачке без репова, магарци са зеленим наочарима, плесачи без ципела, фрижидери без осветљења, и др), а њих је у целом свету популаризовала дворана хумора и сатире која је почела да ради 1972. Слоган становника градића „свет постоји само због тога што се смеје“, није изгубио актуелност ни данас, већ постаје разумљивији кад се човек упозна са неочекивано бурном и не увек срећном историјом Бугарске.

ним наочарима, плесачи без ципела, фрижидери без осветљења, и др), а њих је у целом свету популаризовала дворана хумора и сатире која је почела да ради 1972. Слоган становника градића „свет постоји само због тога што се смеје“, није изгубио актуелност ни данас, већ постаје разумљивији кад се човек упозна са неочекивано бурном и не увек срећном историјом Бугарске.

ИСТОРИЈА Први становници данашње територије Бугарске о којима је остало довољно историјских података и артефаката материјалне културе били су Трачани, чије су краљевство 45. године освојили Римљани. Потпавши под власт Рима, Трачани су се постепено асимиловали и изгубили идентитет, а коначно су нестали спојивши се са словенским племенима досељеним у те крајеве у VI веку.

Нема прецизних података одакле су та племена дошла, али њихове карактеристике чине да се данашња Бугарска и бугарски језик и данас сврставају у породицу јужнословенских народа и језика. Коначном обликовању бугарског народа и његовог назива помогло је ратоборно племе Бугара, који су у VII веку прешли Дунав и заувек се настанили у том подручју.

О древним Бугарима није остало много података и чак се не зна ни да ли су говорили индоевропски или турски језик. Према византијским хроникама, Бугари су у VII веку основали велико краљевство у степама око Азовског мора, али касније, под притиском суседних јачих племена, кренули су да траже другу земљу где би се настанили. Део Бугара кренуо је на североисток, и, стигавши на реку Волгу, основао је волшку Бугарску, док су други кренули на југозапад и, прешавши Дунав, нашли се на земљи на којој су живели Словени и којом је владала Византија. Уз подршку локалних Словена, Бугари су избацили Византију са те територије и основали своју државу. Мировни договор са Византијом 681. постао је и датум оснивања бугарске државе, а оснивачем државе сматра се хан Аспарух који је предводио те походе Бугара.

Основавши државу, Бугари су се помешали са локалним Словенима и делимично преузели њихов језик и културу. Тако су настали савремени бугарски народ и језик. Истина, део Бугара којима је владао Аспарухов брат Кубер одлучио је да крене даље и зауставио се тек кад је стигао до територије данашње Бивше Југословенске Републике Македоније. Управо због тога, Бугари не сматрају Македонце посебним народом, већ огранком истог народа. Нажалост, упркос разним напорима, није им успело да се уједине у исту државу.

Даља судбина бугарске државе била је веома променљива. У тим временима, Бугарска је преживела и периоде полетног успо-

на и болних пораза. Скоро седам стотина година Бугарска се надметала са Византијским царством за доминацију на Балкану. Прво бугарско царство које је основао Аспарух трајало је до 1018. године. За то време развила се култура, земља је постала хришћанска (864.) а већ споменути монаси Ђирило и Методије створили су бугарску азбуку, ћирилицу. Од 1018. до 1185. Бугарска се налазила под влашћу Византије, а касније, кад је царство почело да слаби, поново је основана као друго бугарско краљевство и постојала је до 1396, када су је на дуге векове освојили Турци Османлије.

Пошто је Бугарска остала у саставу Османског царства до краја XIX века, то је морало оставити трага на културу и менталитет народа. Владавина Турака није била повољна ни за земљу ни за културу. Иако Турци нису масовно на силу преводили хришћане Бугаре у ислам, на неким местима то је ипак чињено. Такође су и на друге начине уништавани културно наслеђе и народни идентитет. Све побуне против турске власти завршавале су се суровим казнама. Најзад, кад су се у XIX веку поново стекли услови за обнављање националне бугарске државе, земља је била опустошена и исцрпљена до тог степена, да се без дилеме могла сматрати најсиромашнијим и најунесрећенијим подручјем Европе.

Идејни путоказ обнове модерне бугарске државе, као и у другим земљама средње и источне Европе, било је народно буђење у XIX веку, међу чијим вођама је био и данас најпознатији Бугарин свих времена и епоха прозван „Анђео слободе“, Васил Левски (1837-1873). Међутим, за разлику од суседне Грчке, која се, уз подршку западноевропских држава, 1830. изборила за независност, бугарски отпор Турцима још неко време није уродио плодом. Исто се догодило и са бугарским устанком 1876. који је био сурово угушен. Али, овог пута масовно убијање и страхоте које су починили Турци, имали су велики одјек и изазвали гнев у цивилизованом свету. Западноевропске државе почеле

су да притискају Турску да почне реформу царства, а руско царство је искористило то што су избиле озбиљне несугласице западне Европе и Турске, и 1877. је напало Турску, овај пут без страха да ће је подржати друге европске силе.

Иако је 1877-1878. Русија почела рат против ослабљеног Османског царства пре свега са империјалистичким циљевима – да би повратила положај у региону после изгубљеног Кримског рата 1855-

Васил Левски
(1837–1873)

1856 – кад је прешла Дунав, руска војска је у Бугарској дочекана као ослободилачка армија. Русија је, уз помоћ румунских снага и бугарских добровољаца, победила у том рату. Према Санстефанском мировном уговору 1878, требало је основати државу која би ујединила све земље у којој живе Бугари. Али, тог пута није било суђено да се остваре бугарски планови: они су постали жртва међусобних игара за равнотежу између великих сила. Велике западноевропске државе нису желеле да се на Балкану појави велика бугарска држава, која би практично постала руски протекторат и тако би непропорционално повећала њену снагу на Балкану. Зато је Санстефански мир промењен у Берлину, а према њему уместо велике и уједињене бугарске државе створене су две мале аутономне покрајине, Бугарска и Источна Румелија, а Македонија је и даље остала под непосредном влашћу Турака. Ипак, то је био веома важан камен темељац обнове бугарске државе. Укинута је владавина Османског царства која је трајала скоро 500 година. Због тога су од тог времена све до данашњих дана Бугари сачували веома топла осећања према руском народу. Управо тада је почео дуг пут Бугарске од бивше покрајине Османског царства до модерне европске државе.

Кнежевина Бугарска је настојала да уједини Бугаре, и због тога је морала неколико пута да ратује са Турском и са другим суседним балканским земљама. За бугарског вођу изабран је немачки кнез Александар фор Батенберг (*Aleksandar von Battenberg*) кога је предложио руски цар, али прави архитекта бугарске државе био је премијер Стефан Стамболов (1854-1895), који је сматрао да Бугарска, у жељи да добије подршку великих западних држава, мора водити самосталну политику, и не сме се претворити у протекторат Русије. Напорима Стамболова, Бугарска се 1885. спојила са Источном Румелијом. Када се 1886. због несугласица у вези са спољном политиком кнез Александар одрекао престола, бугарски политичари су на његово место позвали другог немачког кнеза Фердинанда Сакс-Кобург-Гота (*Ferdinand*

Saxe-Coburg-Goth). Он је 22. септембра 1908. постао краљ Краљевине Бугарске Фердинанд I и прогласио је потпуну независност Бугарске од Османског царства.

Међутим, обнова независности Бугарске није учинила живот у земљи спокојнијим и лакшим. Земља је и даље, у тежњи да уједини све земље са бугарским становништвом, учествовала у два балканска рата за поделу наслеђа Османског царства. У Првом балканском рату (1912-1913) Бугарска, Србија и Грчка су успешно ратовале против Турске са циљем да је потпуно избаце са Балкана. Бугарска је највише допринела победи, али се онда сукобила са бившим савезницима јер је мислила да јој је припао сувише мали део Македоније. Те несугласице су 1913. проузроковале Други балкански рат, када су не само бивше савезнице, већ и Румунија и Турска, напале Бугарску. То је била права катастрофа: Бугарска је изгубила рат и скоро све територије које је добила после Првог балканског рата.

Ни два светска рата нису заобишла Бугарску. Међутим, и у једном и другом рату околности су се тако сложиле да се Бугарска налазила на страни губитника. У Првом светском рату Бугарска се прикључила Немачкој и Аустроугарској и напала је Србију са циљем да освоји Македонију. Када су 1918. њени савезници изгубили рат, Бугарска не само да није остварила циљ (Македонија је припала новој Краљевини Југославији), већ је изгубила и директан излаз на Егејско море – западну Тракију додељену Грчкој – који је изборила за време балканских ратова. У Бугарској се ти догађаји и сада називају „друга национална катастрофа“.

Када је почео Други светски рат, Бугарска је, иако је у почетку покушала да остане неутрална, 1941. постала немачка савезница у нади да ће освојити Македонију. Међутим, бугарски краљ Борис III је, иако под притиском Немачке, одбио да објави рат Совјетском Савезу и да пошаље војнике на Источни фронт, као и да почне прогон Јевреја у Бугарској. Године 1943. краљ је изненада умро, а и до данас се нагађа да ли је његова смрт на неки начин повезана са тим догађајима. Престо је тада припао малолетном Борисовом сину Симеону II. Међутим, он није постао пунолетни владар Бугарске.

Када је 1944. у Бугарску ушла Црвена армија, комунистичка партија лојална Стаљину преузела је сву власт у земљи, укинула монархију и демократију и увела комунистичку диктатуру, која се у земљи одржала до 1989. Овог пута земља није изгубила територију, али је зато четири деценије провела у сфери совјетског утицаја и остала је изолована од света. Чак 35 година (1954-1989) земљом је владао комунистички вођа Тодор Живков (*Тодор Живков*, 1911-1998), који је, иако је заслужио репутацију источ-

ноевропског лидера најлојалнијег Кремљу, у ствари био суптилни националиста и успешно је искористио наклоност совјетског лидера његовој земљи, па је уз његову подршку извршио брзу индустријализацију земље.

Демократија је у Бугарској, као и у другим земљама средње и источне Европе, била обновљена 1990. године, када се бугарска комунистичка партија, након почетка реформи у Совјетском Савезу и источној Европи, одрекла монопола на власт и организовала слободне изборе. Од 1990-2001. земљом су владали час левичари – реформисана Социјалистичка партија Бугарске (преименована бугарска комунистичка партија) – час десничари – Савез демократских снага. Занимљиво је да је 2001. на изборима победила партија на челу са Симеоном II, који је кратко владао 1943-1946. Он је постао премијер Бугарске и остао на том месту читав мандат, до избора 2005. Међутим, и он је, као и друге партије, тешко решавао економске проблеме и борио се са раширеном корупцијом. Ипак, од 1997. економија земље је почела да напредује, 2004. је постала чланица НАТО-а, а 2007. чланица ЕУ.

БУГАРСКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Пут Бугарске у ЕУ сличан је путу других земаља средње и источне Европе – од успостављања дипломатских односа до договора о удруживању, а касније – од предаје пријаве за чланство 1995, преко дуге четири године (2001-2004) преговора, до потписивања уговора о приступању и ратификације 2005. Бугарска, као и Румунија, није „стигла“ да уђе у ЕУ 2004. са другим државама средње и источне Европе. Разлог тог заостатка је био сличан – политичка нестабилност, недоследност економских реформи, висок степен политичке корупције, нерешени проблеми реформе правних институција и др. Али, сада јој је пуноправно чланство у ЕУ од 1. јануара 2007. отворило нове могућности и бољу перспективу.

Од врхих дана чланства, Бугарска, коју будно прати Европска комисија, морала је још одлучније да се ухвати у коштац са

проблемима наслеђеним од прошлог режима као што су велика корупција у институцијама државне администрације, још неукроћен организовани криминал, сива економија и прање новца; недовољна сигурност у цивилној авијацији; обезбеђивање хигијене у прехранбеној индустрији, побољшање контролних институција и др.

Године 2008. Бугарска је већ доживела прве санкције ЕУ, када је заустављен програм финансирања од једне милијарде евра подршке ЕУ, јер се појавила сумња у вези са корупцијом и незаконитим присвајањем средстава. Ипак, треба се надати да ће временом утицај и притисак ЕУ на Бугарску бити користан и да ће помоћи њеном друштву да се брже реши навика и проблема који су се обликовали током дугих векова живота у систему који није познавао ствари као што су владавина права и поштовање људских права.

ХРВАТСКА

НАЗИВ Природно је кад назив земље потиче од назива народа који је основао државу, али тачно порекло назива хрватског народа није познато, а претпоставки и теорија о томе има на претек. Присталице словенског порекла речи сматрају да овај етноним означава „граничне“, тј. оне који живе одвојено, на граници. Једну од њих поставила је и позната литванска археолошкиња и етнографкиња Марија Гамбутјење (*Marija Gambutienė*). У својој књизи „Словени“ она је подржала једну од претпоставки која сматра да је етноним „Хрвати“ иранског порекла.*

Узгред, назив хрватског народа и земље на другим језицима има двоструки облик. Хрвати себе називају *Хрвати*, а тако их зову и најближи јужнословенски суседи Срби и Словенци. Међутим, даљи Словени овом називу између првог и другог слова још додају самогласник о: Чеси – *Chorvaté*, Пољаци – *Chorwaci*, Руси – *Хорваты*. Слично на тим језицима звучи и назив земље. А, овако се народи Западне Европе сналазе без самогласника: Италијани их називају *Croati*, Немци – *Kroaten*, Французи – *Croates*, Енглези – *Croats*. У Литванији је предност имала час једна, час друга традиција; то је зависило од историјских околности: у међуратној Литванији више је коришћен назив *Kroatai*, *Kroatija*, у совјетско време – *Chorvatai*, *Chorvatija*, а сад се вратио ранији назив. Ипак, балтички народи и даље изговарају назив овог народа са о: Летонци – *Horvatī*, Естонци – *Horvaadid*.

СИМБОЛИ Грб Републике Хрватске састоји се од штита са двадесет пет црвених и белих (сребрних) поља и круне састављене од пет мањих хералдичких штитова. Црвена и бела поља главног штита распоређена су шаховски, прво поље у левом горњем углу је црвено. Пет мањих штитова који чине круну обликују лук који се ослања на леви и десни угао главног штита.

*Став аутора представља једно од мишљења о наведеном питању

Штит обележен шаховским црвено-белим пољима веома је стар симбол Хрвата и њихових владара, чије порекло није тачно познато. По једној легенди, штит симболизује променљиву историју Хрватске, црвена боја означава ратове и окупацију, а бела мир и напредак. Тако да испада да боја најважнијег, тј. првог поља (у горњем левом углу) има посебан и чак политички значај. Ипак, то је само легенда којој нису сви склони да верују. Међутим, одлучено је да се у овом случају за званично потвђени грб изабере чвршће хералдички засновани облик и да прво поље буде црвено. На ову одлуку утицала је и жеља за јасним ограђивањем од усташког режима који је за време Другог светског рата сарађивао са нацистима, и за време којег је коришћен управо штит са првим белим пољем. Ипак, и данас у Хрватској на великом броју незваничних застава, нарочито десничарских политичких партија, можемо често видети штит на којем је прво поље бело.

Круна приказана изнад главног штита састављена је од пет мањих грбована којима су приказани други историјски хрватски грбови – не само региона, већ и земље уопште. Први грб са леве стране, на којем је на плавом пољу приказана златна шестокрака звезда, а испод ње сребрни млад месец, најстарији је познати хрватски грб. Други грб – тамноплави, са две водоравне црвене траке – јесте грб Дубровачке републике. Трећи грб – три главе леопарда са златним крунама на светлоплавом пољу – јесте грб Далмације. Четврти штит – златни јарац са црвеним роговима и копитима на тамноплавом пољу, који гледа улево – јесте грб Истре. Пети грб – светлоплаво поље са златном шестокраком звездом на врху и са две водоравне беле (сребрне) траке испод ње, између којих је на црвеном пољу приказана куна која трчи на леву страну – грб је Славоније.

Хрватска застава је тробојка са једнаким тракама црвене, беле и плаве боје. Однос ширине и дужине заставе је 1:2. Историја хрватске заставе, за разлику од грба, није стара. Први пут ју је

1848. користио покрет Националног препорода. Званично значење боја није објашњено, али у XIX веку је сматрано да је ова застава спој историјских застава Хрватске, Далмације (црвена и бела) и Славоније (плава и бела). Једно од раширенијих популарних схватања је да црвена боја представља крв хрватских мученика, бела – мирну природу хрватског народа, плава – Јадранско море.

У почетку је застава била коришћена без грба и због њене подударности са заставом Холандије није било већих проблема, јер до 1991. Хрватима није успевало да на дуже време утврде своју независну државу. Али данас, када је Хрватска постала независна држава и чланица Европске уније, њена тробојна застава не може се више побркати са симболом Холандије, јер је у њеном средишту грб земље. Грб се на застави приказује тако да је круна на врху на црвеној подлози, а главни штит, осим последњег реда поља, на белом.

ГЕОГРАФИЈА Површина земље је 56.594 км², од чега на острва која припадају Хрватској отпада 3.259 км². Укупно има 1.244 острва, али само 48 њих је стално настањено. Два највећа острва су Крк и Црес.

Територију чине два веома различита дела: северни, копнени, највише у долини реке Саве, и јужни, уски појас Јадранске обале са много острва близу копна.

Јадранска обала (Истра и Далмација) је једно од најлепших и најживописнијих места у Европи. Стеновите обале, стари градови, мноштво острва и блага клима маме велики број туриста на одмор. Дужина обале која припада Хрватској је 1.777 км, а ако још рачунамо обале свих острва, то би чинило 5.835 км. Због дугачке обале и великог броја плажа, не чуди што је Хрватска постала и један од светских центара туризма.

Северни копнени део Хрватске (централна Хрватска и Славонија) је потпуно дру-

гачији, али ништа мање занимљив. Кроз њега теку три највеће реке у земљи: Сава, Драва и Мура. Земља је плодна са прелазима од равнице на брда, а на јужним падинама брда посађени су виногради. Ту је престоница Хрватске, Загреб, и много других градова у којима има пуно цркава, манастира, тврђава.

Ова два дела земље деле (или спајају, зависи како гледамо) Динарске планине које се налазе између њих, и у којима је највиши врх Динара, 1.831 м изнад површине мора.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ Од 2000. године Хрватска од полупредседничке постаје парламентарна демократија. Врховну власт у земљи има парламент – Сабор. Устав одређује да се непосредно и према систему пропорционалног представљања на четири године у Сабор може бирати 100-160 народних посланика. Када је Хрватска постала чланица Европске уније 2013. године, у њеном парламенту је био 151 члан.

Вођу државе, председника, народ бира на непосредним изборима на пет година. Владом управља премијер кога на предлог партије са већином у Парламенту одређује председник.

СТАНОВНИЦИ И КУЛТУРА У Хрватској је 2013. живело 4,4 милиона становника. Више од 90,4 посто њих су Хрвати, а највећа (4,4 посто) национална мањина су Срби. У погледу религије највећа је католичка конфесија; њој припада 86,3 становника земље, а другој по величини верској заједници, православцима, припада око 4 посто становника. Око 1,5 милиона Хрвата живи ван граница своје земље. Највећа (око 650.000) хрватска заједница смештена је у суседној Босни и Херцеговини где чини конститутиван народ заједно са Србима и Бошњацима.

Хрватски језик припада групи јужнословенских језика. Он је довољно близак другим јужнословенским језицима да се Хрвати са суседима Србима и Бошњацима прилично лако споразумевају. Највећа разлика је другачије писмо и изговор неких речи или коришћење позајмица. Текстови на хрватском језику пишу се само латиничним словима, за разлику од текстова на српском језику, који се пишу на ћирилици. Због тога је неко време, за време комунистичке југословенске федерације, њен званичан језик био српскохрватски или хрваткосрпски језик, и коришћено је и ћирилично и латинично писмо. Кад се федерација распала, назив српскохрватски и хрваткосрпски се више не користи.

Иако историја хрватске државности није дуга, ова земља је чак и улазећи у састав других држава скоро увек задржава-

ла аутономију, а хрватски језик је почео да се користи за званичне државне потребе већ средином XIX века. Књижевност на хрватском језику појавила се још раније. Први хрватски писани споменици религијске садржине досежу чак до XI-XII века, почетак писане књижевности до времена ренесансе, а за њеног зачетника сматра се аутор епске поеме *Judita* Марко Марулић (1450-1521). Најпознатији писац епохе барока је Иван Гундулић (1589-1638). Занимљиво је да је његова позната историјска поема „*Осман*“ повезана са историјом пољске и литванске државе – са њеном победом над Турцима у Хотинској бици 1621. Најпознатијим модерним хрватским писцем сматра се Мирослав Крлежа (1893-1981) чији је најпознатији роман „*Повратак Филипа Латиновића*“, који приказује судбину уметника, издат 1932. године.

Најпознатији представник хрватске ликовне уметности је вајар Иван Мештровић (1883-1962). Он је био први уметник чија је самостална изложба у њујоршком Метрополитен музеју организована док је још био жив. Осим много импресионистичких радова на националну тематику, вајара су нарочито прославили две

скулптуре индијанских ратника коњаника (копљаника и стрелца), које су 1928. постављене на Конгресном тргу у Чикагу (САД) поред улаза у градски парк. Скулптуре су посебне због тога што су максимално реалистичне и зато није потребно ни оружје да би се разумело шта коњаници раде.

Иво Андрић, југословенски дипломата у раздобљу између два светска рата и велики писац чија дела спадају у корпус и хрватске и српске књижевности добио је Нобелову награду за књижевност 1961. године. Хрватска је дала и два хемичара који су освојили Нобелову награду. Награда је 1939. додељена

Леополду Ружички (1887-1976), а 1975. Владимиру Прелогу

(1906-1998). Истина, оба научника су живела и радила у Цириху (Швајцарска).

Хрватска се може поносити са још познатих научника и проналазача. Фауст Вранчић је први направио и испробао падобран, 1888. Јосип Белушић конструисао је електрични брзинометар, док је Славољуб Едвард Пенкала 1906. патентирао механичку оловку, а 1907. и хемијску оловку. Никола Тесла, један од највећих научника и проналазача XX века био је, како је рекао, “поносан на своје српске корене и хрватску домовину”.

Занимљиво је и то да је чак и данас у целом свету распрострањени детаљ на мушкој одећи – *кравата* – хрватски проналазак. Кравата је постала популарна кад су хрватски војници унајмљени у службу француског краља Луја XIII (владао 1610-1643). Хрватски војници су везивали кравате које су оставиле утисак на Парижане. Кажу да је и француска реч која означава кравату, *cravate*, само неправилно изговорена реч „Хрват“. У Хрватској постоји чак специјални дан у знак сећања на кравату – 18. октобар. У празнику учествују и војници који облаче традиционалне униформе и везују кравате, а 2003. краватом је украшена и античка арена у Пули, најважнијем граду Истарског полуострва.

ПРЕСТОНИЦА И ДРУГИ ГРАДОВИ

Престоница Хрватске и највећи град у земљи, Загреб, у коме живи

око 688.200 становника, смештен је у северозападном делу земље поред реке Саве. Загреб се формирао од два одвојена града (данас делова старог града) – Каптола и Градсца. Овај други је 1094. основао краљ Угарске Владислав I као центар бискупије. Порекло назива града Загреба је обавијено легендама. Најчешће се назив повезује са хрватским речима *заграбити* и *граба* (канал са водом).

HRVATSKA

Међутим, док је Хрватска била део Аустроугарске, иза граница Хрватске град је био познатији по свом немачком називу Аграм.

Загреб је 1621. постао место сталне резиденције хрватског бана. Језуити су 1699. овде основали прву високу школу – академију. Међутим, због турских освајања град се нашао на граници и његов значај је на неко време умањен. Загреб је поново постао политички и културни центар Хрватске средином XIX века. На иницијативу бискупа Јосипа Јураја Штросмајера (1815-1905), у Загребу је основана Југославенска академија знаности и умјетности (1867), а дотадашња академија прерасла је 1874. у Загребачки универзитет.

Данас је Загреб модеран град у коме има много музеја и галерија, скупљено је пуно историјских и уметничких вредности, посећује га много туриста. Ипак, њему је тешко да се такмичи са другим градовима и одмаралиштима на Јадранској обали који имају много споменика архитектуре и културе, као што су Сплит, Задар, Дубровник и др.

Сплит је други град у Хрватској према броју становника (око 167.100). Његово оснивање повезује се са великом палатом коју је овде сазидао римски император Диоклецијан (владао 284-305), а у којој је живео кад се повукао са власти. Комплекс палата, иако доста урушен, очувао се до данашњих дана и један је од ретких грађевина из времена Римског царства који је донекле сачувана. Године 1979. овај комплекс грађевина укључен је на листу светског наслеђа *УНЕСКО-а*. Занимљиво је то да је сплитска катедрала најстарија католичка црква на свету – стара је чак 1.700 година.

Задар (око 71.500 становника) је пети по величини град у Хрватској, у којем има много споменика венецијанске архитектуре. Осим старих споменика архитектуре, у Задру се може видети и чути (!) јединствено дело савремене архитектуре – морске оргуље. Архитекта Никола Башић је 2005. створио систем од 35 цеви, који је поставио испод белих мермерних степеница изнад површине воде. Морски ветар и вода која улази у цеви гура ваздух који, крећући се кроз цеви према отворима покрај тротоара, ствара најнеобичније комбинације звукова.

Дубровник (око 28.000 становника) је мали, али веома познат град на самом југу Хрватске, са импресивном и променљивом историјом. Данас град прославља јединствени очувани Стари град, који је 1979. укључен у списак светског наслеђа. Град је болно страдао за време рата за хрватску независност 1991-1995, али уз помоћ међународних организација обновио је стари изглед и поново привлачи много туриста.

ИСТОРИЈА На данашњој територији Хрватске живи се од паметног времена. Главни становници ове области били су Илири, али су овде живела и друга племена – Трачани, Венети, Фрузи. У II веку п.н.е. територија је постала део Римског царства. Хрвати су се у њу са севера доселили касније, око VII века, иако прецизнијих писаних података о томе нема. Прве хрватске државне творевине на које наилазимо у писаним изворима су кнежевине Панонија и Далмација из IX века. Хришћанство је у Хрватској почело да се шири од самог доласка Хрвата до почетка X века, када је основана Краљевина Хрватска.

Званичан датум оснивања Краљевине Хрватске је 925. година, када је папин изасланик крунисао владара Томислава за краља. Потпуно независна Краљевина Хрватска постојала је само 177 година. Када је 1092. године умро последњи краљ династије Трпимировић, настала је криза око наследства која се завршила предајом хрватске круне угарској династији Арпада. Према уговору, *Pacta conventa*, закљученом 1102. Краљевина Угарска и Краљевина Хрватска створиле су личну унију, и од тада је њоме владао угарски краљ. Хрвати су пристали да признају краља Мађарске за свог владара у замену за његово обавезивање да одобри аутономију хрватске краљевине, којом су владали краљев заменик, бан, и скупштина племића – Сабор. У Хрватској су и даље морали да важе закони, права, племићке привилегије и у земљу нису могли да се доводе мађарски колонисти.

HRVATSKA

Када се Хрватска спојила у савез са Угарском, њена даља историја се преплиће са историјом Краљевине Угарске. Убрзо су Угари доживели судбину Хрвата – 1301, када се завршила династија Арпада, круна и престо земље нашли су се у рукама странаца и обе земље су после ратова са Турцима 1697. постале део Хабзбуршке монархије.

Као и у целој Европи, средином XIX века у Хрватској се дигао талас националног препорода. Хрвати су, у унији са Угарском и делом Хабзбуршког царства, осетили потребу да ојачају националну свест и успротиве се германизацији и мађаризацији.

Може се рећи да су тада у Хрватској сазреле две главне идеје, а једна од њих је стварање националне државности. За најважнијег њеног представника сматра се хрватски мислилац, писац, политичар Анте Старчевић (1823-1896). Његовим напором створени су идејни темељи националне државности. Он се и данас назива „оцем“ домовине. Међутим, средином XIX века остваривање таквог политичког програма и стварање независне Хрватске ни из чега није било реално.

Алтернативу је нудио такозвани илирски покрет. Главна његова идеја била је уједињење свих јужних Словена који су, као потомци Илира који су овде живели, у суштини исти народ, вештачки подељен стицајем околности. Зато је главни циљ илирског покрета било нормирање заједничког јужнословенског језика. Овај посао је преузео један од вођа покрета, политичар, новинар и лингвиста Људевит Гај (1809-1872). Дуторочни политички и културни циљ Хрвата и других јужних Словена требало је да буде оснивање независне " Велике Илирије ", која би обухватила све територије са јужнословенским становништвом.

Даља историја Хрватске може се симболички посматрати као двоумљење између ове две идеје, јер је свака од њих у јавности имала доста присталица. После Првог светског рата неко време су биле утицајније присталице илиризма. Кад се распала Аустроугарска монархија, хрватски Сабор је 29. октобра 1918. прогласио независност, престанак уније са Угарском и прикључење тек створеној држави Словенаца, Хрвата и Срба. Исте године, 24. новембра прихваћена је одлука прикључивања Краљевини Србији и оснивања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, чији је краљ постао наследник српског престола Александар Карађорђевић (1888-1934).

Нова јужнословенска држава показала се као доста нестабилна, а јединство јужних Словена само леп сан. У новој централизованог краљевини доминирали су Срби, а њоме су највише били разочарани Хрвати, који су вековима навикли на самосталност, чак и док су били у унији са Угарском. Несугласице између српских и хрватских полити-

чара uskoro su prerasle u nasilje. Dana 8. avgusta 1928. u samom parlamentu u Beogradu ubijen je vođa Hrvatske seljacke stranke Stjepan Radić. U cilju savladavanja političke krize, kralj Aleksandar se odlučio na državni prevrat: 6. januara 1929. ukinuo je Ustav, raspustio Parlament, uveo diktaturu. Kasnije, u želji da smiri nacionalističke strasti, kralj je čak promenio naziv zemlje. Tako je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca postala Kraljevina Jugoslavija. Ipak, to nije pomoglo, 9. oktobra 1934. za vreme posete Marselju (Francuska) sam kralj je postao žrtva hrvatskih i makedonskih nacionalista. Kraljevina Jugoslavija se održala do Drugog svetskog rata. Kad su Nemačka i њени saveznici u aprilu 1941. napali Jugoslaviju, agresija nije duго sprečavana – država je pala za 12 dana. Okupatori su iskoristili neјединство Jugoslovena – neki delovi su anektirani, други predati Mađarskoј, Bugarskoј и прикључени Albанији којом је владала Италија, а Хрватска је проглашена независном државом.

Независна Држава Хрватска је од 1941. до 1945. била само формално независна. Земља је дата на управљање власти потпуно зависној од Немачке и Италије – екстремним хрватским националистима званим усташе. Усташе су представници хрватског револуционарног покрета који је створен у међуратном периоду и деловао као терористичка организација подржавана од Италије. Пошто је окупирана Југославија, усташки режим је постао помоћник окупатора у борби против покрета отпора, помагао је нацистима у вршењу холокауста и својом иницијативом је вршио прогон Срба.

Усташки режим у Хрватској није имао подршку јавности и uskoro се суочио са снажним покретом отпора. Иако је југословенска војска била брзо поражена, партизански покрет отпора показао се непобедив и стално је јачао. Нарочито су били успешни комунистички устаници (партизани) који су касније постали вође целог отпора, и које је водио Хрват Јосип Броз Тито (1892-1980). Југословенски партизански одреди које је он водио, по-

HRVATSKA

стигли су велике победе, а земља је без веће стране помоћи ослобођена од окупатора. Кад се завршио рат, на територији Југославије није било стране војске, па су политичари у земљи сами могли да одлучују о даљем развоју државе. Нова Југославија, чији је главни архитекта био Јосип Броз Тито, постала је федеративна држава састављена од шест република међу којима је друга по величина била Хрватска, којом је владала комунистичка партија.

Док је земљом владао ауторитарни владар, све је ишло доста добро. Економија и животни стандард су расли, националне несугласице су успешно спречаване, а комунистички режим није био сувише репресиван, јер је Ј. Броз Тито одбио да се повинује покушајима Совјетског Савеза да у Југославију уведе њихов модел комунизма. Југословенска спољна политика је за време хладног рата такође остала независна од Истока и Запада. Југославија којом је управљао Ј. Броз Тито чак је иницирала и организовала Покрет несврстаних, у који је укључила државе Азије, Африке и Латинске Америке које нису хтеле да се прикључе ни једном од два супротстављена блока. Међутим, после смрти Јосипа Броза Тита, ситуација је почела да се мења, јер су потиснути национални конфликти, подстакнути и неодговорним политичарима, поново почели да се појачавају и прерасли су у нове националне сукобе, што се завршило распадом федерације.

На првим вишестраначким изборима у Хрватској организованим после Другог светског рата 1990. победиле су присталице независности. На референдуму о независности Републике организованом 19. маја 1991. учествовало је 83 посто бирача, а 93 посто је било за независност земље. Независност Хрватске је проглашена 25. јуна 1991, а ова одлука је требало да ступи на снагу после три месеца мораторијума. Али, тежња ка независности земље покушана је да се заустави на силу: у септембру 1991. југословенска армија и наоружане групе Срба покушали су да окупирају целу “непослушну” републику, али су се суочили са одлучним отпором. Хрватски Сабор је 8. октобра 1991. прогласио да коначно прекида све везе са Југославијом и позвао народ да се супротстави нападачима.

Рат за независност који је трајао скоро пет година, завршио се 1995. хрватском победом. Њена цена је, међутим, била висока – нису само претрпљене велике материјалне штете, већ је, по подацима из различитих извора, погинуло око 12.000, рањено 35.000, док је око 200.000 становника морало да напусти своје домове. Али, земља је успела да одбрани своју независност, сачува територију и почне живот независне државе.

ХРВАТСКА И УЈЕДИЊЕЊЕ ЕВРОПЕ Пут Хрватске у Европску унију веома се разликује од пута којим су ишле суседна Словенија и друге земље Централне и Источне Европе. Он је био много тежи и дужи. Док су друге земље радиле на реформи економије и сређивале своје право, Хрвати су пре тога морали да се боре за независност.

Одбранивши независност, Хрватска је изабрала пут евроатлантских интеграција и тежњу чланству у НАТО-у и Европској унији. Међутим, да би доспела у ове организације, морала је да савлада многе препреке које су настале након распада Југославије као и због рата за независност. Требало је створити услове за повратак избеглица и расељених лица, као и српске мањине, подстаћи економију, истражити ратне злочине, утврдити демократију, решити питање спорних граница, побољшати везе са суседним земљама. Од 1996. до 1999. сви проблеми земље су решавани споро и променљиво. Процес је убрзан тек 2001, када су Европска унија и Хрватска коначно потписале Споразум о стабилизацији и придруживању.

Званичну пријаву за чланство у Европској унији Хрватска је предала у фебруару 2003, али су преговори са њом почели тек у октобру 2005. када се Европска унија уверила да ће Хрватска без икаквих ограничења сарађивати са Међународним трибуналом за злочине у бившој Југославији. Отпочети преговори вођени су прилично глатко, осим што је 10 месеци (од децембра 2008. до октобра 2009.) трајала криза која је настала због одлуке суседне Словеније да блокира преговоре са Хрватском због питања спорне морске границе. Коначно је договорено да ће обе земље решити спорна питања уз помоћ међународне арбитраже.

Преговори о ступању Хрватске у Европску унију завршени су 2011, а Уговор о приступању потписан је 9. децембра 2011. Референдум у вези са чланством земље у Европској унији одржан је 22. јануара 2012. Од 47 посто бирача који су на њему учествовали, 66,27 посто је гласало за чланство, 33,13 посто против. Дана

HRVATSKA

9. марта 2012. хрватски парламент је једногласно ратификовао Уговор о приступању у Европску унију. Пошто су се Европски парламент и свих 27 држава чланица сложили, Хрватска је 1. јула 2013. постала 28. пуноправна чланица Европске уније.

УМЕСТО ЗАВРШНЕ РЕЧИ

ХОЋЕ ЛИ БИТИ ЈОШ НОВИХ ЧЛАНИЦА?

Данашњу Европску унију чине 28 држава представљених у овој књизи. Али, било би сувише храбро тврдити да је овај број коначан. Нема сумње да ће се Европска унија и у будућности ширити, кад она сама и могући кандидати за то буду одговарајуће припремљени. Међутим, за сада је важно подвући да се односи Европске уније са другим државама које јој не припадају, не ограничавају само на припремљеност за потенцијално будуће чланство, већ су много шири и разноврснији. Ако бисмо узели астрономску аналогију Сунчевог система, приметили бисмо да је Европска унија развила односе сасвим суседима у систему орбита. Колико је од ње далеко или близу неки сусед зависи од тога колико су блиске и разноврне њихове међусобне везе и односи.

У орбити која је најближа Европској унији круже државе Европске асоцијације за слободну трговину - Исланд, Лихтенштајн, Норвешка и Швајцарска. Мало даље, али већ са званично декларисаном перспективом чланства су земље Западног Балкана: државе бивше Југославије (без Словеније и Хрватске) - Босна и Херцеговина, Бивша Југословенска Република Македонија, Црна Гора, Србија и Косово*. Поред ових држава треба додати још и Албанију. У својој посебној орбити кружи и Турска. Њене особине ћемо описати нешто касније. Најдаље везе са Европском унијом, иако свака на свој начин, имају други источни и јужни суседи које је Европска унија укључила у специјалну политику

* Овај назив је без прејудирања статуса и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244/1999 и мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о независности Косова

европских суседа. А, неке од њих у најскорије време желе да промене орбиту... Погледајмо ове земље мало пажљивије и и покушајмо да оценимо перспективу њиховог чланства у Унији, као и њихове социјалне, културне, економске и политичке везе.

ЕВРОПСКА АСОЦИЈАЦИЈА СЛОБОДНЕ ТРГОВИНЕ

Земље Европске асоцијације слободне трговине или ЕФТА (енг. *European Free Trade Association*) – Исланд, Лихтенштајн, Норвешка и Швајцарска – не теже чланству у Европској унији, али све оне су веома блиске Европској унији. Три од њих - Исланд, Лихтенштајн и Норвешка - сачиниле су са Европском унијом споразум о *Европском економском простору*, а Швајцарску и Европску унију повезују слични споразуми. Према овим споразумима, земље ЕФТА не само да слободно тргују са Европским унијом, већ су и већину својих националних закона и права прилагодиле законима који регулишу унутрашње тржиште Европске уније. Због тога су све четири земље, иако звично не припадају Европској унији, фактички део њеног унутрашњег тржишта.

Све владе земаља ЕФТА, осим Лихтенштајна, у прошлости су се звично обраћале Бриселу у вези са чланством у Европској унији: Исланд 2009, Швајцарска 1992, а Норвешка чак три пута – 1962, 1967 и 1992. Међутим, свака од њих је због одређених унутрашњих политичких разлога одлучила да ипак остане ван граница Европске уније.

Најупорнија је била влада Норвешке, која је чак два пута успешно окончала преговоре о приступању, али у оба случаја на референдумима – 1972. и 1994. – чланство није одобрила већина грађана ове земље. Влада Швајцарске је такође предала захтев за приступање у Европску унију, али га је 1992. „замрзла“ с обзиром на то да грађани на референдуму нису пристали на учествовање земље у *Европском економском простору*. Коначно, болно страдавши од финансијске кризе, Исланд је 2009. одлучио да приступи Европској унији. Међутим, преговори отпочети 2010, заустављени су 2013. године, док грађани Исланда не изнесу своје мишљење на референдуму.

Није лако уопштено оценити одлуку ових земаља о неприступању Европској унији. Могуће је да утицај има то што су ове земље демократске, богате и самоуверене, и увек су могле да своје проблеме успешно решавају саме без ичије помоћи. Зато већина гласача не види велике предности чланства у Европској унији. Али, нико не зна како ће бити у будућности. Било како било, као што је већ поменуто, ове земље су веома близу Европске уније и, ако то пожелу, могле би прилично брзо и без потешкоћа да постану њене пуноправне чланице.

ЗАПАДНА АСОЦИЈАЦИЈА Кад су у Европску унију ушле земље Балкана као што су Грчка (1981), Румунија и Бугарска (2007), Хрватска (2013), преостале земље региона - Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Косово*, Бивша Југословенска Република Македонија и Србија - већ су постале својеврсна ексклава Европске уније. Због тога је перспектива њиховог развоја неодвојива од Европске уније, која је са своје стране такође прихватила одређену одговорност и још је 2003. званично изјавила да ће ове државе, када буду одговарајуће припремљене, моћи да уђу у састав Европске уније. А, за сада се њихови односи учвршћују договорима и програмима подршке.

У овом тренутку Европска унија се значајно залаже за стабилизацију стања и оживљавање економије у региону након преживљених ратних страхова. Њен главни циљ је припрема и потписивање одвојених споразума о стабилизацији и придруживању са овим земљама, чијим ће се потписивањем земље обавезати да постепено пређу на правни систем Европске уније, створе зону слободне трговине са Унијом, сачине обостране уговоре са суседним земљама (нпр. споразум о кретању људи, робе и капитала), да сарађују са Европском унијом у областима као што су право, контрола виза и граница, илегална имиграција, транспорт, енергетика и сл.

Тај се процес постепено шири, али напредак појединих држава није једнак. Најдаље је отишла Црна Гора, која се 2006. мирно разишла са Србијом. Ова мала држава предала је захтев за чланство 2008, а 2012. већ је почела преговоре о чланству. Црна Гора је претекла Бившу Југословенску Републику Македонију, која још од 2005. има статус кандидата, а 2009. Европска комисија је препоручила Савету Европске уније да са њом почне преговоре. Међутим, почетак преговора је одложен, јер нису решени стари сукоби – суседи Грчка и Бугарска су сад ставиле вето на одлуку о коначном почетку преговора. После њих иде Србија. Захтев за чланство је предат 2009, а Србија је званично постала кандидат 2012, Преговори о чланству Србије у Европској унији су формално отворени 21. јануара 2014. на првој Међувладиној конференцији.

Даље су у реду потенцијалне земље кандидати Албанија, Босна и Хецеговина, Косово*. Албанија је захтев за чланство предала 2009, а 2014. је добила статус кандидата за чланство и засад остају међу потенцијалним кандидатима.

ТУРСКА Турска је један од најстаријих трговачких партнера Европске уније – још 1963. је потписала Споразум о придруживању, који сада обухвата и царинску унију. Турска је званичан захтев за чланство у Европској економској заједници предала још 1987, али због њене недовољне припремљености почетак преговора је био дуго одлаган, те је она званично постала земља кандидат тек 2005, кад је почела преговоре о чланству. Међу-

*Овај назив је без прејудуцирања статуса и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244/1999 и мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о независности Косова

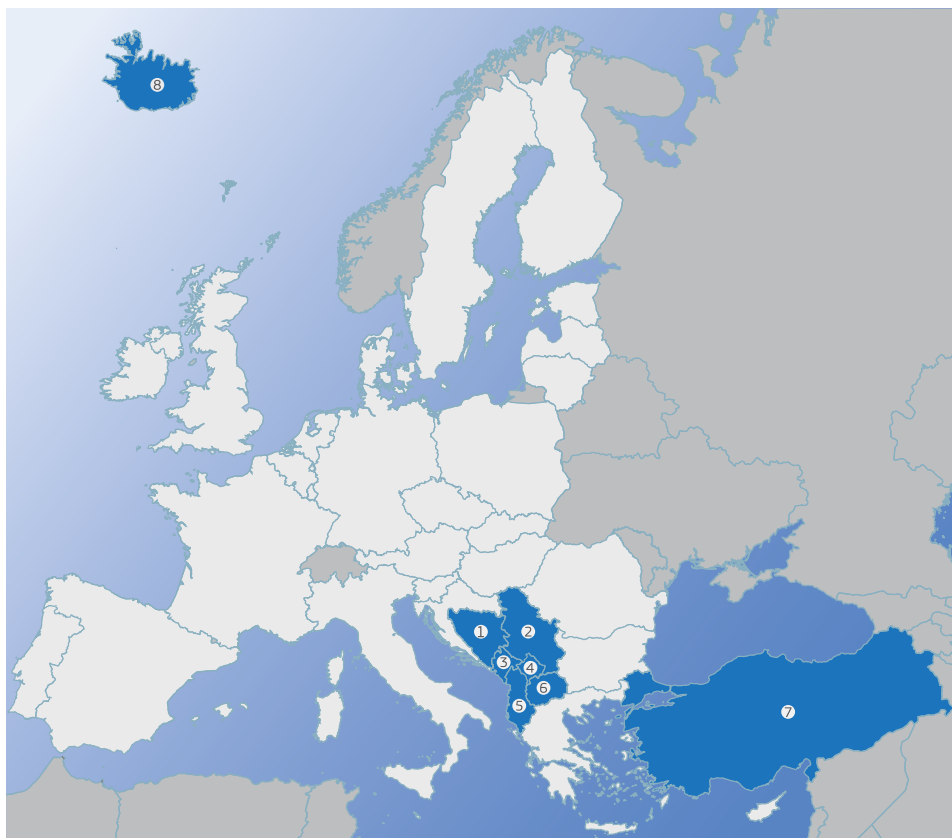
тим, преговори теку тешко и прогнозира се да ће још дуго трајати. Једна од главних за сада неуклоњених препрека је турска позиција у кипарском конфликту. Она до сада одбија да призна Републику Кипар, која је 2004. постала чланица Европске уније (о територијалној подели Кипра в. у поглављу „Кипар“). Ако се овај проблем не реши, Турска уопште неће моћи да буде примљена у Европску унију. Проблем је тежак, али не једини.

Други проблем је тај да у неким земљама Европске уније постоји отпор јавности у вези са чланством Турске у Европској унији. Чак и ако успешно заврши преговоре о чланству и потпише Уговор о приступању, постоји могућност да у неким државама Европске уније уговор не буде ратификован, нарочито ако буде одлучено да се ово питање реши на референдуму.

Са друге стране, не би требало заборавити ни аргументе у корист чланства Турске. Ако би примила Турску, Европска унија не би само свету показала да је Запад толерантан у односу на религијску и културну разноврсност, већ би раширила свој утицај и зону безбедности и стабилности до тренутно немирног Блиског истока. Чланство Турске би било добро и због стратешки важног положаја ове државе између Запада и Истока, због којег би Европска унија могла непосредно да се повеже са земљама Каспијског мора и средње Азије са много ресурса, и да тако добије алтернативу за енергетски ток из Русије. Европска унија разуме геополитички значај Турске и постепено јача своје односе са њом од царинског савеза до преговора о чланству.

ЕВРОПСКА ПОЛИТИКА СУСЕДСТВА Када је 2004-2007 у Европску унију ступило десет држава Централне и Источне Европе, није се само раширила географија Европске уније, него се и променио дотадашњи однос међу земљама које су постале чланице Уније и оних које ће том циљу тежити касније или уопште не желе да решавају то питање. С обзиром на то да се променио положај спољних граница Европске уније и у тежњи за бољом међусуседском сарадњом, Европска комисија је предложила иницијативу остваривања нове политике европског суседства, а државе Европске уније су на то пристале.

Европска унија је својим новим суседима предложила ексклузивно партнерство подржано заједничким вредностима – ширењем демократије, људских права, првенства права, ефикасније администрације, тржишне економије и заштитне животне средине. Политика европског суседства не ограничава се само на уобичајене везе међу државама – њоме се тежи још нечему: предлаже се одређивање блискијих политичких веза, ширење трговине и економске интеграције у односу на приоритете сваког суседа. Политика суседства није политика ширења Европске уније; њоме се не тежи ка прецизној помоћи државама да се припреме за чланство у Европској унији. Али, то исто тако не значи да

Државе проширења: 1. Босна и Херцеговина, 2. Србија, 3. Црна Гора, 4. Косово*, 5. Албанија, 6. Бивша Југословенска Република Македонија, 7. Турска, 8. Исланд

неки учесници политике суседства неће моћи да теже и таквом чланству, ако задовоље услове и критеријуме оснивачких уговора Европске уније.

Политика европског суседства може обухватити без изузетке све државе које имају копнене или морске границе са Европском унијом. Источни смер партнерства ове политике иде ка Украјини, Белорусији, Молдавији, Грузији, Јерменији, Азербејџану, а јужни смер партнерства ка Мароку, Алжиру, Тунису, Либији. Египту, Израелу, Палестини, Јордану, Сирији и Либану. Само је Русија, иако је сусед Европске уније, желела специјални билатерални програм који је прилагођен само њој.

Темељ политике суседства је план деловања припремљен са сваком суседном државом посебно, у којем ће бити одређене обавезне политичке и економске реформе које признају обе стране, које ће Европска унија помоћи да се остваре, као и неопходна конкретна средства и финансирање. Обострана средства допуњују и регионалне иницијативе билатералне сарадње: Савез земаља Средоземног мора и Синергија Црног мора (од 2008), Источно партнерство (од 2009).

Од 2007. до 2013. било је одвојено 12 милијарди евра за финансирање политике суседства Европске уније; земаљама партнерима је додељена могућност да користе многе предности унутрашњег тржишта Европске уније. Пошто преко суседних земаља делује илегална имиграција, илегална трговина наркотика и људи, Европска унија већини својих суседа помаже у јачању безбедности граница и процедура имиграције.

Са своје стране, Европска унија од суседа очекује да прихвате обавезе у вези са демократским реформама, тржишном економијом, јачањем грађанског друштва и поштовањем људских права. Али, наравно, суседи Европске уније су веома различити и због тога једнака политика у вези са њима може да се оствари само прилично формално. У ствари, са сваком државом се развија сарадња различитих облика тако да за јасније резултате политике европског суседства треба још сачекати.

Наравно, чланство нових држава у Европској унији је ствар даље будућности. Сада је још тешко рећи колико ће трајати пут држава Западног Балкана у Европску унију, како ће се и да ли ће се уопште завршити преговори са Турском, да ли ће грађани чланица Европске уније прихватити те резултате, када ће доћи време да се отвори могућност почетка преговора са државама које су изразиле жељу да постану чланице Европске уније, као што су Молдавија, Украјина и Грузија. Можда ће њиховим стопама кренути и Белорусија, уколико усвоји демократске стандарде који се траже од земаља претендента на чланство у ЕУ. А, можда ће своје мишљење променити и земље ЕФТА. Нико не зна поуздано када ће се и где завршити ширење Европске уније, које земље ће моћи поред своје заставе да подигну и њену плаву заставу, као ни то када ћемо морати да допунимо ову књигу и ближе се упознамо са неком новом државом чланицом Европске уније.

СРБИЈА:
ОТВОРЕНО ПОГЛАВЉЕ

- Динан Д., ед., Encyclopedia of the European Union, Macmillan, 1998.
- Херzog X.-У., Flaggen und Wappen, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982.
- Машалаитис Б., Valstybės ir sostinės. Pavadinimų kilmė, Каунас: Швиеса, 1998.
- Римша Е., Хералдика. Iš praeities į dabartį, Vilnius: Versus aureus, 2004.
- “CountryReports.org” – <http://www.countryreports.org>
- „EU at glance“ – http://europa.eu.int/abc/index_en.htm
- „Flags of the World“ – <http://flagspot.net/flags>
- „International Civic Arms“ <http://www.ngw.nl/indexgb.htm>
- „World Infozone“ – <http://www.worldinfozone.com/index.php>
- „The Principal Cities and Agglomerations of Countries in Europe“ – <http://www.citypopulation.de/Europe.html>

Садржај ове публикације не одражава
нужно званичне ставове Европске
уније. За наведене информације и
мишљења одговоран је искључиво
аутор.

Гедиминас Виткус

Европски мозаик

28 држава Европске уније

Превод са литванског:
Светозар Поштић

Аутор илустрације на
унутрашњој страни корице:
Algimantas Daršus

Илустрације:
Getty Images
Dreamstime
Photodisc, Inc., Eyewire, Inc. and
Artville, LLC
Клеменко Синицко
Зеноно Некрошиаус
На 2-3 приказан је фрагмент
резбарије у дрвету
Витаутаса Казјемира Јонинаса
„Еуропа”

Учињени су сви напори да се
пронађу власници кориштених
илустрација и фотографија.

©Европска унија, 2017

Тирилично издање штампа
Делегација Европске уније у
Републици Србији
у Београду

Тираж: 6.000

ISBN 978-92-9238-488-3
doi: 10.2871/686282

За више информација:

Делегација Европске уније у Републици Србији

Делегација Европске
уније у Републици Србији

Авенија 19а, Владимира
Поповића 40/В,
11070 Нови Београд, Србија
Тел: 011 30 83 200
Факс: 011 30 83 201

E-mail: delegation-serbia@ec.europa.eu
Website: www.europa.rs

ЕУ Инфо Центар Београд

Е-mail: info@euinfo.rs

Website: www.euinfo.rs

f EU info centar

t @EUICBG

EUICBG

Краља Милана 7
11000 Београд, Србија
Тел: 011 40 45 400

ЕУ инфо кутак Нови Сад

Е-mail: officens@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs

f euipnovisad

t @EUinfoNS

Михајла Пупина 17
21000 Нови Сад,
Србија
Тел: 021 45 16 25

ЕУ инфо кутак Ниш

Е-mail: officenis@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs

f euipnis

t @EUinfoNis

Војда Карађорђа 5
18000 Ниш, Србија
Тел: 018 254 461

ЕУ у књигама:

ДИГИТАЛНА
НАРОДНА
БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ

Колекција Народне библиотеке
Србије садржи публикације које су издале
Делегација Европске уније у Републици Србији,
Канцеларија за европске интеграције Владе
Републике Србије и партнерске организације,
а које пружају информације о различитим
аспектима европских интеграција, настанку и
развоју ЕУ, као и односима Србије и ЕУ:
www.digitalna.nb.rs/sf/NBS/knjigeoEU

ЕУ у библиотекама:

Публикације и књиге о Европској унији на
српском језику можете наћи у библиотекама
широм Србије.
www.euinfo.rs/euteka

